

מסכת
פסחים
בצורה קלה

תמצות דפי הגמרא

בחמלת ד' עלי
מאור יצחק ב"ר רחמים צוברי ס"ט

ישיבת מרכז הרב

אייר תשע"ג

סדר, עימוד ועיצוב שערים:

צחי קנטור עימוד

ועיצוב ספרים

058-7824881

tscantor@gmail.com

על הטוב יזכרו

בני ובנות משפחת
בן-אסולי הי"ו

שהוזילו ממונם לע"נ
מו"ר אביהם
כבו' הרב

יהודה בן ישראל
זצ"ל

למשפחת בן-אסולי

הרה"ר - מדריך - ספרד

ועטרת ראשם,
האם הרבנית

מרסדס בת סולטנה
ע"ה

ת.נ.צ.ב.ה.

יצו ד' איתם את הברכה,
בכל מילי דמיטב לאורך ימים
ולשנים טובות

ספר זה מוקדש

לע"נ רחל חפץ בת שמעון ע"ה

לע"נ יעקב חפץ בן מיכאל ז"ל

לע"נ זהבה בת צבי ע"ה

לע"נ חברינו

חיים מנשה בן ר' מרדכי ז"ל

לע"נ עליזה בת ר' חיים

אליעזר ע"ה

לע"נ סאלם שלום בן חיים ז"ל

לע"נ תורכיה יהודית בת

שמעה שושנה ע"ה

ולהבדיל לזיווג במהרה

דניאל בן זהבה הי"ו

ולהצלחת

יהל מרים בת שני הי"ו

ל ע י ל ו י נ ש מ ת

רבותינו הקדושים עיני העדה

ראש ישיבת מרכז-הרב
והרב הראשי לישראל לשעבר

מרן רבי

אברהם אלקנה

שלמה זלמן ב"ר

כהנא שפירא

זצ"ל זיע"א

הראשון לציון
הרב הראשי לישראל לשעבר

מרן רבי

מרדכי צמח

סלמאן אליהו ב"ר

זצ"ל זיע"א

ל ע י ל ו י נ ש מ ת

חברי בחורי החמד, שנרצחו עקד"ה
בעודם שוקדים על תלמודם
בישיבת מרכז הרב
ער"ח אדר ב' ה'תשס"ח

דורון מהרטה הי"ד
יונדב חיים הירשפלד הי"ד
רועי אהרן רוט הי"ד
יוחאי ליפשיץ הי"ד
יונתן יצחק אלדר הי"ד
שגב פניאל אביחיל הי"ד
אברהם דוד מוזס הי"ד
נריה כהן הי"ד

ארץ אל תכסי דמם!

הבהרה: כל מכתבי הברכה הנדפסים כאן ניתנו לחוברות הקודמות

מכתב ברכה מאת מו"ר ראש הישיבה

הרה"ג הרב יעקב אלעזר כהנא שפירא שליט"א

בס"ד

חשון תשע"א

מכתב ברכה

כבוד תלמידנו היקר מאור צוברי הי"ו העוסק ושוקד על תלמודו תמידין כסדרם, עולת תמיד העשויה בהר סיני, רחש לבו להו"ל קונטרס חזרה על סוגיות בגמ' במס' בבא בתרא, שלא תשתכח הימנו. ומיגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה, ליזכות את הרבים, וכבר אמרו חז"ל לאוקמי גירסא ופרש"י ליזכר תלמודו, סייעתא דשמיא, ובדאי שיהיה בזה החוברת תועלת לכל עמלי התורה, ולעולם בעמוד וחזור קאי כדברי הגר"א זי"ע. ויה"ר שיזכה להוסיף עוד ועוד בעולמה של תורה, בקריאות ובעיון, כי ד' הטובה עליו. ותורה שלמדתי באף היא שעמדה לי - ננקיימה בו. ובעז"ה יזכה להגות מתוך מנוחה ושמחה ועונג. ויפוצו מעינותיו חוצה להגדיל תורה ולהאדירה.

בברכה לכבוד התורה,

הרב יעקב שפירא

ישיבת
מרכז
הרב

YESHIVAT
MERCAZ
HARAV

מסודנו של מו"ר הרב
אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל
Founded by Harav
Avraham Y. Kook

הרב צבי יהודה (בן זור) 12

ד.ת. 91050, ירושלים, 91050

טלפון: 02-6524793

פקס: 02-6540356

12 Harav Zvi Yehuda St.

P.O.Box 5010

Jerusalem, 91050

Phone: 02-6524793

Fax: 02-6540356

www.merczaharav.org.il

mercax@012.net.il

מכתב ברכה מאת רבה של קרית-ארבע-חברון וראש ישיבת "ניר"

הרה"ג הרב דוב ליאור שליט"א

הרב דוב ליאור

רב העיר

קרית ארבע - חברון תי"ו

מנחם אב תשס"ט

לכבוד

התלמיד החשוב

מאור צוברי נ"י

קבלתי את הקונטרס שלך על מסכת ב"מ שענינו הוא להקל על החזרה בתלמוד ולאפשר לתלמידים שליטה במסכת שלמדו, אין ספק שכל פעולה או יצירה שמטרתה היא לעודד חזרה ושינון ולאהב את התורה על לומדיה תבורך, ולכן ישר כחך על היצירה החשובה הזאת שתהא לתועלת לתלמידי חכמים בייחוד צעירים.

ותזכה שיפוצו מעינותיך חוצה לזכות את הרבים בעוד מסכתות להגדיל תורה ולהאדירה.

החותם לכבוד התורה ולומדיה

הרב דוב ליאור

מכתב ברכה מאת ראש מכון "פועה"
הרה"ג הרב מנחם בורשטין שליט"א

בס"ד
מכון פועה - פוריות ורפואה עפ"י ההלכה.

Puah Institute - Fertility and Medicine in Accordance with Halacha

רח' עזריאל 19, ג. שאול, ירושלים 95477, טל' 02-6515050, פקס, 02-6517501
19, Azriel St. Givat Shaul, Jerusalem 95477, Tel: 02-6515050 Fax: 02-6517501
דואר אלקטרוני: E-mail: info@puah.org.il אתר: Site: www.puah.org.il

יום שלישי ב' כסלו תשע"א

menachem@puah.org.il

הרב מנחם בורשטין
ראש המכון

מכתב ברכה

זיכני הקב"ה להכיר זה מספר שנים את הבחור הנפלא ר' מאיר צוברי נ"י,
אשר שוקד באהלה של תורה ועושה לילות כימים בלימוד הש"ס תמידים
כסדרם.

יחד עם הלימוד בשקידה רבה זוכה ופועל למען כלל התלמידים בישיבה וקשור
בעבודות אהבה עם תלמידי הישיבה ולומדיה. מתוך אהבה זו ראה צורך להקל
על צעירי הצאן בלימודם ועל כן מחבר הוא סיכום קל ובהיר על המסכתות
הנלמדות בתחילת הדרך ומתוך כך זוכים הם לאהוב תלמודם ולהיכנס בשמחה
באוהלה של תורה.

יהי רצון שהקב"ה ימשיך להאיר את דרכו בנתיבות אמת של תורתנו ומתוך
כך ימלא משאלות ליבו לטובה. ויזכו הוריו היקרים וכולנו לרוות ממנו רוב
נחת בשלמות אמיתית מתוך תורה ויראת שמיים.

בברכה רבה-

הרב מנחם בורשטין
מנחם בורשטין

תוכן עניינים:

פרק אור לארבעה עשר	16
פרק כל שעה	36
פרק אלו עוברין	60
פרק מקום שנהגו	73
פרק תמיד נשחט	86
פרק אלו דברים	95
פרק כיצד צולין	104
פרק האשה	119
פרק מי שהיה	128
פרק ערבי פסחים	136

פתיחה

בהלל ובהודיה בשירה ובזמרה, לבורא עולם על כל חסדיו המרובים אשר עושה עמנו, וזיכנו להסתופף בהיכלי מלכותו, בשערי ציון המצויינים בהלכה, ולעסוק בחמדה הגנוזה, המטהרת את חיינו ומרחיבה את נשמותינו. שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה, וב"ה זכינו להוציא לאור את החוברת התשיעית שלנו 'פסחים בצורה קלה'.

החוברת שלנו באה לעזור ללומד הרוצה לחזור על תלמודו, אשר לאחר הלימוד העצמי של הרף, יוכל הלומד בעצמו לתמצת את הסוגיא ולראות את מסקנותיה ע"י החוברת בתור סמך ועזר לחזרותיו העצמיות, וע"י כך יקל עליו לזכור את עניני הרף (יש לציין, שלעיתים שינינו את לשון הגמרא, מטעמים שונים ואכמ"ל) ונדגיש שאין זה במקום הלימוד עצמו ח"ו.

זבח תודה

כאן המקום לתת שלמי תודה הוקרה וברכה, לישיבה המרכזית העולמית 'מרכז הרב' שממנה אנו סופגים תורה ויראת שמיים ולעומד בראשה מו"ר ראש הישיבה הרה"ג יעקב אלעזר כהנא שפירא שליט"א, המדרבן אותנו ללא הרף בכתיבה ובהוצאת דברי תורה לאור. יהי רצון שד' יוסיף לו כהנה וכהנה רוב נחת, וימשיך בעז"ה להדריך ולהנהיג את הישיבה הקדושה בדרך אשר ילכו בה, אמן.

כמו כן ברצוני להודות להורי היקרים אבי מורי ר' רחמים ואימי מורתי שרה רבקה, אשר משקיעים את כל כולם בחינוך וגידול, של אחי ושלי. כל אשר לי שלהם הוא. מן המותר לציין, כי חוברת זו ושאר החוברות שיצאו, לא היו יוצאים מבלעדי תמיכתם ועידודם הן הגשמי והן הרוחני. יהי רצון שירבו אושר ונחת מכל יוצאי חלציהם, ויזכו לכל טוב בבריות איתנה ונהורא מעליא.

כן יש להודות לצחי קנטור נ"י, שעבד למען עיצוב, סידור והגהה של חוברת זו וכן למגיהים היקרים חברי לספסל הלימודים אריאל פרויליך נ"י והראל דויטש נ"י ובפרט

ליוסף פרל נ"י שניצח על המלאכה. אין מילים בפי להודות להם, יהי רצון שימלא ד' כל משאלותם לטובה וזכות הרבים תעמוד להם ולכל ביתם. כמו כן מנחה שלוחה לרב יהודה שנדרפי ורעייתו ששיכתבו את כל הכתוב מכתב היר למחשב. יזכו למילי דמיטב אמן! וכן שלמי תודה לתורמים היקרים שתרמו למען חוברת זו "עץ חיים היא למחזיקים בה".

נר זיכרון

חוברת זו, כמו קודמיה, יוצאת לעילוי נשמת שמונת הקדושים הי"ד, חבירי וידידי מהישיבה הגבוהה מרכז הרב ומהישיבה לצעירים, שעלו בסערה השמימה בליל ר"ח אדר ב' ע"י צורר ישמעאלי ימ"ש שפגע בהם בתוך קודש הקדושים פנימה. יהי רצון שלא ידעו המשפחות השכולות עוד צער, וירבו בהם השמחות, ונוכה כולנו לראות במהרה בביאת משיח צדקנו ותחית המתים, אמן ואמן.

לא אשכח להודות לד' יתברך שהצילני בדרך נס באותו לילה רע ונמהר; בשהותי מטרים ספורים מבין העוולה המרצח ימ"ש, ולמרות זאת ריחם ד' עלי בחסדיו המרובים, ובניסי ניסים הצילני. הודו לד' כי טוב כי לעולם חסדו. מי ימלא גבורות ד' ישמיע כל תהלתו. חסדי ד' כי לא תמנו, כי לא כלו רחמיו.

כמו כן קונטרס זה מוקדש לעילוי נשמת סבתי מרת מרים בת ר' יצחק ז"ל, סבי ר' אשר אנשל בן ר' חיים יהודה ז"ל, ודודי היקרים, שמעון בן צדוק ז"ל וניסים בן צדוק ז"ל.

אחרית דבר

בורא עולם, אשר יצר את הים ואת היבשה, נתן לנו את ארצנו הקדושה על מנת לבנותה וליישב אותה, תוך ציוויים מפורשים על חיוב הבנייה והיאחזות בכל מרחביה, והאיסור למסור חלקים ממנה לידי הגוים.

בימים סבוכים אלו, פורשים אנו אליו כפינו בתפילה, שיחזק את אחינו המתנחלים בכל מרחבי ארץ קדשנו, בירושלים ובתל אביב, בגליל ובגולן, בנגב וביהודה, בשומרון ובשרון, בגבעת אסף, ובפרט את הנאחזים במסירות נפש בכל המאחזים החוקיים על פי ציווי ד' האלוקי, שלא ניתן לערעור. "יהי רצון... שתעלנו בשמחה לארצנו ותטענו בגבולנו" - "תטע אותנו כנטיעה שאינה נעקרת בגבול ארץ ישראל" (ביאור הרוקח).

יברך ד' חילם, ופועל ידיהם ירצה, "הן עם לבדר ישכון ובגוים (ועמא-ריקא בכלל) לא יתחשב".

יהי רצון שישלח ד' אורו ואמתו על מנהיגי הצבור, לא יתחשבו בגוים, אלא יכירו וידעו את האמת הפשוטה והברורה כי ארץ ישראל שייכת לעם ישראל על פי תורת ישראל בלי הסכמי 'שלום' מדומים ושאר מרעין בישין אחרים. בכלל הצפייה לישועה השלמה, הצפייה לישועה מהצרות הפרטיות, ואכן אנו מצפים שמנהיגינו יבינו כי התורה היא מפת הדרכים שלנו ואין זולתה. ד' ברחמיו המרובים, יזכנו לשלוט שלטון מוחלט על כל מרחבי ארץ חיינו במהרה בימינו אמן.

כמו כן, חוברת זו יוצאת סמוך לחודש סיוון שבו אנו חוגגים את מתן תורתנו, שזיכנו ד' לקבל את מחמד ליבנו, החמצן של נשמתנו ומחייה את כל אברינו, תפילתנו היא שלמרות כל הדיבורים על החלשת אוצרנו היקר, תורתנו הקדושה ע"י כל מיני גרמא וגרמי, קיצוצים ומכסות, תגדל התורה וקרנה ויבער ד' עצה זו ויסירה מן העולם אמן!

מאור צוברי

ישיבת מרכז הרב

שלה אייר תשע"ג

"שְׁגִיאוֹת מִיָּבִין, מִנְסֻתוֹת נִקְנִי"

עם התפילה מאת בורא עולם שלא יצא דבר תקלה על ידי, אבקש מאת המעיינים היקרים להודיעני בדברים הנצרכים תיקון.

הערות ותיקונים יתקבלו בברכה בשיחות או בהודעות טקסט למספר:

050-3003340

כמִרְכֵּן ניתן להשיג את החוברות הקודמות במס' הנ"ל וכן באתר 'פורטל הדף היומי' או ע"י המייל האישי שלי - maor_tz@walla.co.il.

עד היום הוצאנו בסיעתא דשמיא:

- ❖ "בבא בתרא בצורה קלה" [כולל קונטרס מאור התשובה] - תמצות סוגיות.
- ❖ "מכות בצורה קלה" - תמצות סוגיות
- ❖ "מגילה בצורה קלה" [מהדורה חדשה ומורחבת] - תמצות סוגיות
- ❖ "נדרים בצורה קלה" - תמצות סוגיות.
- ❖ "קידושין בצורה קלה" - תמצות סוגיות.
- ❖ "בבא מציעא בצורה קלה" - תמצות סוגיות.
- ❖ "תורה על הפרשה בצורה קלה" - לקט ד"ת קצרים על כל פרשיות השבוע.
- ❖ "מאור התשובה" - מאמרים על ענייני תשובה ואלול (חוברת בפני עצמה).

מסכת פסחים

פרק אור לארבעה עשר

דף ב

- משנה: "אור לארבעה עשר בודקין... שהן העליונות".
מהו "אור" הכתוב במשנה, נחלקו בזה האמוראים (לא לפי מסקנת הגמרא):
❖ **רב הונא** - נגהי ממש.
❖ **רב יהודה** - לילי ממש.
נסיונות להקשות על שתי השיטות ("הבקר אור והאנשים שלחו", "וכאור בקר יזרח שמש", "ויקרא אלקים לאור יום", "הללוהו כל כוכבי אור", "לאור יקום רוצח", "יחשכו כוכבי נשפּו יְקוֹ לְאוֹר וְאֵין", "ואמר אך חשך ישפני ולילה אור בעדני", "מאימתי ארבעה עשר אסור", "היה עומד כל הלילה") אך נדחו. הבאת ראיות שמהם מוכח ש"אור" הכוונה ללילה ממש ואלו הן: **ר' יהודה** אומר: בודקין אור, "אין משיאין משואות", "המפלת אור לשמונים ואחד", "יכול יהא נאכל אור לשלישי", "אור של יום הכיפורים", "לילי ארבעה עשר בודקין את החמץ".
- **רב** - לעולם יכנס אדם בכי טוב, ויצא בכי טוב.

דף ג

- למסקנה, בין **רב הונא** ובין **רב יהודה** - "אור" הכוונה ללילה, ולא פליגי. מר כי אתריה ומר כי אתריה. ותנא דידן לא קתני "לילי" כי לישנא מעליא נקט.
- **ריב"ל** - לעולם אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו, שהרי עיקם הכתוב שמונה אותיות ולא הוציא דבר מגונה שנאמר "מן הבהמה הטהורה ומן הבהמה אשר איננה טהרה" ולא אמר

טמא (רב פפא - תשע אותיות. רבינא - עשר אותיות. רב אחא בר יעקב - שש עשרה אותיות).

- **תנא דבי רבי ישמעאל** - לעולם יספר אדם בלשון נקיה, שהרי בזב קראו "מרכב" ובאשה קראו "מושב", וה"מ גם במילי דאורייתא וגם במילי דרבנן וגם במילי דעלמא.
- שואלת הגמרא, וכי בתורה לא כתוב "טמא"? אלא למסקנת הגמרא:
א. כל היכא דכי הדדי נינהו - כותב בלשון נקיה.
- ב. כל היכא דנפישין מילי - כותב בלשון קצרה, כדאמר רב - לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה.
- שלחו רבנן את ר' יהושע בריה דרב אידי לבדוק בשלומי של רב כהנא שהיה חולה, ועד שהגיע אליו כבר נפטר, וקרע בגדיו והחזיר את קרעיו לאחוריו ובכה, ולא רצה להגיד במפורש לרבנן שנפטר, שכן כתוב "ומוצא דָּבָהּ הוּא כְּסִיל".

דף ד

- **רב** היה בן אחיו של ר' חייא וגם בן אחותו של ר' חייא.
- **שלוש הלכות** למדנו מר' חייא כששמע שאחיו ואחותו נפטרו:
א. אבל אסור בנעילת סנדל.
- ב. שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד.
- ג. מקצת היום ככולו.
- **למסקנה בין לר"י ובין לר"מ** - שחמץ אינו אסור אלא משש שעות ולמעלה, בכל זאת בודקים בלילה של י"ד ולא ביום של י"ד, שכן אז בנ"א מצויים בבתיהם ואור הנר יפה לבריקה.
- **אביי** - ת"ח לא יתחיל בגירסא בלילה שבמוצאי יום י"ג אור ליום י"ד, שמא ימשך בלימודו ויבוא להימנע מלעשות בדיקה.
- בעיה: המשכיר בית לחברו בארבעה עשר על מי לבדוק? על המשכיר, שכן החמץ שלו או על השוכר שכן החמץ ברשותו? ופשטנו, ששנינו "המשכיר בית לחברו, אם עד שלא מסר לו מפתחות חל ארבעה עשר - על המשכיר לבדוק. אם משמסר לו מפתחות חל ארבעה עשר - על השוכר לבדוק".
- בעיה: המשכיר בית לחברו בבוקר של ארבעה עשר, חזקתו בדוק או לא? וניסינו לפשוט מ"הכל נאמנין על ביעור חמץ אפילו נשים אפילו עבדים אפילו קטנים" לכאן ולכאן - אך למסקנה נדחה נסיון זה, והעמדנו ברייתא זו למסקנה שמוחזק לנו שאותו אחד לא בדק ואמרו הנשים (לדוגמא) "אנחנו בדקנו", מהו דתימא שהו אינן נאמנות קמ"ל דכיוון דבדיקת חמץ מדרבנן הוא, דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי ליה, הימנוהו רבנן דרבנן.

- המשכיר בית לחברו בחזקת בדוק, ומצאו שאינו בדוק, אמר **אביי** - לא הוי מקח טעות, ולא מיבעיא במקום דלא יהבי אגרא ובדקו דניחא ליה לאיניש לקוימי מצווה בגופיה, אלא אפילו במקום דיהבי אגרא (ואיכא חסרון כיס) ובדקו דניחא ליה לאיניש לקוימי מצווה בממוניה.

דף ה

- מנין שחמץ משש שעות ולמעלה אסור?
❖ **אביי** - שני פסוקים כתובים: "שִׁבְעַת יָמִים שָׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בִּבְתִּיכֶם" ועוד כתוב "אֶךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תִּשְׁבִּיתוּ שָׂאֹר מִבְּתִיכֶם" - הא כיצד? לרבות י"ד לביעור ואיתקש השבתת שאור לאכילת חמץ, ואכילת חמץ לאכילת מצה (שהיא בערב).
❖ **דבי רבי ישמעאל** - מצינו י"ד שנקרא ראשון שנאמר "בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ".
❖ **רב נחמן בר יצחק** - "הָרִאשׁוֹן" דמעיקרא משמע, דאמר קרא: "הָרִאשׁוֹן אֲדָם תּוֹלֵד", ומה שמצינו שכתוב ראשון, אחד במקרא קודש דפסח, ואחד במקרא קודש דסוכות ואחד במצוות לולב - נצרך **לתנא דבי ר' ישמעאל** ששנה - בשכר ג' ראשון (הנ"ל) זכו ל - ג' ראשון:
א. להכרית זרעו של עשיו ("וַיִּצְא הָרִאשׁוֹן אֲדָמוֹנִי כְּלוֹ כְּאֶדְרֵת שַׁעַר").
ב. בנין בית המקדש ("כֶּסֶף כְּבוֹד מְרוֹם מֵרָאשׁוֹן מְקוֹם מְקֻדָּשׁוֹ").
ג. שמו של משיח ("רִאשׁוֹן לְצִיּוֹן הִנֵּה הֵנָּה").
רבא - כתוב "לֹא תִשָּׁחַט עַל חֲמֵץ דָּם זִבְחִי" - לא תשחט הפסח ועדיין חמץ קיים (וזמן שחיטה אמר רחמנא).
• **רבא**: מדעת ר"ע המוזכרת בברייתא ("רבי עקיבא - אינו צריך הרי הוא אומר "אֶךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תִּשְׁבִּיתוּ שָׂאֹר מִבְּתִיכֶם" וכתוב "כָּל מְלֶאכֶה לֹא תַעֲשׂוּ", ומצינו להבערה שהיא אב מלאכה") שהגמרא הביאה ניתן ללמוד שהוא סובר:
א. אין ביעור חמץ אלא שריפה.
ב. הבערה לחלק יצאת.
ג. לא אמרינן הואיל והותרה הבערה לצורך - הותרה נמי שלא לצורך.
• ת"ר: "שִׁבְעַת יָמִים שָׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בִּבְתִּיכֶם", מה ת"ל והלא כבר נאמר "וְלֹא יֵרָאֶה לָּךְ שָׂאֹר" - שלך אי אתה רואה, אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה. יכול יטמין ויקבל פקדונות מן הנכרי? ת"ל: "לֹא יִמָּצֵא". אין לי אלא בנכרי שלא כיבשתו ואין שרוי עמך בחצר, נכרי שכיבשתו ושרוי עמך בחצר מנין ת"ל "לֹא יִמָּצֵא". "בִּבְתִּיכֶם" אין לי אלא

שבבתיכם, בבורות בשיחין ובמערות מנין? ת"ל "בְּכָל גְּבֻלָּהּ". ועדיין אני אומר: בבתיכם עובר משום כל יראה וכל ימצא וכל יטמין וכל יקבל פקדונות מן הנכרי, בגבולין – שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה, מנין ליתן את האמור של זה בזה ושל זה בזה, ת"ל: "שְׂאֵר", "שְׂאֵר" לג"ש... מה "שְׂאֵר" האמור בבתיכם עובר משום כל יראה וכל ימצא וכל יטמין וכל יקבל פקדונות מן הנכרי, אף "שְׂאֵר" האמור בגבולין עובר משום כל יראה וכל ימצא וכל יטמין וכל יקבל פקדונות מן הנכרים, ומה "שְׂאֵר" האמור בגבולין שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה, אף "שְׂאֵר" האמור בבתיכם שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה".

"אין לי אלא בנכרי שלא כיבשתו ואין שריו עמך בחצר, נכרי שכיבשתו ושריו עמך בחצר מנין? ת"ל 'לא ימצא' – ושואלת הגמרא: כלפי לייא?

❖ אביי: איפוך.

❖ רבא: לא תיפוך, וארישא קאי: "שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה" וממשיכה הברייתא "אין לי אלא בנכרי שלא כיבשתו... ת"ל: 'לא ימצא' (ואמרין משום שנאמר "לך" "לך" תרי זימני).

"יכול יטמין ויקבל פקדונות מן הנכרים? ת"ל "לא ימצא", ושואלת הגמרא, הא אמרת רישא "שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה", ואם כן סתירה? ותירצנו: הא דקביל עליה אחריות (ואז חייב אפילו שלא שייך לו) והא דלא קביל עליה אחריות (ורק אם שייך לו אז חייב).

דף ו

• לישנא ראשונה: בהמת ארנונה חייבת בבכורה או אין חייבת בבכורה? כל היכא דמצי מסלק ליה בזוזי לא קא מיבעיא לן דחייב, כי קמיבעיא לן היכא דלא מצי מסלק ליה בזוזי, מאי? ופשטו שפטורה.

לישנא שניה: בהמת ארנונה פטורה מן הבכורה ואע"ג דמצי מסלק ליה בזוזי. עיסת ארנונה חייבת בחלה, ואע"ג דלא מצי מסלק ליה בזוזי, והטעם: בהמה – יש לה קול, עיסה – אין לה קול.

• ת"ר: נכרי שנכנס לחצירו של ישראל ובציקו בידו – אין זקוק לבער. הפקידו אצלו – זקוק לבער. יחד לו בית – אין זקוק לבער, שנאמר "לא ימצא". היכי יליף מ"לא ימצא"?

❖ רב פפא: ארישא קאי, וה"ק: הפקידו אצלו זקוק לבער שנאמר "לא ימצא".

❖ רב אשי: אסיפא קאי, וה"ק: יחד לו בית אין זקוק לבער שנאמר "לא ימצא בְּבֵיתֵכֶם" – והא לאו דידיה הוא, דנכרי כי קא מעייל לביתא דנפשיה קא

- מעיל דשכירות לא קניא אבל שאני הכא דאפקה רחמנא בלשון "לא ימצא" - מי שמצוי בידך יצא זה שאינו מצוי בידך.
- **רב:** המוצא חמץ בביתו ביו"ט - כופה עליו את הכלי, והוסיף **רבא**, שאם של הקדש - אינו צריך, דמיבדל בדילי מיניה.
 - ועוד אמר **רב:** חמצו ביד של נכרי - עושה לו מחיצה עשרה טפחים משום היכר, ואם של הקדש - אינו צריך.
 - ועוד אמר **רב:** המפרש והיוצא בשיירא: קודם שלוששים יום - אין זקוק לבער. תוך שלוששים יום - זקוק לבער.
 - ונחלקו **רבא ואבוי:**
 - ❖ **אבוי:** הא דאמרת תוך שלוששים יום - זקוק לבער, לא אמרן אלא שדעתו לחזור אבל אין דעתו לחזור - אין זקוק לבער.
 - ❖ **רבא:** הא דאמרת קודם שלוששים יום - אין זקוק לבער, לא אמרן אלא שאין דעתו לחזור אבל דעתו לחזור אפילו מר"ה - זקוק לבער.
 - הגי שלוששים יום מאי עבידתייהו? כדתניא: "שואלין ודורשין בהלכות הפסח -
 - ❖ **ת"ק:** קודם הפסח שלוששים יום;
 - ❖ **רשב"ג:** שתי שבתות".
 - הטעמים של **ת"ק ורשב"ג** (בברייתא שהובאה לעיל):
 - ❖ **תנא קמא:** שהרי משה עומד בפסח ראשון ומזהיר על פסח שני, שנאמר: "ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו", וכתבי: "ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם".
 - ❖ **רשב"ג:** למסקנה מתקבלת שיטתו של **רב נחמן בר יצחק**, שמסביר את טעמו של **רשב"ג** ואומר: אתיא "מדבר" "מדבר", וכתבי הכא: "במדבר סיני", וכתבי התם: "וידבר ד' אל משה במדבר סיני באהל מועד באחד לחדש השני" - מה להלן בר"ח, אף כאן בר"ח.
 - אין מוקדם ומאוחר בתורה:
 - רב פפא:** לא אמרן - אלא בתרי ענייני; אבל בחד עניינא - יש מוקדם ומאוחר בתורה (ולכן גם למ"ד דנין כלל ופרט המרוחקים זה מזה - ה"מ בחד עניינא אבל בתרי ענייני לא).
 - **רב:** הבודק צריך שיבטל. והטעם: שמא ימצא גלוסקא יפה ודעתיה עילויה ודלמא משכחת לה לבתר איסורא ולא ברשותיה קיימא (ואמר ר' **אלעזר**: שני דברים אינן ברשותו של אדם, ועשאן הכתוב כאילו ברשותו: א. בור ברשות הרבים. ב. חמץ משש

שעות ומעלה) ואז אין יכול לבטל, ויעבור על כל יראה וכל ימצא. ומבטלים דווקא בזמן הביעור שאז יזכור ולא ישכח שעסוק בבדיקתו.

דף ז

- למסקנה: הפת שעופושה (מרוכה), כיוון שרבו ימי מצה עילויה - מותרת, דמהו דתימא כיוון דעיפושא מרובה איגליא מילתא דודאי חמץ מעליא הוא - קמ"ל, כיוון שרבו ימי מצה עילויה - אמרינן כל יומא נהמא חמימא אפה ושרה עילויה ועפשא טפי.
- הבודק צריך לברך. מה מברך?
 - ❖ **רב פפי** משמיה **דרבא**: לבער חמץ;
 - ❖ **רב פפא** משמיה **דרבא**: על ביעור חמץ.
- וכ"ע לא פליגי, ד"לבער" - להבא משמע (וכל הברכות יש לברך עובר [קודם] לעשייתן); כי פליגי ב"על" - האם להבא משמע, או מעיקרא משמע.
- נסיונות להקשות על **רב פפי** ("ברוך אשר קידשנו... על המילה", "על השחיטה", "העושה לולב לעצמו") אך נסיונות אלו נדחו. והלכתא "על ביעור חמץ" גם להבא משמע.
- לכ"ע מעיקרא בעינן לברוכי מנלן? דאמר **שמואל**: כל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן ומניין שעובר לישנא דאקדומי הוא?
 - ❖ **רב נחמן בר יצחק**: "וַיִּרֶץ אַחִימֶעֶץ דֶּרֶךְ הַכֶּכֶר וַיַּעֲבֹר אֶת הַכּוֹשִׁי".
 - ❖ **אבוי**: "וְהוּא עָבַר לִפְנֵיהֶם".
 - ❖ **ואבע"א**: "וַיַּעֲבֹר מֶלֶכְם לִפְנֵיהֶם ד' בְּרֹאשִׁים".
- כל המצוות מברך עובר לעשייתן חוץ:
 - ❖ **בי רב**: טבילה ושופר.
 - ❖ **רב חסדא**: טבילה בלבד. ותניא נמי הכי: טבל ועלה, בעלייתו אומר "ברוך אשר קידשנו במצוותיו וציוונו על הטבילה".
- "לאור הנר" מנלן?
 - מציאה ממציאה ומציאה מחיפוש. וחיפוש מחיפוש וחיפוש מנרות ונרות מנר:
 - מציאה ממציאה: הכא כתיב: "שָׁבַעַת יָמִים שָׂאָר לֹא יִמָּצֵא בְּכַתִּיבָם" וכתוב התם "וַיַּחֲפֹשׂ בְּגָדוֹל הַחֹל וּבִקְטָן כָּלָה וַיִּמָּצֵא".
 - ומציאה מחיפוש: מחיפוש דידיה.
 - וחיפוש מנרות: דכתיב: "בָּעֵת הָהִיא אֲחַפֵּשׂ אֶת יְרוּשָׁלַם בְּנֵרוֹת".
 - ונרות מנר: דכתיב: "נֵר ד' נִשְׁמַת אֶדָם חֶפֶשׂ כָּל חֲדָרֵי בֵּטָן".
 - והיינו צריכים את הלימוד של נרות מנר, שהייתי חושב ש"בעת ההיא" - קולא הוא

דקאמר רחמנא - "לא בדיקנא לה בירושלים בנהורא דאבוקה דנפיש נהורא טובא אלא בנהורא דשרגא דזוטר נהורא טפי, דעוון רבה משתכח ועוון זוטר לא משתכח", ת"ש: "ג' ד' נְשַׁמַּת אָדָם".

דף ח

- ת"ר: אין בודקין - לא לאור החמה, ולא לאור הלבנה, ולא לאור האבוקה - אלא לאור הנר, מפני שאור הנר יפה לבדיקה. האי אור החמה - ה"ד? לא צריכא אלא לארובה דבחדר לצדדין.
- אבוקה לא מועילה לבדיקת חמץ (למרות שלהבדלה היא מצווה מן המובחר) ואילו נר כן וההבדל ביניהם:
 - ❖ **רב נחמן בר יצחק:** נר - יכול להכניס לחורין ולסדקין; ואבוקה - לא.
 - ❖ **רב זביד:** נר אורו לפניו (והבודק, בודק לפניו); ואילו באבוקה - אורו לאחוריו.
 - ❖ **רב פפא:** בנר לא בעית (ולכן בודק היטב); ואילו באבוקה - בעית.
 - ❖ **רבינא:** בנר משך נהורא; ואילו באבוקה - מיקטף איקטופי.
- "כל מקום שאין מכניסין" - כל לאתויי מאי?
הא דת"ר חורי בית העליונים והתחתונים וגג היציע וגג המגדל ורפת הבקר ולולין ומתבן ואוצרות יין ואוצרות שמן - אין צריכין בדיקה. **רשב"ג:** מטה החולקת בתוך הבית ומפסקת צריכה בדיקה.
- סתירה - בין הת"ר לעיל לבין הברייטא שאומרת "חור שבין אדם לחבירו - זה בודק עד מקום שידו מגעת וזה בודק עד מקום שידו מגעת והשאר מבטלו בלבו. **רשב"ג:** מטה החולקת בתוך הבית ועצים ואבנים סדורים תחתיה ומפסקת - אינה צריכה בדיקה" קשיא מטה אמטה קשיא חורין אחורין.
- **חורין אחורין לא קשיא** - מה ששנינו אין צריכין מדובר בעילאי ותנאי שאין נוחה תשמישם ומה שאמרנו שמצריך בדיקה מדובר באמצעיים שנוחה תשמישם.
- **מטה אמטה לא קשיא** - הא דצריך בדיקה דמדליא דנוחה תשמישה. והא דאין צריכה בדיקה - דמיתנאי ואין נוחה תשמישתה.
- אוצרות יין צריכים בדיקה אך מדובר על מסתפק (אין קבע לשתייה ויש קבע לאוכלין). תני ר' חייא: עשו אוצרות שכר בבל כאוצרות יין בא"י במסתפק.
- אמרות אמוראים לגבי חיוב בדיקה:
 - ❖ **רב חסדא:** בי דגים;
 - ❖ **ברבבי** - אין צריך בדיקה; **זוטרי** - צריך בדיקה.

❖ **רבה בר רב הונא:** בי מילחי ובי קורי - צריך בדיקה.

❖ **רב פפא:** בי ציבי ובי תמרי - צריך בדיקה.

• תנא: אין מחייבין אותו להכניס ידו לחורין ולסדקין לבדוק מפני הסכנה, מאי סכנה?

❖ **סתמא דגמרא:** מדובר בנפל הכותל, והכלב יכול לחפש אחרי החמץ, ודילמא

בתר דברק חמץ אתי לעיוני אחר מחט שנפל לו ואז אין כאן מצווה.

❖ **רב נחמן בר יצחק:** סכנת נכרים ואליבא דפלימו, דאמר: "כל עצמו אינו

בודק". ומאי סכנה? סכנת כשפים שכן עושה זאת בלילה עם נר וכלפי הגוי זה

נראה כמו כישוף ואע"פ ששלוחי מצווה אינם ניזוקים, הכא ניזוקים כיוון

ששכיחא היזקא.

• **ר' אלעזר:** שלוחי מצוה אינן ניזוקין, לא בהליכתן ולא בחזרתן.

• **ר' אמי:** כל אדם שיש לו קרקע - עולה לרגל, ושאינו לו קרקע - לא עולה לרגל.

• מפני מה אין פירות גינוסר או חמי טבריא בירושלים? שלא יהיו העולים לרגל אומרים "אלמלא לא עלינו אלא בשביל הפירות/חמי טבריא, דיינו" - נמצאת עליה שלא לשמה.

• **"ובמה אמרו שתי שורות" - ה"ק** "כל מקום שאין מכניסין בו חמץ - אין צריך בדיקה,

ואוצרות יין ואוצרות שמן נמי - אין צריך בדיקה, ובמה אמרו שתי שורות, במרתף מקום

שמכניסין בו חמץ ומסתפק".

• **"ב"ש אומרים: שתי שורות" - מה הפירוש?**

❖ **רב יהודה:** שתי שורות שאמרו, מן הארץ ועד שמי קורה.

❖ **ר' יוחנן:** שורה אחת כמו גאם.

"ב"ה אומרים: שתי שורות החיצונות, שהן העליונות" - מה הפירוש?

❖ **רב:** עליונה ושלמטה הימנה (דייק חיצונות).

❖ **שמואל:** עליונה ושלפנים הימנה (דייק עליונות).

• **ר' חייא תני כוותיה דרב,** וכולהו תנאי תנו כוותיה דשמואל.

והלכתא - כשמואל.

דף ט

• משנה "אין חוששין... אין לדבר סוף".

• טעמא דלא חזינא דשקל - הא חזינא דשקל חיישינן, ובעי בדיקה. ולא אמרינן אכלתיה,

דמה שמצינו לגבי מדורות העכו"ם (ששם זה בשר עובר) שונה, שכן בשר לא משיירים

אך לחם משיירים.

- אמרינן - "אין ספק מוציא מדי וודאי", ומנסים להקשות על כלל זה ("חבר שמת", "מעשה בשפחתו של מציק") אך הנסיונות נדחים.
- שואלת הגמרא: "ומי אמרינן אין חוששין שמא גררה חולדה, והא קתני סיפא - מה שמשׁייר -יניחנו בצנעה, שלא יהא צריך בדיקה אחריו?"
- ❖ **אביי:** לא קשיא - הא ביום י"ג דשכיח ריפתא - לא חיישינן. והא ביום י"ד דלא שכיח ריפתא - חיישינן.
- ❖ **רבא:** כך צריך לשנות: "מה שמשׁייר יניחנו בצנעה שמא תטול חולדה בפנינו ויהא צריך בדיקה אחריו".
- ❖ **רב מרי:** גזירה שמא יניח עשר וימצא תשע.
- פסקי הלכות:
- א. תשע ציבורין של מצה ואחד של חמץ, ואתא עכבר ושקליה, ולא ידעינן אי חמץ שקל אי מצה שקל היינו תשע חנויות. פירש ואתא עכבר ושקל היינו סיפא דתנן - תשע חנויות כולן מוכרין בשר שחוטה, ואחת מוכרת בשר נבילה, ולקח אחת מהן ואינו יודע מאיזה מהן לקח - ספיקו אסור, ובנמצא - הלך אחר הרוב.
- ב. שני ציבורין אחד של חמץ ואחד של מצה, ולפניהם שני בתים, אחד בדוק ואחד שאינו בדוק, ואתו שני עכברים אחד שקל מצה ואחד שקל חמץ, ולא ידעינן הי להאי עייל והי להאי עייל - היינו שתי קופות, דתנן: "שתי קופות אחת של חולין ואחת של תרומה ולפניהם שני סאין, אחד של חולין ואחד של תרומה ונפלו אלו לתוך אלו - מותרין, שאני אומר חולין לתוך חולין נפלו ותרומה לתוך תרומה נפלו".

דף י

- ג. צבור אחד של חמץ ולפניו שני בתים בדוקים, ואתא עכבר ושקל, ולא ידעינן אי להאי עייל אי להאי עייל - היינו שני שבילין דתנן: שני שבילין אחד טמא ואחד טהור, והלך באחד מהן ועשה טהרות ובא חברו והלך בשני ועשה טהרות:
- ❖ **ר' יוס':** אם נשאלו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו - טהורין; ושניהן בבת אחת - טמאין.
- ❖ **ר' יוס':** בין כך ובין כך - טמאין.
- והסביר **רבא** מחלוקתם: בבת אחת - דברי הכל טמאין. בזה אחר זה - דברי הכל טהורין; לא נחלקו אלא בבא להישאל עליו ועל חברו:
- ❖ **ר' יוס':** מדמי ליה לבת אחת;
- ❖ **ר' יהודה:** מדמי ליה לזה אחר זה.

ד. ספק על ספק לא על, היינו בקעה ובפלוגתא דר"א ורבנן דתנן: "הנכנס לבקעה בימות הגשמים וטומאה בשדה פלונית ואמר אחד "הלכתי במקום הלז ואיני יודע אם נכנסתי באותה שדה ואם לא נכנסתי" -

❖ **חכמים:** מטמאים;

❖ **ר"א:** מטהר, שהיה אומר: ספק ביאה - טהור; ספק מגע - טמא.

ה. על, ובדק ולא אשכח - פלוגתא דר"מ ורבנן, דתנן:

❖ **"ר"מ:** כל דבר שבחזקת טומאה - לעולם הוא בטומאתו, עד שיודע לך הטומאה היכן היא.

❖ **חכמים:** בודק, עד שמגיע לסלע או לקרקע בתולה."

ו. על, בדק ואשכח - פלוגתא דרבי ורשב"ג, דתניא: "שדה שנאבד בה קבר, הנכנס לתוכה - טמא; נמצא בה קבר, הנכנס לתוכה - טהור, שאני אומר: קבר שאבד הוא קבר שנמצא, דברי רבי; רשב"ג: תיבדק כל השדה כולה".

ז. הניח ט' ומצא י', פלוגתא דרבי ורבנן, דתניא: "הניח מנה ומצא מאתיים:

❖ **רבי:** חולין ומעשר שני מעורבבין זה בזה;

❖ **רבנן:** הכל חולין".

ח. הניח י' ומצא ט', היינו סיפא דתניא: "הניח מאתיים ומצא מנה:

❖ **רבי:** מנה מונח ומנה מוטל;

❖ **רבנן:** הכל חולין".

ט. הניח בזוית זו ומצא בזוית אחרת, פלוגתא דרשב"ג ורבנן, והכי קתני:

קדרום שאבד בבית - הבית טמא, שאני אומר: אדם טמא נכנס לשם, ונטלו מזוית זו, והניחו בזוית אחרת; רשב"ג: הבית טהור, שאני אומר: השאילו לאחר ושכח, או שנטלו מזוית זו והניח בזוית זו ושכח.

• **רבא:**

עכבר נכנס וכבר בפיו, ונכנס אחריו ומצא פירורין - צריך בדיקה. מפני שאין דרכו של עכבר לפרר.

תינוק נכנס וכבר בידו, ונכנס אחריו ומצא פירורין - אין צריך בדיקה. מפני שדרכו של תינוק לפרר.

• בעי **רבא:** עכבר נכנס וכבר בפיו, ועכבר יוצא וכבר בפיו, מהו? מי אמרין: היינו האי דעל, והיינו האי דנפך - או דילמא אחרינא הוא? את"ל: כצד הראשון, עכבר לכן נכנס וכבר בפיו ועכבר שחור יוצא וכבר בפיו, מהו? האי ודאי אחרינא הוא או דלמא ארמויי ארמיה מיניה, ואת"ל: עכברים לא שקלי מהדדי, עכבר נכנס וכבר בפיו וחולדה יוצאת וכבר בפיה, מהו? חולדה ודאי מעכבר שקלתיה או דילמא אחרינא הוא, דאם איתא דמעכבר שקליה, עכבר בפיה הוה משתכח, עכבר נכנס וכבר בפיו וחולדה יוצאת וכבר

ועכבר בפי חולדה, מהו? הכא ודאי איהו הוא או דילמא משום ביעתותא הוא נפל ושקלתיה - תיקו.

- עוד בעי **רבא**: ככר בשמי קורה, צריך סולם להורידה או אין צריך? ואת"ל: צריך דזימנין דנפיל ואתי למיכלה, ככר בבזר, צריך סולם להעלותה או אין צריך? ואת"ל: צריך דזימנין דנחית לצורכה ואתי למיכליה, ככר בפי נחש צריך חבר להוציא או אין צריך בגופיה אטרחוהו רבנן בממוניה לא אטרחוהו רבנן או דילמא לא שגא - תיקו.
- משנה **ר' יהודה** אומר... שלא יהא צריך בדיקה אחריו.
- טעם של **ר' יהודה** (לפי ההבנה שהוא מצריך ג' בדיקות) כנגד שלוש השבתות שבתורה: "וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ חֲמִץ וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ שָׂאֵר בְּכָל גִּבְלֶךָ", "שְׁבַעַת יָמִים שָׂאֵר לֹא יִמָּצֵא בִּבְתִּיכֶם", "אֶךָ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תִּשְׁבִּיתוּ שָׂאֵר מִבְּתִיכֶם".
- ולפי **רב יוסף ומר זוטרא**: **ר' יהודה** אינו מצריך ג' בדיקות, אלא אם לא בדק - יכול לבדוק בפעם הבאה (של ג' הזמנים) ורבנן ור' **יהודה** במכאן ולהבא קמיפלגי:
- **ר' יהודה**: מקמי איסורא - כן. לבתר איסורא - לא; גזירה, דילמא אתי למיכליה מיניה.
- **רבנן**: גם לבתר איסורא, אפשר דלא גזרינן.

דף יא

- שואלת הגמרא: ומי גזר **ר' יהודה** דילמא אתי למיכל מיניה? והא תנן: "משקרב העומר יוצאין ומוצאין שוקי ירושלים שהם מלאים קמח וקלי שלא כרצון חכמים - דברי **ר"מ**; **רבי יהודה**: כרצון חכמים היו עושים". ולא גזר **ר' יהודה** דילמא אתי למיכל מיניה?
- **אבוי** (ונראה שגם **רבא** מודה לו): לא קשה **ר"י** על **ר"י**, דחדש בדיל מיניה, ואילו חמץ לא בדיל מיניה. והוסיף **רבא** שגם מרבנן על רבנן (שלא כרצון חכמים דברי **ר"מ**) לא קשה, שחמץ - מחזר עליו לשורפו, ולכן אין חשש שמא יבוא לאכל מזה.
- ונסיון תרוץ של **רב אשי** - **דר"י** על **ר"י** לא קשה, שכן קמח וקלי תנן, והם אינן בני אוכלין, ואין חשש שמא יבוא לאכול - אך נסיון זה נדחה כבדווא.
- לפי **ר' יהודה**: משום חומרא דשבת - מיבדל בדילי. וכן לפיו עניבה גופה קשירה היא (לענין שבת) וכן אדם בהול על ממונו, וה"מ שהממון יכול למות אך אם רק יהיה צער אזי לא בהול על ממונו.
- משנה **ר"מ** אומר אוכלין כל חמש... ושורפין בתחילת שש.
- תנן התם: "אחד אומר בשנים בחודש... אחד אומר בשתי שעות ואחד אומר בשלוש שעות - עדותן קיימת; אחד אומר בשלוש ואחד אומר בחמש - עדותן בטלה - דברי

ר"מ. ר' יהודה: עדותן קיימת, אחד אומר בחמש ואחד אומר בשבע - עדותן בטלה, שבחמש חמה במזרח ובשבע חמה במערב.

• ברעת ר"מ ור"י:

❖ **אביי:** כשתמצא לומר לדברי ר"מ אין אדם טועה ולא כלום - מעשה כי הוה במיפק תרתי ומעייל תלת, והא דקאמר שתיים - בסוף שתיים; והא דקאמר שלוש - בתחילת שלוש.

כשתמצא לומר לדברי ר"י אדם טועה חצי שעה - מעשה כי הוה בפלגא דארבע הוה; והאי דקאמר שלוש - בסוף שלוש קאמר, וקטעי פלגא דשעתא לקמיה, והאי דקאמר חמש, בתחילת חמש, וקטעי פלגא דשעתא לאחוריה.

דף יב

❖ **איכא דאמרי באביי:** כשתמצא לומר לדברי ר"מ אדם טועה משהו - מעשה כי הוה או בסוף שתיים או בתחילת שלוש, וחד מינייהו טועה משהו.

כשתמצא לומר לדברי ר"י אדם טועה שעה ומשהו - מעשה כי הוה בסוף שלוש או בתחילת חמש, וחד מינייהו קטעי שעה ומשהו.

❖ **רבא:** לדברי ר"מ אדם טועה שתי שעות חסר משהו - מעשה כי הוה או בתחילת שתיים או בסוף שלוש, וחד מינייהו קטעי ב' שעות חסר משהו.

לדברי ר' יהודה, אדם טועה שלוש שעות חסר משהו - מעשה כי הוה או בתחילת שלוש או בסוף חמש, וחד מינייהו קטעי שלוש שעות חסר משהו.

• מה ששנינו, שהיו בודקים אותו בשבע חקירות, ואחר מהן זה באיזה שעה ואם אנו אומרים שאדם יכול לטעות כולי האי (כנ"ל), אזי חקירות בשעה, היא לכאורה עדות שאי אתה יכול להזימה ואם כן לא היא עדות? לא קשה, שכן המזימים מזימים את כל השעה וכולל את הטעות (ור"מ לשיטתו ור"י לשיטתו).

• **אביי:** עדות - מסורה לזרזים. חמץ - לכל מסור.

• לפי **רבא:** הטעם של ר"י שמחמיר שלא לאכול משעה חמישית, זה לא בגלל חמץ לכל מסור (כמו שאבבי אמר) אלא גזרה משום יום המעונן, אך שעה רביעית מותרת בכל זאת, שכן רביעית זמן סעודה לכל היא.

• ת"ר: שעה ראשונה - מאכל לודים. שניה - מאכל ליסטים. שלישית - מאכל יורשין. רביעית - מאכל כל אדם. חמישית - מאכל פועלים. שישיית - מאכל ת"ח. מכאן ואילך כזורק אבן לחמת.

אביי: לא אמרן - אלא דלא טעים מידי בצפרא; אבל טעים מידי בצפרא - לית לן בה.

- **רב שימי בר אשי:** לא שנו, אלא שהעידו על שעות; אבל העידו אחד קודם נץ החמה ואחד מעיד בתוך נץ החמה – עדותן בטילה, דמהו דתימא תריוהו חדא מילתא קאמרי, והא דמעיד בתוך נץ החמה, בגילויי הוה קאי וזהרורי בעלמא הוא דחזא קמ"ל.

דף יג

- **רב:** הלכה כר' יהודה ונסינות ("כל שעה", "ונימא מר הלכה כרבן גמליאל") לרחות את רב. ואף רבי סבר דהלכה כר' יהודה – מעשה בארם אחד שהפקיד דיסקיא מלאה חמץ אצל יוחנן חקוקאה ונקבוה עכברים והיה חמץ מבצבץ ויוצא, ובא לפני רבי, שעה ראשונה אמר לו: המתן; שניה, אמר לו: המתן; שלישית, אמר לו: המתן; רביעית, אמר לו: המתן; חמישית, א"ל: צא, ומוכרה בשוק (ולמסקנה) לגויים (דלישראל כבר אסור, כר' יהודה).
- כמאן אזלא שמעתא דרבי:
❖ **רב יוסף:** כרשב"ג, דתנן: "המפקיד פירות אצל חבירו, אפילו הן אבודין – לא יגע בהן; רשב"ג: מוכרן בב"ד, מפני השבת אבידה".
❖ **אבוי:** אף כרבנן דרשב"ג, דלא נחלקו אלא בהפסד בכדי חסרונן, אבל יותר מכדי חסרונן – מוכרן בבית דין.
- "שתי חלות היו מונחות על גב האיציטבא" – וכי להצניעין הוא צריך? ולכן שנינו: על גג האיציטבא. ר' יהודה: הר הבית – סטיו כפול היה.
- "פסולות" – למה פסולות?
❖ **ר' חנינא:** מתוך שהיו מרובות, נפסלות בלינה של לילה מוצאי י"ג (שאיין מביאין תודה בפסח משום חמץ, ואיין מביאין ב"ד שאיין מביאין קדשים לבית הפסול).
- ❖ **ר' ינאי:** כשירות היו, ונקראו פסולות כיוון שנשחט עליהן הזבח ונשפך הדם, וכרבי דאמר שני דברים המתירים (זריקה ושחיטה) מעלין זה בלא זה (ואומרת הגמרא, שאפשר לומר אף כדעת ר' אלעזר ברבי שמעון שסובר שמעלין זה יחד עם השני, והכא עסקינן שנתקבל הדם בכוס ונשפך, וסבר ליה כאבוה, שכל העומד להזרק כזרוק דמי).
- תנא משום רבי אלעזר: כשירות היו, כל זמן שמונחות כל העם אוכלין, ניטלה אחת מהן – לא אוכלין ולא שורפינן; ניטלו שתיהן – התחילו כולן שורפינן.
אבא שאול: שתי פרות היו חורשות בהר המשחה. כל זמן ששתיהן חורשות – כל העם

אוכלין; ניטלה אחת מהן - תולין, לא אוכלין ולא שורפין; ניטלו שתיהן - התחילו כל העם שורפין.

דף יד

- משנה ר' חנינא סגן הכהנים... שתיהן כאחת".
"שנטמא בולד הטומאה" -
רב יהודה: הכא עסקינן בולד ווולד, דהוי ליה שלישי וקסבר שלישי מותר לעשותו שני, וא"ת: והרי אין אוכל מטמא אוכל (דתניא: "יכול יהא אוכל מטמא אוכל ת"ל 'וכי יתן מים על זרע ונפל מנגלתם עליו טמא הוא לכם' - הוא טמא, ואין עושה כיוצא בו טמא").
הניחא **לאבוי**, דאמר: לא שנו אלא בחולין אבל בתרומה וקדשים - עושה כיוצא בו, ולרב **אדא בר אהבה** משמיה **דרבא** נמי דאמר לא שנו אלא חולין ותרומה אבל בקדשים עושה כיוצא בהן - שפיר.
אלא לרב **ינא** משמיה **דרבא** דאמר: מקרא מלא דיבר הכתוב - לא שנו חולין, ולא שנו תרומה ולא שנו קדשים - אינו עושה כיוצא בו, מאי איכא למימר? ולמסקנה אמרנו, נהי דאין אוכל מטמא אוכל מדאורייתא, מדרבנן מיהו מטמא.
"הוסיף ר' עקיבא: מימיהן של כהנים לא נמנעו מלהדליק..." -
- **רב יהודה:** הכא עסקינן בנר של מתכת, דרחמנא אמר: "בַּחֲלָל חֲרֵב" - חרב הרי הוא כחלל, והויא ליה אב הטומאה, וקסבר שלישי - מותר לעשותו ראשון (ומה שדחק את **רב יהודה** להסביר את המשנה כך, שכן משנתנו קשה, מאי איריא דתני נר שנטמא בטמא מת? ליתני שנטמא בשרץ, אלא הפירוש: איזהו דבר שחלוקה טומאתו, בין טומאת מת לשרץ - הוי אומר זה מתכת).
• **רבא:** ש"מ קסבר ר' עקיבא טמא טומאת משקין לטמא אחרים מדאורייתא, דאי ס"ד דרבנן, מכדי האי נר מאי קא מהניא להאי שמן - אי לאפסולי גופיה - הא פסיל וקאי; ואי לטמא אחרים מדרבנן - מאי איריא באב הטומאה? אפילו ראשון ושני נמי תחילה הוי - אלא ש"מ דאורייתא היא.

דף טו

- "מדבריהם למדנו" - מדבריהם דמאן?

❖ **סתמא דגמרא:** קסבר ר"מ, מתניתין - באב הטומאה דאורייתא וולד הטומאה דרבנן (דמדאורייתא טהור מעליא) ומאי מדבריהם? מדברי ר' חנינא סגן הכהנים.

❖ **ר"ל משום בר קפרא:** מתניתין - באב הטומאה דאורייתא וולד הטומאה דאורייתא, ומאי מדבריהם (למסקנה ממחלוקתן)? מדברי ר"א ור' יהושע, והי ניהו ר' יהושע - דתנן: "חבית של תרומה שנשברה בגת העליונה, ר"א: תרד ותטמא ואל יטמאנה ביד; ר' יהושע: אף יטמאנה ביד". ולפי העמדה זו, מה שמהדר ר' יוסי לר"מ, דרבי יוסי לא ידע מה סובר ר"מ, וחשב שסובר ר"מ מדברי ר' חנינא סגן הכהנים, והשיבו אנא מדר' יהושע קאמינא וא"ל ואפילו לר' יהושע נמי אינה מידה, דהא מודה ר"א ור' יהושע ששורף זו בפני עצמה וזו בפני עצמה.

- ולמה אינה מן המידה? שאני התם (בגת) דאיכא הפסד חולין, ולמדות שהכא במשנה יש הפסד עצים - להפסד מרובה חששו ולהפסד מועט לא חששו.
- ר' יוחנן: מחלוקת ר' יוסי ור' מאיר בשש, אבל בשבע, דברי הכל - שורפין, וקסבר ר' יוחנן מתניתין באב הטומאה דאורייתא וולד הטומאה דרבנן ומאי מדבריהם? מדברי ר' חנינא סגן הכהנים.
- לפי ר' ירמיה: משנתנו מדברת בבשר שנטמא במשקין שנטמאו מחמת שרץ, ואזדא ר"מ לטעמיה ור' יוסי לטעמיה. ר"מ לטעמיה: טומאת משקין לטמא אחרים דרבנן; ר' יוסי לטעמיה: טומאת משקין לטמא אחרים דאורייתא.

דף טז

- ר"א: אין טומאה למשקין כל עיקר, תדע שהרי העיד יוסף בן יועזר איש צרידה על איל קמצא דכן, ועל משקין בית מטבחיא דכן:
- ❖ **רב:** דכן ממש, וקסבר טומאת משקין דרבנן, וכי גזור רבנן במשקין דעלמא, ובמשקין בית מטבחיא לא גזור.
- ❖ **שמואל:** דכן מלטמא טומאת אחרים אבל טומאת עצמן יש להן, וקסבר טומאת משקין עצמן דאורייתא, לטמא אחרים דרבנן, וכי גזור רבנן במשקין דעלמא, במשקין בית מטבחיא לא גזור.
- הגמרא מקשה על שמואל ("קרי כאן והבשר אשר יגע") ונשאתר למסקנה בקשיא.

- נסיונות להקשות על שיטת **רב** ("וכל משקה אשר", "אך מעין ובור", "דם שנטמא וזרקו בשוגג", "על מה הציץ מרצה", "ונשא אהרן את עוון הקדשים", "הן ישא איש") אך נדחים.
- מים, בין תלושין ובין מחוברין - מכשירים לקבל טומאה; וצריכי, דאי אשמעינן בתלושין משום דאחשבינהו, אבל מחוברין אימא לא, ואי תנא מחוברין משום דקיימי בדוכתייהו חשיבי אבל תלושין אימא לא - צריכי.
- **ר' יוחנן:** מנין לדם קדשים שאינו מכשיר, שנא': "על הארץ תשפכנו כמים" - דם שנשפך כמים מכשיר, דם שאינו נשפך כמים אינו מכשיר. ודם התמצית אע"פ דנשפך כמים - אינו מכשיר שכן אף בחולין אינו מכשיר, דאמר רחמנא "רק חזק לבלתי אכל הדם כי הדם הוא הנפֶשׁ" - דם שהנפש יוצאה בו קרוי דם, דם שאין הנפש יוצאה בו אינו קרוי דם.

דף יז

- "הן ישא איש בשר קדש בכנף בגדו ונגע בכנפו אל הלחם ואל הנזיר ואל היין ואל שמן ואל כל מאכל היקדש ויענו הכהנים ויאמרו לא":
❖ **רב:** אישתבש כהני. רביעי בקודש בעא מיניהו, ואמרו ליה טהור (כתוב ארבעה: לחם, נזיר, יין ושמן).
- ❖ **שמואל:** לא אישתבש כהני. חמישי בקודש בעא מיניהו, ואמרו ליה טהור (דורשים "ונגע בכנפו" - כמה שנגע בכנפו).
- קושיא על **רב**, כתיב: "ויאמר חגי אם יגע טמא נפש בכל אלה היטמא ויענו הכהנים ויאמרו יטמא", מאי שנא הכא ("הן ישא איש בשר") דאשתבש כהני ומאי שנא התם ("אם יגע טמא") דלא אישתבש?
❖ **רבה בר אבוב:** בקיאיין הן בטומאת מת, ואין בקיאיין הן בטומאת שרץ.
❖ **רבינא:** התם רביעי, הכא ("אם יגע טמא נפש") שלישי.
- מחלוקת בעדותו של **יוסף בן יועזר:**
❖ **רב:** תני משקי בית מטבחיא;
❖ **לוי:** תני משקי בי מרבחיא. ותניא כוותיה דרב, ותניא כוותיה דלוי.
- **רב פפא:** אפילו למ"ד טומאת משקין דאורייתא, משקי בית מטבחיא הלכתא גמירי לה שטהורים. והקשנו על **רב פפא** ("אין טומאה למשקין כל עיקר", "לכלים טהורים לאוכלים טמאים") ונשאר בקשיא.

- תניא: הדם והמים משקי בית מטבחיא שנטמאו בין בכלים בין בקרקע - טהורין. רבי שמעון: בכלים - טמאין, בקרקע - טהורין. ואמר רב פפא: הא דאמרת בקרקע טהורין לא שנו אלא מים ולפחות רביעית (דחזי להטביל בה צינורות ומחטין).
- בהתחלה סבר ר"י - טומאת משקין לטמא טומאת כלים דאורייתא; ולמסקנה אמרנו, שחזר בו ר"י מזה וסובר שזה מדרבנן.
- בעיה - כשחזר ר"י, מכלים בלבד הוא דהדר ביה כרבי יוסי ור' שמעון, או דילמא לגמרי הדר ביה כר"מ?

דף יח

וניסינו לפשוט שהדר ביה לגמרי, מ"פּרה ששתתה מי חטאת - בשרה טמא; ר' יהודה אומר: בטלו במעיה" אך נדחתה הראיה.

- **"ר' יוסי ור' שמעון** אומרים: לאוכלין טמאין לכלים טהורים" - ר"ל: **ר' יוסי** בשיטת ר"ע רבו אמרה, דריש: "יטמא" "יטמא", דתנן: "בו ביום דרש ר"ע 'וכל כלי חרש אשר יפול מהם...' אינו אומר טמא אלא יטמא, יטמא אחרים - לימר על ככר שני שעושה שלישי בחולין". וכאן דורש ר' יוסי: "וְכָל מִשְׁקָה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה בְּכָל כְּלִי יִטְמָא" - יטמא לטמא טומאת אוכלין, ולא טומאת משקין דלא מצינו טומאה שעושה כיוצא בה (לפי רב פפא). ולפי רבינא - מגופיה דקרא נמי לא מצית אמרת יטמא - לטמא טומאת משקין, דאי ס"ד יטמא בסיפא לטמא טומאת משקין, יטמא דרישא נמי לטמא טומאת משקין, נייערביניהו ונכתביניהו - מכל האוכל אשר יאכל אשר יבוא עליו מים וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא, תרי "יטמא" למה לי? אלא יטמא דרישא לטמא טומאת משקין, ויטמא דסיפא לטמא טומאת אוכלין.

- יטמא דרישא היכי דריש? מ"מְכַל הָאֵכֹל אֲשֶׁר יֵאָכֵל אֲשֶׁר יָבֹא עָלָיו מִיָּם יִטְמָא" יטמא לטמא את המשקין, ולא לטמא את הכלי, שכן יש ק"ו - ומה משקה שמתמא אוכל אינו מטמא כלי, אוכל שאין מטמא אוכל אינו דין שלא יטמא כלי, וכ"ת אוכל חמור דמתמא משקין, ולכן כן יטמא כלי, ההוא חומרא דמשקין היא, משום דמשקין עלולין לקבל טומאה, ומה היא עלילתן? שמקבלין טומאה שלא בהכשר.

- למסקנה הגמרא לומדת גם מהפסוק של "וְכִי יֵתֵן מִיָּם עַל זֶרַע וְנִפְל מִנְּבִלָתָם עָלָיו טָמֵא הוּא" - הוא טמא, ואין עושה טומאה כיוצא בה. ולמסקנה, הגמרא לומדת גם מהפסוק הנ"ל וגם מ"וְכָל מִשְׁקָה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה בְּכָל כְּלִי יִטְמָא" חד במשקין הבאין מחמת שרץ, וחד במשקין הבאין מחמת כלי, ואע"ג דאפשר לכתוב רק משקין הבאין מחמת שרץ, וכ"ש משקין הבאין מחמת כלי (שכן פחות חמור) בכל זאת כתב שכן כל מילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא.

- למסקנת הגמרא ר' יוסי בשיטת רבו ר' עקיבא אמרה, וליה לא סבירא ליה.

דף יט

- **רבא:** לא ר' יוסי סבר כר' עקיבא דדריש שני עושה שלישי - דתניא: "אמר ר' יוסי: מנין לרביעי בקודש שהוא פסול, ודין הוא, ומה מחוסר כיפורים שמותר בתרומה פסול בקודש, שלישי שפסול בתרומה אינו דין שיעשה רביעי בקודש" (ולמדנו שלישי בקודש |וְהַכֹּהֵן אֲשֶׁר יַגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל - מי לא עסקינן דנגע בשני ורביעי בק"ו |כדאמרן)). ואי ס"ד סבר כר"ע, ניתני נמי רביעי בתרומה וחמישי בקודש.
לא ר"ע סבר כר' יוסי דדריש את הק"ו (דלעיל) ממחוסר כיפורים, ואין לו רביעי בתרומה וחמישי בקודש, דתנן: "הכלי מצרף את מה שבתוכו לקודש אבל לא לתרומה, והרביעי בקודש פסול והשלישי בתרומה" ואמר ר' יוחנן: מעדותו של ר"ע נשנית משנה זו דתנן: "הוסיף ר"ע הסולת והקטורת והלבונה והגחלים שאם נגע טבול יום במקצתן פסל את כולן".
- צירוף דרבנן או דאורייתא:
❖ ר' יוחנן דלעיל - צירוף זה דרבנן.
❖ ר' חנין: צירוף דאורייתא שנאמר "כֹּהֵן אֶחָד עֹשֶׂה זֶהב מְלֵאָה קִטְרֶת" - הכתוב עשה כל מה שבכף אחת.
- תנן התם - על מחט שנמצאת בבשר, שהסכין והידיים - טהורות, והבשר - טמא. נמצאת בפרש - הכל טהור.
אמר ר' עקיבא: זכינן שאין טומאת ידיים במקדש.
הגמרא שואלת, מדוע לא שנינו בר"ע שאין טומאת ידיים וכלים במקדש?
❖ רב: ידיים קודם גזירת כלים נשנו.
- ❖ רבא: הנח לטומאת סכין דאפילו בחולין נמי לא מטמא (האי סכין דנגע במאי? אילימא דנגע בבשר - הא אין אוכל מטמא כלי, ואלא דנגע במחט - והא אין כלי מטמא כלי).
- האי מחט מאי עבדיתה דמטמא בשר?
❖ רב: כגון שאבדה לו מחט טמא מת והכירה בבשר.
- ❖ ר' יוסי ב"ר אבין: מדובר על ספק טמאה, וכגון שהיתה פרה חסומה ובאה מחוץ לירושלים.
- גופא: ר' אלעזר ור' יוסי ב"ר חנינא:

❖ **חד אמר:** לא גזרו על ספק הרוקין שבירושלים וא"ת תנינא דתנן "כל הרוקין הנמצאים בירושלים טהורין חוץ משל שוק עליון" לא צריכא אע"ג דאיתחזק זב.

❖ **חד אמר:** לא גזרו על ספק הכלים שבירושלים, וא"ת תנינא דתנן "כל הכלים הנמצאים בירושלים דרך ירידה לבית הטבילה - טמאין" - הא דעלמא טהורין, לא קשה, שכן אילולא אמרת האמוראים הוזה, היינו מדייקים מהסיפא על המשנה "דרך עליה - טהורין" - הא דעלמא - טמאין, וקמ"ל אמרת האמוראים שמדייקים מהרישא, והסיפא לאו דווקא ולאפוקי גזייתא ששם טמא מספק, אבל בעלמא לא טמא מספק.

- **לרב** דאמר, כגון שאבדה לו מחט טמא מת והכירה בבשר, כיוון דאמר מר "בְּחָלָל חֶרֶב" - חרב הרי היא כחלל, א"כ אדם וכלים נמי ליטמא?
רב אשי: עזרה רשות הרבים, וספק טומאה ברה"ר - ספיקו טהור.

דף כ

- כל דבר שאין בו דעת לישראל בין ברה"ר בין ברה"י - ספיקו טהור, אך אם זה ספק טומאה הבאה בידי אדם - נשאלין עליה אפילו בכלי מונח על גבי קרקע, כדבר שיש בו דעת לישראל.
- והבשר טמא - דאתכשר במאי? **למסקנה:** כגון שהיתה פרה של זבחי שלמים והעבירה בנהר ושחטה ועדין משקה טופח עליה.
- "נמצאת בפרש הכל טהור". וניהדר פרש וניטמיה לבשר?
❖ **רב אדא בר אהבה:** בפרש עבה (דאז לא הוי משקה).
- ❖ **רב אשי:** אפילו בפרש רכה, ולא מטמא משום דהוי משקה סרוח.
- **למסקנה:** שרץ מטמא כלי, וכלי מטמא את האוכלין, והאוכלין מטמאין את המשקין - ולמדנו שלוש טומאות בשרץ ("גזזנו" משקין דרישא) וסימנך נזייתא.
- **תנן התם:** שרץ שנמצא בתנור - הפת שבתוכו שניה, מפני שהתנור תחילה, ולא אמרינן "ניחזי להאי תנור כמאן דמלי טומאה דמי ותיהוי האי פת ראשונה" הואיל ותניא "יכול יהיו כל הכלים מטמאין מאויר כלי חרס? ת"ל: 'כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכּוֹ טִמָּא' וסמיך ליה 'מִכָּל הָאֲבָל' - אוכל מטמא מאויר כלי חרס, ואין כל הכלים מטמאין מאויר כלי חרס".
- מחלוקת:
❖ **לפי ר"ש** אליבא דר' **יהושע:** שורפין תרומה תלויה עם טמאה, וכן מותר לעשות זאת בידים ולא רק בגרמא.

❖ לפי רבי יוסי אליבא דר' יהושע: אין שורפין תרומה תלויה עם טמאה (שמא יבוא אליהו ויטהרם) אך אם זה בגרמא מותר, לגרום לטומאתה. ומה דמצינו בחבית תרומה שנשברה בגת העליונה שלפי ר' יהושע מטמא בידים, התם משום דאיכא הפסד חולין (וא"ת אז נתיר גם במשנתנו, לשרוף טמאה עם טהורה אע"ג דמטמא בידים משום הפסד עצים, לא קשה שכן להפסד מרובה חששו, להפסד מועט לא חששו).

- מניין שלהפסד מרובה חששו ולהפסד מועט לא חששו?
דתניא "חבית של שמן תרומה שנשברה בגת העליונה ובתחתונה חולין - טמאין, מודה ר' אליעזר לר' יהושע שאם יכול להציל ממנה רביעית בטהרה יציל ואם לאו תרד ותטמא, ואל יטמאנה ביד" וכאן בשמן לא חולק ר' יהושע ואומר יטמאנה בידיים, ואילו ביין מתיר (אותו דבר השנוי בברייתא רק ביין) והסיבה, ששמן ראוי להדליק ולכן הפסד שבו מועט, ולכן אין לטמאו בידים מה שאין כן ביין דעסקינן בחדש. וא"ת והא ראוי לזילוף? יין חדש לא ראוי לזילוף. וא"ת והא ראוי לישנו? אתי ביה לידי תקלה (ובשמן לא אתו לידי תקלה, כיון ששם אותו בכלי מאוס, יין לא שם בכלי מאוס שכן יין לזילוף בעי ליה).
- מחלוקת תנאים אם אתי לידי תקלה אי לאו.

דף כא

- ר' יוסי ב"ר חנינא: מחלוקת ר' אליעזר ור' יהושע שנפלה לפחות ממאה סאה חולין טמאין, אבל נפלה למאה חולין טמאין - דברי הכל תרד ותטמא ואל יטמאנה ביד.
- תניא נמי הכי: "חבית שנשברה בגת העליונה ותחתיה מאה חולין - טמאין, מודה ר' אליעזר לר' יהושע שאם יכול להציל ממנה רביעית בטהרה - יציל, ואם לאו - תרד ותטמא, ואל יטמאנה ביד".
ושאלנו, לכאורה יש להפוך את הלשון, ושיהיה שנוי "מודה ר' יהושע לר' אליעזר"?
❖ רבא: אכן כן, אנו הופכים את הלשון.
- ❖ רב הונא בריה דרב יהושע: לעולם לא תיפוך, והאי מודה ארישא קאי והכא עסקינן - בכלי שתוכו טהור וגבו טמא, מהו דתימא ניגזור דילמא נגע גבו בתרומה ור' אליעזר יאסור, כי יש חשש שיטמאנה בידיים קמ"ל דלא חוששים.

פרק כל שעה

- משנה "כל שעה... או מטיל לים".
- **רבה בר עולא:** מתניתין כר"ג דתנן: "רבן גמליאל אומר - חולין נאכלין כל ארבע, תרומה כל חמש, ושורפין בתחילת שש" וה"ק כל שעה שמותר לאכול כהן בתרומה - ישראל מאכיל חולין לבהמה לחיה ולעופות.
וצריכא גם חיה וגם בהמה, דאי תנא בהמה דאי משיירא חזי ליה אבל חיה דאי משיירא קמצנעא לה, אימא לא; ואי תנא חיה - משום דאי משיירא מיהת מצנעא, אבל בהמה - זימנין דמשיירא ולא מסיק אדעתיה, וקאי עליה בבל יראה ובל ימצא, אימא לא - צריכא. עופות נשנה אגב בהמה וחיה.
- ביאור המשנה:
"ומכור לנכרי": פשיטא? לאפוקי מהאי תנא דתניא: "ב"ש: לא ימכור את חמצו לנכרי אא"כ יודע בו שיכלה קודם הפסח; וב"ה: כל שעה שמותר לאכול מותר למכור, ר' יהודה בן בתירא: כותח וכל מיני כותח - אסור למכור שלשים יום קודם הפסח.
"ומותר בהנאה": מדובר שחרכו קודם זמנו, שמותר בהנאה אפילו לאחר זמנו.
"עבר זמנו - אסור בהנאה": לא נצרכא אלא לשעות דרבנן, דאמר ר' יוחנן: המקדש משש שעות ולמעלה, אפילו בחיטי קורדניא - אין חוששין לקידושין.
"ולא יסיק בו תנור וכיריים": לא נצרכא אלא לר' יהודה דאמר אין ביעור חמץ אלא שריפה, סד"א הואיל ואמר ר' יהודה מצוותו בשריפה, בהדי דקא שריף ליה ליתנהי מיניה - קמ"ל.
- מחלוקת חזקיה ור' אבהו:
❖ **חזקיה:** מנין לחמץ בפסח שאסור בהנאה? שנאמר "וְלֹא יֵאָכֵל חֶמֶץ" - לא יהא בו היתר אכילה. טעמא דכתב רחמנא "לא יאכל" - הא לא כתב רחמנא, איסור אכילה משמע, איסור הנאה לא משמע.
❖ **ר' אבהו -** כל מקום שנאמר "לא יאכל", "לא תאכל", "לא תאכלו" - אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה, עד שיפרט לך הכתוב כדרך שפירט לך בנבילה.
(דתניא: "לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך ותתננה ואכלה או מכר לנכרי" אין לי אלא לגר בנתינה ולנכרי במכירה, לגר במכירה מנין? ת"ל "לגר אשר בשעריך ותתננה ואכלה או מכר". לנכרי בנתינה מנין? תלמוד לומר: "ותתננה ואכלה או מכר לנכרי" - נמצאת אומר: אחד גר ואחד נכרי בין

במכירה בין בנתינה, דברי ר"מ. ר"י: דברים ככתבן - לגר בנתינה ולנכרי במכירה.)

- בשלמא לר"מ דאמר, אחד גר ואחד נכרי בין במכירה בין בנתינה, מדאיצטריך קרא למישראל נבילה בהנאה - הא כל איסורין שבתורה אסורין בין באכילה בין בהנאה. אלא לר' יהודה דאמר: דברים ככתבן הוא דאתא, הא כל איסורין שבתורה מנא ליה דאסורין בהנאה? נפקא ליה מ"לִפְלֵב תִשְׁלֹכֶן אֹתוֹ" - אותו אתה משליך לכלב, ואי אתה משליך לכלב כל איסורין שבתורה (ולפי ר' מאיר - אותו אתה משליך לכלב, ואי אתה משליך לכלב חולין שנשחטו בעזרה, ולפי ר' יהודה - חולין שנשחטו בעזרה לא אסורים מהתורה בהנאה).

דף כב

- נסיונות קושיות על ר' אבהו ועל חזקיה ("גיד הנשה", "דם", "אבר מן החי", "שור הנסקל", "ערלה", "המשך בדף כ"ג") "תרומה", "נזיר", "חדש", "שרצים", "חמץ" ונדחו.
- קסבר ר' אבהו: כשהותרה נבילה - היא וחלבה וגידה הותרו. תניא: האוכל מגיד הנשה של בהמה טמאה, **רבי יהודה**: מחייב שתיים; **רבי שמעון**: פוטר. תניא: גיד הנשה, **רבי יהודה**: מותר בהנאה; **רבי שמעון**: אוסר.
- ר' נתן: מניין שלא יושיט אדם כוס יין לנזיר ואבר מן החי לבני נח? ת"ל "וְלִפְנֵי עֵזֶר לֹא תִתֵּן מִכֶּשֶׁל".
- יש הדורשים שאיסור הנאה מעורו של שור הנסקל נלמד מהפסוק "אֵת בְּשָׂרוֹ" - את הטפל לבשרו, ויש דורשים מ"וּבְעַל הַשּׁוֹר נָקִי" - כאדם שאומר לחברו - "יצא פלוני נקי מנכסיו ואין לו בהם הנאה של כלום".
- תניא: **שמעון העמסוני** ואמרי לה **נחמיה העמסוני** - היה דורש כל אתים שבתורה, כיוון שהגיע ל"אֵת ד' אֱלֹקֶיךָ תִּירָא" - פירש. אמרו לו תלמידיו - "רבי, כל אתים שבתורה שדרשת מה תהא עליהן?" אמר להם: "כשם שקבלתי שכר על הדרישה כך אני מקבל שכר על הפרישה", עד שבא ר"ע ודרש: "אֵת ד' אֱלֹקֶיךָ תִּירָא" - לרבות ת"ח.

דף כג

- תניא: "לָכֶם" -

- ❖ **ת"ק:** לרבות את הנטוע לרבים שחייב בערלה, והטעם - כתיב "וּנְטַעְתֶּם" - ליחיד משמע לרבים לא משמע, כתב רחמנא "לָכֶם" - להביא את הנטוע לרבים.
- ❖ **ר"י:** להוציא את הנטוע לרבים מחיוב ערלה, והטעם - "וּנְטַעְתֶּם" - משמע בין לרבים בין ליחיד ו"לָכֶם" בין ליחיד בין לרבים, ואין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט.

- טעמו של **חזקיה**: מזה שכתוב בשרצים: "לֹא יֵאָכֵל" והיה צריך להביא את הפסוק "לָכֶם" - שלכם יהא להתיר בהנאה, משמע שאם סתם כתוב "לֹא יֵאָכֵל" - אסור בהנאה אלא אם כן יש פסוק המתיר בהנאה.
- נסיון להעמיד את "לא תאכל" **דרבי אבהו** במחלוקת תנאים שכתוב "יַעֲשֶׂה לָכֵל מְלֶאכָה", מה ת"ל "לָכֵל מְלֶאכָה" שיכול למלאכת גבוה יהא מותר, למלאכת הדיוט יהא אסור? ת"ל "לָכֵל מְלֶאכָה" דברי **רבי יוסי הגלילי**. **ר"ע**: שיכול למלאכת הדיוט יהיה טהור, למלאכת גבוה יהא טמא - ת"ל "לָכֵל מְלֶאכָה".
- שריש"ג** סובר "לא תאכל" משמע בין איסור אכילה בין איסור הנאה, וכי אתא קרא למישריה לנבילה בהנאה הוא דאתא. **ור"ע** סובר "לא תאכל" איסור אכילה משמע, איסור הנאה לא משמע ליה, וכי אתא קרא לטומאה וטהרה - אך דחה נסיון זה.
- שואלת הגמרא: "מכדי אותבינהו כל הני קראי ושניניהו **חזקיה** ור' **אבהו** במאי פליגי: בחמץ בפסח (ואליבא **דרבנן**) ובשור הנסקל (לדברי הכל), **חזקיה** נפיק ליה מ"לא יֵאָכֵל" ור' **אבהו** נפיק ליה מנבילה. מכדי בין למר ובין למר - אסורין בהנאה, מאי בינייהו? מתרצת הגמרא שלפי **חזקיה** - "לא יֵאָכֵל" למעוטי הני, "אותו" למעוטי חולין שנשחטו בעזרה שאסורין בהנאה. ולפי ר' **אבהו** - "אותו" למעוטי הני, חולין שנשחטו בעזרה לא אסורין בהנאה מדאורייתא.

דף כד

ריב"ל לומד לחמץ בפסח ולשור הנסקל שאסורים בהנאה דכתיב: "יָכֹל חֲטֹאת אֲשֶׁר יוֹבֵא מִדָּמָה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְכַפֵּר בְּקֹדֶשׁ לֹא תֵאָכֵל בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹף" - "בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹף" לומדים שחטאת פסולה נשרפת, ומ"לא תֵאָכֵל" - לומדים לאסור בהנאה לשאר איסורים (דאם אינו עניין לאכילה ודנפקא לן מ"לא יֵאָכֵל" כי קדש הוא) - כל שבקודש פסול, בא הכתוב ליתן ל"ת על אכילתו תניהו ענין לאיסור הנאה, ומפסוק זה דרש **אביי** למסקנה. **לרבי יונתן** לומדים לאיסור הנאה בשאר איסורים מדכתיב "וְאִם יִזְתֶּר מִבֶּשֶׂר הַמִּלֵּאִים וּמִן הַלֶּחֶם עַד הַבֶּקָר וְשִׂרְפָתָא הַנוֹתֵר בָּאֵשׁ לֹא יֵאָכֵל" כי קדש הוא - אם אינו ענין לנוותר דאסור באכילה תנהו לשאר איסורים. ולרב **פפא** לומדים מ"וְהַבֶּשֶׂר אֲשֶׁר יִצַּע בְּכָל טָמֵא

לא יֵאָכֵל בָּאֵשׁ יִשְׂרָאֵל – אם אינו ענין לגופיה ודלומדים איסור אכילת בשר קודש טמא ממעשר שני ע"י היקש תניהו לשאר איסורים להנאה (אבל אין דין שריפה בשאר איסורים, דכתיב "וְשִׂרְפֶתָּ אֶת הַנֹּתֵר" – דווקא נותר בשריפה ולא שאר איסורים בשריפה).

- כל מקום שניתן לדרוש לדבר חדש – דורשים, ולא מעמידים בלאוים יתרים.
"וְהַבֶּשֶׂר אֲשֶׁר יֵצֵעַ" – לרבות עצם ולבונה שמקבלים טומאה.
"וְהַבֶּשֶׂר כָּל טָהוֹר" – לרבות אימורין שאם נטמאו (טומאת גופן) שעובר עליהן בלאו (מלבד לאו דזרות) ומה שריבינו אימורין מהפסוק **"וְהִנֵּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל בֶּשֶׂר מִזֶּבֶחַ הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַד'**" זה לטומאת הגוף של האדם שאכל אימורים שלא טמאים, שחייב כרת.
- **ר' יוחנן:** כל איסורין שבתורה – אין לוקין עליהן אלא דרך אכילתן, למעוטי מאי? אכל חלב חי שפטור.
 איכא דאמרי, אמר **ר' יוחנן:** כל איסורין שבתורה אין לוקין עליהן אלא דרך הנאתן, למעוטי מאי? הניח חלב של שור הנסקל על גבי מכתו שהוא פטור, וכ"ש אוכל חלב חי שהוא פטור.

דף כה

- מחלוקת:
❖ אביי: לוקין על כלאי הכרם אפילו שלא בדרך הנאתן (וכן על בשר בחלב לשיטתו).
❖ ולפי המקשה: לוקין על כלאי הכרם רק בדרך הנאתן. (וכן על בשר בחלב לשיטתו).
- לכלאי הכרם יש שעת כושר, דהרי עיקרן נאסרין ומשעת הזריעה ועד השרשה מותרין.
רבא רמי: כתוב בכלאי הכרם **"הַזֶּרַע"** – משמע זריעה אסורה. וכתוב **"הַמֶּלֶאָה"** – משמע הגידולין אסורין – סתירה?
 לא קשיא: **זרוע מעיקרו** – בהשרשה **"הַזֶּרַע"**; **זרוע ובא** – גידולין **"הַמֶּלֶאָה"**.
- **ר' יוחנן:** בכל מתרפאין חוץ מע"ז (אפילו עצי אשרה) וגילוי עריות ושפכ"ד:
ע"ז – **"וְאֶהְבֶּתָּ אֶת ד' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְכָּךְ וּבְכָל נַפְשְׁךָ"** – אפילו נוטל את נפשך; **גילוי עריות** – נאמר בנערה המאורסה **"כִּי בָאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל רַעְיוֹנוֹ וְרָצָחוֹ נָפֶשׁ בֶּן הַדָּבָר הַזֶּה"** – וכי מה ענין רוצח אצל נערה המאורסה, הרי זה בא ללמד ונמצא למד – מקיש רוצח לנערה המאורסה. מה נערה המאורסה ניתן להצילה בנפשו, אף רוצח ניתן להצילו

בנפשו, ונערה מאורסה מרוצח - מה רוצח יהרג ואל יעבור אף נערה המאורסה תהרג ואל תעבור. **שפכ"ד** - מאי חזית דדמא דידך סומק טפי, דילמא דמא דההוא גברא סומק טפי.

• הנאה הבאה לו לאדם בעל כרחו:

❖ **אביי**: מותרת.

❖ **רבא**: אסורה.

• במאי פליגי:

לישנא קמא: אפשר וקא מיכוין, לא אפשר וקמיכוין - כ"ע לא פליגי דאסור; לא אפשר ולא מיכוין - כ"ע לא פליגי דשרי; כי פליגי באפשר ולא מיכוין ואליבא דר"ש דאמר: "דבר שאינו מתכוין מותר" (דאליבא דרבי יהודה דאמר דבר שאינו מתכוין אסור - כ"ע לא פליגי דאסור):

אביי - כר"ש; **רבא** - עד כאן לא קא אמר ר"ש אלא היכא דלא אפשר, אבל היכא דאפשר - לא.

לישנא בתרא: אפשר ולא מיכוין - היינו מחלוקת ר"י ור"ש; לא אפשר ולא קא מיכוין - כ"ע לא פליגי דשרי; כי פליגי דלא אפשר וקא מיכוין ואליבא דר"י (דאליבא דר"ש דאזיל בתר כוונה - כ"ע לא פליגי דאסור) דאמר לא שנא מתכוין ולא שנא שאינו מתכוין אפשר - אסור. **אביי** - כרבי יהודה; **רבא** - עד כאן לא קאמר ר"י שאינו מתכוין כמתכוין אלא לחומרא, אבל מתכוין כשאין מתכוין לקולא - לא קאמר.

דף כו

• לפי הלשנא בתרא: מקור השיטות:

אביי: דתניא "אמרו עליו על **רבן יוחנן בן זכאי**, שהיה יושב בצילו של היכל ודורש כל היום כולו", והא הכא דלא אפשר וקמכוין ומותר.

רבא: דתנן "לולין היו פתוחין בעליית בית קדשי הקדשים שבהן משלשלין את האומנים בתיבות, כדי שלא יזונו עיניהם מבית קדשי הקדשים" - והא הכא דלא אפשר וקמכוין ואסור. **איכא דאמרי ברבא**: דתניא: "קול ומראה וריח - אין בהן משום מעילה" - מעילה הוא דליכא, אבל איסורא איכא, מאי לאו לאותן העומדים בפנים דאצלם זה לא אפשר וקא מיכוין ואסור.

• למסקנה - **רב פפא**:

קול ומראה - אין בהן משום מעילה, והטעם: לפי שאין בהן ממש. ריח (יש בו סממנים) לאחר שתעלה תמרתו - אין בו משום מעילה, והטעם: הואיל ונעשית מצוותו. כל היכא דנעשית מצוותו - אין בו משום מעילה חוץ מתרומת הדשן ובגדי כהונה (שהם שני כתובין הבאים כאחד דאין מלמדיון) שיש בהם מעילה גם לאחר מצוותו - לפי **רבנן**.

ולפי ר' דוסא חוץ מתרומת הדרשן ועגלה ערופה (וגם לפי מ"ד שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדן, אם יש מיעוטים וכמו שיש בעגלה ערופה "הָעֲרוּפָה" ובתרומת הדרשן "וְשִׁמוֹ" אזי לא מלמדן).

- נסיונות להקשות על שתי הלישנות ("הכניסה לרבקה", "אבידה לא ישטחנה", "מוכרי כסות") ולמסקנה נשארנו בתיובתא על רבא דלישנא קמא.
- כתיב "עבד" וקרינן "עָבַד", עָבַד דומיא דעבד, מה עבד דניחא ליה אף עָבַד דניחא ליה.
- ת"ר תנור שהסיקו בקליפי ערלה או בקשין של כלאי הכרם: חדש - יותן; ישן - יוצן. אפה בו את הפת: רבי: הפת אסורה; חכמים: הפת מותרת. בישלה על גבי גחלים - דברי הכל מותר. שואלת הגמרא: והא תניא בין חדש בין ישן - יוצן?

דף כז

למסקנה הגמרא מתרצת:

- ❖ **רבנן:** סברי בין חדש ובין ישן - יוצן (דזה וזה גורם - מותר).
- ❖ **ר' אליעזר:** (בעצי אשירה, דתנן: "נטל הימנה עצים - אסורים בהנאה; הסיק בהן את התנור - חדש - יותן, ישן - יוצן. אפה בו את הפת - אסורין בהנאה; נתעברה באחרות ואחרות באחרות - כולן אסורין בהנאה; ר"א: יוליך הנאה לים המלח, אמרו לו: אין פדיון לע"ז") חדש - יותן, ישן - יוצן (דזה וזה גורם - אסור). ושמענו שר"א אומר זאת לא רק באיסור ע"ז (עצי אשירה כמובא לעיל) אלא בכל איסורין שבתורה.
- **אביי:** אם תמצא לומר - זה וזה גורם - אסור, אזי רבי היינו ר' אליעזר. ואם תמצא לומר זה וזה גורם - מותר, והכא משום דיש שבח עצים בפת הוא, הני קערות כוסות וצלוחיות - אסירי ונחלקו בתנור וקדירה:
 - ❖ למ"ד זה וזה גורם אסור - אסור.
 - ❖ למ"ד זה וזה גורם מותר - מותר.
- (איכא דאמרי - אפילו למ"ד זה וזה גורם מותר - קדירה אסור, דהא קבלה בישולא מקמי דניתן עצים דהיתרא).
- **שמואל** פסק כדעת רבי שהפת אסורה.
- "בישלה על גבי גחלים דברי הכל הפת מותרת":
- רב יהודה** אמר **שמואל** ור' חייא בר אשי אמר ר' יוחנן:
 - ❖ חד אמר: ל"ש אלא גחלים עוממות אבל גחלים לוחשות אסורות.
 - ❖ חד אמר: אפילו גחלים לוחשות נמי מותרות.

- למ"ד אפילו גחלים לוחשות נמי מותרות, פת דאסר דיש שבח עצים כפת לרבי היכי משבחת לה? כשאבוקה כנגדו, ולרבנן דפילגי ומתירין באבוקה כנגדו היכי משבחת לה? בשרשיפא (כסא לישב עליו).
 - בעיה - תנור שהסיקו בעצי הקדש ואפה בו את הפת, לרבנן דשרו בערלה מאי? הפת אסורה, והכא עסקינן בעצי שלמים ואליבא דר' יהודה דאמר, הקדש - בשוגג מתחלל, במזיד - אינו מתחלל. במזיד מה הטעם לא מתחלל? כיון דלא בר מעילה הוא לא נפיק לחולין, שלמים נמי כיון דלא בר מעילה הוא לא נפיק לחולין.
 - שואלת הגמרא - וכל היכא דמעל המסיק, נפקי לחולין? והא תניא "כל הנשרפין אפרן - מותר, חוץ מעצי אשירה ואפר הקדש לעולם אסור"?
- שם מדובר:

❖ רמי בר חמא - כגון שנפלה דליקה מאליה בעצי הקדש, דליכא אינש דנמעול.

❖ רב שמעיאל - באותן שטעונין גניזה, דתניא "ושמו - בנחת, ושמו - כולו. ושמו - שלא יפזר".

- ר' יהודה - אין ביעור חמץ אלא שריפה. ור' יהודה ניסה ללמוד זאת למסקנה "מנותר" - שמה "נותר" ישנו ב"בל תותירו" וחמץ גם ישנו "בכל תותירו" - מה נותר בשריפה, אף חמץ בשריפה, אך נדחו דבריו שכן אמרו לו: אשם תלוי, חטאת העוף הבא על הספק לדברייך יוכיחו שהן בכל תותירו, שאנו אומרים בשריפה ואתה אומר בקבורה - ושתק ר' יהודה.

דף כח

- "וחכ"א מפרר וזורר לרוח או מטיל לים":
בעיה היכי קאמר?
מפרר וזורר לרוח ומפרר ומטיל לים או דילמא מפרר וזורר לרוח אבל מטיל לים בעיניה?
אותו בעיה יש בע"ז ר' יוסי - שוחק וזורר לרוח או מטיל לים - היכי קאמר?
שוחק וזורר לרוח או שוחק ומטיל לים או דילמא שוחק וזורר לרוח אבל מטיל לים בעיניה?
- ❖ רבה -
ע"ז: לים המלח - לא בעי שחיקה. לשאר נהרות - בעי שחיקה.
חמץ: להכל בעי פירור.
- ❖ רב יוסף -
ע"ז: להכל בעי שחיקה דלא ממיסה.
חמץ: חיטי - בעי פירור. נהמא - לא בעי פירור דממיס.

תניה כוותיה דרבה, תניה כוותיה דרב יוסף.

- משנה "חמץ של נכרי... לא יראה לך שאור".
- מני מתניתין? לא ר"י ולא ר"ש ולא ר' יוסי הגלילי, דתניא - "חמץ בין לפני זמנו, בין לאחר זמנו - עובר עליו בלאו, תוך זמנו - עובר עליו בלאו וכתר - דברי ר' יהודה. ר"ש - חמץ לפני זמנו ולאחר זמנו - אינו עובר עליו בלא כלום, תוך זמנו - עובר עליו בלאו וכתר, ומשעה שאסור באכילה אסור בהנאה [אתאן לת"ק]. ריס"ג - תמה על עצמך היאך חמץ אסור בהנאה כל שבעה.
- ומנין לאוכל חמץ מ-6 שעות ולמעלה שהוא עובר בל"ת? שנאמר "לא תאכל עליו חמץ" - דברי ר' יהודה אמר לו ר' שמעון - וכי אפשר לומר כן, והלא כבר נאמר "לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות" א"כ מה ת"ל "לא תאכל עליו חמץ" - בשעה שישנו בקום אכול מצה, ישנו בבל תאכל חמץ ובשעה שאינו בקום אכול מצה - אינו בבל תאכל חמץ" וולקמן יפורש למה משנתינו לא כמו דעת שלשתם בהווא אמינא.
- מ"ט דרבי יהודה? 3 פסוקים כתובים "ולא יאכל חמץ", "כל מחמץ לא תאכלו", "לא תאכל עליו חמץ" - חד לפני זמנו וחד לאחר זמנו וחד לתוך זמנו. ולפי ר"ש - חד לתוך זמנו, "כל מחמץ" - נצרך לדתניא "אין לי אלא שנחמץ מאליי, נתחמץ מדבר אחר מנין ת"ל 'כל מחמץ', "ולא יאכל חמץ" - נצרך לדתניא "מנין לפסח מצרים שאין חימוצו נוח אלא יום אחד ת"ל "ולא יאכל חמץ" וסמך ליה "היום אתם יצאים" (ולפי ר' יהודה - מחמת דבר אחר נפקא ליה מדאפקיה רחמנא בלשון מחמץ. ואת פסח מצרים נפקא ליה - מדרסמך ליה היום או דלא דריש כיוון דלא דורש סמוכים).
- לפי ר' יהודה, מההיקש שאמר ר' שמעון לר"י בין אכילת מצות לאיסור חמץ - דורש ר' יהודה להקיש אכילת מצה לאזהרת חמץ - לקבוע אכילת מצה חובה לדורות, ולפי ר"ש לקובעו חובה, דריש מהפסח "בפערב תאכלו מצה", ור' יהודה מיבעי ליה לטמא שהיה בדרך רחוקה סד"א הואיל ובפסח לא יאכל, מצה ומרור נמי לא יאכל קמ"ל, ור"ש למד מזה שלא גרע מערל ובן נכר שחייבים במצה למרות שפטורים מפסח.

דף כט

- חוזרים לשאלת כמו מי משנתינו, אי לימא ר' יהודה - חמץ סמתא קאמר אפילו דנכרי, ואי ר' שמעון דישאל נמי שרי, ואי ר' יוסי הגלילי אפילו תוך זמנו נמי שרי!
- ❖ **רב אחא בר יעקב** - לעולם ר' יהודה, ויליף שאור דאכילה משאור דראיה - מה שאור דראיה שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה, אף שאור דאכילה שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה ובדין

דאיבעי למיתנא דאפילו באכילה ואפילו בתוך זמנו אבל אגב דנקט ישראל נקט כן].

❖ **רבא** - לעולם ר' שמעון היא, ור"ש קנסא קנים בישראל שאסור לאחר המועד ועבר על כל יראה וכל ימצא.

ואזדו לטעמייהו - שנינו "האוכל שאור של נכרי שעבר עליו הפסח לדברי ר' יהודה:
רבא - לוקה, דלא יליף שאור דאכילה משאור דראיה. **רב אחא בר יעקב** - אינו לוקה, דיליף.

• הדר **רב אחא בר יעקב** מההיא, דתניא "האוכל חמץ של הקדש במועד - מעל וי"א [ר']

נחוניא בן הקנה שעושה יוהכ"פ בשבת לענין תשלומין] - לא מעל". במה נחלקו:
א. ההבנה הפשוטה שנחלקו **ת"ק** וי"א, **דת"ק** סובר - חמץ דהקדש בפסח בר דמים הוא ואפסדיה להקדש (כר' שמעון) דהוה מזבין ליה גזבר לישראל ואכלי ליה. ולפי הי"א - הואיל ונתחייב כרת פטור מן התשלומין (**כרבי נחוניא**) ובמקום שאין קרן אין חומש ואין מעילה.

ב. **רב יוסף** - כו"ע סברי כריס"ג דתוך זמנו שרי, **ת"ק** - פודין את הקודשים להאכילן לכלבים וי"א - אין פודין את הקודשים להאכילן לכלבים.

ג. **לישנא אחרת ברב יוסף** - כו"ע סברי כר"ש וכו"ע סברי אין פודין את הקודשים להאכילן לכלבים, **ת"ק** - דבר הגורם לממון כממון דמי. י"א - דבר הגורם לממון לאו כממון דמי.

ד. **רב אחא בר יעקב** - כו"ע סברי דבר הגורם לממון כממון דמי, **ת"ק** - מעל, כר' שמעון החמץ לאחר פסח. וי"א - לא מעל, כר' יהודה דאף לאחר פסח אסור בהנאה. וכאן רואים שחזר בו **רב אחא בר יעקב**, דהרי הוא אמר דר' יהודה יליף שאור דאכילה משאור דראיה ולפי זה שחסר הקדש הוא כן בר דמים, ואמור היה הדין להיות שמעל, אלא רואים ש**רב אחא בר יעקב** חזר בו.

ה. **רב אשי** - כו"ע סברי אין פודין ודבר הגורם לממון לאו כממון דמי, **ת"ק** - סובר כר' יוסי הגלילי. י"א - סברי כרבנן, ולכן לא מעל.

• מחלוקת:

❖ **רב** - חמץ במשהו. בזמנו - בין במינו בין בשלא מינו אסור (**רב** לטעמיה, דאמרי **רב ושמואל** - דכל איסורין שבתורה במינו - במשהו, שלא במינו - בנותן טעם) וגזר חמץ בזמנו שלא במינו אטו מינו, ושלא בזמנו - אסור כר' יהודה, ושלא בזמנו ושלא במינו - לא גזר כולי האי אטו מינו.

❖ **שמואל** - חמץ בזמנו, במינו - אסור. שלא במינו - מותר (דאזיל לטעמו כרלעיל) ולא גזר שלא מינו אטו מינו. חמץ שלא בזמנו, בין במינו בין בשאינו מינו - מותרין כר' שמעון.

❖ **ר' יוחנן** - חמץ בזמנו, בין במינו בין שלא במינו - אסור בנותן טעם (ר') **יוחנן** לטעמיה, דאמרי **ר' יוחנן ור"ל** - כל איסורין שבתורה בין במינו בין שלא במינו בנותן טעם). שלא בזמנו, בין במינו בין שלא במינו - מותרין כר' **שמעון**.

דף ל

- **רבא** - הלכתא חמץ בזמנו, בין במינו בין בשלא מינו - אסור במשהו כרב. שלא בזמנו, בין במינו בין בשלא מינו - מותר כר' **שמעון** (ומדובר בתערובת, כי בעיניה אמרנו שר"ט מיקנס קניס).
- מחלוקת:
רב - קדירות בפסח ישברו (ולא משהים אחר פסח וליעביד בהו שלא במינו, גזירה דילמא אתי למיעבד בהו במינו).
שמואל - לא ישברו אבל משהה להו לאחר זמנו ועביד בהו בין במינו בין בשלא מינו (דפוסק כר' **שמעון**).
- ההוא תנורא דטחו ביה טיחיא - אסרה **רבא בר אהילאי** למיכליה לריפתא אפילו במילחא לעולם (אם יחזור ויסיק) והטעם - דילמא אתי למיכליה בכותחא, והקשנו קושיא ("אין לשין את העיסה") על **רבא בר אהילאי** ונשאר בתיובתא.
- שואלת הגמרא, וכי מאחר דאיתותב **רבא בר אהילאי**, למה אמר **רב** - קדירות בפסח ישברו לעולם, הרי היסק מועיל לכלי חרס ויסיקים ויתלבנו?
❖ **רב אשי** - בברייתא "שאין לשין... עד שיסיק את התנור" מדובר בתנור של מתכת, וכאן מדובר בקדירות של חרס.
- ❖ **ואבע"א** - הא והא בשל חרס, ובברייתא מדובר שהסיקן מבפנים, **ורב** מדבר על הסיקן מבחוץ, וכ"ת ה"ג וליעביד ליה הסקה מבפנים? חייס עליה משום דפקעה.
- הלכך האי בוכיא הסיקו מבחוץ הוא ואסור, ואי מלייה גומרי - שפיר דמי. למסקנה והלכה סכיני בפסח - גם קתייהו וגם הברזל מכשיר ברותחין ובכלי ראשון.
עץ פרור - מגעיל ברותחין ובכלי ראשון, דקסבר ככולעו כך פולטו.
- בעיה - מאני דקוניא מהו לאישתמושי בהו בפסחא? (ירוקא ווראי אסור, וגם באוכמי וחיורי אם יש בקעים אסור, הבעיה היא כאשר זה חלק) ופשטנו דהואיל ואנו רואים שפולט משקה מדופנו משמע שכולע, והתורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דפיו לעולם ולכן אסור, וא"ת מאי שנא ממאני דקוניא לענין יין נסך? (שהכל מותר) כיוון ששם תשמישו בצונן ובחמץ תשמישו בחמץ.

- **שמואל** - כל הכלים שנשתמשו בהן חמץ בצונן - משתמש בהן מצה חוץ מן בית שאור הואיל וחימוצו קשה, והוסיף **רב אשי** - שבית חרוסת כבית שאור שחימוצו קשה.
- **רבא** - הני עריבות דמחוזא, הואיל ותדירי למילש בהו חמירא ומשהו בהו חמירא - כבית שאור, וחימוצו קשה ואסור ואע"ג דהייתי אומר, דכיון דרויחא שליט בהו אורא ולא בלעי קמ"ל.

דף לא

- משנה "נכרי שהלוה את ישראל... אסור בהנאה".
- מחלוקת בבע"ח:
 - ❖ **אביי** - למפרע הוא גובה.
 - ❖ **רבא** - מכאן ולהבא הוא גובה.
- ולמסקנה פליגי: דובין/מקדיש מלווה בתוך הזמן את הקרקע המשועבד לו, ועכשיו הגיע הזמן ולא פרעו זה והוא בא לגבותה מן הלוה (וחוזר בו מן ההקדש).
- **אביי** - שפיר אקדיש/זבין דכיון דמטא זמניה ולא פרעיה איגלאי מילתא למפרע דמעיקרא ברשותיה הוה קאי.
- **רבא** - לא שפיר אקדיש/זבין דכיון דאילו הוה ליה זווי, הוה מסליק להו בזווי אישתכח דהשתא קא קני. (ונסיון קושיא על **רבא** "ראובן שמכר שדה" - אך נדחה).
- **רמי בר חמא** - ראובן שמכר שדה לשמעון באחריות וזקפן עליו במלוה ומת ראובן, ואתא בע"ח דראובן וטריף ליה משמעון ואתא שמעון ופייסה בזווי - דינא הוא דאתו בני ראובן ואמרי ליה לשמעון "אנן מטלטלי שבק אבון גבך ומטלטלי דיתמי לבטל חוב לא משתעבדי וואמר **רבא** - אי פיקח שמעון, מגבי להו ארעא והדר גבי לה מינייהו, דאמר **רב נחמן** - יתומים שגבו קרקע בחובת אביהן בע"ח - חוזר וגובה אותה מהן).
- **ר' נתן** - מנין לנושה בחבירו מנה וחבירו בחבירו שמוציאין מזה ונותנין לזה ת"ל "וְנָתַן לְאִשְׁרֵי אָשֶׁם לוֹ".
- **למסקנה המשנה מתפרשת כך:**
 - נכרי שהלוה את ישראל על חמצו, והישראל הרהינו (את החמץ) אצל הגוי, ואמר לו 'אם לא אתן לך עד יום פלוני יהא שלך מעכשיו' - אחר הפסח מותר בהנאה. וישראל שהלווה את הנכרי על חמצו והרהינו אצלו (ואמר לו מעכשיו) אחר הפסח - אסור בהנאה.
 - **ר' יצחק** - מנין לבע"ח שקונה משכון? שנאמר "וְלָךְ תִּהְיֶה צִדְקָה" - אם אינו קונה משכון, צדקה מנין - מכאן לבע"ח שקונה משכון.

ת"ר - חנות של ישראל ומלאי של ישראל ופועלי נכרים נכנסים לשם - חמץ שנמצא שם אחר הפסח - אסור בהנאה ובאכילה. חנות של נכרי ומלאי של נכרי ופועלי ישראל נכנסין ויוצאין לשם - חמץ שנמצא שם אחר הפסח - מותר באכילה וא"צ לומר בהנאה.

- משנה "חמץ שנפלה עליו... לחפש אחריו".
- **רב חסדא** - וצריך שיבטל בליבו. תנא - כמה חפישת הכלב - ג' טפחים, ומה שאמר **שמואל** שכספים אין להן שמירה אלא בקרקע - לא בעינן ג' טפחים, שכן בחמץ הטעם משום שהכלב מריחו ומחטטו ומוציאו ולכן צריך ג' טפחים, אבל בכספים זה משום כיסוי העין ומספיק טפח.
- משנה "האוכל תרומת חמץ... ומדמי עצים".

דף לב

- תנן התם, האוכל תרומה בשוגג - משלם קרן וחומש - אחד האוכל ואחד השותה ואחד הסך אחד תרומה טמאה ואחד תרומה טהורה - משלם חומש וחומשא דחומשא.
- בעיה - כשהוא משלם, לפי מידה משלם או לפי דמים משלם? כל היכא דמעיקרא שויה ארבעה זוזי ולבסוף שויה זוזא לא תבעי לך, דודאי כדמעיקרא משלם לפי דמים (דלא גרע מגולזן דתנן "כל הגולזנין משלמין כשעת הגזלה") כי תיבעי לך, דמעיקרא שויה זוזא ולבסוף שויה ארבעה מאי? **רב יוסף** ניסה לפשוט (מ"אכל גרוגרות ושילם לו תמרים") דלפי מידה משלם, ודחה זאת **אביי**.
- הגמרא מעמידה שמשנתינו (למ"ד לפי דמים משלם) כדעת ר' **יוסי הגלילי** שהתיר חמץ בפסח בהנאה, ולכן בשוגג משלם, ובסיפא במזיד פוטר שסובר כדעת ר' **נחוניא בן הקנה** דתניא "ר' **נחוניא בן הקנה** היה עושה את יוהכ"פ כשבת לתשלומין".
- למסקנה ראינו שלפי דמים או מידה משלם זוהי מחלוקת תנאים: "האוכל תרומת חמץ בפסח - פטור מן התשלומין ומדמי עצים דברי ר' **עקיבא** [שסובר לפי דמים] ר' **יוחנן בן נורי** מחייב [שסובר לפי מידה]...".
- תניא, "וְנִתְּן לַכֹּהֵן אֶת הַקֹּדֶשׁ" - דבר הראוי להיות קודש, פרט לאוכל תרומת חמץ בפסח שפטור מן התשלומין ומדמי עצים - דברי ר' **אליעזר בן יעקב** ור"א **חסמא** - מחייב....
- **אביי** - ר' **אליעזר בן יעקב**, ר"ע ור' **יוחנן בן נורי**, כולו סבירא להו חמץ בפסח - אסור בהנאה.
- ת"ר האוכל כזית תרומה משלם קרן וחומש, **אבא שאול** - עד שיהא בו שווה פרוטה: והטעמים:

❖ **ת"ק** - "וְאִישׁ כִּי יֵאָכֵל קֹדֶשׁ בְּשִׁגָּגָה" - ואכילה בכזית. ("ונתן", לומד לדבר הראוי להיות קודש).

❖ **אבא שאול** - "וְנָתַן" - אין נתינה פחות משווה פרוטה. (מ"אכל", לומד פרט למזיק שלא משלם חומש).

• ת"ר האוכל תרומה פחות מכזית - משלם את הקרן ואינו משלם את החומש, ומדובר דאית ביה שוה פרוטה ואפילו הכי כיון דלית ביה כזית - משלם את הקרן ולא את החומש, וזה לא **כאבא שאול** כי לשיטתו, כיון שיש בה שווה פרוטה אע"ג דלית ביה כזית. והניסיון להגיד שזה כמו **אבא שאול** (שגם מצריך תרתין) נדחה.

• תניא - "וְחֻטָּא בְּשִׁגָּגָה" - פרט למזיד, הלא דין הוא, ומה שאר מצוות שחייב בהן כרת פוטר בהן את המזיד מעילה שאין בה כרת אינו דין שפטר את המזיד... "המשך הברייתא נתון במחלוקת:

❖ **רב חייא בר אבין** - לא אם אמרת בשאר מצוות שכן לא חייב בהן מיתה בפחות מכזית, תאמר במעילה שחייב בה מיתה בפחות מכזית".

דף לג

❖ **מר בריה דרבינא** - "לא אם אמרת בשאר מצוות שלא עשה בהן שאין מתכוין כמתכוין, שאם נתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר פטור, תאמר במעילה שאם נתכוין להתחמם בגיזי חולין ונתחמם בגיזי עולה שמעל".

❖ **רב נחמן בר יצחק** - "לא אם אמרת בשאר מצוות שכן לא מתחייב בהן שאין מתעסק כמתעסק, שאם נתכוין להגביה את התלוש וחתך את המחובר פטור, תאמר במעילה שאם הושיט ידו לכלי ליטול חפץ וסך ידו בשמן של קודש שמעל".

• אמר מר, בד"א במפריש תרומה והחמיצה אבל הפריש חמץ תרומה - דברי הכל אינה קדושה, מנה"מ? נאמר "תָּתַן לוֹ" - ולא לאורו, והואיל ולא היתה לו שעת הכושר (כגון שהחמיץ במחובר) לא חלה עליו קדושה, אבל אם הייתה לו שעת הכושר, דהיינו החמיץ בתלוש - יש בו קדושה.

• **רב הונא בריה דרב יהושע** - גם בתלוש אינו קדוש שנאמר "רְאֵשִׁית" - ששיריה ניכרין לישראל, יצתה זו שאין שיריה ניכרין.

• ענבים שנטמאו:

❖ **ר' יוחנן** - דורכן פחות פחות מכביצה ויין כשר לנסכין, אלמא קסבר משקין מיפקד פקודי. לאימת קא מיטמא? לכי סחיט להו, לכי סחיט להו ליתיה לשיעוריה. אך בכביצה למרות ששנינו "טמא מת שסחט זיתים וענבים כביצה

מכוונת - טהורין" התם בדיעבד, אך אצלנו מדובר בלכתחילה גזירה דילמא אתי למיעבד יותר מכביצה ולכן פחות מכביצה דורכן ולא דורכן כאשר הן כביצה.

❖ **רב חסדא** - קסבר משקין מיבלע בליעי, וכיון דנטמאו הענבים, נטמאו גם המשקין שבתוכן.

• מדליקין בפת ובשמץ של תרומה שנטמאת:

❖ **רב הונא** - לא שנו אלא פת אבל חיטי לא דשמא יבא לידי תקלה.

❖ **ר' יוחנן** - אפילו חיטי ומדובר בשליקתא ומאיסתא ולכן לא אתי לידי תקלה.

דף לד

• תנן "שתילי תרומות שנטמאו ושתלן - טהורין מלטמא ואסורין מלאכול" וכי מאחר דטהורין מלטמא למה אסורין לאכול?

❖ **רבה** - מאי אסורין? לזרים, ואשמעינן שגידולי גידולין ברבר שאין זרעו כלה - תרומה, והקשינו על זה תנינא אך נדחה.

❖ **רב ששת** - מאי אסורין? אסורים לכהנים, הואיל ואיפסלו בהיסח הדעת, וזה נוח למ"ד היסח דעת פסול הגוף בלבד.

• היסח הדעת:

❖ **ר' יוחנן** - פסול טומאה, ואם יבוא אליהו ויטהרנה - שומעין לו.

❖ **רשב"ל** - פסול הגוף, ואף אם יבוא אליהו ויטהרנה - אין שומעין לו.

• נסיונות להקשות על **ר"ל** ("לול קטן היה בין כבש למזבח". "נטמא או שנפסל הבשר") אך נדחו.

• **ר' אושעיא** - מי החג שנטמאו: השיקן ואח"כ הקדישן - טהורין. הקדישן ואח"כ השיקן - טמאין.

מכרי זריעה נינהו מה ההבדל בין שני המקרים? אלא אין זריעה להקדש, והכא נמי בשתילי תרומה - אין זריעה לתרומה ולכן הם אסורים באכילה (כמו שאמר **רב ששת** דאסורין לאכול).

• **אביי** מברר לפי מה שאמר **ר' אושעיא**:

• הקדישן בכלי קאמר אבל כפה לא עבוד רבנן מעלה או דילמא בכפה נמי עבוד רבנן מעלה? ענו לו ששמעו כיוצ"ב דאמר **ר' יוחנן** - ענבים שנטמאו, דרכן ואח"כ הקדישן - טהורין. הקדישן ואח"כ דרכן - טמאין. והרי ענבים דקרושת פה הם (ס"ד בהקדיש יינו לנסכים) ואפילו הכי עבוד רבנן מעלה, ודחה **רב יוסף** ואמר, הכא עסקינן בענבים של

תרומה דקדושת הפה דידהו כקדושת כלי דמיא אבל הני דבעי כלי בפה לא עבוד רבנן מעלה.

- "דרכן" ואפילו טובא? והאמר ר' יוחנן, ענבים שנשטמו - דרכן פחות פחות מכביצה.
 - ❖ אבע"א - הכא נמי פחות פחות מכביצה.
 - ❖ אבע"א - התם (ר' יוחנן) דנגעו להו בראשון דהו להו אינהו שני. הכא דנגעו בשני דהו להו שלישי.
- שנינו דעבוד מעלה בקודשים:
 - ❖ רבא - "וְנָתַן עָלָיו מִים חַיִּים אֶל כָּלִי" - שתהא חייתון בכלי, "וְנָתַן" - אלמא תלושין נינהו והא מחוברין נינהו אלא מעלה הכא נמי בזריעה לתרומה מעלה.

דף לה

- ❖ רב שימי בר אשי - טבל ועלה - אוכל במעשר, העריב שמשו - אוכל בתרומה, בתרומה - כן, בקרשים - לא, למה טהור הוא אלא מעלה ה"נ מעלה.
- ❖ רב אשי - "וְהִבְשֵׁר" - לרבות את העצים ואת הלבונה - עצים ולבונה בני איטמוויי נינהו?! אלא מעלה הכא נמי מעלה.
- משנה "אלו דברים שאדם יוצא... בשוק יוצאין בהן".
- כוסמין - מין חיטין. שיכולת שועל ושיפון - מין שעורין (כוסמין - גולבא. שיפון - דישרא. שיכולת שועל - שבילי תעלא). מדייקת הגמרא מינים אלו כן, אורז ודוחן לא. מנה"מ? כתוב "לא תאכל עֲלָיו חֶמֶץ שֶׁבַעַת יָמִים תֹּאכַל עָלָיו מִצֹּת" - דברים הבאים לידי חימוץ, אדם יוצא בהן ידי חובתו במצה - יצאו אלו שאין באין לידי חימוץ אלא לידי סירחון.
- משנתינו דלא כרבי יוחנן בן נורי דסובר, אורז - מין דגן הוא וחייבין על חימוצו כרת. דתניא "ר' יוחנן בן נורי אוסר באורז ודוחן מפני שקרוב להחמיץ", והסקנו שקרוב להחמיץ הכוונה, דקדים ומחמיץ דתניא "ר' יוחנן בן נורי - אורז מין דגן הוא וחייבין על חימוצו כרת ואדם יוצא בו ידי חובתו בפסח וכן היה ר' יוחנן בן נורי אומר - קרמית (שיצניתא דמשתכחא ביני כלניתא) חיבת בחלה".
- עיסה שנילושה ביין ושמן ודבש - אין חייבין על חימוצה כרת, מה הטעם?
 - ❖ רב פפא - "לא תאכל עֲלָיו חֶמֶץ" - דברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו במצה - חייבין על חימוצו כרת והא הואיל ואין אדם יוצא בה ידי חובתו, דהויא ליה מצה עשירה (ולחם עוני כתיב) - אין חייבין על חימוצה כרת.
 - ❖ רב אידי בר אבין - משום דהו להו מי פירות, ומי פירות אין מחמיצין.
- בביאור המשנה:

"בדמאי" - דמאי, הא לא חזי ליה? כיוון דאי בעי מפקר לנכסיה ואז הוי עני, ועני אוכל דמאי (כמו אכסניא, אליבא דב"ה) השתא נמי חזי ליה.

- **"מעשר ראשון שנטלה תרומתו"** - מדובר שהקדימו בשיבולין ונטלה הימנו תרומת מעשר ולא נטלה הימנו תרומה גדולה, וכדר' אבהו דאמר - מעשר ראשון שהקדימו בשיבולין - פטור מתרומה גדולה שנאמר **"וְהִרְמַתֶּם מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת ד' מֵעֵשֶׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר"** - מעשר מן המעשר אמרתי לך ולא תרומה גדולה ותרומת מעשר מן המעשר, והקדימו בכרי לא ליפטר שכן אמר הפסוק **"מִכָּל מִתְּנִיתֶיכֶם תָּרִימוּ אֶת כָּל תְּרוּמַת ד'"** ומה ראית? האי אידגן והאי לא אידגן.

"מעשר שני והקדש שנפדו" - מדובר שנתן את הקרן ולא נתן את החומש וקמ"ל דאין חומש מעכב.

"הכהנים בחלה ובתרומה" - מהו דתימא מצה שווה לכל אדם בעינן, קמ"ל **"מצות"** **"מצות"** ריבה.

"אבל לא בטבל" - עסקינן בטבל מדרבנן שזרעו בעציץ שאינו נקוב.
"במעשר ראשון שלא נטלה תרומתו" - מדובר שהקדימו בכרי וקמ"ל כמו שאמרנו, שהואיל ואידגן חייב בתרומה גדולה.

- **"ולא במעשר שני והקדש שלא נפדו"** - מדובר שנפדו אך לא נפדו כהלכתן, מעשר שני שנפדה על גבי אסימון ורחמנא אמר **"וְיִצְרֶתָ הַכֶּסֶף בְּיָדְךָ"** - דבר שיש לו צורה. והקדש שחילולו על גבי קרקע ורחמנא אמר **"וַיִּתֵּן הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ"**.

- ת"ר יכול יוצא אדם ידי חובתו בטבל שלא נתקן כל צרכו, שנטלה ממנו תרומה גדולה ולא תרומת מעשר, מעשר ראשון ולא מעשר שני, ואפילו מעשר עני ת"ל **"לא תאכל עֲלֵיו חֶמֶץ"** - מי שאיסורו משום בל תאכל עליו חמץ יצא זה שאין איסורו משום בל תאכל חמץ, אלא משום בל תאכל טבל (ואין איסור חל על איסור כדעת ר"ש).

דף לו

- מצה של מעשר שני בירושלים, האם יוצא ידי חובתו בפסח:
❖ **ריס"ג** - לא, שכן כתוב **"לחם עוני"** - מה שנאכל באנינות, יצא זה שאינו נאכל באנינות אלא בשמחה.

- ❖ **ר"ע** - כן, שכן **"מצות"** **"מצות"** - ריבה, ומה ת"ל **"לחם עוני"** - פרט לעיסה שנילושה ביין שמן ודבש. (**"לֶחֶם עֲנִי"** כתיב).

- מה שאמרנו שלפי **ר"ע** עיסה שנילושה ביין שמן ודבש לא יוצאים ידי חובה בפסח, ה"מ בלילה ראשון אך בלילה שני כן יוצאים.

- שנינו בברייתא - "ושוין שאין לשין את העיסה בפושרין (שממהרין להחמיץ) ואילו במנחות שנינו שהם נילושות בפושרין אך אין לותתין אותן, וההסבר הוא, שבעיסה סתם אין זריזין ויש חשש שיחמיץ, ובמנחות, לישא - אין זריזין אך זה במקום זריזין (רחוץ לחומת העזרה פסולה) ולא יגיעו לידי חימוץ ואילו לתיתה זה גם לא במקום זריזין ולכן יש חשש שיגיע לחימוץ. ובמנחת העומר כן לותתין אותה, הואיל והיא של ציבור אזי כל עסקיה נעשין על פי בית דין ובזריזין הוא.
- מצה של ביכורים אין אדם יוצא ידי חובתו בפסח. מניין?
❖ **ריס"ג** - "בכל מושבתיכם תאכלו מצות" - מצה הנאכלת בכל מושבותיכם, יצאו ביכורים שאין נאכלין בכל מושבותיכם.
- ❖ **ר"ע** - מצה ומרור. מה מרור שאינו ביכורים אף מצה שאינה בכורים.
אך לבסוף הדר **ר"ע** מלימוד זה והוא לומד **כריס"ג**.
- "וַיֵּצֵק עָלֶיהָ שֶׁמֶן... עַל כָּל לִבְנֵתָהּ וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן" - מקמיצה ואילך מצות כהונה. לימד על יציקה ובלילה שכשירה בכל אדם.
- **ר' אלעזר** - מנין למעשר שני שנטמא, שפורין אותו אפילו בירושלים ת"ל "כי לא תוכל שאתו" - ואין שאת אלא אכילה שנאמר "וַיֵּשֶׂא מִשָּׂאת מֵאֵת פָּנָיו".
- **ביכורים:**
❖ **ת"ק** - אסורים לאונן.
❖ **ר' שמעון** - מותרים לאונן.
והטעמים: **ת"ק** - "לא תוכל לֶאֱכֹל בְּשַׁעֲרֶיךָ" ואמר מר "ותרומת יֶדְךָ" - אלו ביכורים, דאיתקש ביכורים למעשר - מה מעשר אסור לאונן אף ביכורים אסורים לאונן.
ר' שמעון - תרומה קרינהו רחמנא כתרומה, מה תרומה מותרת לאונן אף ביכורים מותרים לאונן, וזה שכתוב שמחה זה נלמד בשביל זמן שמחה דתנן "מעצרת ועד החג - מביא וקורא. מהחג ועד חנוכה - מביא ואינו קורא".
- ת"ר "לֶחֶם עֵינִי" - פרט לחלוט ולאשישה, יכול לא יצא אדם ידי חובתו אלא בפת הדראה ת"ל "מצות" "מצות" - ריבה ואפילו במצות של שלמה א"כ מה ת"ל "לֶחֶם עֵינִי" - פרט לחלוט ולאשישה.
- "וַיַּחֲלֶק לְכָל הָעָם לְכָל הַמּוֹן יִשְׂרָאֵל לְמַאֲשֵׁי וְעַד אִשָּׁה לְאִישׁ חֵלֶת לֶחֶם אַחַת וְאַשְׁפֶּר אֶחָד וְאַשִּׁישָׁה אֶחָת".
- ❖ **רב חנן בר אבא** - "אשפר" - אחד משהה בפר. "אשישה" - אחד משישה באיפה.
- ❖ **שמואל** - "אשישה" - גרבא דחמרא דכתיב "ואהבי אשישי ענבים".

דף לז

- ת"ר אין אופין פת עבה בפסח דברי ב"ש. וב"ה - מתירין. וכמה פת עבה? טפח, שכן מצינו בלחם הפנים טפח.
רבי/רב - מאי פת עבה? פת מרובה, וקרו ליה פת עבה:
א. דנפישא בלישה.
ב. באתריה דהאי תנא לפת מרובה פת עבה קרו ליה. והטעם דקא טרח טירחא דלא צריך (ואין זה קשור לענין חימוץ, ולכן ה"ה לכל יו"ט).
- ת"ר יוצאין בפת נקיה ובהדראה ובסריקין המצויירין בפסח, אע"פ שאמרו אין עושין סריקין המצויירין בפסח, אמר ר' יהודה - דבר זה שאל **בייתוס בן זונין לחכמים** "מפני מה אמרו אין עושין סריקין המצויירין בפסח?" אמרו לו "מפני שהאשה שוהה עליה ומחמצתה" אמר להם "אפשר יעשה בדפוס ויקבענה כיון (מהר)" אמרו לו "יאמרו כל הסריקין אסורין וסריקי בייתוס מותרין". אמר ר' אלעזר בר צדוק - פעם אחת נכנסתי אחר אבא לבית **רבן גמליאל** והביאו לפניו סריקין המצויירין בפסח, אמרתי "אבא לא כך אמרו חכמים, אין עושין סריקין המצויירין בפסח", אמר לי "בני לא של כל אדם אמרו אלא של נחתומין אמרו" (איבא דאמרי הכי קאמר ליה: "לא כל נחתומין אמרו אלא של כל אדם"). ר' יוסי - עושין סריקין כמין רקיקין, ואין עושין סריקין כמין גלוסקאות.
- ת"ר הסופגנין והדובשנין ואיסקריטין וחלת המסרת והמדומע - פטורים מן החלה, (חלת המסרת - חלוט של בעלי בתים) ומה הטעם פטורים מן החלה?
❖ ר"ל - הללו מעשה אילפס הן, ומעשה אילפס פטורים בו.
❖ ר"י - מעשה אילפס חייבים, והללו שעשאן בחמה שחייבים בו.
- נסיונות להקשות על שתי השיטות ("הסופגנין והדובשנין", "יוצאין במצה הינא", "המעיסה ב"ש") אך נדחו.
- לפי ר"ל, למרות שמעשה אילפס פטורין בו, אולם אם הרתיח ולבסוף הדביק (ולא הפוך) - חייב שדומה לתנור. **תניא** - "יוצאין במצה הינא" - מאי מצה הינא? כל שפורסה ואין חוטין נמשכין הימנה. והוסיף **רבא** - וכן לחמי תודה, שאם אפה כענין הזה קרש הלחם, דמהו דתימא "הקריב ממנו אחד מכל קרבן" - אחד שלא יטול פרוס, והכא כמאן דפריסא דמי קמ"ל.
- נסיון העמדת מחלוקת תנאים במחלוקת ר"ל ור"י, אך הנסיון נדחה ולמסקנה מסבירים כך: **תניא** - יכול יהא מעיסה וחלוטה חייבין בחלה ת"ל "לחם". ר"י - אין לחם אלא האפוי בתנור. מאי בינייהו? כ"ע מעשה אילפס פטורין, והכא כגון שחזר ואפאו בתנור

- קא מיפלגי, דת"ק - סבר כיון שחזר ואפאו בתנור - לחם קרינן ביה. ור"י - אין לחם אלא האפוי בתנור מעיקרא, וכיון דמעיקרא לאו בתנור אפיה - לאו לחם הוא.
- מאי טעמא דרבי יהודה? נאמר "וְאִפּוֹ עָשָׂר נָשִׁים לַחֲמֻכָּם בְּתַנּוּר אֶחָד" - לחם האפוי בתנור אחד קרוי לחם ושאינו אפוי בתנור אחד אינו קרוי לחם.
- בעיה - הדביק מבפנים והרתח מבחוץ, הדביק מבפנים ואבוקה כנגדו מהו? נקראים מעשה אילפס.

דף לח

- רב אסי:**
עיסה של מעשר שני - לדברי ר"מ פטורה מן החלה דכתיב "עֲרֹסְתִיכֶם" - משלכם. לדברי חכמים, חייבת בחלה.
אתרוג של מעשר שני - לדברי ר"מ אין יוצא בו ידי חובתו דכתיב "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם" - לכם משלכם יהא. ולדברי חכמים - יוצא ידי חובתו.
מצות של מעשר שני - לדברי ר"מ אין יוצא בו ידי חובתו אתיא "לחם" "לחם", כתיב הכא "לָחֶם עֲנִי" וכתוב התם "וַיִּהְיֶה בְּאֶכְלָכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ" - מה להלן משלכם אף כאן משלכם. ולדברי חכמים - יוצא אדם ידי חובתו בפסח.
- בעיה - מהו שיצא אדם ידי חובתו בחלה של מעשר שני בירושלים? אליבא דריס"ג לא תבעי, השתא בחולין - לא נפיק בחלתו מיבעיא, כי תבעי לך אליבא דר' עקיבא - בחולין הוא דנפיק, דאי מיטמו יש להן היתר במושבות אבל חלה דאי מטמא לית ליה היתר במושבות ולשרפה אזלא - לא נפיק או דילמא אמרינן הואיל ואילו לא קרא עליה שם ואיטמי אית ליה היתר במושבות ונפיק בה השתא נמי נפיק.
איכא דאמרי - הא (לעיל) וודאי לא תבעי לך דודאי אמרינן הואיל, כי תבעי לך חלה הלקוח בכסף מעשר שני, ואליבא דרבנן לא תבעי לך כיון דאמרי - יפדה היינו מעשר, כי תבעי לך אליבא דרבי יהודה דאמר יקבר, מי אמרינן הואיל ואי לא לקוח הוי והואיל ולא קרא עליה שם ואיטמי יש לו היתר במושבות, ונפיק ביה השתא נמי נפיק ביה או דילמא חד הואיל אמרינן, תרי הואיל לא אמרינן? רבא - מסתברא שם מעשר אחד הוא.
- "חלות תורה ורקיני נזיר" - מנה"מ?
❖ רבה - "ושמרתם את המצות" - מצה המשתמרת לשם מצה, יצתה זו שאין משתמרת לשם מצה, אלא לשום זבח.
❖ רב יוסף - "שבעת ימים מצות תאכלו" - מצה הנאכלת לשבעת ימים, יצתה זו שנאכלת ליום ולילה.

- **ר"ל** - חלות תורה ורקיני נזיר - נאכלין בנוב ובגבעון.
- חלות תורה ורקיני נזיר: **שעשאן לעצמו** - אין אדם יוצא בהן. **אם למכור בשוק** - אדם יוצא בהן. **והטעם** - כל לשוק אימלוכי מימלך, אמר "אי מזדבן מזדבן, אי לא מזדבן איפוק בהו אנא ידי חובת מצה".

דף לט

- משנה "ואילו ירקות שאדם... והקדש שנפדו".
- ביאור המילים במשנה:
- **חזרת** - חסא. **עולשין** - הינדבי. **תמכא** - תמכתא שמה. **חרחבינא** - אצוותא דדיקלא. **מרור** - מרריתא.
- **תני בר קפרא** - אלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח, בעולשין ובתמכתא ובחרחלין בחרחבינין ובחזרין. **ר' יהודה** - אף עולשי שדה כעולשי גינה וחזרת, ויוצא ידי חובה.
- **ר"מ** - אף עסווס וטורא ומר ירואר. **ר' יוסי** - עסווס וטורא אחד הוא, ומר זה הוא ירואר.
- **ר' יוחנן** - מדברי כולן (כל התנאים שהוזכרו לעיל) נלמד, ירק מר יש לו שורש ופניו מכסיפין וכן הלכה. **ר' אושעיא** - מצווה בחזרת, ומאי חזרת - חסא, דחס רחמנא עילוון.
- **ר' יונתן** - למה נמשלו מצרים כמרור - לומר לך - מה מרור זה שתחילתו רך וסופו קשה אף מצרים תחילתן רכה וסופו קשה.
- מרור מין ירק הוא, דמה מצה היא גידולי קרקע ומין זרעים וניקחת בכסף מעשר, אף מרור צריך להיות כן, ומה מצה מינים הרבה אף מרור מינים הרבה.
- **רב** - ירקות שאמרו חכמים שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח, כולן נזרעין כהלכתן בערוגה אחת (4 מ - 4 רוחות ואחד באמצע) ומה שמצינו שזה כבר שנוי במשנה, זה בשביל ירקות ואנו באנו לחדש שגם חזרת למרות שסופה להקשות דינא כמו שאר ירקות, ולא נותנים לה רווח יותר (כמו קלח של כרוב שהוקשה שמרחיבין לו בית רובע).
- "יוצאין בהן בין לחין ובין יבשין" - **רב חסדא** - לא שנו אלא בקלח אבל בעלין רך לחין, ואילו יבשין אינו יוצא.
- מחלוקת:
- ❖ **ת"ק** - אין יוצאין בהן כמושין.
- ❖ **ר"א בר' צדוק** - יוצאין בהן כמושין.

- **בעיה** - אליבא דריס"ג, מהו שיצא אדם ידי חובתו במרור של מעשר שני בירושלים? במצה דאוריתא הוא דלא נפיק אבל מרור דרבנן נפיק או דילמא כל דתקינן רבנן כעין דאוריתא תקון? ופשטנו מצה ומרור הוקשו, דהיינו כמו הצד השני.
- משנה "אין שורין... מפני שהן מחמיצות".
- **ת"ר**: אלו דברים שאין באין לידי חימוץ, האפוי שבישלו וחלוט שחלטו ברותחין.
- **תניא** - קמח שנפל לתוכו דלף - אפילו כל היום כולו - אינו בא לידי חימוץ, ואמר **רב פפא** - והוא דעביד טיף להדי טיף.
- ותיקא העשויה במים ומלח - אסור, שכן מחמיץ. אך העשויה בשמן ומלח - מותר, דמי פירות אין מחמיצין.

דף מ

- **מר זוטרא** - לא לימחי איניש קדרא בקמח דאבישנא, דילמא לא בשיל שפיר ואתי לידי חימוץ.
- **רב יוסף** - לא ליחלוט איניש תרי חיטי בהדי הדדי דילמא אזלא חרא ויתבה בציריא דחברתה ולא סליק להו דיקולא דמיא מארבע רוחתא ואתי לידי חימוץ.
- **למסקנה**: מותר לאדם ליחרוך תרי שיכולי בהדי הדדי ולא חושש דנפיק מיא מהאי ובלע אידך ואתאי לידי חימוץ. **והטעם**:
- **רבא** - מי פירות הם, ואין מי פירות מחמיצין ואין משנה אם דרך נפילה או לא.
- **אביי** - כל דרך נפילתם לא מחמיצין.
- **ת"ר** אין לותתין שעורין בפסח, ואם לתת: **נתבקעו** - אסורין. **לא נתבקעו** - מותרין. **ר' יוסי** - שורן בחומץ, וחומץ צומתן (**שמואל** - אין הלכה כר' יוסי).
- **נתבקעו אסורין**:
- ❖ **מר עוקבא** - לא נתבקעו ממש, אלא כל שאילו מניחן על פי חבית והן נתבקעות מאליהן.
- ❖ **שמואל** - נתבקעו ממש.
- **שעורין** - אין לותתין כלל.
- **חיטין** - מן הדין מותר ללותתן.
- ❖ **רבה** - בעל נפש לא ילתות.
- ❖ **רב נחמן** - גם בעל נפש מותר ללתות.

- **למסקנה סובר רבא** - דמצווה ללתות, והטעם כיון שיש מצווה לשמור מתחילה ועד סוף, דכתיב "ושמרתם את המצות" ושימור היינו גם קודם לשיה דבלי לתיתה אין על מה לשמור, דאם לא שמר לא יוצא ידי חובה.
- ההוא ארבא דחיטי דטבעא בחישתא, התיר **רבא** למכור לנכרים, ומדובר שמוכר קב קב לישראל, כי היכי דכליא קמי פיסחא (ואז גם אם ימכור נכרי לישראל, זה יגמר עוד לפני פסח).
- ת"ר אין מוללין את הקדרה בפסח, והרוצה שימלול נותן את הקמח ואח"כ נותן את החומץ.
- **וי"א** - אף נותן את החומץ ואח"כ נותן את הקמח. ומאן י"א? **ר' יהודה** דתנן "האילפס והקדירה שהעבירן מרותחין - לא יתן לתוכן תבלין אבל נותן לתוך הקערה או לתוך התמחוי.
- **רבי יהודה** - לכל הוא נותן חוץ מדבר שיש בו חומץ וציר".
- **עולא** סובר - בין חומץ תחילה בין חומץ בסוף - אסור. **והטעם** - משום לך לך אמרינן נזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב.
- משנה "אין נותנין קמח... שהן מחמיצין".
- **רב כהנא** - מחלוקת לתוך החרדל, אבל לתוך חרוסת דברי הכל - ישרף מיד.
- **שמואל** - הלכה כר' **יהודה** (והוא לא סובר את **רב כהנא**, ולשיטתו גם בחרוסת **רבנן** חולקים וסוברים יאכל מיד).

דף מא

- מחלוקת:
- ❖ **ת"ק** - "במים" - אין לי אלא במים, משקין מניין? אמרת ק"ו ומה מים שאין מפגיגין טעמן - אסורין, שאר משקין שמפגיגין טעמן לא כ"ש.
- ❖ **רבי** - "במים" אין לי אלא מים, שאר משקין מניין? ת"ל "ובשיל מבשיל". ומאי בייניהו? **לפי ת"ק** - צלי קדר מותר. **ולפי רבי** - צלי קדר אסור.
- **ות"ק** לומר מ"ובשיל מבשיל" - לכדתניא "בשלו ואח"כ צלא או שצלאו ואח"כ בשלו - חייב
- (וזה לא רק כר' **יוסי** שסובר שבישול מפקיע מידי צליה ואפיה, אלא אפילו כר"מ שבסתמא סובר שלא מפקיע, כאן מורה שכן ריבה הכתוב "ובשיל מבשיל" - מ"מ).
- אם צלאו כל צרכו דהיינו שרוף - אינו חייב שכן כתוב "אל תאכלו ממנו נא ובשיל מבשיל במים" **נא** "ובשיל מבשיל" אמרנו לך ולא שצלאו כל צרכו.

- יכול אכל כזית חי יהא חייב ת"ל "אֵל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֹׁל מִבָּשֶׁל" - "נָא" וּבָשֹׁל מִבָּשֶׁל" אמרתיו לך ולא חי, אך בכל זאת אסור באכילה שנאמר "כִּי אִם צָלִי אֵשׁ". (ה"ד "נָא"? כדאמרי פרסאי - "אברנים").
- **למסקנה - רב חסדא** - המבשל בחמי טבריא בשבת - פטור. פסח שבישלו בחמי טבריא - חייב שעבר משום צלי אש.
- **מחלוקת רבא ואביי:**
רבא: אכלו נא - לוקה שתיים. **מבושל** - שתיים. **נא ומבושל** - לוקה שלוש.
אביי: אין לוקין על לאו שבכללות, ולכן **איכא דאמרי:** אכלו נא/ **מבושל** - לוקה אחד (ואם לא נא ולא מבושל, כגון בושל בחמי טבריא - שזה לא צלוי - לוקה אחד משום "כִּי אִם צָלִי אֵשׁ"). **ואיכא דאמרי:** ואם לא אכלו לא נא ולא **מבושל** אך גם לא צלי אש - אינו לוקה כלל כי זה לא כמו לאו דחסימה, אלא לאו שבכללות. ואותו ענין בנזיר לגבי זג וחרצן.
- ת"ר אכל כזית נא, **מבעוד יום** - פטור. **משחשכה** - חייב.
אכל כזית צלי, **מבעוד יום** - לא פסל עצמו מבני חבורה. **משחשכה** - פסל עצמו מבני חבורה.
- **למסקנת הבריייתא** - "אֵל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֹׁל מִבָּשֶׁל בְּיָמִים כִּי אִם צָלִי אֵשׁ" - שאין ת"ל "כִּי אִם צָלִי אֵשׁ" ומה ת"ל, לומר לך - בשעה שישנו בקום אכול צלי ישנו בל תאכל נא, בשעה שאינו בקום אכול צלי אינו בכל תאכל נא.
(רבי) מחדש בבריייתא, שלא רק אם בישלו משחשכה חייב אם אכלו בערב, אלא אפילו אם בשלו מבעוד יום ואכלו בערב - חייב משום מבושל (וזה נלמד מזה שהכתוב לא כתב "בשל בשל" או "מבושל" "מבושל" אלא שינה הפסוק וכתב "ובשל" "מבושל" ושמע מינה גם משינוי הלשון לומדים).
• ת"ר אכל צלי מבעוד יום - חייב. וכזית נא משחשיכה - חייב. קתני צלי דומיא דנא, מה נא בלאו אף צלי בלאו. **נא בלאו** - שנאמר "אֵל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא". **צלי בלאו** - שנאמר "וּבָשֹׁל מִבָּשֶׁל בְּיָמִים הָהֵם" - כלילת כן ביום לא, וא"ת לאו הכא מכלל עשה - עשה הוא, הא מני ר' יהודה.

דף מב

דתניא, "וְשֹׁר וְשֶׂה שְׂרֹעַ וְקִלוֹט נִדְבָה תַעֲשֶׂה אֹתוֹ" - אותו אתה מתפס לברק בית ואי אתה מתפס תמימים לברק הבית. מכאן אמרו כל המתפס תמימים לברק הבית עובר בעשה, אין לי אלא בעשה, בלא תעשה מניין? ת"ל "וְיִדְבַּר ד' אֵל מֶשֶׁה לְאֹמֶר" - לימד על כל הפרשה כולה שיהא בלא תעשה דברי ר' יהודה" (מאי משמע מפסוק זה ללא תעשה?)

בר קפרא - "לאמר" - לא נאמר בדברים.

בי רב - "לאמר" - לאו אמור).

מ"מ גם בפרשת פסח נאמר בתחלה "וַיֹּאמֶר ד' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן לֵאמֹר" - ולכן זה לא תעשה ולוקים על כך.

- "מי תשמישו של נחתום ישפכו מפני שהן מחמיצין" - מותר לשפוך למקום מדרון וכן למקום אישבורן כאשר המים לא מרובים ואז הם נבלעות מהר ואין מחמיצות, אך אם המים מרובים אסור לשפוך למקום אישבורן.

- **רב יהודה** - אשה לא תלוש אלא במים שלנו.

- **רבא** - אשה לא תלוש: בחמה, בחמי חמה, במים הגרופין מן המולייר. ולא תגביה ידה מן התנור עד שתגמור את כל הפת, וצריכה שני כלים אחד שמקטפת בו ואחד שמצננת בו את ידיה.

- **בעיה** - עברה ולשה בחמין מהו?

❖ **מר זוטרא** - מותר.

❖ **רב אשי** - אסור.

פרק אלו עוברין ❧

- משנה "ואלו עוברין בפסח... ואין בהן משום כרת".
- ת"ר ג' דברים נאמרו בכותח הבבלי:
 - א. מטמטם את הלב - משום נסיוכי דחלבא.
 - ב. מסמא את העיניים - משום מילחא.
 - ג. מכחיש את הגוף - משום עיפושא.
- ת"ר, ג' דברין מרבין את הזבל וכופפין הקומה ונוטלין אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם:
 - א. פת קיבר.
 - ב. שכר חדש.
 - ג. ירק חי.
- ת"ר ג' דברין ממעטין את הזבל וזוקפין הקומה ומאירין את העינים:
 - א. פת נקיה - דסמידא.
 - ב. בשר שמן - דציפרתא דלא אפתח.
 - ג. יין ישן - עתיק עתיקי.
- כל מילי דמעלי להאי קשה להאי, ודקשה להאי מעלי להאי - חוץ מזגבילא רטיבא ופילפלי אריכתא ופת נקיה ובשר שמן ויין ישן - דמעלי לכוליה גופיה.
 - "שכר מדי" - דרמו ביה מי שערי. "חומץ האדומי" - דשדו ביה שערי.
- **רב נחמן** - בתחילה כשהיו מביאין נסכים מיהודה, לא היה יינם של יהודה מחמיץ עד שנותנין לתוכן שעורין והיו קורין אותן חומץ סתם, ועכשיו אין יינם של אדומיים מחמיץ עד שנותנין לתוכן שעורין וקורין אותן חומץ האדומי לקיים מה שנאמר "אִמְלֹאָה הַחֶרֶבָה" - אם מלאה זו חרבה זו ואם מלאה זו חרבה זו (**רב נחמן בר' יצחק**, מהכא - "וְלֹאִם מְלֹאִם יֵאָמֵר").
- **תניא - ר' יהודה** - ביהודה בראשונה הלוקח חומץ מעם הארץ - אינו צריך לעשר, מפני שחזקה אינו בא אלא מן התמר, ועכשיו הלוקח חומץ מעם הארץ - צריך לעשר, מפני שחזקתו אינו בא אלא מן היין.
- **ביאורי מושגים:**
 - "זיתום המצרי":
 - ❖ **רב יוסף** - תלתא שערי, תלתא קורטמי ותלתא מלחא
 - ❖ **רב פפא** - תלתא חיטי תלתא קורטמי ותלתא מלחא.

תרו להו וקלו להו וטחני להו ושתו להו מדיבחא ועד עצרתא, דקמיט מרפי ליה ודרפי מקמיט ליה. לחולה ולאשה עוברת - סכנתא.
"זונן של צבעים": מיא דחיורי דצבעי בהו לבא.
"עמילן של טבחים": פת תבואה שלא הביאה שליש שמניחה על פי קדירה ושואבת הזוהמא.
"קולן של סופרים":

- ❖ **הכא תרגימי** - פרורא דאושכפי.
- ❖ **רב שימי מחוזנאה** - טיפולן של בנות עשירים שמשירות אותן לבנות עניים.
- **"ר' אליעזר** אומר אף תכשיטי נשים" - תכשיטי נשים ס"ד? אלא אימא אף טיפולי נשים, דאמר **רב** - בנות ישראל שהגיעו לפרקן ולא הגיעו לשנים: **בנות עניים** - טופלות אותן כסיד. **בנות עשירים** - טופלות אותן בסולת. **בנות מלכים** - בשמן המור (מאי שמן המור?)
- ❖ **רב הונא בר ירמיה** - סטכת.
- ❖ **רב ירמיה בר אבא** - שמן זית שלא הביא שליש [אנפקין].
- **"זה הכלל כל שהוא ממין דגן"**: **ר' יהושע** - וכי מאחר ששנינו כל שהוא מין דגן הרי זה עובר בפסח, למה מנו חכמים את אלו? כדי שיהא רגיל בהן ובשמותיהן.

דף מג

- **"הרי אלו באזהרה"** - מאן תנא דחמץ דגן גמור ע"י תערובת, ונוקשה בעיניה בלאו?
 ❖ **רב יהודה** - **ר"מ**, דקרי שיאור (שלא נתחמץ כל צרכו - נוקשה) את שהכסיפו פניו (וחולק על **ר' יהודה** שסובר שבתחילת חימוצו זה אם אחרי שהתחיל ליסדק סדקין דקין) ועל שיאור של **ר' יהודה**, אמר **ר' מאיר** שלשיטתו לוקה ארבעים, ושמעינן לר"מ נוקשה בעיניה בלאו וכ"ש חמץ דגן גמור ע"י תערובת.
- ❖ **רב נחמן** - **ר"א**, דתניא "על חמץ דגן גמור - ענוש כרת. על עירובו - בלאו דברי **ר' אליעזר** וחכ"א על חמץ דגן גמור - ענוש כרת. על עירובו - בלאו כלום". ושמעינן לר' **אליעזר** דאמר חמץ דגן גמור ע"י תערובת בלאו וכ"ש נוקשה בעיניה.
- לפי **ר"א** (לעיל) עירובו בלאו, מנא ליה? **"כָּל מִחְמָצָה לֹא תֹאכְלוּ"** - **"כל" לרבות עירובו. "כִּי כָּל אֶחָד מִחְמָצָה וְנִבְרְתָה הִנָּפֶשׁ הָהוּא"** - **"כל" לרבות נשים באיסור חמץ,**

וממה שאמר **רב** - שהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה, אין ללמוד לענין איסור חמץ, שכן סד"א הואיל וכתוב "לא תאכל עֲלֵיו חֶמֶץ שְׁבַעַת יָמִים תֹּאכַל עֲלֵיו מִצּוֹת" - כל שישנו בקום אכול מצה, ישנו בבל תאכל חמץ, והני נשי הואיל ואינם בקום אכול מצה (מצוות עשה שהזמן גרמא) אזי אינם גם בבל תאכל חמץ קמ"ל "כל". ואחרי שריבינו שאישה היא באיסור חמץ, אזי הן גם חייבות באכילת מצה דבר תורה כדר"א דאמר - נאמר "לא תאכל עֲלֵיו חֶמֶץ שְׁבַעַת יָמִים תֹּאכַל עֲלֵיו מִצּוֹת" - כל שישנו בבל תאכל חמץ - ישנו באכילת מצה, והני נשי נמי הואיל וישנן בבל תאכל חמץ ישנן בקום אכול מצה.

והטעם שהוא מרבה מ"כל" דווקא נשים ולא עירובו, שכן קאי באוכלין מרבה אוכלין אך לא יעזוב אוכלין וירבה נאכלין (כל עוד יש אפשרות לרבות אוכלין).

• **רבנן (דר"א)** דרשי נשים מנין? "כי כל".

• מחלוקת:

❖ **ר' יוחנן** - כל איסורין שבתורה אין היתר מצורף לאיסור - חוץ מאיסורי נזיר, שהרי אמרה התורה "מִשְׁרֵת".

❖ **זעירי** - אף "כי כל שאר... לא תקטירו".

שואלת הגמרא על **זעירי**, כמאן? **כר"א** דדרש "כל" (דתניא - "כי כל שאר וְכָל דְּבַשׁ לֹא תִקְטְרוּ" - אין לי אלא כולו מקצתו מנין ת"ל "כל", עירובו מנין? ת"ל "כי כל") אי הכי לענין חמץ בפסח נמי היתר מצורף לאיסור?

דף מד

ועונה הגמרא שאכן כן והוא הדין, ובכל זאת **זעירי** נקט שאור להדגיש דלא כאבוי שאמר - יש הקטרה לפחות מכזית, קמ"ל דהקטרה לאו לפחות מכזית.

- שואלת הגמרא, הרי מצינו שום בתרומה, היתר מצטרף לאיסור, כמו שכתוב במשנה "המקפה של תרומה... המקפה של חולין השום והשמן של תרומה ונגע טבול יום במקצתן - לא פסל אלא מקום מגעו בלבד" והוינן בה - מקום מגעו למה פסול הרי בטל התבלין ברוב? ותירץ **רבה בר בר חנה** - הואיל וזר לוקה עליהן בכזית, ה"ד לאו משום דהיתר מצטרף לאיסור?! ודוחה הגמרא - לא, מאי כזית? דאיכא כזית בכדי אכילת פרס, וזה דאורייתא (שכן לוקין על זה) ו**רבנן** חולקים על **ר"א** בכוחה הבבלי כיוון שאין כזית בכדי אכילת פרס אא"כ משטר קשטיר ליה ובטלה דעתו.
- מנסה הגמרא להקשות על זה שכזית בכדי אכילת פרס דאורייתא ("שתי קדירות אחת...") "שתי קופות אחת של חולין....") אך נדחה.

- לעיל ראינו ש"מִשְׁרֵת" נצרך להיתר מצטרף לאיסור ואילו מצינו ברייתא שכתוב בה "מִשְׁרֵת" - ליתן טעם כעיקר, שאם שרה ענבים במים ויש בהן טעם יין - חייב, מכאן אתה דן לכל איסורין שבתורה, ומה נזיר שאין איסורו איסור עולם ואין איסורו איסור הנאה ויש היתר לאיסורו - עשה בו טעם כעיקר, כלאים שאיסורו איסור עולם ואיסורו איסור הנאה ואין היתר לאיסורו - אינו דין שיעשה טעם כעיקר (וה"ה לערלה בשתיים), וא"כ קשיא אהדדי?
מתרצת הגמרא, מי שלומד טעם כעיקר ואין לו היתר מצטרף לאיסור כלל, זה **רבנן**, ור' יוחנן לומד שהיתר מצטרף לאיסור כר"ע דתניא "ר"ע - נזיר ששרה פתו ביין ואכל כזית מפת ומיין - חייב". ומניין לר"ע טעם כעיקר?
לומד מגיעולי נכרים - גיעולי נכרים לאו טעמא בעלמא הוא ואסור, הכא נמי לא שנא. ורבנן לא לומדים מכאן, שחידוש הוא שבכל התורה כולה נותן טעם לפגם - מותר (דיליף מנבילה) ואולם הכא מותר. ור"ע סובר כדרב חייא בריה דרב הונא דאמר - לא אסרה תורה אלא בקדירה בת יומא, והלכך לאו נותן טעם לפגם הוא, ואילו לרבנן גם בקדירה בת יומא, אי אפשר שלא פגמה קצת.
- שואלת הגמרא, למה שלא נלמד, שכמו שרבנן למדו טעם כעיקר מ"מִשְׁרֵת" לכל איסורין שבתורה, הכא נמי לפי ר"ע בהיתר מצטרף לאיסור נלמד לכל איסורין שבתורה?

דף מה

- ומתרצת הגמרא דהוה נזיר (כדאמרן) וחטאת (דתניא "כל אֲשֶׁר יָגַע בְּבִשְׂרָה יִקְדָּשׁ", יכול אפילו לא בלעה ת"ל "בְּבִשְׂרָה" עד שיבלע בבשר, "יִקְדָּשׁ" - להיות כמוה, שאם פסולה היא - תיפסל, ואם כשירה היא - תאכל כחמור שבה) הווי שני כתובים הבאין כאחד ואין מלמדין, שהרי היה יכול לכתוב רק את דין חטאת והייתי לומד נזיר ממנו, ולמה לא נכתב? לומר לך שאין מלמדין. (לפי רבנן שניהם מייצרך צריכי: חטאת - דבקדשים היתר מצורף לאיסור גם לפי רבנן ואך חולין מקדשים לא לומדים) ונזיר - נצרך לטעם כעיקר ומכאן דנים לכל איסורין שבתורה).
- כתוב בברייתא "מכל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן מִתְרַצְנִים וְעַד זֶג" לימד על איסורי נזיר שמצטרפים זה עם זה. ונצרך לר"ע, למרות שלדעתו היתר מצטרף לאסור ובוודאי איסור לאיסור, אך יש הבדל, איסור להיתר מצטרף בבת אחת, ואילו איסור לאיסור מצטרף אפילו בזה אחר זה.
 - משנה "בצק שבסדיקי עריבה... הרי היא כעריבה".
 - תניא לפי לישנא קמא:

	מקום העשוי לחזק	מקום שאינו עשוי לחזק
כזית	אינו חוצץ ואינו עובר	חוצץ ועובר
פחות מכזית	אינו חוצץ ואינו עובר	אינו חוצץ ואינו עובר

• תניא לפי לישנא בתרא:

	מקום העשוי לחזק	מקום שאינו עשוי לחזק
כזית	חוצץ ועובר	חוצץ ועובר
פחות מכזית	אינו חוצץ ואינו עובר	חוצץ ועובר

ושואלת הגמרא: קשיין אהרדי (2 הבריתות)?

❖ **רב הונא** - סמי קילתא מקמי חמירתא.

❖ **רב יוסף** - מחלוקת תנאים היא, דהברייתא דלפי לישנא קמא דעת **רשב"א**, וברייתא דלפי הלישנא בתרא דעת **ת"ק** היא, דתניא, הפת שעטיפשה חייב לבער, מפני שראויה לשוחקה ולחמץ בה כמה עיסות אחרות. **רשב"א** - בר"א במקוימת לאכילה אבל כופת שאור שיחדה לישיבה בטלה (ומדאמר **רשב"א** בטלה, מכלל דלפי **ת"ק** לא בטלה, אלמלא קסבר כל כזית אע"ג דמבטל לא בטיל).

❖ **אביי** - התירוץ של **רב יוסף** לא מתרץ את הסתירה בין פחות כזית לפחות מכזית של הברייתא שלפי הלישנא השניה, שלפי הברייתא הא' גם במקום שלא עשוי לחזק אין חייב לבער ולפי הברייתא הב' כן צריך. ולכן מתרץ שבעצם שניהם סוברים כדעת **רשב"א**, הא במקום לישה והא לא במקום לישה, וא"כ יוצא לפי **אביי**:

תניא לפי לישנא קמא:

מקום לא לישא	מקום לישא		
שפה עליונה	דפנות (מקום שאין עשוי לחזק)	שוליים (מקום העשוי לחזק)	
חוצץ ועובר	חוצץ ועובר	אינו חוצץ ואינו עובר	כזית
חוצץ ועובר	אינו חוצץ ואינו עובר	אינו חוצץ ואינו עובר	פחות מכזית

תניא לפי לישנא בתרא:

מקום לא לישא	מקום לישא		
שפה עליונה	דפנות (מקום העשוי לחזק)	שוליים (מקום העשוי לחזק)	
חוצץ ועובר	חוצץ ועובר	אינו חוצץ ואינו עובר	כזית
חוצץ ועובר	אינו חוצץ ואינו עובר	אינו חוצץ ואינו עובר	פחות מכזית

- **רב אשי** [לפי תרוץ אביי] - שלא במקום לישא הכוונה גם לאשיפתא דאגנא דלא תימא, זמנא דאטיף ומטי להתם קמ"ל.
- **רב** - הלכה כר' שמעון בן אלעזר. שואלת הגמרא, והאמר **רב** - אם טח פניה בטיט בטלה. טח - כן. לא טח - לא. ומתרצת הגמרא, מאן דמתני הא לא מתני הא. **איכא דאמרי: רב** - אין הלכה כר' שמעון בן אלעזר. דאמר **רב** - אם טח פניה בטיט בטלה... **שמואל** - 2 חצאי זיתים וחוט של בצק ביניהן - רואין כל שאילו ינטל החוט וניטלין עמו - חייב לבער. ואם לאו - אינו חייב לבער.
- ומסייג **עולא** - לא אמרן אלא בעריכה אבל בבית חייב לבער, והטעם - דזימנין דכניש להו ונפלי גבי הדרי.
- **בעו במערבא** - בית ועליה מהו? בית ואכסדרה מהו? 2 בתים זה לפניו מזה מהו? תיקו.

- ת"ר הפת שעטיפשה ונפסלה מלאכול לאדם, והכלב יכול לאוכלה - מטמאה טומאת אוכלין בכביצה ונשרפת עם הטמאה בפסח. **ר' נתן** - אינה מטמאה.
- ת"ר עריבת העברנין שנתן לתוכה קמח:
תוך ג' ימים - חייב לבער. **קודם ג' ימים** - אינו חייב לבער. **ר' נתן** - בד"א שלא נתן לתוכה עורות אבל נתן לתוכה עורות אפילו תוך ג' ימים - אין חייב לבער (והוסיף **רבא** - אפילו שעה אחת).

דף מו

- "וכן לענין טומאה":
שואלת הגמרא, מה שייך לשון "וכן" בפסח תליא בשעורא ואילו באיסור תלוי בקפידא?
❖ **רב יהודה** - אימא "ולענין טומאה אינו כן".
- ❖ **אביי** - ה"ק "וכן לענין צירוף טומאה בפסח, ובשאר ימות השנה יש חילוק בין מקפיד ללא מקפיד, כגון: דאיכא פחות מכביצה אוכלין - ונגעו בהאי בצק, בפסח דאיסורו חשוב מצטרף, בשאר ימות השנה, אם מקפיד עליו - מצטרף, ואם רוצה בקיומו - הרי הוא כעריבה.
- ❖ **רבא** - וכן להעלות טהרה לעריבה, כגון דאיטמי הך עריבה ובעי לאטבולי, בפסח, דאיסורו חשוב חוצץ ולא סלקא לה טבילה, בשאר ימות השנה, אם מקפיד עליו - חוצץ, ואם לאו - אינו חוצץ.
- ❖ **רב פפא** - וכן לענין להוריד טומאה לעריבה, כגון דנגע שרץ בהאי בצק, בפסח, דאיסורו חשוב - חוצץ ולא נחתה לה טומאה, בשאר ימות השנה, אם מקפיד עליו - חוצץ, ואם רוצה בקיומו - הרי הוא כעריבה.
- משנה "בצק החרש... הרי זה אסור".
- אם אין שם כיוצא בו, מהו? כדי שילך אדם ממגדל נוניא לטבריא - מיל.
- **רשב"ל** - לגבל ולתפילה ולנטילת ידיים - 4 מיל (ולגבי תפילה ונט"י - ה"מ לפניו אבל לאחריו חוזר עד מיל לא כולל). **רב נחמן בר יצחק** אומר **שאינו** אמר זאת ולא **רשב"ל**, והוא הוסיף עוד דבר - עיבוד, דתנן "וכלן שעיקרן או שהילך בהן כדי עבודה - טהורין, חוץ מעור האדם" וכמה כדי עבודה? כדי הילוך 4 מייל.
- משנה "כיצד מפרישין... ואם החמיצה החמיצה".
- הגמרא מעמידה שר' **אליעזר** ור' **יהושע** נחלקו בהואיל:
❖ **ר' אליעזר** סבר - אמרינן "הואיל", ואי בעי איתשיל עלה - ממוניה הוא.
- ❖ **ר' יהושע** סבר - לא אמרינן "הואיל".
- האופה מיו"ט לחול:

❖ **רב חסדא** - לוקה, לא אמרינן "הואיל" ומיקלעי ליה אורחים חזי ליה.

❖ **רבה** - אינו לוקה, אמרינן "הואיל".

רב חסדא - צרכי שבת, נעשין ביו"ט מדאורייתא, ורבנן הוא דגזרו שמא יבוא להתיר מיו"ט לחול (ומה שהתירו לאפות מיו"ט לשבת, זה ע"י ערוב תבשילין ויש היכר ולא יבוא להתיר מיום טוב לחול).

דף מז

- נסיונות להקשות על **רב חסדא** שסובר שצורכי שבת נעשין ביו"ט מהתורה ("בהמה המסוכנת לא ישחוט", "לחם הפנים נאכל", "שתי הלחם אינן נאכלות").
- לפי **רשב"ג** משום **ר"ש בן הסגן** - אפית לחם הפנים דוחה את יו"ט (ואף שבות רחוקה התיירו) ואינו דוחה את יום הצום. וסובר **כאבא שאול** דאמר "לכם" - לכם ולא לנכרים (ויש דעה שחולקת וסוברת "לכם" - ולא לגבוה).
- נסיונות להקשות על **רבה** דלא אמרינן "הואיל" ("יש חורש תלם אחר", "המבשל גיד הנשה") אך נדחו. (לגבי הקושיא מ"המבשל גיד הנשה בחלב ביו"ט ואוכלו לוקה חמש, לוקה משום מבשל גיד ביו"ט, ולוקה משום אוכל גיד, ולוקה משום מבשל בשר בחלב, ולוקה משום אוכל בשר בחלב, ולוקה משום הבערה", והגמרא הקשתה, דאי אמרינן הואיל, לא איתחייב על הבערה, הואיל דחזי ליה לצרכו. ולמסקנה הוציאה הגמרא, לוקה משום הבערה, והכניסה במקומה "עצי הקדש" שלוקים משום "וְאֲשֵׁרֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ" "לֹא תַעֲשֹׂון כֵּן לַד' אֱלֹקֵיכֶם").
- תנן "יש חורש תלם אחד וחייבין עליה משום שמונה לאוין: החורש בשור וחמור והן מוקדשים וכלאים בכרם ושביעית ביו"ט כהן ונזיר אבית הטומאה" והעמדנו למסקנה שמדובר שחורש בטינא במתונא.

דף מח

- בעיה - הביא שה מאפר ושחטו תמיד ביו"ט מהו? ופושטת הגמ' שדורשת על הפסוק "וְיֵשֶׁה אֶחָת מִן הַצֹּאן מִן הַמֵּאִתִּים מִמִּשְׁקֵה יִשְׂרָאֵל..." ודורשת הגמרא: "וְיֵשֶׁה" - ולא הבכור. "אֶחָת" - ולא מעשר. "מִן הַצֹּאן" - ולא הפלגס. "מִן הַמֵּאִתִּים" - ממותר שתי מאות שנשתיירו בכור - מכאן לערלה שבטילה במאתים. "מִמִּשְׁקֵה יִשְׂרָאֵל" - מן המותר לישראל - מכאן אמרו אין מביאין נסכין מן הטבל, יכול לא יבא מן המוקצה, אמרת, מה טבל מיוחד שאיסור גופו גרם לו, אף כל שאיסור גופו גרם לו - יצא מוקצה שאין איסור גופו גרם לו אלא איסור דבר אחר גרם לו.

- **רמי בר חמא** - מחלוקת **רב חסדא ורבה** (אי אמרינן "הואיל" באופה מיו"ט לחול) היא יסוד המחלוקת בן ר"א לר' יהושע, דר"א סבר - אמרינן "הואיל". ור"י סבר - לא אמרינן "הואיל".
- ודחה **רב פפא** ו**רב שישא בריה דרב אידי** ניסיון זה.
- ר' ירמיה ור' זירא שמעו הסבר זה למחלוקת, ור' ירמיה קיבלה ור' זירא לא קיבלה. מחלוקת כמו מי ההלכה:
- ❖ **רבי** - הלכה כר"א.
- ❖ **ר' יצחק** - הלכה כבן בתירא.
- וכמה שיעור עיסה (ללוש בפסח ולא יותר, שיכול לשומרה מידי חימוץ):
- ❖ **ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה** - בחיטין 2 קבין, ובשעורין 3 קבין (וזה בחיטין ושעורין טובים. אך ברעים - בחיטין 3 קבין, ושעורין 4 קבין).
- ❖ **ר' נתן** משום ר"א - חילוף הדברים.
- **רב** - קבא מלוגנאה - לפיסחא וכן לחלה. (וזה שעור של חמשת רבעים קמח ועוד).
- **רב יוסף** - הני נשי דידן נהוג למיפא קפיזא קפיזא לפיסחא ולא אתו לידי הפקעת חלה, שכן סוברים כר"א שאומר - הרודה ונותן לסל - הסל מצרפן לחלה, ופסק **שמואל** - הלכה כר"א.
- שהסל מצרפן, מחלוקת:
- ❖ **רב"ל** - לא שנו אלא ככרות של בבל שנושכות זו מזו, אבל כעכין לא.
- ❖ **ר' חנינא** - אפילו כעכין.
- בעי ר' ירמיה - בדעת ר"א, טבלא שאין לה לבזבזין מהו? תוך כלי בעינן והא ליכא או דילמא אור כלי בעינן והא איכא - תיקו.
- תניא, ר' אליעזר - הסל מצרפן. ר' יהושע - תנור מצרפן. **רשב"ג** - ככרות של בבל שנושכות זו מזו מצטרפות.
- משנה "רבן גמליאל... תלטוש בצונן".
- ת"ר, לשה - היא מקטפת וחבירתה לשה תחתיה. מקטפת - היא אופה וחבירתה מקטפת תחתיה והשלישית לשה וחזרות חלילה. כל זמן שעוסקות בבצק - אינו בא לידי חימוץ.
- בבביתא אומר **רבן גמליאל** - אין לך אלא מה ששנו חכמים - זה הכלל תפח תלטוש בצונן.
- משנה "שיאור ישרף... שעמדו שערותיו".
- מחלוקת לגבי שיאור:
- ❖ **ר"מ** - איזהו שיאור? כל שהכסיפו פניו, כאדם שעמדו שערותיו. סידוק? כקרני חגבים (זה וזה האוכלו חייב כרת).

❖ **חכמים** – איזהו שיאור? כקרני חגבים. סידוק? שנתערכו סדקין זה בזה.
מה הטעם של ר"מ – אין לך כל סדק וסדק מלמעלה, שאין לו כמה סדקים מלמטה.

דף מט

- משנה "ארבעה עשר... וחולין בזמנן".
- מעשה ר"א בר צדוק שאביו ביער את החמץ בשבת.
- משנה "ההולך לשחוט... וחמץ בכביצה".
- שואלת הגמרא, איך אמרת שההולך לאכול סעודת אירוסין יבטל בליבו אם אין שהות, ואילו בברייתא שנינו שיחזור מיד?
- ר' יוחנן – משנתינו היא לפי ר' יוסי שסעודת אירוסין מצווה, והברייתא היא לפי ר' יהודה שסובר שהיא רשות.
- והשתא דאמר רב חסדא – מחלוקת בסעודה שניה (בין ר' יוסי לר' יהודה) אבל בראשונה דברי הכל מצווה, אפילו תימא הא והא ר' יהודה ולא קשיא, הא בסעודה ראשונה והא בסעודה שניה.
- תניא, ר' שמעון – כל סעודה שאינה של מצוה – אין תלמיד חכם רשאי להנות ממנה. כגון מאי? ר' יוחנן – בת כהן לישראל ובת ת"ח לעם הארץ, דאמר ר' יוחנן – בת כהן לישראל אין זיווגן עולה יפה. מאי היא?
- ❖ **רב חסדא** – או אלמנה או גרושה או זרע אין לה.
- ❖ **במתניתא תנא** – קוברת או קוברתו או מביאתו לידי עניות (וזה כאשר הישראל הוא עם הארץ, אך אם הוא ת"ח אינו כן).
- ר' יצחק – כל הנהנה מסעודת הרשות – לסוף גולה שנאמר "וְאֹכְלִים כָּרִים מִצֵּאֵן וְעֹגְלִים מִתּוֹךְ מִרְבֵּק" וכתוב "לִכְן עָתָה יִגְלוּ בְּרָאשׁ גִּלִּים".
- ת"ר, כל ת"ח המרבה סעודתו בכל מקום – סוף מחריב את ביתו, ומאלמן את אשתו, ומייתם את גזוליו, ותלמודו משתכח ממנו, ומחלוקות רבות באות עליו, ודבריו אינם נשמעים, ומחלל שם שמים ושם רבו ושם אביו, וגורם שם רע לו ולבניו ולבני בניו עד סוף כל הדורות.

מאי היא?

- ❖ **אבוי** – בר מחים תנורי.
- ❖ **רבא** – בר מרקיד בי כובי.
- ❖ **רב פפא** – בר מלחך פינכי.
- ❖ **רב שמעיה** – בר מך רבע.

- ת"ר, לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת ת"ח, שאם מת או גולה מובטח לו שבניו ת"ח, ואל ישא בת ע"ה שאם מת או גולה בניו ע"ה.
- ת"ר, מי שנושא בת ת"ח ומשיא בתו לת"ח - נמשל לענבי הגפן בענבי הגפן דבר נאה ומתקבל. ומי שנושא בת עם הארץ - נמשל לענבי הגפן בענבי הסנה דבר כעור ואינו מתקבל.
- ת"ר לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת תלמיד חכם, ואם לא מצא אז סדר העדיפויות כך הוא: א. בת גדולי הדור. ב. בת ראשי כנסיות. ג. בת גבאי צדקה. ד. בת מלמדי תינוקות.
- ולא ישא בת עמי ארצות שהם שקץ ונשותיהן שרץ ועל בנותיהן הוא אומר "אָרוּר שֶׁכָּב עִם כָּל בְּהֵמָה".
- תניא, **רבי** - עם הארץ אסור לאכול בשר שנאמר "זאת תורת הבהמה והעוף" - כל עוסק בתורה - מותר לאכול בשר בהמה ועוף, וכל שאינו עוסק בתורה - אסור לאכול בשר בהמה ועוף.
- **ר' אלעזר** - עם הארץ, מותר לנוחרו ביוהכ"פ שחל להיות בשבת (ולא נקט לשוחטו שכן זה טעון ברכה).
- ועוד אמר **ר' אלעזר** - עם הארץ, אסור להתלוות עמו בדרך שנאמר "כִּי הוּא חֵיִךְ וְאַרְךָ יָמֶיךָ" - על חייו לא חס על חיי חברו לא כל שכן שלא חס.
- ר' יוחנן** - עם הארץ מותר לקורעו כדג (ואמר **ר' שמואל בר נחמני** - ומגבו).
- תניא, **ר' עקיבא** - כשהייתי עם הארץ אמרתי 'מי יתן לי ת"ח ואנשכנו כחמור', אמרו לו תלמידיו 'רבי אמור ככלב', אמר להן 'זה נושך ושובר עצם וזה נושך ואינו שובר עצם'.
- תניא, **ר' מאיר** - כל המשיא בתו לעם הארץ כאילו כופתה ומניחה לפני ארי, מה ארי דורס ואוכל ואין לו בושת פנים אף עם הארץ מכה ובוועל ואין לו בושת פנים.
- תניא, **ר' אליעזר** - אלמלא אנו צריכין להם למשא ומתן - היו הורגין אותנו.
- תנא **ר' חייא** - כל העוסק בתורה לפני עם הארץ - כאילו בועל ארוסתו בפניו שנאמר "תֹּרֶה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה מִוְרָשָׁה" - אל תקרי מורשה אלא מאורסה. גדולה שנאה ששונאין עמי הארץ את התלמיד החכמים, יותר ממה שהגויים שונאים את ישראל, ונשותיהן שונאין יותר מהן. תנא - ששנה ופירש יותר מכולן.
- ת"ר, שישה דברים נאמרו בעמי הארץ:
 - א. אין מוסרין להן עדות.
 - ב. אין מקבלין מהם עדות.
 - ג. אין מגלין להן סוד.
 - ד. אין ממנין אותן אפוטרופוס על היתומים.
 - ה. אין ממנין אותן אפוטרופוס של צדקה.

- כנעני נקרא תגר, מנלן?
א. "וַיֵּרָא שָׁם יְהוּדָה בֶּת אִישׁ כְּנַעֲנִי" - אילימא כנעני ממש, אפשר בא אברהם והזהיר את יצחק, בא יצחק והזהיר את יעקב, ויהודה הלך והתחתן עם כנענית?! אלא אמר **ר' שמעון בן לקיש** - בת גברא תגרא דכתיב "כְּנַעַן בֶּיְדוֹ מֵאֲזֵנִי מִרְמָה".
- ב. "אֲשֶׁר סַחֲרִיהָ שָׂרִים כְּנַעֲנִיָּה נִכְבְּדִי אֶרֶץ".
• "וַהֲיָה ד' לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יְהִי ד' אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד" - אטו האידנא לאו אחד הוא? אלא, לא כעולם הזה העולם הבא, בעולם הזה על בשורות טובות אומר - ברוך הטוב והמטיב ועל הרעות - ברוך דיין האמת, ולעתיד לבוא על הכל אומר הטוב והמטיב.
- "וּשְׁמוֹ אֶחָד" - אטו האידנא לאו שמו אחד הוא? אלא לא כעולם הזה העולם הבא, בעולם הזה נכתב ביו"ד ה"י ונקרא באל"ף דל"ת, אבל לעולם הבא כולו אחד נכתב ונקרא ביו"ד ה"י.
- סבר **רבא** למדרשה בפירקא א"ל ההוא סבא לעלם כתיב.
- **ר' אבינא** - כתיב "זֶה שְׁמִי לְעֹלָם וְזֶה זִכְרִי לְדֹר דֹּר" אמר הקב"ה לא כשאני נכתב אני נקרא נכתב אני ביו"ד ה"א ונקרא אני באל"ף דל"ת.

פרק מקום שנהגו

- משנה "מקום שנהגו לעשות מלאכה... אף אתה".
- מאי איריא 'ערבי פסחים' אפילו ערבי שבתות וערבי ימים טובים נמי? דתניא "העושה מלאכה בערבי שבתות וימים טובים מן המנחה ולמעלה - אינו רואה סימן ברכה לעולם?"
- א. שמה מדובר מן המנחה ולמעלה אסור, אך לפני זה מותר. ואילו הכא מחצות.
- ב. שמה ברכה היא דלא חזי אבל שמותי לא משמתינן ליה, הכא שמותי נמי משמתינן ליה.
- העושה מלאכה בע"ש ובערבי ימים טובים מן המנחה ולמעלה, ובמוצאי שבת ובמוצאי יו"ט ובמוצאי יוהכ"פ ובתענית ציבור - אינו רואה סימן ברכה לעולם.
- ת"ר:
- ורזי ונשכר - דעביד כולי שבתא ולא עביד במעלי שבתא.
- ורזי ונפסד - דעביד כולי שבתא ועביד במעלי שבתא.
- שפל ונשכר - דלא עביד כולי שבתא ולא עביד במעלי שבתא.
- שפל ונפסד - דלא עביד כולי שבתא ועביד במעלי שבתא.
- "כי גדל עד שמים חסדך" - בעוסקין שלא לשמה.
- "כי גדול מעל שמים חסדך" - בעוסקין לשמה.
- רב - לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אע"פ שלא לשמה, שמתוך לא לשמה בא לשמה.
- ת"ר המצפה לשכר אשתו (מתוקלתא) וריחים (אגרתא) - אינו רואה סימן ברכה לעולם [ואבל עבדה ומזבנה אישתבוחי משתבח בה קרא דכתיב "סדין עשתה ותמכר"].
- ת"ר תגרי סימטא ומגדלי בהמה דקה וקוצצי אילנות טובים ונותנין עיניהן בחלק יפה - אינו רואה סימן ברכה לעולם, והטעם - דתהו ביה אינשי.
- ת"ר 4 פרוטות - אין בהן סימן ברכה לעולם: שכר כותבין, ושכר המתורגמנין, ושכר יתומים ומעות הבאות ממדינת הים.
- שכר מתורגמנין - משום דמיחזי כשכר שבת. מעות יתומים - לאו בני מחילה נינהו. מעות הבאות ממדינת הים - משום דלא כל יומא מתרחיש ניסא. שכר כותבין - כ"ד תעניות ישבו אנשי כנסת הגדולה על כותבי ספרים תפילין ומזוזות שלא יתעשרו, שאלמלי מתעשרין אין כותבין (ואם עושין לשמה אז יש ברכה).

- דברים המותרין ואחרים - נהגו בהן איסור אי אתה רשאי להתירן בפניהם, וזה מדובר בכותאי או באנשי מדינת הים דלא שכיחי רבנן גבייהו או בכל אינשי שיכולים לבוא לטעות עקב כך שיראו שמתירים.
- בעכו החמירו לא לשבת בספסלי נכרים בשבת, והטעם - דמחזי כמקח וממכר. בבירי החמירו לא לצאת בקורדקיסון בשבת והטעם - דילמא משתלפין ואתי לאיתויינהו ארבע אמות ברה"ר.
- בכבול החמירו 2 אחים לא להתרחץ יחד, והטעם - כרתניא "עם כל אדם רוחץ, חוץ מאביו וחמיו ובעל אמו ובעל אחותו. ור' יהודה - מתיר באביו, מפני כבוד אביו וה"ה לבעל אמו". ואתו אינהו וגזור בשני אחין משום בעל אחותו.
- תנא - תלמיד לא ירחץ עם רבו, ואם רבו צריך לו - מותר.
- "נותנין עליו חומרי המקום שיצא משם ושהלך לשם":
- ❖ **אביי** - לא שנו אלא מא"י לא"י או מבבל לבבל או מבבל לא"י אך מא"י לבבל - לא, כיון דאנן כייפינן להו עבדינן כוותייהו.
- ❖ **רב אשי** - אפילו תימא ששנינו זאת מא"י לבבל, ה"מ היוצא שאין דעתו לחזור, אך דעתו לחזור לא.
- מחלוקת לגבי ספיחין:
- ❖ **ר' שמעון** - כל הספיחין אסורין חוץ מספיחי כרוב שאין כיוצא בהן בירק השדה.
- ❖ **חכמים** - כל הספיחים אסורים.
- ושניהם סוברים **כר' עקיבא** דתניא, "הן לא נזרע ולא נאסף את תבואתנו" אמר **ר' עקיבא** - וכי מאחר שאין זורעין מהיכן אוספין? מכאן לספיחין שהן אסורים. וא"כ: **רבנן** סוברים - גזרינן ספיחי כרוב אטו שאר ספיחים. ור"ש - לא גזר הא אטו הא.
- סתירה, שנינו "ההולך ממקום שאין עושין למקום שעושין אל ישנה אדם מפני המחלוקת" וא"כ אמור הוא לעשות, אך מאידך שנינו "נותנין עליו חומרי המקום שהלך לשם ושיצא משם" וא"כ אמור הוא לא לעשות?
- ❖ **אביי** - "אל ישנה אדם מפני המחלוקת" קאי על הרישא של המשנה דהיינו, על ההולך ממקום שעושין למקום שאין עושין.
- ❖ **רבא** - לעולם קאי גם על הסיפא, וה"ק אין בזה מפני שינוי מחלוקת, ולכן הוא יכול שלא לעשות (שנותנין עליו חומרי המקום...). מה תאמר, שהרואה יגיד שאותו אחד סובר שמלאכה אסורה, ואז יבואו לידי מחלוקת, הוא לא יגיד זאת, אלא יאמר שסתם הוא לא עושה מלאכה כי הוא בטלן ואין לו.

דף נב

- **רבי אמי** - אנן דידעינן בקביעא דירחא: בישוב לא עבידנא מלאכה ביו"ט שני מפני המחלוקת (שהם נהגו בו איסור מלאכה) אך במדבר עבדינא, דאין חשש מפני המחלוקת.
- מעשה **ברב נתן בר אסיא** שהלך מבי רב לפומבדיתא ביו"ט שני של עצרת, וגידה אותו **רב יוסף** (ולא הלקה אותו, שרצה לעשות לו את הדבר היותר חמור). ולפי האיכא דאמרי, **רב יוסף** הלקה אותו ולא נידה (שלמרות שנידוי יותר חמור, כיון שהוא היה צורבא מרבנן הקלו עליו).
- **ר' יהודה** אומר צא והבא לך אף אתה: ולית לר' יהודה "נותנין עליו חומרי המקום שיצא משם וחומרי המקום שהלך לשם"?
- ❖ **רב שישא בריה דרב אידי** - דבר אחר קאמר ר' יהודה, וה"ק או ממקום שלא כלו למקום שלא כלו, ושמע שכלו במקומו - אינו חייב לבער. ר"י - צא והבא לך אף אתה, מהיכא דאייתינהו והא כלו להו.
- ❖ **אביי** - לעולם כדקתני, וה"ק - או ממקום שלא כלו למקום שכלו והחזירן למקומן, ועדין לא כלו - אינו חייב לבער. ר"י - צא והבא לך אף אתה, מהיכא דאייתינהו והא כלו להו.
- ❖ **רב אשי** - בפלוגת דהני תנאי נחלקו ר"י ות"ק, דתנן "הכובש שלושה כבשין בחבית אחת: ר"א - אוכלין על הראשון. ר' יהושע - אף על האחרון. ר"ג - כל שכלה מינו מן השדה יבער מינו מן החבית והלכה כדבריו". ת"ק סבר - כר' יהושע שמיכל. ור' יהודה סבר - כרבנן גמליאל.
- ❖ **רבינא** - בפלוגתא דהני תנאי נחלקו ר"י ות"ק, דתנן "אוכלין בתמרין עד שיכלה האחרון שבצוער. רשב"ג - אוכלין על של בן הכיפין ואין אוכלין על שבין השיצין". שת"ק סבר כת"ק - כלה לגמרי אף מבין השיצין - חייב לבער אבל כלה מן הכיפין ועדין יש בשיצין - אינו חייב לבער. ור"י סבר כרשב"ג - צא והבא לך אף אתה, ממקום הראוי ליטלן ולא תמצא ולכן אפילו שיש בשיצין - חייב לבער.
- תנן התם שלוש ארצות לביעור: יהודה, עבר הירדן וגליל, ושלוש ארצות בכל אחת מהן - ואוכלין בכל ארץ וארץ (דהיינו יהודה או עבר הירדן או גליל) עד שיכלה האחרון שבה (דהיינו מתוך 3 שיש בכל ארץ).
- מנה"מ? שנאמר וְלִכְהֻמָּתָךְ וְלִחְיָהָ אֲשֶׁר בְּאֶרֶץךָ - כל זמן שחיה אוכלת מן השדה - האכל לבהמה שבבית, כלה לחיה אשר בשדה כלה לבהמתך מן הבית, וגמירי דאין חיה שביהודה גדילה על פירות שבגליל וכן הפוך.

- פירות שיצאו מא"י לחו"ל והגיע זמן ביעור:
❖ ת"ק - מתבערין בכל מקום.
❖ רשב"א - יחזרו למקומן ויתבערו.

הלכה כמי?

- ❖ רב כהנא בשם ר' אבהו - הלכה כרשב"א (רב ספרא - שכן ר' אבהו דייק וגמר שמעתתא מפומיה דרביה).

❖ רב הוא בריה דרב איקא בשם ר' אבהו - אין הלכה כרשב"א.

- ר' אילעאי קץ כפינתא דרביעית, ואע"פ ש"לֹא־אֵכְלָה" אמרה התורה ולא להפסד כיוון שמדובר בדינסחי (תמרים) של דקל וזכר ואינן מתבשליין בו עולמית אלא רק בכלי אחר זה ששמר אותם שם).

דף נג

• ת"ר:

אוכלים בענבים - עד שיכלו דליות של "אוכל" (אם יש מאחרות מהן - אוכלין עליהן).
אוכלים בזיתים - עד שיכלה האחרון שבתקוע. ר' אליעזר - עד שיכלה האחרון של גוש חלב. כדי שיהא עני יוצא ואינו מוצא לא בנופו ולא בעיקרו רובע.
אוכלים בגרגרות - עד שיכלו פגי בית היני (ר' יהודה - לא הוזכר פגי בית היני אלא לענין מעשר).

אוכלים תמרים - ת"ק - עד שיכלה האחרון שבצוער. רשב"ג - אוכלין על של בין הכיפין ואין אוכלין על של בין השיצין.
ומקשה הגמרא על תמרים וגרגרות, הרי מצינו בברייתא שבגרגרות עד חנוכה ובתמרים הזמן זה עד פורים (ולפי ר' יוחנן להיפך)?

א. אידי ואידי חד שיעורא היא.

ב. הא קתני בהדיא 'אם יש מאחרת מהן אוכלין עליהן'.

- רשב"ג - סימן להרים: מילין. סימן לעמקים: דקלים. סימן לנחלים: קנים. סימן לשפלה: שקמה.

ומאי נפק"מ?

סימן להרים - מילין. סימן לעמקים - דקלים - לביכורים דתנן "אין מביאין ביכורים אלא משבעת המינים ולא מדקלים שבהרים ולא מפירות שבעמקים".
סימן לנחלים - קנים - לנחל איתן. סימן לשפלה - שקמה למקח וממכר (והשתא דאתית להכי, אפשר להגיד על כולם נפק"מ למקח וממכר).

- משנה "מקום שנהגו למכור... אין אוכלין".

- **רב** - אסור לו לאדם שיאמר 'בשר זה לפסח הוא', מפני שנראה כמקדיש בהמתו ואוכל קודשים בחוץ. סייג **רב פפא** - דווקא בשר אבל חיטי לא, דמינטר לפסחא קאמר.
- **ר' יוסי** - **תודוס איש רומי** גנהיג את בני רומי לאכול גדיים מקולסין בלילי פסחים, שלחו לו אלמלא **תודוס** אתה גזרנו עליך נידוי שאתה קרוב לאכיל את ישראל קדשים בחוץ.
- כיוון שבמקולס אף אם לא אמר 'בשר זה לפסח' - אמרינן עליו "קרוב להאכיל את ישראל קדשים בחוץ", ומה שאמר **רב** בזה בלא מקולס.
- בעיה: **תודוס איש רומי**, גברא רבה היה או בעל אגרופים היה?
- ❖ **סתמא דגמרא** - גברא רבה היה, שכן **תודוס** דרש "מה ראו חנניה מישאל ועזריה שמסרו עצמן על קדושת השם, לכבשן האש, נשאו ק"ו בעצמן מצפרדעים - 'מה צפרדעים שאין מצווין על קדושת השם כתוב בהם "וְעָלוּ וְכָאוּ בְּבֵיתָהּ וּבְחֹדֶר מִשְׁכָּבָהּ וְעַל מִטָּתָהּ וּבְכִיתָהּ וּבְעָמָהּ וּבְתַנּוּרֶיהָ וּבְמִשְׁאֲרוֹתֶיהָ" - אימתי משארות מצויות אצל תנור? הוי אומר בשעה שהתנור חם, אנו שמצווין על קדושת השם על אחת כמה וכמה'.
- ❖ **ר' יוסי בר אבין** - גם פשט שהיה גברא רבה, אך מטעם אחר, שכן היה מטיל מלאי לכיס של ת"ח ואמר **ר' יוחנן** - כל המטיל מלאי לכיס ת"ח - זוכה ויושב בישיבה של מעלה שנאמר "כִּי בָצַל הַחֶמְדָּה בָּצַל הַקֶּסֶף".
- משנה "מקום שנהגו להדליק... ועל גבי חולים".
- תנא - בין שאמרו להדליק ובין שאמרו שלא להדליק - שניהן לדבר אחד נתכוונו.
- מחלוקת:
- ❖ **רבה בר בר חנה בשם ר' יוחנן** - אין מברכין אלא במוצאי שבת - הואיל ותחילת ברייתו הוא.
- ❖ **ר' בנימין בר יפת בשם ר' יוחנן** - מברכין על האור בין במוצ"ש בין במוצאי יוהכ"פ (וכן עמא דבר).

דף נד

שואלת הגמרא על דעת **ר' בנימין בר יפת**, שמצינו "אין מברכין על האור אלא במוצאי שבת הואיל ותחילת ברייתו הוא וכיון שרואה מברך מיד. **ר' יהודה** - סודרן על הכוס" ופסק **ר' יוחנן** - הלכה כר' **יהודה**.

וא"כ סתירה ברעת **ר' יוחנן** לפי **ר' בנימין בר יפת**?

אור ששבת - מברכין עליו בין במוצ"ש בין במוצאי יוהכ"פ. אור היוצא מן העצים ומן האבנים (שנברא עכשיו) - מברכין עליו רק במוצ"ש.

- מחלוקת:
 ❖ **רבי** - מפזרן (ברכות ההבדלה).
 ❖ **ר' חייא** - מכנסן (על הכוס).
 ואמר **ר' יצחק בר אבדימי** - אע"פ ש**רבי** מפזרן, חוזר וסודרן על הכוס כדי להוציא בניו ובני ביתו.
- חלל של גיהנום נברא קודם שנברא העולם, ואור הגיהנום ביום שני בשבת נברא, ואור שלנו עלה במחשבה להיבראות בע"ש ולא נברא עד מוצ"ש.
- עשרה דברים נבראו בע"ש בין השמשות:
 - א. באר.
 - ב. המן.
 - ג. קשת.
 - ד. כתב.
 - ה. מכתב.
 - ו. לוחות.
 - ז. קברו של משה.
 - ח. מערה שעמד בו משה ואלהיו.
 - ט. פתיחת פי האתון.
 - י. פתיחת פי הארץ לבלוע את הרשעים.
 - יא. לפי **ר' נחמיה** משום אביו - אף האור והפרד.
 - יב. לפי **ר' יאשיה** משום אביו - אף האיל והשמיר.
 - יג. לפי **ר' יהודה** - אף הצבת.
- שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם:
 - א. תורה.
 - ב. תשובה.
 - ג. גן עדן.
 - ד. גיהנום.
 - ה. כסא הכבוד.
 - ו. ביהמ"ק.
 - ז. שמו של משיח.
- **תניא** - **ר' יוסי** - שני דברים עלו במחשבה להיבראות בע"ש ולא נבראו עד מוצ"ש, ובמוצ"ש נתן ד' דעה באדם הראשון מעין דוגמא של מעלה, והביא שני אבנים וטחנן זו בזו ויצא מהן אור, והביא שתי בהמות והרכיב זו בזו ויצא מהן פרד. **רשב"ג** - פרד בימי ענה".

דורשי חמורות היו אומרים - ענה פסול היה, לפיכך הביא פסול לעולם שנאמר "אלה בני שִׁעִיר הַחֹרֵץ... וְצִבְעוֹן וְעֵנָה" וכתוב "וְאֵלֶּה בְנֵי צִבְעוֹן וְאִיָּה וְעֵנָה" - מלמד שכא צבעון על אמו והוליד ממנה את ענה וא"א לומר שתרי ענה הוּו דכתיב "הוא עֵנָה"

• ת"ר - עשרה דברים נבראו בע"ש בין השמשות:

- א. באר.
- ב. מן.
- ג. קשת.
- ד. הכתב.
- ה. מכתב.
- ו. הלוחות.
- ז. קברו של משה.
- ח. מערה שעמד בה משה ואליהו.
- ט. פתיחת פי האתון.
- י. פתיחת פי הארץ לבלוע את הרשעים.
- יא. לפי י"א - אף מקלו של אהרון שקדיה ופרחיה.
- יב. לפי י"א - אף המזיקין.
- יג. לפי י"א - אף בגדו של אדם הראשון.
- ת"ר - שבעה דברים מכוסים מבנ"א ואלו הן:

- א. יום המיתה.
- ב. יום הנחמה.
- ג. עומק הדין.
- ד. מה בליבו של חברו.
- ה. במה משתכר האדם.
- ו. מלכות בית דוד מתי תחזור.
- ז. מלכות חייבת מתי תכלה.

ת"ר - שלושה דברים עלו במחשבה להיבראות, ואם לא עלו דין הוא שיעלו:

- א. על המת שיסריח.
- ב. על המת שישתכח מן הלב.
- ג. על התבואה שתרכב.
- ד. לפי י"א - על המטבע שיצא.

• משנה "מקום שנהגו לעשות... תלמיד חכם".

• שמואל - אין תענית ציבור בבבל אלא תשעה באב בלבד (למימרא דסבר שמואל ט'

באב - בין השמשות שלו אסור).

- **דרש רבא** - עוברות ומניקות מתענות ומשלימות בו, כדרך שמתענות ומשלימות ביום הכיפורים ובין השמשות שלו אסור. וכן אמר **ר' יוחנן**.
ומה שאמר **ט' באב** - אינו כתענית ציבור, הכוונה:
א. לתפילת נעילה שהיא רשות בט' באב.
ב. לעשרים וארבע שאין בט' באב.
ג. **רב פפא** - שאינו כתעניות ראשונות שבין השמשות שלהן מותר אלא כתעניות ציבור אחרונות שבין השמשות שלהם אסור.
- **ר' אלעזר** - אסור לו לאדם שיושיט אצבעו במים בט' באב, כדרך שאסור להושיט אצבעו ביוהכ"פ.

דף נה

- לכאורה סתירה, במשנה נראה **דרשב"ג** סובר לא חיישינן ליוהרא, ולכן לעולם יעשה אדם עצמו ת"ח ויבטל ממלאכה. ו**רבנן** סוברים חיישינן ליוהרא, ולכן לא יעשה כל אדם עצמו כת"ח וכן יעשה מלאכה, ואילו במשנה בברכות שנינו "חתן אם ירצה לקרות ק"ש, לילה ראשון - קורא. **רשב"ג** - לא כל הרוצה ליטול את השם יטול" וא"כ משמע היפוך הסברות?
- ❖ **ר' יוחנן** - מוחלפת השיטה.
- ❖ **רב שישא בריה דרב אידי** - לעולם לא תיפוך, **דרבנן** אדרבנן לא קשיא, אצלנו לגבי מלאכה, כיוון דכ"ע עבדי מלאכה והוא לא עושה, נראה כיוהרא אבל בברכות כיוון דכ"ע קוראים וגם הוא קורא, לא מיחזי כיוהרא. **דרשב"ג** אדרשב"ג לא קשיא, בברכות הוא דבעינן כוונה, ואנן סהדי דלא מצי לכוון דעתו אבל אצלנו במלאכה לא נראה כיוהרא דאמרי "מלאכה היא דלית ליה פוק חזי כמה בטלני איכא בשוקא".
- משנה "וחכ"א ביהודה... מתירין עד הנץ החמה".
- שואלת הגמרא על המשנה, מעיקרא תנא מנהגא ולבסוף תנא איסורא?
- **ר' יוחנן** - הא דתנא מנהגא **ר"מ** הא דתנא חיובא **ר"י** דתניא: **ר' יהודה** - ביהודה היו עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות, ובגליל אינן עושין כל עיקר. **ר"מ** - מקום שנהגו לעשות מלאכה עושין, מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין.
- סתירה - בברייתא רואים ש**ר' יהודה** מתיר עשיית מלאכה (ביהודה) ב"ד, ואילו שנינו בברייתא אחרת **"ר' יהודה** - המנכש בשלושה עשר ונעקרה בידו - שותלה במקום הטיט ואין שותלה במקום הגריר" משמע ב - יג' כן ב - יד' לא?

- ❖ **רבא** - הברייתא השניה דיברה בגליל (ובלילה שלפני לא שייד, שכן סוברת כב"ש שאוסרים בלילה - **רב ששת**).
- ❖ **רב אשי** - לעולם כב"ה (שמתירים בלילה) ובכל זאת ב"ג כן ולא בליל י"ד, שכן אין דרכן של בנ"א לנכש בלילה.
- ❖ **רבינא** - לעולם ביהודה, ובהשרשה, חר מקצת היום בכולו - אמרינן. תרי מקצת היום בכולו - לא אמרינן.

- משנה "ר' מאיר אומר... רצענין".
- בעיה - לצורך המועד תנן אבל שלא לצורך המועד אפילו לגמור לא, או דילמא שלא לצורך המועד תנן אבל לצורך אפילו להתחיל אפשר, או דילמא בין לצורך המועד בין שלא לצורך המועד לגמור מותר להתחיל אסור? ופשטנו למסקנה כמו הצד הראשון ודווקא במקום שנהגו.
- "וחכ"א שלוש אומניות" - תנא החייטין התרנו בערב פסח - שכן הדיוט תופר כדרכו בחולו של מועד. הספרין והכובסין התרנו בערב פסח - שכן הבא ממדינת הים והיוצא מבית האסורים מספרין ומכבסין בחולו של מועד. **ר' יוסי ברבי יהודה** - אף הרצענין מתיר בערבי פסחים - שכן עולי רגלים מתקנין מנעליהן בחולו של מועד. ויסוד מחלוקתם של **ת"ק ור' יוסי ברבי יהודה** לגבי זה, שלפי **ר' יוסי ברבי יהודה** - למדין תחילת מלאכה מסוף מלאכה. **ות"ק** - אין למדין.
- משנה "מושיבין שובכין לתרנגולים... לצורך המועד".
- ותרנגולת שברחה מחזירין אותה" - מדובר על חולו של מועד.
- מחלוקת:

- ❖ **רב פפא** - לא שנו במועד מחזירין אלא תוך ג' למרדה (דעדיין לא עבר חמימיתה ממנה) ואחר ג' לשיבתה (דפסידה לביצים אם לא תחזור ותשב עליהן) אבל אם לאחר ג' למרדה ותוך ג' לשיבתה (דאכתי לא פסידו ביצים לגמרי - שכן ראוי רק לאדם שדעתו יפה) - לא מהדרינן.
- ❖ **ר' אמי** - אפילו תוך ג' לשיבתה - מהדרינן.

במה נחלקו:

- לפי **רב הונא** - להפסד מרובה חששו. להפסד מועט לא חששו.
- לפי **ר' אמי** - גם להפסד מועט חששו.
- סתירה - בברייתא מצד אחד כתוב - "הזבל שבחצר **מסלקין אותו לצדדין**" ואחרי זה כתוב "שברפת ובחצר **מוצאין אותו לאשפה**" וא"כ סתירה?
- ❖ **אביי** - מוצאין לאשפה נאמר בערב י"ד. ומסלקין לצדדין נאמר בחולו של מועד.

❖ **רבא** - הא והא בחולו של מועד, והכי קאמר - אם נעשה חצר כרפת - מוצאין אותו לאשפה.

- סתירה - כתוב במשנה "מוליכין ומביאין כלים מבית האומן אע"פ שאינן לצורך המועד" ואילו בברייתא כתוב "אין מביאין כלים מבית האומן ואם חושש להן שמא יגנבו מפנן לחצר אחרת". וא"כ סתירה? ולמסקנה התירוף שהתקבל, שמה שמביאין ומוליכין זה ב"ד, ומה שלא זה בחולו של מועד.

דף נו

- משנה "שישה דברים עשו אנשי יריחו... ומיחו בידם חכמים".
- ת"ר שישה דברים עשה חזקיה המלך, על ג' הודו לו ועל ג' לא הודו לו. שלושה שהודו לו:

א. גירר עצמות אביו על מטה של חבלים.

ב. כיתת נחש הנחושת.

ג. גנז ספר רפואות.

על שלושה לא הודו לו:

א. קיצץ דלתות של היכל ושיגרן למלך אשור.

ב. סתם מי גיחון העליון.

ג. עיבר ניסן בניסן.

- "מרכיבין דקלים כל היום":

❖ **רב יהודה** - מביא אסא דרא ושיכרא דדפנא וקימחא דשערי (דרמי במנא דלא חלפי עליה ארבעין יומין) ומרתחי לחו ושדו להו לדיקלא בליביה, וכל דקאי בארבע אמות דיריה, אי לא עבדי ליה הכי צאוי לאלתר.

❖ **רב אחא בריה דרבא** - מנחי כופרא זכר ומכניסין אותו בנקבה.

- "וכורכין על שמע":

❖ **רב יהודה** - אומרים "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ד' אֱלֹהֵינוּ ד' אֶחָד" ולא היו מפסיקין.

❖ **רבא** - מפסיקין היו אלא שהיו אומרים "הַיּוֹם עַל לְבָבְךָ" דמשמע היום על לבבך, ולא מחר. ובברייתא מובא מחלוקת בעינין זה:

❖ **ר' מאיר** - אומרים "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ד' אֱלֹהֵינוּ ד' אֶחָד" ולא היו מפסיקין.

❖ **ר' יהודה** - מפסיקין היו אלא שלא היו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

- ואנחנו מה הטעם אומרים 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד' בלחישא?

רשב"ל - "ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים" - ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין ונסתלקה ממנו השכינה, אמר 'שמה ח"ו יש במטתי פסול, כאברהם שיצא ממנו ישמעאל, ואבי יצחק שיצא ממנו עשיו', אמרו לו בניו "שמע ישראל ד' אלקינו ד' אחד" - אמרו 'כשם שאין בליבך אלא אחד כך אין בליבנו אלא אחד'. באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד". אמרו רבנן - איך נעשה? נאמר אותו? משה לא אמרו. לא נאמר אותו? יעקב אמרו, התקינו שיהיו אומרים אותו בחשאי.

- למסקנה - **ר' אבהו** - התקינו שיהיו אומרים אותו בקול רם מפני תרעומת המניין. ובנהרדעא דליכא מינין - עד השתא אמרי לה בחשאי.
 - ת"ר - **ר"מ** - שישה דברים עשו אנשי יריחו, שלשה ברצון חכמים ושלושה שלא ברצון חכמים, ואלו ברצון חכמים:
 - א. מרכיבין דקלים כל היום.
 - ב. כורכין את שמע.
 - ג. קוצרין לפני העומר.
 - ואלו שלא ברצון חכמים:
 - א. גודשין לפני העומר.
 - ב. פורצים פרצות בגינותיהן ובפרדסותיהן להאכיל נשר לעניים בשני בצורת בשבתות ובימים טובים.
 - ג. מתירין גמזיות של הקדש של חרוב ושל שקמה.
 - ר' יהודה** - אם ברצון חכמים היו עושין, יהיו כל אדם עושין כן, אלא אלו ואלו שלא ברצון חכמים, על שלושה מיחו בידם ועל שלושה לא מיחו בידם. ואלו שלא מיחו בידם:
 - א. מרכיבין דקלין כל היום.
 - ב. כורכין את שמע.
 - ג. גודשין לפני העומר.
 - ואלו שמיחו בידם:
 - א. מתירין גמזיות הקדש של חרוב ושל שקמה.
 - ב. פורצין פרצות בגינותיהן ופרדסיהן להאכיל נשר לעניים בשבתות וימים טובים בשני בצורת.
 - ג. נותנין פאה לירק.
 - **"ומתירין גמזיות של הקדש של חרוב ושל שקמה"** - בגידולין הבאין לאחר מכאן עסקינן, וסברי לה כמ"ד - אין מעילה בגידולין. **ורבנן** סברי - אין מעילה אבל איסור יש.
- "ופורצין פרצות... להאכיל נשר לעניים בשבתות וימים טובים בשני בצורת" -**

- ❖ **עולא:** מחלוקת אנשי יריחו ורבנן, בשל מכבדות: **דרבנן סברי** - גזרינן שמא יעלה ויתלוש. **אנשי יריחו סברי** - לא גזרינן שמא יעלה ויתלוש.
- אבל בשל בין הכיפין דברי הכל מותר (ואין בעיה של מוקצה, דקסברי למרות שמוכן לאדם לא הוי מוכן לעורבים, מוכן לעורבים הוי מוכן לאדם).
- ❖ **רשב"ל:** מחלוקת בשל בין הכיפין: **רבנן סברי** - מוכן לעורבים לא הוי מוכן לאדם. **ואנשי יריחו סברי** - מוכן לעורבים הוי מוכן לאדם.
- אבל בשל מכבדות דברי הכל - אסור, גזרינן שמא יעלה ויתלוש.
- "ונותנין פיאה לירק"** - גם לאנשי יריחו יש את המשנה "כלל אמרו בפאה, כל שהוא אוכל ונשמר וגידולו מן הארץ ולקטתו כאחת ומכניסו לקיום - חייב בפאה" ודרשו - "כל שהוא אוכל" - פרט לספיחי סטים וקוצה. "ונשמר" - פרט להפקר. "וגידולו מן הארץ" - פרט לכמהין ופטירות. "ולקטתו כאחת" - פרט לתאנים. "ומכניסו לקיום" - פרט לירק. ובכל זאת נחלקו הכא, בראשי לפתות ומכניסו לקיום ע"י דבר אחר: **אנשי יריחו סברי** - מכניסו ע"י דבר אחר - שמיה קיום. **רבנן סברי** - אין שמיה קיום.
- **בריייתא ראשונה** - בראשונה היו נותנין פיאה ללפת ולכרוב. **ר' יוסי** - אף לקפלוט.
- בריייתא שניה** - היו נותנין פיאה ללפת ולקפלוט. **ר"ש** - אף לכרוב.
- ולמסקנה** - שני תנאים הוו, ות"ק דר"ש היינו **ר' יוסי ות"ק דר' יוסי היינו ר' שמעון** (ומאי "אף" - אקמייתא).

דף נז

- ת"ר בן בוהין נתן פיאה לירק, ובא אביו ומצאן לעניים שהיו טוענים ירק ועומדין על פתח הגינה, אמר להם "בני השליכו מעליכם ואני נתן לכם כפלים במעשר לא מפני שעיני צרה אלה מפני שאמרו חכמים אין נותנים פיאה לירק".
- בראשונה היו מניחין עורות קדשים בלשכת בית הפרוה, לערב היו מחלקין אותו לאנשי בית אב והיו בעלי זרועות נוטלים אותן בזרוע. התקינו שיהיו מחלקין אותן מע"ש לע"ש דאתיין כולהו משמרות ושקלן בהדר, ועדיין היו גדולי כהונה נוטלין אותן בזרוע, עמדו בעלים והקדישום לשמיים, אמרו לא היו ימים מועטים עד שחיפו את ההיכל כולו בטבלאות של זהב שהן אמה על אמה כעובי דינר זהב, ולרגל היו מקפלין אותן ומניחין אותן על גב מעלה בהר הבית, כדי שיהיו עולי רגלים רואים שמלאכתם נאה ואין בה דופי.

- תנא, **אבא שאול** - קורות של שקמה היו ביריחו והיו בעלי זרועות נוטלין אותן בזרוע, עמדו בעלים והקדישום לשמים, עליהם ועל כיוצ"ב אמר **אבא שאול בן בטנית** משום **אבא יוסף בן חנון** "אוי לי מבית בייתוס אוי לי מאלתן אוי לי מבית חנון אוי לי מלחישתן אוי לי מבית קתרוס אוי לי מקולמוסן אוי לי מבית ישמעאל בן פיאבי אוי לי מאגרופן שהם כהנים גדולים ובניהן גיזברין וחתניהם אמרכלין ועבדיהן חובטין את העם במקלות.
- ארבע צווחות צווחה עזרה:
 - א. צאו מכאן בני עלי שטימאו היכל ד'.
 - ב. צא מכאן **יששכר איש כפר ברקאי** שמכבד את עצמו ומחלל קדשי שמים (דהיה כורך ידי בשיראי ועביד עבודה).
 - ג. שאו שערים ראשיכם ויכנס **ישמעאל בן פאבי** תלמידו של **פנחס** וישמש בכהונה גדולה.
 - ד. שאו שערים ראשיכם ויכנס **יוחנן בן נרבאי** תלמידו של **פנקאי** וימלא כריסו מקדשי שמיים. (אמרו עליו, שהיה אוכל ג' מאות עגלים ושותה ג' מאות גרבי יין ואוכל ארבעים סאה גזולות בקינוח סעודה ועוד אמרו עליו - שלא נמצא נותר במקדש בימיו).
- סופו של **יששכר איש כפר ברקאי**, היה: במעשה שהמלך והמלכה התווכחו, מה יותר טוב למאכל גדי או כבש, וביקשו **מיששכר** שהיה כה"ג לומר את דעתו (שהרי מעלה קרבנות כל יום) ואמר בדרך זלזול, שאם גדי היה טוב למאכל, היו מעלים אותו בתור קרבן תמיד ולא את הכבש, התרגז המלך על זה שענה בזלזול וחלק עליו, ופסק לקצוץ את ידו הימנית, **יששכר** נתן שוחד לממונה שיפסוק את ידו השמאלית במקום הימנית ואז שמע זאת המלך ופסק גם את ידו הימנית - נמצא ששתי ידי נחתכו, אמר **רב יוסף** - ברוך ד' שהשיב לו גמולו. אמר **רב אשי** - **יששכר איש כפר ברקאי** אפילו שסוף משנה לא למד, שהרי כתוב במשנה "ר"ש - כבשים קודמים לעיזים בכל מקום. יכול מפני שמובחרין במינן ת"ל "וְאֵם כֶּבֶשׂ יָבִיא קֶרְבָּנוֹ" - מלמד ששניהן שקולין כאחד. והוסיף **רבינא** שאפ' מקרא לא למד דכתיב "וְאֵם כֶּבֶשׂ" "וְאֵם עֶז" - אם רוצה כבש מביא ואם רוצה עז מביא, ואין עדיפות זה על זה.

פרק תמיד נשחט

דף נח

- משנה "תמיד נשחט בשמונה ומחצה... והפסח אחריו".
- מה המקור של המשנה?
- ❖ **ריב"ל** - "את הכבש האחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים" - חלקהו לבין שני ערבים, שתי שעות ומחצה לכאן ושתי שעות ומחצה לכאן, ושעה אחת לעשייתו.
- ❖ **רבא** - לא נלמד מהתורה, דמהתורה מצוותו דתמיד משינטו צללי ערב, והטעם - דכתיב "בין הערבים" - מעידנא דמתחיל שמשא למערב: הלכך בשאר ימות השנה דאיכא נדרים ונדבות, דרחמנא אמר - "עליה חלבי השלמים" - עליה השלם על הקרבנות כולן, מאחרנין ליה שתי שעות ועושים בשמונה ומחצה. בערבי פסחים דאיכא פסח אחריו - קדמינן ליה שעה אחת ועושים בשבע וחצי. חל ערב בפסח להיות ערב שבת דאיכא נמי צלייתו דלא דחי שבת מוקמינן ליה אדיניה בשש וחצי.
- ת"ר כסידורו בחול כך סידורו בשבת דברי ר' ישמעאל. ר' עקיבא - כסידורו בערב פסח. מאי קאמר?
- ❖ **אבוי** - סידורו בשבת בערב הפסח דברי ר' ישמעאל. ר' עקיבא - כסידורו בערב פסח שחל להיות בערב שבת, כך סידורו בשבת (ומתניתין דקתני בין בחול בין בשבת - ר' ישמעאל היא) ונחלקו שלפי ר' ישמעאל - מוספין קודמין לבזיכין, עבר להו למוספין בשש ובזיכין בשבע ועביד ליה לתמיד בשבע וחצי. ולפי ר"ע - בזיכין קודמין למוספין, בזיכין בחמש ומוספין בשש ועביד ליה לתמיד בשש וחצי.
- ❖ **רבא** - כסידורו בחול דעלמא כך סידורו בשבת בערב פסח דברי ר' ישמעאל. ר"ע - כסידורו בערב פסח (ומתניתין דקתני בין בחול בין בשבת - ר"ע היא). ונחלקו שלפי ר' ישמעאל - חיישינן לחימום בשר. ולפי ר"ע - לא חיישינן (וסבר ר"ע מוספין קודמין לבזיכין, ועביד למוספין בשש ובזיכין בשבע ועביד לתמיד בשבע וחצי).
- ❖ **רבה בר עולא** - כסידורו בחול דעלמא כן סידורו בשבת דעלמא דברי ר' ישמעאל. ר"ע - כסידורו בערב פסח דעלמא, כך סידורו בשבת דעלמא (ומתניתין דקתני בין בחול בין בשבת - דברי הכל) ונחלקו בגזירת נדרים

ונדרבות, **דר' ישמעאל** - גזרינן שבת אטו חול. **ור"ע** - לא גזרינן (וסבר ר"ע מוספין קודמין לבזיכין, מוספין בשש ובזיכין בשבע ועבד ליה לתמיד בשבע וחצי).

• ת"ר מנין שלא יהא דבר קודם לתמיד של שחר ת"ל **"וְעֶרְבָּ עֲלֶיהָ הָעֶלְהָ"** - העולה עולה ראשונה. ומנין שאין דבר קרב אחר תמיד של בין הערביים ת"ל **"וְהַקְטִיר עֲלֶיהָ חֶלְבִי הַשְּׁלָמִים"** מאי תלמודא?

❖ **אביי** - עליה שלמים, ולא על חברתה שלמים.

❖ **רבא** - עליה השלם כל הקרבנות.

דף נט

• ת"ר תמיד קודם לפסח, פסח קודם לקטורת, וקטורת קודמת לנרות, שיאחר דבר שנאמר בו **"בְּעֶרְבֹ"** ו"בֵּין הָעֶרְבִים" לדבר שלא נאמר בו **"בְּעֶרְבֹ"** אלא **"בֵּין הָעֶרְבִים"** בלבד. (בקטורת ונרות לא אמרינן שיהיו לפני פסח, למרות שכתוב בהם רק **"בֵּין הָעֶרְבִים"** שכן שאני התם דמיעט רחמנא "אתו" דתניא **"מְעַרְבַּ עַד בֹּקֶר"** - תן לה מדתה שתהא דולקת מערב עד בוקר דבר אחר אין לך עבודה שכשרה מערב עד בוקר אלא זו בלבד" והטעם שכתוב **"וְעֶרְבָּ אֹתוֹ אַהֲרֹן וּבָנָיו מְעַרְבֵי עַד בֹּקֶר"** - אותו מערב ועד בוקר ואין דבר אחר מערב ועד בוקר ואיתקש קטורת לנרות).

• תניא - תמיד קודם לקטורת, וקטורת קודמת לנרות, ונרות קודמות לפסח שכן יאחר דבר שנאמר בו **"בְּעֶרְבֹ"** ו"בֵּין הָעֶרְבִים" לדבר שלא נאמר בו אלא **"בֵּין הָעֶרְבִים"** בלבד (ומה שכתוב **"אתו"** - מיבעי ליה לעבודה שבפנים והיא קטורת).

• ת"ר - אין לך דבר שקודם לתמיד של שחר אלא קטורת בלבד, שנאמר בה **"בִּבְקֶרֶת בִּבְקֶרֶת"** ויקדם קטורת דבר שנאמר בו **"בִּבְקֶרֶת בִּבְקֶרֶת"** (דכתיב **"וְהַקְטִיר עֲלֶיהָ אַהֲרֹן קְטֹרֶת סָמִים בִּבְקֶרֶת בִּבְקֶרֶת"**) לדבר שלא נאמר בו אלא **"בִּבְקֶרֶת"** אחד. ואין לך דבר שמתעכב אחר תמיד של בין הערביים אלא קטורת ונרות ופסח ומחוסר כיפורים בערב פסח שטובל שנית ואוכל את פסחו לערב. **ר' ישמעאל** בנו של **ר' יוחנן בן ברוקא** - אף מחוסר כיפורים בשאר ימות השנה שטובל ואוכל בקדשים לערב.

• שואלת הגמרא - בשלמא לת"ק, יבוא עשה דפסח שיש בו כרת וידחה עשה דהשלמה שאין בו כרת אלא לר' **ישמעאל** בנו של **ר' יוחנן בן ברוקא** מאי אולמיה דהאי עשה (אכילת קדשים) מהאי עשה (השלמה)?

❖ **רב חסדא** - הכא בחטאת העוף עסקינן שאין למזבח אלא דמה, ומדובר שקרב אשמו ודם עולתו (שאני עולת מצורע, שאע"פ שסתם כך חטאת קודמת

לעולה הבאה עמה, עולת מצורע שאני שנאמר "וְהָעֹלָה הַכֹּהֵן אֶת הָעֹלָה" - שהעלה כבר).

❖ **רב פפא** - אפילו תימא בחטאת בהמה עסקינן, דמעלה ומלינה בראשו של מזבח, ואין לחשוש שבזה שמלינה יבואו הכוהנים להקטיר שכן כהנים זריזין הן. וזה שהאימורין לא הוקטרו למעשה זה לא מעכב, את אכילת הכהנים (דבר שמכפר על הישראל ואז יכול הישראל לאכול קודשים) שכיון דלא אפשר, עשאום כמי שנטמאו או שאבדו דתניא "יכול נטמאו אמורין או שאבדו לא יהיו כהנים זכאין בחזה ושוק ת"ל "וְהָיָה הַחֹזֶה לְאַהֲרֹן וּלְכֹהֲנָיו" - מכל מקום.

• **רב כהנא** - מקורבנות שנזרק דמן קודם תמיד וניתותורו ולא הספיקו להקריב - מותר להקטיר את מה שנשאר.

רב - הפסוק "וְלֹא יִלֵּין לְבַקֵּר זֶבַח חֵג הַפֶּסַח" - מדבר על י"ד שחל להיות בשבת.

• משנה "הפסח ששחט שלא לשמו... ולשם הפסח".

• **בעיה** - בעבודה אחת תנן ומדובר "לשמו ושלא לשמו" ור' יוסי היא דאמר - אף בגמר דבריו אדם נתפס, דאי ר"מ - הא אמר תפוס לשון ראשון או דילמא בשתי עבודות תנן, ואפילו לר"מ דאמר תפוס לשון ראשון, ה"מ בעבודה אחת אבל בשתי עבודות מודה דמיפסיל?

דף ס

• נסיונות לפשט את הבעיה ("הפסח ששחטו שלא לשמו", "או שמא שלא לשמו ולשמו פסול", "שחטו שלא לאוכליו", "לאוכליו ושלא לאוכליו") ולא נפשט הספק.

• **בעיה** - פסח ששחטו בשאר ימות השנה לשמו ושלא לשמו מהו? מי אתי שלא לשמו ומפיק ליה מידי לשמו ומכשיר ליה או לא?

למסקנה פשט **רבא** - פסח ששחטו בשאר ימות השנה לשמו ולא לשמו כשר, דהא סתמו לשמו קאי ואפילו הכי, כי שחיט ליה שלא לשמו כשר, אלמא אתי שלא לשמו ומפיק ליה מידי לשמו. כי שחיט נמי לשמו ושלא לשמו אתי שלא לשמו ומפיק ליה מידי לשמו.

• **בעיה** - פסח ששחטו בשאר ימות השנה בשינוי בעלים מהו? שינוי בעלים כשינוי קודש דמי ומכשיר ליה או לא?

דף סא

רב פפא - פשט להכשיר, ולמסקנה הקשה עליו **רבא** ופשט - פסח ששחטו בשאר ימות השנה בשינוי בעלים - נעשה כמי שאין לו בעלים בזמנו ופסול.

- משנה "שחטו שלא לאוכלין... ואם נזרק כשר".
- ת"ר כיצד שלא לאוכלין? לשום חולה או לשום זקן. כיצד שלא למנויו? נמנו עליו חבורה זו ושחטו לשם חבורה אחרת.
- מנה"מ? דת"ר "במקסט" - מלמד שאין הפסח נשחט אלא למנויו. יכול שחטו שלא למנויו יהא כעובר על המצווה וכשר? ת"ל "במקסט... תכסו" - הכתוב שנה עליו לעכב. **רבי** - לשון סורסי הוא, כאדם שאומר לחברו "כוס לי טלה זה". דת"ר "שלא למנויו ושלא לאוכלין" מניין? "איש לפי אכלו תכסו" - איתקיש אוכלין למנויו.
- בעיה - שחטו למולין על מנת שיתכפרו בו ערלים (בין מנויין ובין שאינן מנויין) בזריקה:

❖ **רב חסדא** - פסול.

❖ **רבה** - כשר.

אפשרות ראשונה במחלוקת:

רבה - כשר, שאין מחשבת ערלים בזריקה. **ורב חסדא** - פסול, שיש מחשבת ערלים בזריקה. וכתוב בבביתא "יכול יפסול (ערל) בני חבורה הבאין עמו, ודין הוא. הואיל וערלה פוסלת וטומאה פוסלת - מה טומאה לא עשה בה מקצת טומאה ככל טומאה, אף ערלה לא עשה בה מקצת ערלה ככל ערלה, או כלך לדרך זו, הואיל וערלה פוסלת וזמן פוסל - מה זמן עשה בה מקצת זמן ככל הזמן, אף ערלה עשה בה מקצת ערלה ככל ערלה. נראה למי דומה? דנין דבר שאינו נוהג בכל הזבחים מדבר שאינו נוהג בכל הזבחים, ואל יוכיח זמן שנוהג בכל הזבחים, או כלך לדרך זו, דנין דבר שלא הותר מכללו מדבר שלא הותר מכללו, ואל תוכיח טומאה שהותרה מכללה ת"ל "זאת".

רבה סובר - "יְכַל עֶרְל" - כולה ערלה פסולה, מקצת לא פסלה, וכי תימא הוא הדין לזריקה (כמו שחיטה) ת"ל "זאת" - בשחיטה הוא דכולה ערלה מיהא פסלה, אבל בזריקה אפילו כולה ערלה נמי לא פסלה (והקולא של זריקה - דאין מחשבת אוכלין בזריקה). **ורב חסדא** סובר - "יְכַל עֶרְל" - כולה ערלה פסלה, מקצתה לא פסלה, וכי תימא הוא הדין לזריקה (כמו שחיטה) ת"ל "זאת" - שחיטה הוא דמקצתה לא פסלה אבל זריקה אפילו מקצתה פסלה (והחומרה של זריקה - דלא מקבעה פיגול אלא בזריקה).

דף סב

אפשרות שניה (רב אשי) במחלוקת:

מחלוקתם ששחטו למולין על מנת שיתכפרו בו ערלים שלא מנויין בזריקה. וכתוב "וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו" - עליו ולא על חבירו. **רב חסדא** סובר - שערל נחשב בר כפרה

הואיל ויכול לתקן את עצמו [אע"פ שלקולא לית ליה "הואיל", לחומרא אית ליה]. ורבה סובר - שלא אמרינן "הואיל" היכא שמחוסר מעשה.

• מה שאיתא בברייתא לעיל שטומאה לא עשה מקצת טומאה ככל טומאה - הכוונה לטומאת בשר, דאם נטמא אחד מהאיברים, שורפים אותו אבר שנטמא והשאר מותר לאוכלו.

ומה שאיתא שם שטמא אינו נוהג בכל הזבחים כזמן - לביאור א' - מדובר בטומאת גברי, דטמא בשאר זבחים משלח קורבנותיו וכפסח אין משלח פסחו וואע"פ שברישא מדובר בטומאת בשר, שם טומאה קפריך. לביאור ב' - מדובר אפילו בטומאת בשר, דבכל הזבחים בין שנטמא חלב ובשר קיים או הפוך, זורק את הדם. אבל בפסח נטמא חלב ובשר קיים זורק את הדם, אך הפוך לא זורק את הדם. ומה שאיתא שם שטומאה הותרה מכללה - לביאור א' - מדובר בטומאת גברי דהותרה לציבור טמא לשחוט פסחיהן בטומאה וואע"פ שברישא מדובר בטומאת בשר, שם טומאה קפריך. לביאור ב' - מדובר בטומאת פסח וכדתנן "פסח הבא בטומאה - נאכל בטומאה, שלא בא מתחילתו אלא לאכילה".

• למה לשמו ושלא לשמו - פסול, ואילו לאוכליו ושלא לאוכליו - כשר?

לשמו ושלא לשמו	לאוכליו ושלא לאוכליו	
ישנו ב - 4 עבודות	אינו ב - 4 עבודות	ר' יוחנן
פסולו בגופו	אין פסולו בגופו	
אי אפשר לברר איסורו	אפשר לברר איסורו	
ישנו בציבור כביחיד	אינו בציבור כביחיד (רק בפסח)	
סובר כר' יוחנן אך רק אומר שפסולו בגופו, ואי אפשר לברר איסורו זה היינו הך		רב אשי

• רבי - מיום שנגנז ספר יוחסין - תשש כוחן של חכמים וכהה מאור עיניהם (מר זוטרא - בין "אצל" "לאצל" טעינו 400 גמלי דדרשא).

דף סג

• דעת ר"מ בברייתא (החולק על התנא של משנתנו, שלדעתו תמיד כשר) "הקדים מולין לערלים - כשר. ערלים למולים - פסול". מאי שנא?

א. ר"מ סובר אינה לשחיטה אלא לבסוף, הלכך הקדים מולים לערלים - מולים חיילי וערלים לא חיילי וכשר. ערלים למולים - ערלים חיילי ומולין לא חיילי ופסול.

ב. רבה - ר"מ סובר ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף, והכא עסקינן - כגון שגמר בליבו לתרויהו בין למולים בין לערלים והוציא בפיו לערלים (במקרה שהקדים ערלים) ולא הספיק לומר מולים עד שנגמרה שחיטה בערלים. ור"מ סבר - לא בעינן פיו ולבו שווים (ותנא דמשנתינו דמכשיר בין ערלים למולים בין הפוך סובר - בעינן פיו ולבו שווין) ואב"י הקשה מסתם משנה (אליבא ר"מ היא) שבעינן פיו וליבו שווים.

ג. אב"י - הקדים מולים לערלים - מדובר, דאמר סימן ראשון למולים וסימן שני אף לערלים דבסימן שני נמי מעורבבין המולים. הקדים ערלים למולים - מדובר, דאמר בסימן ראשון לערלים ובסימן שני למולים, ולא עירבב בסימן ראשון מולים, וקסבר ר"מ - מפגלין בחצי מתיר (ותנא דמשנתינו סבר - אין מפגלין בחצי מתיר).

• משנה "השוחט את הפסח... שלא לשמה".

• מחלוקת:

❖ רשב"ל - לעולם אינו חייב עד שיהא החמץ לשוחט או לזורק או לאחד מבני החבורה ועד שיהא עמו בעזרה.

❖ ר' יוחנן - אע"פ שאין עמו בעזרה.

מחלוקתן הוא האם "על", פירושו בסמוך או לאו, ולמרות שנחלקו כבר בזה דתנן "השוחט תודה לפנים, ולחמה חוץ לחומה - לא קדש הלחם" - מאי חוץ לחומה? ר' יוחנן - חוץ לחומת בית פאגי אבל חוץ לחומת העזרה קדיש ולא בעינן "על" בסמוך. ר"ל - אפילו חוץ לחומת העזרה לא קדיש דבעינן "על" ופירושו בסמוך. מ"מ צריכא, דאם נחלקו לענין חמץ הוה אמינא בההוא הוא דקאמר ר' יוחנן דלא בעינן על בסמוך - משום דאיסור הוא, וכל היכא דאיתיה איתיה אבל לענין מקדש לחם לא קדיש אלא בפנים, אימא מודה ליה לר"ל דבעינן על בסמוך שרק אי איתיה גוואי קדיש, מידי דהוה אכלי שרת. ואי אשמעינן לענין מקדש לחם ה"א בהך קאמר ר"ל דבעינן על בסמוך דרק אי איתיה גוואי קדיש, אבל לענין חמץ מודה ליה לר' יוחנן דלא בעינן על בסמוך דאיסורא הוא, וכל היכא דאיתיה איתיה, צריכא.

• "לא תִשְׁחַט... וְלֹא יָלִין" - לא תשחט על החמץ הנך דקיימי עליה משום לא ילין. רב פפא - הלכך, כהן המקטיר את החלב עובר בלא תעשה הואיל וישנו בכלל הלנת אימורין.

ולמסקנה אמרנו - מליקה שעליה פטרנו מאיסור של "לא תִשְׁחַט" זה ביום י"ד ומה שחייבנו זה בחולו של מועד, ולגבי הקטרה שמצינו שיש ברייתא שמחייבת ויש ברייתא

שפוטרת, זה מחלוקת תנאים, מי שמחייב זה כיון שהוא מקיש הקטרה לשחיטה שכמו שחייב בשחיטה אזי חייב בהקטרה, ומי שפוטט כיוון שלא מקיש.

דף סד

- **ר' יהודה** אומר אף התמיד – דכתיב **”זָבַחְי”** – זבח המיוחד לי, שזה תמיד.
ר”ש אומר הפסח בארבע עשר, לשמו – חייב. ושלא לשמו – פטור, ושאר כל הזבחים – בין לשמו ובין שלא לשמו – פטור. ובמועד, לשמו – פטור, שלא לשמו – חייב. ושאר כל הזבחים בין לשמן בין שלא לשמן – חייב, דכתיב **”זָבַחְי”** **”זָבַחְי”** שני פעמים, קרי ביה זבח זבחי, למה לחלק ולא כתב **”זבחי”** בצורה כוללת? למימר בזמן דאיכא זבח (דהיינו פסח) לא מחייב אזבחי, בזמן דליכא זבח מחייב אזבחי.
- **”ובמועד לשמו – פטור. ושלא לשמו – חייב”** – למסקנה העמדנו את המשנה, במקרה שהיו בעליו של הפסח טמאין בי”ד, דסתמיה לפסח שני קאי ולכן בעי עקירה, ואין להוכיח מכאן אם פסח בשאר ימות השנה בעי עקירה או לאו.
- משנה **”הפסח נשחט... וצלו את פסחיהן”**.
- **ר' יצחק** – אין הפסח נשחט אלא בג' כיתות של שלושים שלושים בני אדם, והטעם – **”קהל”** **”עדה”** **”ישראל”**, ומספקא לן אי בבת אחת אי בזה אחר זה (הלכך בחמישים נמי סגיא דעיילי תלתין ועבדי עיילי עשרה ונפקי עשרה עיילי עשרה ונפקי עשרה).
- מחלוקת:
 - ❖ **אבוי** – ננעלו תנן – דסמכינן על הנס.
 - ❖ **רבא** – נועלינן תנן, דלא סמכינן על הנס.
- ת”ר – מעולם לא נתמעך אדם בעזרה, חוץ מפסח אחד שהיה בימי הלל שנתמעך בו זקן אחד והיו קוראין אותו פסח מעובין.
- ת”ר – פעם אחת ביקש אגריפס המלך ליתן עיניו באוכלוסי ישראל, אמר ליה לכה”ג תן עיניך בפסחים” נטל כוליא מכל אחד (מדובר, דתפיסה בעלמא דשקיל מינייהו עד דיהבין ליה מידי אחרינא) ונמצאו שם שישים ריבוא זוגי כליות כפלים מיוצאי מצרים חוץ מטמא ושהיה בדרך רחוקה, ואין לך כל פסח ופסח שלא נמנו עליו יותר מעשרה בנ”א והיו קורין אותו פסח מעובין.
- **”הכהנים עומדים שורות שורות ובידיהם בזיכי כסף ובזיכי זהב....”** והטעם – כך יותר יפה.
- **”ולא היו לבזיכין שוליים”** – ת”ר כל הבזיכין שבמקדש לא היו להן שוליים חוץ מבזיכי לבונה של לחם הפנים שמא יניחום ויפרוס הלחם.

"שחט ישראל - קמ"ל דשחיטה כשר בור. "וקבל הכהן" - קמ"ל דמקבלה ואילך מצוות כהונה. "נותנו לחבירו" - קמ"ל "בָּרַב עִם הַדֶּרֶת מֶלֶךְ".
"קבל את המלא ומחזיר את הריקן" - אבל איפכא לא, מסייע לרשב"ל דאמר - אין מעבירין על המצוות.
"כהן הקרוב אצל המזבח זורקו זריקה אחת" - ריה"ג היא שסובר שפסח בזריקה דתניא, **ריה"ג - "אֶת דָּמָם תִּזְרֹק עַל הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת חֲלָבָם תִּקְטִיר" - לא נאמר דמו אלא דמם, חלבו לא נאמר אלא חלבם - למד על בכור ומעשר ופסח שהן טעונים מתן דמים ואימורין לגבי מזבח. "כנגד היסוד" - מנלן דטעונין כנגד היסוד? ר' אלעזר - אתיא זריקה זריקה מעולה כתיב הכא **"אֶת דָּמָם תִּזְרֹק עַל הַמִּזְבֵּחַ"** וכתוב התם **"וְזָרְקוּ בְּנֵי אֶהְרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת דָּמָם עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב"** - מה עולה טעונה יסוד דכתיב **"אֶל יְסוּד מִזְבֵּחַ הָעֹלָה"** אף פסח נמי טעון יסוד.**

דף סה

- **רבי - אי אפשר לעולם בלא בסם ובלא בורסי, אשרי מי שאמונתו בסם אוי לו מי שאמונתו בורסי, ואי אפשר לעולם בלא זכרים ובלא נקבות, אשרי מי שבניו זכרים אוי לו מי שבניו נקבות.**
- **"שהכהנים מדיחים את העזרה שלא ברצון חכמים" - מאן?**
- ❖ **רב חסדא - שלא ברצון ר' אליעזר, דאי רבנן** האמרי שבות הוא ואין שבות במקדש, דתניא, **"אחד החולב והמחבץ והמגבן כגורגרת. המכבד והמרבץ והרודה חלות דבש: בשוגג בשבת - חייב חטאת. מזיד ביו"ט - לוקה את הארבעים דברי ר' אליעזר. וחכמים אומרים - אחד זה ואחד זה אינו אלא משום שבות".**
- ❖ **רב אשי - אפילו תימא שלא ברצון חכמים, ורבי נתן הוא דתניא "ר' נתן - שבות צריכה התירו. שבות שאינה צריכה לא התירו".**
- **למסקנה, תניא, ר' יהודה - כוס היה ממלא מדם התערובות שאם ישפך דמו של אחד מהן נמצא זה מכשירו, אמרו לו לר' יהודה 'שמא לא נתקבל בכלי' אמר להן 'אף אני לא אמרתי אלא בנתקבל בכלי'. וידעו זאת שכן כהנים זריזין הן, ואגב זריזותיהו דעברי משתפיך, וא"ת דם התמצית מעורב בו (ולענין כפרה אינו מכפר שנאמר **"כִּי הָדָם הוּא בִּנְפֶשׁ יִכָּפֵר"** - דם שהנפש יצאה בו מכפר, דם שאין הנפש יוצאה בו אינו מכפר) ואיך זורק את הדם, ר' יהודה לטעמיה, דאין דם מבטל דם.**
- **תניא, אמר להן ר' יהודה לחכמים 'לדבריהם למה פוקקין את העזרה? אמרו לו 'שכן הוא לבני אהרן שילכו עד ארכובותיהם בדם'. ואין דם זה חוצץ שכן לח הוא, וא"ת בגדי**

מתלכלכים ותניא - "היו בגדיו מטושטשין ועבד, עבודתו - פסולה" מדלו להו למנייהו
ואע"פ שתניא "מדו' - כמדתו, שלא יחסר ולא יותיר" הם היו עושים זאת רק בהולכת
עצים למערכה דלאו עבודה היא ובשאר עבודות היו הולכים על אצטבאות של בנין והרי
הן כרצפה, וכך לא התלכלכו.

• "כיצד תולין ומפשיטין... נתנם במגיס והקטירם" - אימא להקטירן ע"ג המזבח.
תנא - כל אחד ואחד נותן פסחו בעורו ומפשיל לאחוריו (רב עיליש - טייעות).

פרק אלו דברים

- משנה "אלו דברים... רוחה את השבת".

דף סו

- מעשה - הלכה זו נתעלמה מבני בתירא ושהיו נשיאים, פעם אחד חל י"ד להיות בשבת ולא ידעו אם פסח דוחה שבת או לאו, ושאלו האם יש אדם שיודע אם פסח דוחה שבת או לאו? ואמרו להם, שיש את הלל הבבלי ששימש אז שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון והוא בטח ידע, ובאו ושאלו אותו, ואמר להם "וכי פסח אחד יש לנו בשנה שדוחה את השבת, והלא הרבה יותר ממאתים פסחים יש לנו בשנה שדוחין את השבת", אמרו לו "מנין לך?" אמר להם "נאמר 'מוֹעֵדוֹ' בפסח ונאמר 'מוֹעֵדוֹ' בתמיד - מה בתמיד דוחה את השבת, אף בפסח דוחה את השבת, ועוד ק"ו הוא, ומה תמיד שאין ענוש כרת דוחה את השבת, פסח שענוש כרת אינו דין שדוחה את השבת. מיד אחרי שענה להם, הושיבוהו בראש וימיוהו נשיא עליהם והיה דורש כל היום כולו בהלכות הפסח, התחיל מקנטרן בדברים, אמר להן "מי גרם לכם שאעלה מכבל ואהיה נשיא עליכם, עצלות שהיתה בכם שלא שמשתם שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון". שאלו אותו "רבי שכח ולא הביא סכין מע"ש מהו?" אמר להן "הלכה זו שמעתי ושכחתי אלא הנח להן לישראל שאם אין נביאים הן בני נביאים הן", למחר מי שפסחו טלה תוחבו בצמרו, מי שפסחו גדי תוחבו בין קרניו, ראה מעשה ונזכר הלכה ואמר "כך מקובלני מפני שמעיה ואבטליון".
- ותמיד גופיה דוחה את השבת שכתוב "עֲלֵת שֶׁבֶת בְּשַׁבְתּוֹ עַל עֲלֵת הַתָּמִיד" - מכלל עולה דתמיד קרבה בשבת.
- "ועוד ק"ו, ומה תמיד שאין ענוש כרת דוחה את השבת, פסח שענוש כרת אינו דין שדוחה את השבת" - איכא למיפריך שכן תדיר וכליל, ואת הק"ו אמר להו ברישא ופרכוה (כנזכר לעיל) והדר אמר להו ג"ש.
- "למחר מי שפסחו טלה תוחבו לו בצמרו, גדי תוחבו לו בין קרניו" - מדובר, שזה נעשה כמו שהלל עשה דתניא "אמרו עליו על הלל מימיו לא מעל אדם בעולתו, אלא מביאה חולין לעזרה ומקדישה וסומך ידו עליה ושוחטה פסח בשבת" (ואין בעיה של הקדש בשבת, כיון שזה חובות שקבוע להם זמן, דאמר ר' יוחנן - מקדיש אדם את פסחו בשבת וחגיגתו כיו"ט) והכא זה מחמר לאחר יד, והיינו דקא בעי מיניה: דבר שיש לו היתר מן התורה ודבר שבות עומד לפניו לעקרו כלאחר יד במקום מצווה מאי? אמר להן "הניחו להן לישראל אם אין נביאים הן בני נביאים הן".
- אמרות מאת החכמים על המידות:

רב - כל המתייחר, אם חכם הוא - חכמתו מסתלקת הימנו מהלל. אם נביא הוא - נבואתו מסתלקת הימנו מדבורה.

ר"ל - כל אדם שכועס, אם חכם הוא - חכמתו מסתלקת הימנו ממשוה. אם נביא הוא - נבואתו מסתלקת הימנו מאלישע.

רבי מני בר פטיש - כל שכועס - אפילו פוסקין עליו גדולה מן השמים - מורידין אותו מנין? מאליאב שנאמר "ויחר אף אליאב בְּדֹר ויאמר לְמָה זֶה יִרְדֶּתָּ וְעַל מִי נִטְשֶׁתָּ מֵעַט הַצֵּאן הֶהָנָה בַּמִּדְבָּר אֲנִי יֹדְעִי אֶת זִדְנָךְ וְאֶת רֹעַ לִבְכְּךָ כִּי לְמַעַן רְאוּת הַמִּלְחָמָה יִרְדֶּתָּ" וכי אזיל **שמואל** לממשחינהו בכלהו כתיב "בְּזָה לֹא בָחַר ד'" ובאליאב כתיב "ויאמר ד' אל שמואל אל תִּבֶט אֶל מְרֹאֵהוּ וְאֶל גְּבוֹה קוֹמָתוֹ כִּי מֵאַסְתִּיהוּ" - מכלל דהוה רחיס ליה עד האידנא.

דף סז

- תמיד ופסח דרחו טומאה מנין? אמרי כי היכי דיליף פסח מתמיד לענין שבת, הכי נמי יליף תמיד מפסח לענין טומאה, ופסח גופיה מנלין?

❖ **ר' יוחנן** - "איש איש כי יהיה טָמֵא לְנֶפֶשׁ" - איש נדחה לפסח שני, ואין ציבור נדחה לפסח שני אלא עבדי בטומאה. **אבוי** - אין לומר שציבור לא עבדי כלל, דא"כ נכתוב רחמנא "איש איש", "כי יהיה טָמֵא לְנֶפֶשׁ" למה לי? אלא ה"ק איש נדחה לפסח שני, ואין ציבור נדחה לפסח שני אלא עבדי בטומאה, וכי עבדי ציבור בטומאה בטמא מת אבל שאר טומאות לא עבדי.

❖ **ר"ש בן לקיש** - "וישלחו מן המִּחֲנֶה כָּל צָרוּעַ וְכָל זָב וְכָל טָמֵא לְנֶפֶשׁ" - יאמר טמאי מתים ואל יאמר זבין ומצורעין, ואני אומר אם טמאי מתים משתלחין, זבין ומצורעין לא כל שכן אלא יש לך שעה שזבין ומצורעין משתלחין ואין טמאי מתים משתלחין ואיזה זה? פסח הבא בטומאה.

- למסקנה ישנה מחלוקת תנאים, אם מצורע שנכנס לפנים ממחיצתו פטור ממלקות שהכתוב נתקו לעשה "בְּיָד יִשָּׁב מִחוּץ לַמִּחֲנֶה" או שחייב והפסוק נצרך ליתן מחנה שלישית:

- דתניא - "בְּיָד יִשָּׁב" - לברו ישוב שלא יהיו טמאין אחרים יושבין עמו, יכול יהיו זבין וטמאי מתים משתלחין למחנה אחת ת"ל "וְלֹא יִטְמְאוּ אֶת מִּחֲנֵיהֶם" ליתן מחנה לזה ומחנה לזה דברי **ר' יהודה** (לשיטתו הפסוק לא מנותק לעשה, ולכן לוקין). **ר"ש** - אינו צריך, הרי הוא אומר "וישלחו מן המִּחֲנֶה כָּל צָרוּעַ וְכָל זָב וְכָל טָמֵא לְנֶפֶשׁ" - יאמר טמאי מת ואל יאמר טמאי זב, ואני אומר טמאי מתים משתלחין זבין לא כ"ש שכתוב בפסוק "וְכָל טָמֵא" (שנאמר בטמא מת) - לרבות טמא שרץ, וזב חמור מטמא שרץ, והחומר ד

שכן טומאה יוצאה עליו מגופו, ואין לומר שרץ חמור שכן מטמא באונס, דאמרי כי האי גוונא זב נמי טמויי מטמא באונס, כד**רב הונא** דאמר - ראה ראשונה של זב מטמאה באונס, למה נאמר זב? ליתן לו מחנה שניה, ויאמר זב ואל יאמר מצורע ואני אומר זבין משתלחין, מצורעין לא כל שכן ושכתוב "וְכָל זָב" - לרבות בעל קרי, ומצורע חמור מבעל קרי, והחומרא שכן טעון פריעה ופרימה ואסור בתשמיש המיטה, ואין לומר בעל קרי חמור יותר ממצורע שכן מטמא במשהו, משום דסבר כר' **נתן** שאמר - זב צריך כחיתמת פי האמה (ולא הודו לו **חכמים**) ואיתקיש בעל קרי לזב. ("כָּל צָרוּעַ" לא בא לרבות אלא נכתב אגב שכתוב "וְכָל זָב") - למה נאמר מצורע, ליתן לו מחנה שלישית, כשהוא אומר - "כָּדָר יֵשֵׁב" הכתוב נתקו לעשה.

- תניא - ר' **אליעזר** - יכול דחקו זבין ומצורעין ונכנסו לעזרה בפסח הבא בטומאה, יכול יהיו חייבין? ת"ל "וַיִּשְׁלַחוּ מִן הַמַּחֲנֶה כָּל צָרוּעַ וְכָל זָב וְכָל טָמֵא לְנֶפֶשׁ" - בשעה שטמאי מתים משתלחין, זבין ומצורעין משתלחין. אין טמאי מתים משתלחין, אין זבין ומצורעין משתלחין.
- אמר מר, זב וכל זב' - לרבות בעל קרי, מסייע לר' **יוחנן** דאמר - מחילות לא נתקדשו. וכן אמר - בעל קרי משתלח חוץ לשתי מחנות.

דף סח

- נסיונות להקשות על ר' **יוחנן** שאמר - בעל קרי משתלח חוץ לשתי מחנות ("בעל קרי כמגע שרץ", "בועל נידה כטמא מת", "מצורע חמור מזב") אך הם נדחים.
- למסקנה - תני תנא קמיה **רב יצחק בר אבדימי** - "וַיֵּצֵא אֶל מַחוּץ לַמַּחֲנֶה" - זו מחנה לזיה. "לא יבא אֶל תוֹךְ הַמַּחֲנֶה" - זו מחנה שכינה, ואין לומר לפרש ששניהם קאי על מחנה שכינה ולעבור עליו בעשה ולא תעשה, דא"כ לימא קרא "וַיֵּצֵא אֶל מַחוּץ לַמַּחֲנֶה" לא יבא, "אֶל תוֹךְ הַמַּחֲנֶה" למה ליי? ש"מ ליתן לו מחנה אחרת.
- "מיחוי קרבי" מהו?
 ❖ **רב הונא** - שמגבין בסכין.
 ❖ **חייא בר רבא** - שירקא דמעייא דנפקא אגר דוחקא דסכינא. והטעם - דכתיב "וַתִּרְבֹּת מִחַיִּים גֵּרִים יֹאכְלוּ" ותרגם **רב יוסף** - "ונכסיהן דרשיעיא צדיקא יחסנון".
- "וַיֵּרְעוּ כְּבָשִׁים כְּדָבָרָם" - **רב** - כמדובר בס, מאי כמדובר בס?
 ❖ **אביי** - "וַתִּרְבֹּת מִחַיִּים גֵּרִים יֹאכְלוּ".
 ❖ **רבא** - כרב דאמר - עתידין צדיקין שיחיו את המתים, כתיב הכא "וַיֵּרְעוּ כְּבָשִׁים כְּדָבָרָם" וכתב התם "וַיֵּרְעוּ כֶּשֶׂן וְגִלְעָד כִּימֵי עוֹלָם", ובשן - זה אלישע

הבא מן בשן (שנאמר "ויעני ושפט בבשן" וכתוב "פה אלישע בן שפט אשר יצק מים על ידי אליהו") גלעד - זה אליהו (שנאמר "ויאמר אליהו התשבי מתשבי גלעד").

• **ר' יונתן** - עתידים צדיקים שיחיו מתים שנאמר "עד ישובו זקנים וזקנות ברחבות ירושלים ואיש משענתו בידו מרב זמנים" וכתוב "ושמתי משענתי על פני הנער".

עולא - "בלע המות לנצח" - מדובר בישראל. "כי הנער בן מאה שנה ימות" - מדובר בגויים, ואין סתירה (ואם תאמר מה להם לעתיד לבוא? כדכתיב "ועמדו זרים ורעו צאנכם ובני נכר אכריכם וכרמיכם").

רב חסדא - "וחפרה הלבנה ובושה החמה" - לעולם הבא. "והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים" - לימות המשיח, ואין סתירה (ולשמואל דאמר - אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שיעבוד מלכויות בלבד, מדובר בשניהם בעולם הבא, ומה שכתבו "וחפרה" זה במחנה שכינה, והשני זה במחנה צדיקים).

ת"ר "אני אמות ואחיה" - יכול מיתה באחד וחיים באחד, כדרך שהעולם נוהג ת"ל "מחצתי ואני ארפא" - מה מכה ורפואה באחד אף מיתה וחיים באחד - מכאן תשובה לאומרים אין תחית המתים מן התורה. דבר אחר - בתחילה מה שאני ממית אני מחיה, והדר מה שמחצתי אני ארפא.

• **ר' שמעון** - בא וראה כמה חביבה מצווה בשעתה, שהרי הקטר חלבים ואברים ופדרים - כשרים כל הלילה ואין ממתינים להם עד שתחשך.

• "וחתיכת יבלתו" - אין דוחין את השבת" ורמינהו "חותכין יבלת במקדש אבל לא במדינה, ואם בכלי כאן וכאן אסור?"
ר' אלעזר ור' יוסי בר חנינא:

❖ **חד אמר** - אידי ואידי ביד, הא (אסור) בלחה הא (מותר) ביבשה.

❖ **חד אמר** - אידי ואידי בלחה, ולא קשיא הא (מותר) ביד הא (אסור) בכלי.

• "...אין דוחין את השבת, **ר' אליעזר** - דוחין, אמר **ר"א** והלא דין הוא... א"ל **ר' יהושע** יו"ט יוכיח שהתירו בו משום מלאכה ואסור בו משום שבועת א"ל **ר"א** מה זה **יהושע** מה ראה רשות למצוה".

ר' יהושע לטעמיה, דאמר - ששמחת י"ט נמי מצווה היא, דתניא "**ר' אליעזר** - אין לו לאדם ביו"ט אלא או אוכל ושותה או יושב ושונה. **ר' יהושע** - חלקו, חציו לאכילה ושתייה וחציו לכימ"ד" ואמר **ר' יוחנן** - ושניהם מקרא אחד דרשו: כתוב אחד "עצרת תהיה לכם" וכתוב שני "עצרת לד' אלקיך":

❖ **ר"א** - או כולו לד' או כולו לכם.

❖ **ר' יהושע** - חלקו, חציו לד' וחציו לכם.

- אמרות אמוראים ביחס הכל מודים דבעינן נמי לכס:
ר' אלעזר - הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכס, והטעם - יום שניתנה בו תורה הוא.
רבה - הכל מודים בשבת דבעינן נמי לכס, והטעם - "וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֲנָג".
רב יוסף - הכל מודים בפורים דבעינן נמי לכס, והטעם - "יְמֵי מִשְׁתָּה וְשִׁמְחָה".
- **רב אשי** - למאי דקאמר **ר' אליעזר** - דיו"ט רשות, אית ליה פירכא: ומה יו"ט שהתיר בו מלאכה של רשות לא התיר שבות שעמה, שבת שלא התיר בה אלא מלאכה של מצווה אינו דין שלא תתיר שבות שעמה.
ור' אליעזר סובר - שבות דמצווה עדיף ליה.

דף סט

- תניא, **ר' אליעזר** - ומה לי אם דחו מכשירי מצווה שלאחר שחיטה את השבת, דאיתעביד ליה מצווה, לא ידחו מכשירי מצווה שלפני שחיטה את השבת! אמר לו **ר"ע** - דמה לי אם דחו מכשירי מצווה שלאחר שחיטה את השבת, שהרי דחתה שחיטה את השבת, תאמר ידחו מכשירי מצווה שלפני שחיטה את השבת שלא דחתה שחיטה את השבת. דבר אחר - שמא ימצא זבח פסול ונמצא מחלל את השבת למפרע.
- "השיב **ר"ע** ואמר הזאה תוכיח..." - תניא: אמר לו **ר' אליעזר** **עקיבא** בשחיטה השבתני בשחיטה תהא מיתתו! אמר לו **רבי** אל תכפירני בשעת הדין כך מקובלני ממך, הזאה שבות היא ואינה דוחה את השבת. וכי מאחר דהוא אגמריה מאי טעמיה קא הדר ביה?

❖ **עולא** - **ר' אליעזר** כי אגמריה הזאה דתרומה אגמריה, דתרומה גופה לא דחיא שבת. ו**ר"ע** נמי כי אותביה הזאה דתרומה אותביה שהיא מצווה והיא משום שבות, והוא סבר הזאה דפסח קא מותיב ליה.

❖ **רבה** - **ר' אליעזר** כי אגמריה הזאה דפסח אגמריה. והטעם דפריך ליה - **דר' אליעזר** גמרה איתעקר ליה, ואתא **ר"ע** לאדכורי גמריה (ולא אמר לו בהדיא, דלאו אורח ארעא).

- הזאה מ"ט לא דחיא שבת? הרי טלטול בעלמא הוא ותדחה שבת משום פסח?
רבה - גזירה שמא יטלנה ויעבירנה ארבע אמות ברה"ר. ואף לשיטת **ר"א** דסבר מכשירי מצווה דוחין את השבת, אסור להעביר ארבע אמות ברה"ר, כיוון שה"מ היכא דגברא גופיה חזי שאז רמי חיובא עליה, אבל הכא דגברא גופיה לא חזי - לא רמי חיובא עליה. (בדעת **ר' אליעזר** נחלקו **רבה** ו**רבא**);

❖ **רבה** - **קטן בריא** - מחמין לו חמין להברותו ולמולו בשבת, דהא חזי ליה.
קטן חולה - אין מחמין לו חמין להברותו ולמולו בשבת, דהא לא חזי ליה.

❖ **רבא** - הכל חולין אצל מילה ולכן, בין קטן בריא ובין קטן חולה - אין מחמין לו חמין למולו ולהברותו בשבת דהא לא חזי ליה).

• מחלוקת בטעם ר' אליעזר שהזאה לא דוחה את השבת:

❖ **רבה** - קסבר אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ, וכל שאילו ביחיד נדחה בציבור עבדי בטומאה, וכל מילתא דאיתא בציבור איתא יחיד, וכל מילתא דליתא בציבור ליתא ביחיד, ערילות דאי כולה ציבור ערלים נינהו, אמרינן להו "קומו מהולו נפשיכו ועבידי פסחא", יחיד נמי אמרינן ליה "קום מהול ועביד פסחא" ואע"ג דלא חזי - רמי חיובא עליה, ואי לא מהיל ועביד - חייב כרת. טומאה דאי כולה ציבורא טמאין נינהו לא מזין עליהן, אלא עבדי בטומאה, יחיד נמי פטור הואיל ולא חזי לא רמי חיובא עליה.

❖ **רבא** - קסבר שוחטין וזורקין על טמא שרץ, וה"ה לטמא מת בשביעי שלו, וא"כ הזאה למאי אתה לאכילה - אכילת פסחים לא מעכבת, ולכן אין להזות בשבת (ואין זה נחשב לשחיטה שלא לאוכליו, שכן מיחזא חזי, אך תקוני הוא דלא מתקן, ודלא כזקן וחולה שאף מיחזי לא חזי).

• "כלל אמר ר' עקיבא - כל מלאכה שאפשר לעשותה מע"ש - אינה דוחה את השבת, שחיטה שאי אפשר לעשותה מע"ש - דוחה את השבת" ועל זה פסק **רב** - הלכה כר"ע, וכן פסק **רב** הלכה כר"ע את אותו דין ששנוי לענין מילה וצריכא, דאי אשמעינן גבי פסח, אמרינן התם הוא דמכשירי מצווה לא דחו שבת משום דלא נכרתו עליה י"ג בריתות אבל מילה שכן נכרתו אימא לידחי, ואי אשמעינן מילה, התם הוא דמכשירי מצווה לא דחו שבת דליכא כרת אבל פסח דאיכא כרת אימא לידחי, צריכא.

• משנה "אימתי מביא חגיגה... אחד".

• מאי תנא דקתני חגיגה? תנא הרכבתו והבאתו דלא דחי שבת. וקתני נמי חגיגה דלא דחיא שבת.

דף ע

• **רב אשי** - ש"מ מהמשנה, חגיגת ארבעה עשר לאו חובה היא, דאי ס"ד חובה היא - תיתי בשבת ותיתי במרובה ותיתי בטומאה. ובמועט מיהו מ"ט אתיא? כדתניא "חגיגה הבאה עם הפסח נאכלת תחילה כדי שיהא פסח נאכל על השבע".

• "ונאכלת לשני ימים ולילה אחד" - מתניתין דלא **כבן תימא** דתניא **"בן תימא** - חגיגה הבאה עם הפסח - הרי היא כפסח ואינה נאכלת אלא ליום ולילה, וחגיגת חמישה עשר נאכלת לשני ימים ולילה אחד, וחגיגת ארבעה עשר - יוצא בה משום שמחה, ואין יוצא בה משום חגיגה".

- מה הטעם של **בן תימא** שנאכלת ליום ולילה בלבד? "ולא ילין לבקר זבח חג הפסח" "זבח חג" - זה חגיגה, "הפסח" - כמשמעו, ואמר רחמא "ולא ילין".
- בעיות שנפשטו בדעת **בן תימא**, לאור זה שמקיש חגיגה לפסח:
 - א. החגיגה נאכלת גם צלי כמו פסח.
 - ב. באה מן הצאן בלבד, ומן הזכרים בלבד, ובת שנתה בלבד כמו פסח.
- בעיה אליבא **רבן תימא**: יש בה משום שבירת עצם כמו פסח דהאי "ועצם לא תשברו בו" - בו ולא בפסול אך בחגיגה יש, או דילמא בו ולא בחגיגה, ואין בו משום שבירת עצם?

נסיון ראייה מהמשנה "סכין שנמצאת ביד" - שוחט בה מיד, בשלושה עשר - שונה ומטביל. קופיץ בין בזה ובין בזה - שונה ומטביל", מני? אלימא **רבנן**, מאי שנא סכין שמטביל - דחזיא לפסח, קופיץ נמי הא חזי לחגיגה, אלא לאו **רבן תימא** היא, ושמע מינה יש בה משום שבירת העצם, ודוחה הגמרא למסקנה ואומרת שמדובר, לפי **רבנן**, ושספק יבוא בטומאה, דנשיא גוסס בשלושה עשר - סכין דחד ספיקא, מטביל לה. קופיץ דתרי ספיקי, לא מטביל לה.
- מחלוקת האם מקריבים חגיגה בשבת:
 - ❖ **יהודה בן דורתי ודורתי בנו** - מקריבים חגיגה בשבת, והטעם - "וְזָבַחְתָּ פֶּסַח לַד' אֱלֹקֶיךָ צֹאן וּבָקָר" - והלא אין פסח אלא מן הכבשים ומן העיזים אלא "צאן" זה פסח, "ובקר" - זה חגיגה, ואמר רחמנא "וְזָבַחְתָּ פֶּסַח".
 - ❖ **רבנן** - לא מקריבים חגיגה בשבת, והטעם - "וְחִגְגְתֶּם אֹתוֹ חֵג לַד' שִׁבְעַת יָמִים בַּשָּׁנָה" - שבעה? שמונה הוּא! אלא מכאן לחגיגה שאינה דוחה את השבת.
- **רבה בר אבוב** - מניין למותר הפסח שקרב שלמים? שנאמר "וְזָבַחְתָּ פֶּסַח לַד' אֱלֹקֶיךָ צֹאן וּבָקָר" - וכי פסח מן הבקר בא, והלא אין פסח בא אלא מן הכבשים ומן העיזים, אלא מותר הפסח יהא לדבר הבא מן הצאן ומן הבקר.

דף עא

- מחלוקת:
 - ❖ **עולא בשם רבי אלעזר** - שלמים ששחטן מערב יו"ט - אינו יוצא בהן לא משום שמחה ולא משום חגיגה, משום שמחה דכתיב "וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים וְאֶכְלָתָ שֶׁם וְשִׂמְחָתָ" - בעינן זביחה בשעת שמחה וליכא. משום חגיגה - הוי דבר שבחובה וכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין.
 - ❖ **רבין בשם רבי אלעזר** - שלמים ששחטן מערב יו"ט, יוצא בהן משום שמחה ואין יוצא בהן משום חגיגה, יוצא משום שמחה, דלא בעינן זביחה בשעת

שמחה, ולא משום חגיגה הוי דבר שבחוכה וכל דבר שבחוכה אינו בא אלא מן החולין.

- **רב כהנא** - מנין לאמורי חגיגת ט"ו שנפסלין בלינה שנאמר "וְלֹא יֵלִין חֶלֶב חֲגֵי עֵד בְּקָר", וסמך ליה "רְאִישִׁית" למימרא דהאי בקר בוקר ראשון. מקשה הגמרא על **רב כהנא**, שלפי דבריו, סתם בוקר הכוונה לבוקר שני, וקשה, דאילו תנא לבשר, שהוא יותר קל מאימורין, אצלו סתם בוקר זה בוקר ראשון ולא מצריך "רְאִישִׁית". ואילו ל**רב כהנא** אימורין, שהם יותר חמורים סתם בוקר זה בוקר שני! משנה "הפסח ששחטו שלא... ששחט ברשות".

דף עב

- למסקנה הרישא של המשנה "הפסח ששחטו שלא לשמו חייב" - מדברת בעוקר, והסיפא "ושאר כי הזבחים ששחטן לשם פסח... ור' יהושע פוטר" - מדברת על טועה.
- לפי ר' יהושע איפה שיש קצבה - חייב כמו בתמיד, והא דפטר בתינוקות (למרות שיש שם קצבה) דתנן "מי שהיו לו שני תינוקות, ואחד למולו אחר השבת ואחד למולו בשבת, ושכח ומל את של אחד השבת בשבת - חייב. אחד למולו בע"ש ואחד למולו בשבת ושכח ומל את של ע"ש בשבת: ר"א - מחייב חטאת. ור' יהושע - פוטר" - מדובר, שקדם ומל את של ערב שבת בשבת, דאיכא הך דשבת דטריד ביה, אבל בתמיד שחייב ר' יהושע, מדובר שקדם ושחט לאימורי ציבור ברישא, דלא טריד, ולכן חייב.
- "ושאר כל הזבחים ששחטן לשום פסח, אם אינן ראויין - חייב. ואם ראויין: ר"א - מחייב חטאת. ר' יהושע - פוטר" מני? ר' שמעון דתנא, "אחד הזבחים הראויין ואחד הזבחים שאינן ראויין, וכן השוחט לשם אימורי ציבור פטור - דברי ר"מ. ר' שמעון - לא נחלקו ר"א ור' יהושע על שאינן ראויין שחייב, על מה נחלקו - על הראויין שר"א - מחייב חטאת. ור' יהושע - פוטר".
- למסקנה - פוטר היה ר"מ עגל של זבחי שלמים ששחטו לשם פסח, וכן פוטר היה חולין ששחטו לשם פסח, ומה שמצינו שחייב ר"מ בבעלי מומין שחייב דהתם לא טריד ולא מיחלף, אבל איפה שמחלף (חולין) אע"פ דלא טריד או אפיה שטריד (זבחי שלמים) אע"פ דלא מיחלף - פוטר ר"מ.
- ר' שמעון בן לקיש - נחלף לו שיפור של נותר בשפור של צלי ואכלו - חייב. ר' יוחנן - אשתו נדה, בעל - חייב. יבמתו נדה, בעל - פוטר, יש אומרים לא פליג על ר"ל דכ"ש במקרה של נותר דלא עביר מצווה שחייב, ואילו הכא עביר מצווה. וי"א דכן פליג על ר"ל דהתם פטור דלא היה לו לשאול על נותר, אך הכא היה לו לשאול על

אשתו אם נדה היא אם לאו. ור' יוחנן מאי שנא יבמתו דקא עביר מצווה. אשתו נמי עביר מצווה?

למסקנה - מדובר באשתו מעוברת וסמוך לווסתה, שבאשתו לא עביר מצווה והיה לו לשאול אותה, ואילו ביבמתו למרות שזה סמוך לווסתה כיון שבוש הימנה לשואלה - פטור.

ור' יוחנן דפטור כמאן סבירא ליה? נסיונות למצוא ("ר' יוסי אומר יו"ט הראשון", "ר' יהושע דזבחים", "ר' יהושע דתינוקות", "ר' יהושע דתרומה") אך נדחים.

• תנן "היה עומד ומקריב, ונודע שהוא בן גרושה או בן חלוצה, כל הקורבנות כולן שהקריב על גבי המזבח - פסולין. ור' יהושע - מכשיר" ואמרנין מ"ט דרבי יהושע? דכתיב "כֹּהֵן ד' חִילוּ ופָּעַל יָדָיו תִּרְצֶה".

ותרומה היכא איקרי עבודה? דכתיב "וְעִבְדְתֶם עֲבֹדָת מִתְנֶה אֲתָן אֶת כְּהֻנַּתְכֶם וְהָזַר הַקָּרֵב יוֹמָת" - עשו אכילת תרומה בגבולן כעבודת בימה"ק.

דף עג

• "שחטו שלא לאכליו" - נצרכו לומר את כל הדינים, כגון שחטו שלא לאוכליו שבפסח סתם פסול, וממילא גם בשבת יהיה חייב. וכד'... למרות שזה פשיטא, הואיל ורצה לשנות את הפלוגתא של ר' אליעזר ור' יהושע.

• בנו של רב הונא בר חנינא שאל את ר' זריקא:

לדברי האומר מקלקל בחבורה פטור, שחטו שלא לאוכליו - חייב, ומהו התיקון? שאם עלו לא ירבו. שחטו ונמצא בעל מום - חייב, ומהו התיקון? בדוקין שבעין ואליבא דר"ע דאמר - אם עלו לא ירדו. שחטו ונמצא טריפה בגלוי - חייב, ומהו התיקון? להוציא מידי נבלה. תניא - "השוחט חטאת בשבת בחוץ לע"ז - חייב עליה ג' חטאות", ומהו התיקון? שמוציאו מידי אבר מן החי.

• רב - אשם שנותק לרעייה ושחטו סתם - כשר לעולה, אלמא קסבר לא בעי עקירה (ואם לא ניתק, גזרינן לאחר כפרה אטו לפני כפרה). ומה ששינוי במשנה "שחטו ונודע שמשכו בעלים את ידם... פטור" ותני עלה, בחול כי האי גוונא ישרף מיד, אע"פ שלא בעי עקירה והו"ל שלמים זה לא חשיב פסולו משום דבר אחר [שטעון עיבור צורה] הסביר למסקנה רב יוסף בריה דרב סלא חסדא - הא מני? יוסף בן חונאי דתנן "יוסף בן חונאי - הנשחטים לשם פסח ולשם חטאת - פסולים" - אלמא פסולו בגופו היא, ומשום הכי ישרף מיד (ובפטורי סבר לה כר' יהושע). וא"כ אפשר להסביר זאת גם לפי רב דלא בעי עקירה.

פרק כיצד צולין

דף עד

- משנה "כיצד צולין... על האסכלה".
- שאלות בגמרא, למה דווקא שפור של רימון ולא של דברים אחרים:
מתכת? אידי דחם מקצתו חם כולו, וקמטוי מחמת שפור ורחמנא אמר "צלי אש" - ולא צלי מחמת דבר אחר.
דקל? אידי דאית ליה שיבי (עשוי שורות), מפיק מיא והוי כמבושל.
תאנה? אידי דמחלחל ומפיק מיא והוי כמבושל.
אלון/חרוב/שקמה? אידי דאית ביה קיטרי, מפיק מיא.
אבל ברימון:
א. הקיטרי שיעי (ואין צריך להעבירן בסכין) ולכן אין מוציאין מים.
ב. עסקינן ברימון של נטיעה בת שנתה שאין בה קיטרי. ואת ה'בי פסקי' (ראש השפור שהוא מקום חתך ומוציא מים) מפיק לבר פסח.
משנתינו דלא כר' יהודה דתניא, ר' יהודה - כשם ששפור של עץ אינו נשרף, כך שפור של מתכת אינו מרתיח, אמרו לו 'זה חם מקצתו חם כולו, וזה חם מקצתו אינו חם כולו'.
תניא: ר' ישמעאל - קוראו 'תוך תוך' (דנותן כרעיו ובני מעיו לתוכו). ר"ט - קוראו 'גדי מקולס' (דתולין למעלה בראשו את כרעיו ובני מעיו).
ת"ר איזהו גדי מקולס דאסור לאכול בלילי פסח בזמן הזה? כל שצלאו כולו כאחד - נחתך ממנו אבר, נשלק (אפי' ששלקו במחוכר) ממנו אבר - אין זה גדי מקולס.
רבה - האי מוליתא (עוף או כבש שמלא בשר בתוכו) - מותר, והטעם - ככולעו כך פולטו. נסיונות לסייע לרבה ("נותן את כרעיו", "הלב קורעו ומוציא", "והא רבין סבא") אך נדחים.
הלכתא: דסמידא - בין אסמיק בין לא אסמיק - מותר. דחיותא (קמח נקיה) - אי זיג כוזא חיוורא - מותר, אי לא - אסור. דשאר קמחים - אסמיק - אסור, לא אסמיק - מותר.
האי מוליתא מאן דאסר - אפילו פומא לתחת. ומאן דמתיר - אפילו פומא לעיל. והלכתא - מוליתא מותר, ואפילו פומא לעיל.
אומצא, ביעי ומיזרקי (ומדובר שמניחם על גחלים) מחלוקת רב אחא ורבינא (בכל התורה כולה רב אחא לחומרא ורבינא לקולא, והלכתא כרבינא לקולא. אך בהני תלת רב אחא לקולא ורבינא לחומרא, והלכתא כרב אחא לקולא):

❖ חד אמר - אסור, דסבר מצמת צמית.

❖ חד אמר - מותר, דסבר משאב שאיב.

• מחלוקת באומצא:

❖ **סתמא** - דאסמיק - חלייה אסור. לא אסמיק - חלייה מותר.

❖ **רבינא** - אפילו לא אסמיק - חלייה אסור, והטעם - לפי שאי אפשר דלית בה

שורייקי דמא.

דף עה

• "אין צולין את הפסח לא על השפור ולא על האסכלא, אמר ר' **צדוק** מעשה בר"ג שאמר ל**טבי** עבדו 'צא וצלה לנו את הפסח על האסכלא'."

מעשה לסתור? חסורי מחסרי, והכי קתני "ואם אסכלא מנוקבת - מותר, ואמר ר' **צדוק** מעשה בר"ג שאמר ל**טבי** עבדו 'צא וצלה לנו את הפסח על האסכלא מנוקבת'."

• בעיה - תנור שהסיקו בקליפי ערלה וגרפו ואפה בו את הפת, לדברי האוסר מהו? א"ל הפת מותרת.

ר' **יוחנן** - תנור שהסיקו וגרפו וצלה בו את פסח - אין זה צלי אש שנאמר "צִלִי אֶשׁ" שתי פעמים.

• ת"ר חתכו ונתנו על גבי גחלים: **רבי** - אומר אני שזה צלי אש.

שואלת הגמרא - וכי אמר **רבי**, גחלים אש נינהו? והרי שנינו 'מִכּוֹת אֵשׁ' - אין לי אלא שנכוה באש, נכוה בגחלת ברמץ בסיד רותח בגפסיס רותח, וכל דבר הבא מן האור (לרבות - חמי האור) מנין? ת"ל 'מכוה' 'מכוה' ריבה, טעמא דרבי רחמנא 'מכוה' 'מכוה', הא לא רבי רחמנא 'מכוה' 'מכוה' גחלים לאו אש נינהו?

❖ **רב חסדא** - גחלת של עץ לא אצטריך קרא לרבות, כי אצטריך קרא לגחלת של מתכת, וגחלים של מתכת לאו אש הוא.

❖ **רבינא** - צריך ותני "מכות אש" - אין לי אלא שנכוה באש ובגחלת, נכוה ברמץ בסיד רותח ובגפסיס רותח ובכל דבר הבא מחמת האור (לאיתויי חמי האור) מנין? ת"ל 'מכוה' 'מכוה' ריבה.

• "בֶּאֱשׁ תִשְׂרֹף" - פתילה של אבר היו עושין לה. והטעם - "בֶּאֱשׁ תִשְׂרֹף" - "תשרף" כל שריפות הבאות מן האש, וא"ת אש עצמה ונקיף אותה בחבילי זמורות ונקלה, לא אמרינן דאתיא "שריפה" "שריפה" מבני אהרן - מה להלן שריפת נשמה וגוף קיים אף כאן שריפת נשמה וגוף קיים. וא"ת נעביד לה בחמי האור? לא אמרינן, שכן אמר **רב נחמן** - "וְאַהֲבַת לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ" - ברור לו מיתה יפה. ונצרך גם **רב נחמן** וגם הג"ש, דאי לאו ג"ש,

- ה"א שריפת נשמה וגוף קיים לאו שריפה היא, ואי משום **דרב נחמן**, ניפוש לה הרבה חבילי זמורות כדי שתמות מהר קמ"ל, ואלא "בָּאֵשׁ" בא ללמד - לאפוקי אבר מעיקרו.
- **רבא** - רמי, מצד אחד לפי **רבי** גחלים איקרו אש, ומאידך שנינו (למסקנה לפי **רב ששת**) "גַּחְלִי" - יכול בין עוממות בין לוחשות ת"ל "אֵשׁ", אי אש יכול שלהבת ת"ל "גַּחְלִי" - הא כיצד, מביא מן הלוחשות" - מ"מ גחלים לא איקרי אש?
 - ❖ **אביי** - תריץ הכי, "גַּחְלִי" - יכול עוממות ולא לוחשות ת"ל "אֵשׁ", אי אש יכול רצה שלהבת יביא רצה גחלת יביא ת"ל "גַּחְלִי" - הא כיצד, מביא מן הלוחשות.
 - ❖ **רבה** - תריץ הכי, "גַּחְלִי" - יכול עוממות ולא לוחשות ת"ל "אֵשׁ", אי אש יכול יביא מחצה גחלת ומחצה שלהבת ואדעייל לגואי הוי כוליה גחלת ת"ל "וְלִקַּח מֵלֵא הַמַּחְתָּה גַּחְלֵי אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ" - משעת לקיחה ניהוי גחלים (למסקנה, אמרינן גחלים עוממות כדכתיב "אֲרִיזִים לֹא עֲקֻמָּהוּ בְּגִן אֱלֹקִים").
 - משנה "נגע... מעשר שני בירושלים".
 - איתמר. חם לתוך חם - דברי הכל אסור. צונן לתוך צונן - דברי הכל מותר. חם לתוך צונן וצונן לתוך חם:
 - רב** - עילאה גבר.
 - שמואל** - תתאה גבר.

דף עו

- ניסיונות להקשות על **שמואל** ("תנן נטף", "תנן מרוטבו על הסולת יקמוץ", "תנן סכו בשמן של תרומה אם") אך נדחו. שתי תניי כוותיה ד**שמואל**.
- אמר מר "צונן לתוך צונן - מדיח" **רב הונא** - לא שנו אלא שלא מלחו אבל מלחו - אסור, דאמר **שמואל** - מליח - הרי הוא כרותח. כבוש - הרי הוא כמבושל. **רבא** - מה שאמר **שמואל** - "מליח הרי הוא כרותח..." לא אמרן אלא שלא נאכל מחמת מלחו אבל נאכל מחמת מלחו - לא.
- מחלוקת:
- ❖ **רב** - בשר שחוטה שמן שצלאו עם בשר נבילה כחוש - אסור, והטעם - מפטמי מהרדי.
- ❖ **לוי** - אפילו בשר שחוטה כחוש שצלאו עם בשר נבילה שמן - מותר, והטעם - ריחא בעלמא הוא, ולא מילתא הוא.
- למסקנה לפי **לוי**, צריך להגיד כתנאי "הרודה פת חמה, ונתנה ע"פ חבית יין של תרומה, ר"מ - אוסר. ר' יהודה - מתיר. ר' יוסי - מתיר בשל חיטין, ואוסר בשל שעורים, מפני

שהשעורים שואבות", אך לרב צריך לומר שלכ"ע ריחא מילתא היא, והם נחלקו בפת חמה וחבית מגופה או בפת צוננת וחבית פתוחה, ואילו בפת חמה וחבית פתוחה לכ"ע פטור, ובפת צוננת וחבית מגופה לכ"ע מותר, אך במקרה של צלית בשר שחוטטה עם נבלה כפת חמה וחבית פתוחה דמיא ואסור.

• ההיא בינתא שנצלה ביחד עם בשר:

מר בר רב אשי - אפילו במלח אסור, משום דקשה לריחא ולצרעת.

• משנה "חמישה דברים... אלא לאכילה".

• חמישה למעוטי מאי? למעוטי חגיגת חמישה עשר, דסד"א כיון דקרנן ציבור היא וקביעא ליה מועד תדחי טומאה, קמ"ל כיון דאית ליה תשלומין כל שבעה לא דחיא שבת, מדרשבת לא דחיא גם טומאה לא דחיא.

דף עז

• ת"ר 'וַיִּדְבֹּר מֹשֶׁה אֶת מַעְדֵי ד' - מה ת"ל? לפי שלא למדנו אלא לתמיד ופסח שנאמר בהו 'במועדו' 'במועדו' ואפילו בשבת 'במועדו' ואפילו בטומאה, שאר קרבנות ציבור מניין? שנאמר 'אֵלֶּה תַעֲשׂוּ לַד' בְּמוֹעֲדֵיכֶם" מנין לרבות עומר והקרב עמו שתי הלחם והקרב עמם? ת"ל 'וַיִּדְבֹּר מֹשֶׁה אֶת מַעְדֵי ד' אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' - הכתוב קבעו מועד אחד לכולן, וצריכי, דאי כתב רחמנא תמיד, ה"א תמיד שכן תדיר וכליל אבל פסח לא קמ"ל, ואי כתב רחמנא פסח, פסח שהוא ענוש כרת אבל תמיד דאין ענוש כרת אימא לא קמ"ל, ואי כתב רחמנא הני תרתי ה"א הני הוא דיש בהן צד חמור אבל שאר קרבנות ציבור אימא לא, כתב רחמנא 'אֵלֶּה תַעֲשׂוּ לַד' בְּמוֹעֲדֵיכֶם" ואי כתב רחמנא 'אֵלֶּה תַעֲשׂוּ לַד' בְּמוֹעֲדֵיכֶם", ה"א שאר קרבנות ציבור הבאין לכפר אבל עומר ושתי הלחם דאין באין לכפר אלא להתיר בעלמא נינהו לא, קמ"ל. ואי כתב רחמנא עומר ושתי הלחם לכד, ה"א אדרבה עומר ושתי הלחם דאלימי דבאין להתיר אבל הנך לא קמ"ל.

• סבריה דלכ"ע טומאה דחוייה היא בציבור, ובעינן ציץ לרצות (כי רק ר' יהודה אמר טומאה הותרה בציבור) וכ"ע סברי אין הציץ מרצה על אכילות (כי רק ר"א אמר שהציץ מרצה על אכילות) ולפי הנחות אלו, מתניתין דלא כר' יהושע דתניא: 'וְעִשִּׂיתָ עֲלֵתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהָדָם'. ר' יהושע - אם אין דם אין בשר, אם אין בשר אין דם. ר' אליעזר - דם אע"פ שאין בשר שנאמר 'וְהָדָם וְזִבְחֶיךָ יִשְׁפֹּךְ', ומה אני מקיים 'וְעִשִּׂיתָ עֲלֵתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהָדָם' - לומר לך מה דם בזריקה אף בשר בזריקה, הוי אומר רווח קטן יש בין כבש למזבח, ולפי ר' יהושע, הא דכתיב 'וְהָדָם וְזִבְחֶיךָ יִשְׁפֹּךְ' לא קשה כי כתיב גביו 'וְהַבָּשָׂר תֹּאכֵל' וזה אותו ענין של לימוד, ונצרך שני פסוקים חד בעולה (שחמירא, שכן כליל) ואחד בשלמים (שחמירא דאית בהו שני אכילות) ולפי ר"א, מה שכתוב 'וְהַבָּשָׂר תֹּאכֵל'

ללמדך שאין הבשר מותר באכילה עד שיזרק הדם, ור' יהושע למד זאת מק"ו - ומה אימורין דכי ליתנהו לא מעכבי, כי איתנהו מעכבי, דם דכי ליתיה מעכב, כי איתיה לא כל שכן שמעכב. מ"מ רואים שמשנתינו דלא כר' יהושע, דכיון דאמר דבעינן תרתי, וציץ על האכילות לא מרצה, היכי אתי בטומאה? למסקנה אתיא מתניתין כר' יהושע, ולא קשיא, כאן ביחיד דבעינן תרתי (אך בדיעבד אם נטמא בשר ונזרק הדם - הורצה) ומשנתינו שמשפיק אחד מדובר בציבור, דמתניתין ס"ל טומאה הותרה בציבור.

דף עח

- כתוב בברייתא - "ר"א - הציץ מרצה על האכילות. ר' יוסי - אין הציץ מרצה על האכילות" וקס"ד מדקאמר ר' יוסי אין הציץ מרצה על אכילות, כר' יהושע ס"ל דבעינן תרתי, וא"כ מתניתין דלא כר' יוסי? ודחינו, שר' יוסי כמו המשנה וסובר כר"א דאמר - דם אע"פ שאין בשר, ומה שאמר שאין הציץ מרצה על אכילות נ"מ (הוא לא משוי ליה כטהור ולכן) שלא קבע ליה פיגול וגם לא מפיק ליה מיד מיעילה. אך הקשינו על העמדה זו, ואז ניסינו לומר שסובר ר' יוסי שטומאה הותרה בציבור, ואז הוא כן כמו משנתינו אך גם זה נדחה, ומחזורתא דמתניתין דלא כר' יוסי.
- תניא, ר' יוסי - רואה אני את דברי ר' אליעזר בזבחים (דם אע"פ שאין בשר) ודברי ר' יהושע בזבחים (אם אין דם - אין בשר, אם אין בשר - אין דם) ודברי ר' אליעזר במנחות (קומץ אע"פ שאין שירים) ודברי ר' יהושע במנחות (אם אין שם שירים - אין קומץ, אם אין קומץ - אין שירים). ושואלת הגמרא על ר' יוסי, שלכאורה מזכי שטרא לבי תרי? ועונה הגמרא למסקנת הסוגיא, שאין כאן סתירה, ויש להסביר כך: רואה אני את דברי ר"א בדיעבד באבוד ושרוף, ודברי ר' יהושע לכתחילה בטמא.
- משנה "נטמא בשר וחלב קיים... את הדם".
- רב - אם זרק הורצה, אפשרות ראשונה - וסבר כר' נתן דסבר אכילת פסחים לא מעכבא, דתניא "נמנו עליו חבורה אחת וחזרו ונמנו עליו חבורה אחרת, ראשונים שיש להן כזית - אוכלין ופטורין מלעשות פסח שני. אחרונים שאין להן כזית - אין אוכלין, וחייבין לעשות פסח שני. ר' נתן - אלו ואלו פטורין מלעשות פסח שני שכבר נזרק הדם (ואי אפשר לומר, דילמא שאני התם דאי ממשכי הני חזו להו, דא"כ ליתני "הואיל וראויים לימשך" מאי "שכבר נזרק הדם" - ש"מ בדם תליא מילתא אבל אכילה לא מעכבא). ונדהק רב להעמיד את המשנה לכתחילה וכו' נתן, ודלא כרבנן ואפילו בדיעבד לא. כיוון שכתוב "אינו זורק את הדם" ולא כתוב "פסול" ש"מ אין זורק לכתחילה אבל בדיעבד שפיר דמי. (ולפי ר' נתן "איש לפי אָכְלו" למה ליי דבעינן גברא דחזי לאכילה).

דף עט

- אפשרות שניה (להעמיד את רב שאמר - אם זרק הורצה) - כר' יהושע, דתניא "ר' יהושע - כל הזבחים שבתורה בין שנטמא בשר וחלב קיים, בין שנטמא חלב ובשר קיים - זורק את הדם. נזיר ועושה פסח - נטמא חלב ובשר קיים - זורק את הדם, נטמא בשר וחלב קיים - אין זורק את הדם, ואם זרק - הורצה. נטמאו הבעלים במת לא יזרוק, ואם זרק - לא הורצה".

- "ובמוקדשים אינו כן אלא אע"פ שנטמא הבשר והחלב קיים - זורק את הדם": מני מתניתין? ר' יהושע. דתניא "ר' יהושע - כל הזבחים שבתורה שנשתייר מהן כזית בשר או כזית חלב - זורק את הדם. כחצי זית בשר וכחצי זית חלב - אין זורק את הדם. ובעולה אפילו כחצי זית בשר וכחצי זית חלב - זורק את הדם מפני שכולה כליל ובמנחה (מנחת נסכים) אע"פ שכולה קיימת לא יזרוק (דה"א דכיון דהא אתיא מכח זבח, כגופיה דזבח דמי ויזרוק, קמ"ל)".

חלב מנין דהוי שיור להכשיר זריקת דם? נאמר "וְהִקְטִיר הַחֶלֶב לְרִיחַ נִיחֹחַ לַד'". - חלב אע"פ שאין בשר, יותרת הכבד ושתי כליות מנין שגם הוי שיור? כתוב "לְרִיחַ נִיחֹחַ" - כל שאתה מעלה לריח ניחוח, וצריך לכתוב "וְהִקְטִיר הַחֶלֶב" דאל"כ הו"א כל העולה לריח ניחוח ואפילו מנחה, קמ"ל שרק מה שמגוף הזבח.

- משנה "נטמא קהל או רובו... עושין את השני".
- ת"ר: הרי שהיו ישראל טמאין, וכהנים וכלי שרת טהורין או שהיו ישראל טהורין, וכהנים וכלי שרת טמאין ואפילו ישראל וכהנים טהורין, וכלי שרת טמאין - יעשו בטומאה שאין קרבן ציבר חלוק.

מחלוקת:

❖ **רב חסדא** - לא שנו אלא שנטמא הסכין בטמא מת (דרחמנא אמר "בְּחֶלֶל חֶרֶב" - חרב הרי הוא כחלל, וקא מטמא לגברא דמעיקרא כי מיתעביד בטומאת הגוף דכרת קא מיתעביד) אבל נטמא בטומאת שרץ (דבשר הוא דמטמא ליה, לגברא לא מטמא ליה) לא עביד כולהו בטומאה, והטמאין יעשו בשני. (קסבר **רב חסדא** - טומאה דחווה בציבור).

❖ **רבא** - אפילו נטמא הסכין בשרץ - כולהו עבידי בטומאה, והטעם - "וְהִבְשֵׁר אֲשֶׁר יָגַע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל בְּאֵשׁ יִשְׂרָאֵל וְהִבְשֵׁר כָּל טָהוֹר יֵאָכֵל בְּשָׂרָה" - כל היכא דקרינן ביה "וְהִבְשֵׁר אֲשֶׁר יָגַע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל" - קרינן ביה "וְהִבְשֵׁר כָּל טָהוֹר יֵאָכֵל בְּשָׂרָה", כל היכא דלא קרינן ביה "וְהִבְשֵׁר אֲשֶׁר יָגַע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל" - לא קרינן ביה "וְהִבְשֵׁר כָּל טָהוֹר יֵאָכֵל בְּשָׂרָה".

- הרי שהיו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין:

❖ **רב** - מחצה על מחצה כרוב ולכן - הללו עושין לעצמן והללו עושין לעצמן.

❖ **רב כהנא** - מחתה על מחצה אינו כרוב.

לישנא קמא ולכן - טהורין עושין את הראשון, וטמאין עושין את השני.

לישנא בתרא ולכן - טהורין עושין את הראשון וטמאין אין עושין לא את הראשון ולא את השני (בראשון לא עבדי - דלא הוו רובא, בשני לא עבדי - דלא הוו מיעוטא).

- נסיונות להקשות על כל השיטות ("נטמא קהל או רובו", "נטמא מיעוט קהל") אך נדחו. תניא כוותיה דרב, ותניא כוותיה דלישנא קמא **רב כהנא** ותניא כוותיה דלישנא בתרא **רב כהנא** וישוב כל 'תניא כוותיה' לפי השיטות האחרות.

דף פ

- גופא - הרי שהיו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין - הללו עושין לעצמן והללו עושין לעצמן. היו טמאין עורפין על הטהורין אפילו אחד - יעשו בטומאה, לפי שאין קרבן ציבור חלוק. **ר"א בן מתיא** - אין היחיד מכריע את הציבור לטומאה, שנאמר "לא תוכל לזבח את הפסח בִּאֶחָד שְׂעִירֶיךָ". **ר"ש** - אפילו שבט אחד טמא ושאר כל השבטים טהורים - הללו עושין לעצמן והללו עושין לעצמן (והטעם דקסבר **ר"ש** - שבט אחד איקרי קהל). **ר' יהודה** - אפילו שבט אחד טמא ושאר כל השבטים טהורין - יעשו בטומאה, שאין קרבן ציבור חלוק (והטעם דקסבר - שבט אחד איקרי קהל, והוו להו פלגא ופלגא, ואין קרבן ציבור חלוק ועבדי כולהו בטומאה).

- היו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין:

❖ **רב** - אם יש תנא שסובר כ**ת"ק** דאמר פלגא ופלגא לא עבדי כולהו בטומאה,

וסבר לה כ**ר' יהודה** דאמר - אין קרבן ציבור חלוק - מטמאין אחד מהן

בשרץ.

❖ **עולא** - משלחין אחד מהן לדרך רחוקה.

- היו רובן זבין ומיעוטן טמאי מתים:

רב - אותן טמאי מתים אינן עושין לא בראשון ולא בשני, ראשון לא עבדי דהוו מיעוטא, ומיעוטא לא עבדי בראשון, בשני גם לא עבדי דכל היכא דעבדי ציבור בראשון עבדי יחיד בשני, כל היכא דלא עבדי ציבור בראשון לא עבדי יחיד בשני.

(והקשה **שמואל** על **רב** - **וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ** - מאי עבדת ליה?).

- רובן טמאי מתים ומיעוטן זבין:

❖ **רב הונא** - אין תשלומין לפסח הבא בטומאה.

❖ **רב אדא בר אבהו** - יש תשלומין לפסח הבא בטומאה.

ולמסקנה יסוד מחלוקתם: כ"ע סברי טומאה דחוייה בציבור, ובהא קמיפלגי, **רב הונא** סובר - טהרה מדחיא, טומאה - לא מדחיא. **רב אדא בר אהבה** - אפילו טומאה נמי מדחיא.

- היו שליש זבין ושליש טהורין ושליש טמאי מתים:
ר' מני בר פטיש - אותן טמאי מתים אינן עושים לא בראשון ולא בשני, בראשון לא עבדי, כי הגדילו זבין על הטהורין דלא עבדי בטומאה והוה ליה טמאי מתים מיעוטא, ומיעוטא לא עבדי בראשון. בשני לא עבדי, שכן נצרפו זבין עם טמאי מתים דלא עבדי בראשון והוו להו רובא, ורובא לא מדחו לפסח שני.
- משנה "הפסח שנזרק דמו... הציץ מרצה".
- סתירה - טעמא דנזרק ואח"כ נודע אבל נודע ואח"כ נזרק לא מרצה, ורמינהו "על מה הציץ מרצה על הדם ועל הבשר ועל החלב שנטמא בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון בין ביחיד בין בציבור"?!
- ❖ **רבינא** - טומאתו בין בשוגג בין במזיד - הורצה. זריקתו בשוגג - הורצה, במזיד - לא הורצה.
- ❖ **ר' שילא** - זריקתו בין בשוגג בין במזיד - הורצה. טומאתו בשוגג - הורצה, במזיד - לא הורצה, אלא הא דקתני בין בשוגג בין במזיד ה"ק - נטמא בשוגג וזרקו בין בשוגג בין במזיד - הורצה, והא דקתני דם שנזרק ואח"כ נודע - הוא הדין דאפילו נודע ואח"כ נזרק והאי דקתני נזרק ואח"כ נודע משום דבעי למתני סיפא נטמא הגוף אין הציץ מרצה דאפילו נזרק ואח"כ נודע לא קתני רישא נמי נזרק ואח"כ נודע.
- בעיה - כהן המרצה בקרבנותיהן, הותרה לו טומאת התהום או לא? מי אמרינן כי גמירי טומאת התהום בבעלים ככהן לא גמירי או דילמא בזבחה גמירי, לא שנא ככהן ולא שנא בעלים? נסיונות לפשט אך לא נפשטה הבעיה.

דף פא

- תניא - **ר' יוסי** בעל שתי ראיות ששחטו וזרקו עליו בשביעי שלו, ואח"כ ראה, וכן שומרת יום כנגד יום ששחטו וזרקו עליה בשני שלה ואח"כ ראתה - הרי אלו מטמאין משכב ומושב למפרע (מדרבנן, כי מדאוריתא מטמאה מכאן ולהבא) ופטורים מלעשות פסח שני". ולפי **ר' יוסי** - זבה גמורה היכי משכחת לה?
א. שופעת.
ב. שראתה כל שתי בין השמשות.

- בעיה - כהן המרצה בתמיד, הותרה לו טומאת התהום או לא, את"ל כהן המרצה בקרבנותיהן (של נזיר ועושה פסח) הותרה לו טומאת התהום, כהן המרצה בתמיד מאי? מי אמרין כי גמירי טומאת התהום בפסח, בתמיד לא גמירי או דילמא יליף תמיד מפסח?

ופושטים כהצד השני:

❖ **רבה** - ק", ומה במקום שלא הותרה לו טומאה ידועה, הותרה לו טומאת התהום, מקום שהותרה לו טומאה ידועה - אינו דין שהותרה לו טומאת התהום!

❖ **רבא** - יליף 'מועדו' מ'מועדו' מפסח.

- טומאת התהום לא כתובה, אלא הלכתא גמירי לה והפסוקים שמצאנו "וכי ימות ית עליו" - במחזורת עליו) אסמכתא בעלמא.
- **מר בר רב אשי** - לא תימא נודע לו לאחר זריקה הוא דמרצה ציץ על עושה פסח ונזיר אלא אפילו נודע לו לפני זריקה מרצה.
- גופא - "המוצא מת, מושכב לרחבו של דרך לתרומה - טמא. לנזיר ועושה פסח - טהור. בד"א שאין לו מקום לעבור אבל יש לו מקום לעבור אף לתרומה טהור. בד"א שמצאו שלם אבל משובר ומפורק - טהור, שמא בין הפרקים עבר, ובקבר אפילו משובר ומפורק טמא מפני שהקבר מצרפו. בד"א במהלך ברגליו אבל טעון או רכוב - טמא, לפי שמהלך ברגליו אפשר שלא יגע ולא יאהיל, אבל טעון או רכוב אי אפשר שלא יגע ולא יאהיל. בד"א בטומאת התהום אבל בטומאה ידועה טמא, ואי זה הוא טומאת התהום? כל שלא הכיר בה אחד בסוף העולם, אבל הכיר בה אחד בסוף העולם אין זה טומאת התהום. מצאו טמון בתבן, בעפר, ובצורות - הרי זה טומאת התהום. במים, באפילה, בנקיקי הסלעים - אין זה טומאת התהום. ולא אמרו טומאת התהום אלא למת בלבד.
- משנה "נטמא שלם או רובו... מעצי המערכה".
- הטעם, למה שורפין אותו (ברישא) לפני הבירה? כדי לביישן.

דף פב

- סתירה - "נטמא מיעוטו והנותר - שורפין אותו בחצרותיהן או על גגותיהן מעצי עצמן" ורמינהו "וכן מי שיצא מירושלים ונזכר שיש בידו בשר קדש, אם עבר צופים - שורפו במקומו. ואם לאו - חוזר ושורפו לפני הבירה מעצי המערכה" ומבחינת זה רואים שגם מיעוטו שנפסל - מעצי המערכה נמי שרפינן, וא"כ סתירה מהמשנה שאמרה, שמיעוטו שורפין מעצי עצמן?

❖ **רב חמא בר עוקבא** - הברייתא מדברת על אכסנאי (ואע"ג דלא אחזיק

בדרך) וכיוון דלית ליה עצים עשאוהו כציקינין ששנינו במשנה ששורפין מעצי המערכה, ואילו המשנה מדברת על בעל בית.

❖ **רב פפא** - הא והא באכסנאי, הברייתא מדברת שהחזיק בדרך, שלא

הטריחוהו לחזור על עצים ואילו המשנה מדברת על שלא החזיק בדרך.

• ת"ר באו לשורפו בחצרותיהן ומעצי המערכה - אין שומעין להן. לפני בירה ומעצי עצמן

- אין שומעין להן. מעצי המערכה בחצרותיהן - אין שומעין להן, והטעם - דילמא פיישן מינייהו ואתו בהו לידי תקלה. לפני הבירה מעצי עצמן - אין שומעין להן, והטעם:

❖ **רב יוסף** - שלא לבייש את מי שאין לו.

❖ **רבא** - מפני החשד.

איכא בייניהו - דאייתי קני וחירותא, דלא חזי למערכה.

• תנן התם: ראש המעמד היה מעמיד את הטמאין על שער המזרח" והטעם:

❖ **רב יוסף** - כדי לביישן.

❖ **רבא** - מפני החשד.

איכא בייניהו: א. מפנקי. ב. דקא גריל שישורא.

• משנה "הפסח שיצא... שאין לו אוכלין".

• למסקנה: קודשי קדשים בין בשרם ובין אימורים ובין הדם, וכן אימורי דדם של קדשים

קלים שנטמאו או שיצאו חוץ לעזרה או שניתותרו, דינם בשריפה, והמקור - הלכה למשה מסיני.

ולפי מסקנה זו: "בְּקֹדֶשׁ לֹא תֹאכַל בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹף" - נצרך לשריפתה בקודש.

"וְהַבֶּשֶׂר אֲשֶׁר יֵצֵא בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכַל בָּאֵשׁ יִשְׂרָף" - נצרך לגופו, דלא נימא דליסגי לקדשים שנטמאו, בקבורה כיון שנעשה בה מעשה חול, ויהיה דינה כחול ויגנוז אותה, קמ"ל דבעי שריפה.

ולתנא דבי רבה בר אבונה (דאמר - אפילו פיגול טעון עיבור צורה) מניין? יליף 'עוון'

'עוון' מנותר, ומה שמצינו בחטאת אהרן שבשריפה, שאני התם שזה היה הוראת שעה.

• "נטמאו הבעלים או שמתו - תעובר צורתו וישרף בששה עשר. ר' יוחנן בן ברוקה - אף

זה ישרף מיד לפי שאין לו אוכלין":

למסקנה:

❖ **רב יוסף** - מחלוקת שנטמאו בעלים לפני זריקה דלא איתחזי בשר לאכילה

דהווה ליה כפסולו בגופו, אבל נטמאו בעלים לאחר זריקה דאיתחזי בשר

לאכילה - דברי הכל פסול מחמת דבר אחר וצריך עיבור צורה.

❖ **ר' יוחנן** - אף לאחר זריקה נמי מחלוקת.

דף פג

- משנה "העצמות והגידין והנותר... ולא את יו"ט".
- **ר' יצחק** - עצמות קדשים ששימשו נותר - מטמאין את הידים, הואיל ונעשה בסיס לדבר האסור. ניסיון לסייע ("העצמות והגידים והנותר") ששם משמע שימוש נותר מילתא היא, אך נדחה.
- תניא, "וְעֵצָם לֹא תִשְׁכְּרוּ בו" - בו בכשר ולא בפסול. **ר' יעקב** - היתה לו שעת הכושר ונפסל - יש בו משום שבירת העצם. לא היתה לו שעת הכושר - אין בו משום שבירת העצם. **ר"ש** - אחד זה ואחר זה - אין בו משום שבירת העצם.
- ניסיון להקשות על **ר' יצחק** ששנינו "כל העצמות קדשים אין טעונין שריפה חוץ מעצמות הפסח מפני התקלה" - והעמדנו שמדובר באית בהו מוח ואי ס"ד שימוש נותר מילתא היא, עצמות קדשים למה טעונין שריפה? אך נדחה:
- ❖ **רב נחמן בר יצחק** - הכא עסקינן, כגון שמצאן חלוצין - עצמות קדשים, דאין בהן משום שבירת עצם, קמי דנהוו נותר חלצינהו ולא הוו שימוש נותר ולא בעו שריפה. עצמות פסח דיש בהן משום שבירת העצם, לבתר דנהוו נותר הוא דחלצינהו והוו להו שימוש נותר ובעי שריפה.
- ❖ **רב זביד** - הכא עסקינן, כגון שמצאן צבורין צבורין, ומהן חלוצין - עצמות קדשים דאין בהם משום שבירת העצם, לכולהו הוה חליץ להו ואכיל להו ולא בעי שריפה. עצמות פסח דיש בהן משום שבירת העצם, דילמא הני דחלצינהו ולהנך לא חלצינהו ובעי שריפה.
- ❖ **רב** - כל הגידין בשר חוץ מגידי צואר, ומה שמצינו במשנה "העצמות והגידים והנותר ישרפו בט"ז" והבנו שמדובר על גידי בשר, מדובר על:
- ❖ **רב חסדא** - לא נצרכא אלא לגיד הנשה ואליבא דר"י דתניא: "ר"י - אינו נוהג אלא באחת, והדעת מכרעת של ימין" (ומדובר כשהוכרו ולבסוף נתערבו).
- ❖ **רב אשי** - לא נצרכא אלא לשמנו דגיד הנשה דתניא "שמנו מותר, וישראל קדושים הם ונוהגין בו איסור".
- ❖ **רבנא** - בחיצון וכדשמואל דאמר - שני גידין הן, פנימי הסמוך לעצם - אסור וחייבין עליו. חיצון הסמוך לבשר - אסור ואין חייבין עליו.
- "חל ט"ז להיות בשבת ישרפו בי"ז לפי שאינן דוחין לא את השבת ולא את יו"ט": ושואלת הגמרא - וניתי עשה ("באש תשרופו") וידחה לא תעשה (דמלאכת יו"ט)?

- ❖ **חזקיה** - "ולא תותירו ממנו עד בקר והנותר ממנו עד בקר באש תשרפו" - שאין ת"ל "עד בקר", מה ת"ל "עד בקר" - ליתן לו בקר שני לשריפתו.
- ❖ **אביי** - "עלת שבת בשבתו" - ולא עולת חול בשבת ולא עולת חול ביו"ט.
- ❖ **רבא** - "הוא לבדו יעשה לכם" - "הוא" - ולא מכשיריו. "לבדו" - ולא מילה שלא בזמנה הבאה מק"ו.
- ❖ **רב אשי** - "שבתון" - דיו"ט עשה הוא, ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה.

דף פד

- משנה "כל הנאכל בשור... והסחוסים".
- סתירה: שנינו ברישא "כל הנאכל בשור הגדול יאכל בגדי הרך" - ושאינו נאכל לא, אימא סיפא "ראשי כנפיים והסחוסים" - והא הני לא מתאכלי בשור הגדול?
- ❖ **רבה** - מחלוקת תנאים, והכי קתני "כל הנאכל בשור הגדול" - יאכל בגדי הרך, ושאינו נאכל - לא. וי"א - אף ראשי כנפיים והסחוסים.
- ❖ **רבא** - 'מה הן' קתני, והכי קתני "כל הנאכל בשור הגדול בשלקא, יאכל בגדי הרך בצלי, ומה הן - ראשי כנפיים והסחוסים". ותניא כוותיה דרבא.
- גידין שסופן להקשות:
- ❖ **ר' יוחנן** - נמנין עליהן בפסח, דבתר השתא אזלינן.
- ❖ **ר"ל** - אין נמנין עליהן בפסח, דבתר בסוף אזלינן.
- ולבסוף חזר בו ר' יוחנן, וסובר שבתר בסוף אזלינן ואי אפשר להימנות.
- משנה "השובר את העצם... את הארבעים".
- מקור לדיני המשנה:
- **מותיר בטהור** - דתניא: "ולא תותירו ממנו עד בקר והנותר ממנו עד בקר באש תשרפו" - בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה - לומר שאין לוקה דברי **רבי יהודה**. ר' יעקב - לא מן השם הוא זה אלא משום דהוה ליה לאו שאין בו מעשה ואין לוקין עליו.
- **שובר בטמא** - "ועצם לא תשברו בו" - בו בכשר ולא בפסול.
- ת"ר: "ועצם לא תשברו בו" - בו בכשר ולא בפסול. **רבי** - "בבית אחד יאכל... ועצם לא תשברו בו" - כל הראוי לאכילה יש בו משום שבירת עצם, ושאין ראוי לאכילה - אין בו משום שבירת עצם:
- מה ביניהם?
- ❖ **ר' ירמיה** - פסח הבא בטומאה, למ"ד כשר - האי פסול (שטומאה דחויה בצניבור). ולמ"ד ראוי לאכילה - האי נמי ראוי לאכילה הוא.

- ❖ **רב יוסף** - היתה לו שעת הכושר ונפסל, למ"ד כשר - הא כשר הוא. למ"ד ראוי לאכילה - הא השתא לאו ראוי לאכילה הוא.
 - ❖ **אבוי** - שבירת עצם מבעוד יום, למ"ד כשר - הא כשר הוא. למ"ד ראוי לאכילה - השתא לאו בר אכילה הוא.
 - ❖ **רב פפא** - אבר שיצא מקצתו, למ"ד כשר - הא כשר הוא. למ"ד ראוי לאכילה - האי לאו בר אכילה הוא, כדתניא "ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה - אבר שיצא מקצתו ושברו, אין בו משום שבירת עצם".
 - ❖ **רב ששת בריה דרב אידי** - שבירת העצם בנא, למ"ד כשר - הא כשר הוא. למ"ד ראוי לאכילה - השתא אינו ראוי לאכילה.
 - ❖ **רב נחמן בר יצחק** - שבירת האליה, למ"ד כשר - הא כשר הוא. למ"ד ראוי לאכילה - האי אינו ראוי לאכילה, דאליה לגבוה סלקא.
 - ❖ **רב אשי** - אבר שאין עליו כזית בשר, למ"ד כשר - הא כשר הוא, למ"ד ראוי לאכילה - בעינן שיעור אכילה וליכא.
 - ❖ **רבינא** - אבר שאין עליו כזית בשר במקום זה ויש עליו כזית בשר במקום אחר, למ"ד כשר - הא כשר הוא. למ"ד ראוי לאכילה - בעינן שיעור אכילה במקום שבירה והא ליכא.
- תניא כארבעה מהאמוראים: **רבי** אומר - "בבית אחד יאכל" ו"עצם לא תשפרו בו" - על הכשר הוא חייב ואינו חייב על הפסול: היתה לו שעת הכושר ונפסל בשעת אכילה - אין בו משום שבירת עצם [כרב יוסף]. יש בו שיעור אכילה - יש בו משום שבירת עצם, אין בו שיעור אכילה - אין בו משום שבירת עצם [כרב אשי ורבינא]. הראוי למזבח - אין בו משום שבירת עצם. בשעת אכילה - יש בו משום שבירת עצם. שלא בשעת אכילה - אין בו משום שבירת עצם [כרב נחמן בר יצחק].
- אבר שאין עליו כזית בשר במקום זה, ויש עליו כזית בשר במקום אחר:
 - ❖ **ר' יוחנן** - יש בו משום שבירת עצם.
 - ❖ **ר"ש בן לקיש** - אין בו משום שבירת עצם.

דף פה

- תניא: "וְעֵצָא לֹא תִשְׁכְּרוּ בוֹ" - אחד עצם שיש בו מוח ואחד עצם שאין בו מוח, ומה אני מקיים "וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בְּלִילָה הַזֶּה" - בבשר שעל גבי העצם, או אינו אלא בבשר שבתוך העצם, ומה אני מקיים "וְעֵצָא לֹא תִשְׁכְּרוּ בוֹ" - בעצם שאין בו מוח אבל בעצם שיש בו מוח שובר ואוכל, ואל תתמה שהרי יבא עשה וידחה לא תעשה, כשהוא אומר

"וְעָצָם לֹא יִשְׁכְּרוּ בּוֹ" בפסח שני שאין ת"ל שהרי כבר נאמר "כָּל חֶקֶת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ" - הוי אומר אחד עצם שיש בו מוח ואחד עצם שאין בו מוח.

- תנן התם - "הפיגול והנותר מטמאין את הידים", **רב הונא ורב חסדא**:
 חד אמר טעם על פיגול - משום חשדי כהונה. וחד אמר טעם על נותר - משום עצלי כהונה. וחד אמר השיעור בשניהם - כזית (כאיסורו). וחד אמר השיעור בשניהם - כביצה, כשיעור טומאת אוכלים דאורייתא.
- בעיה - גזרו **רבנן** טומאה על יוצא או לאו, האם אמרינן נותר דגזרו טומאה דאתי לאיעצולי ביה אבל יוצא אפוקי בידיים לא מפקי ליה בידיים לא גזרו ביה **רבנן** טומאה או דילמא לא שניא? ולמסקנה פשטנו, שבפסח שבני חבורה זריזין הן, ולכן אין לחשוש שיוציאו ולא גזרו טומאה, אך בשאר הקדשים נשארנו בתיקו.
- בכרייתא שנינו "המוציא בשר פסח מחבורה לחבורה, אע"פ שהוא בלא תעשה - טהור", מניין? דתניא: "לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה" - אין לי אלא מבית לבית, מחבורה לחבורה מניין? ת"ל "חוצה" - חוץ לאכילתו.
- **רבי אמי** - המוציא בשר פסח מחבורה לחבורה - אינו חייב עד שיניח, הוצאה כתיב ביה כשבת - מה שבת, עד דעבד עקירה והנחה אף הכא עד דעבד עקירה והנחה.
- משנה "אבר שיצא מקצתו... ועובי החומה כלפנים".
- מחלוקת:

❖ **רב** - וכן לתפילה.

- ❖ **רשב"ל** - אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים.
- לגבי קדושת הגוף עצמו: בשערי ירושלים - אגף עצמו כלחוץ שלא נתקדש עוביין (ר' **שמואל בר רב יצחק** - מפני מה לא נתקדשו שערי ירושלים? מפני שמצורעין מגיזין תחתיהן בחמה מפני החמה, ובגשמים מפני הגשמים) ובשער עזרה - נתקדש עוביין (שער ניקנור לא נתקדש, דאמר ר' **שמואל בר רב יצחק** - מפני שמצורעין עומדין שם ומכניסין בהונות ידם).

דף פו

- **רב** - גגין ועליות - לא נתקדשו. נסיונות להקשות על **רב** ("כזית פסחא והלילא פקע", "ת"ש **אבא שאול** אומר עליית", "הלשכות הבנויות בקודש ופתוחות", "וגגו קודש") אך למסקנה נדחו, וגם למסקנה - עליית היכל קדושה שכן כתוב "וַיִּתֵּן דָּוִיד לְשִׁלְמֹה בְנוֹ אֶת תְּבִנֵּית הָאוֹלָם וְאֶת בְּתוּוֹ וְגִזְזוֹ וְעֲלִיתָיו וְחֻדְדָּיו הַפְּנִימִים וּבֵית הַפֶּפֶרֶת" וכתוב "הכל בכתב מיד ד' עֲלֵי הַשִּׁכָּל". וכן למסקנה - גג קדוש רק לענין שתי אמות דתנן "שתי אמות היה בשושן הבירה, אחת על קרן מזרחית צפונית, ואחת על קרן מזרחית דרומית -

זו שעל קרן מזרחית צפונית היתה יתירה על של משה חצי אצבע, וזו שעל קרן מזרחית דרומית היתה יתירה עליה חצי אצבע, נמצאת יתירה על של משה אצבע, ולמה היו אחת גדולה ואחת קטנה? שיהיו האומנין נוטלין בקטנה ומחזירין בגדולה - כדי שלא יבואו לידי מעילה" ועשו שתי אמות, אחת - לכספא ודהבא. ושניה - לבנינא.

• "החלונות ועובי החומה כלפנים" ה"ד?

חלונות - משכחת לה דשויה לקרקע עזרה.

עובי חומה - משכחת לה בברשורא, דכתיב "וַיֵּאבֶּל חָל וְחֹמָה" - שורא ובר שורא.

• משנה "שתי חבורות שהיו... ואוכלת".

• מני מתניתין? ר' יהודה דתניא: "על הבתים אשר יאכלו אתו בהם" - מלמד שהפסח נאכל בשתי חבורות, יכול יהא האוכל אוכל בשתי מקומות? תלמוד לומר "בבית אחד יאכל" - מכאן אמרו, שהשמש שאכל כזית בצד התנור: אי פקח הוא ממלא כריסו ממנו ואם רצו בני חבורה לעשות עמו טובה באין ויושבין בצדו דברי ר' יהודה. ר' שמעון - "על הבתים אשר יאכלו אתו בהם" - מלמד שהאוכל אוכל בשתי מקומות, יכול יהא נאכל בשתי חבורות? ת"ל "בבית אחד יאכל". ויסוד מחלוקתם של ר' יהודה ור"ש:

❖ לפי ר"י - יש אם למסורת.

❖ לפי ר"ש - יש אם למקרא.

• היו יושבין ונפרסה מחיצה ביניהם:

❖ לדברי האומר פסח נאכל בשתי חבורות - אוכלין.

❖ לדברי האומר אין הפסח נאכל בשתי חבורות - אין אוכלין.

היו יושבין ונסתלקה מחיצה ביניהם:

❖ לדברי האומר האוכל, אוכל בשני מקומות - אוכלין.

❖ לדברי האומר אין האוכל, אוכל בשני מקומות - אין אוכלין.

• "הכלה הופכת את פניה ואוכלת":

והטעם - מפני שהיא בושא.

• כל מה שיאמר לך בע"ב עשה (חוץ מצא). מסרבין לקטן ואין מסרבין לגדול.

• תניא "השונה כוסו בבת אחת - הרי זה גרגרן. שנים - דרך ארץ. שלושה - מגסי הרוח".

• **רב הונא** - בני חבורה נכנסין בשלושה ויוצאין אפילו באחד. וסייג זאת **רבה**. א. והוא דעייל בעידנא דרגילי למיעל. ב. והוא דרגש בהו דיילא. והוסיף **רבינא** - ונותנין שכר דמים, וצריך האחרון להוסיף דמים - ולית הלכתה כוותיה.

פרק האשה

דף פז

- משנה "האשה בזמן... יאכל משל רבו".
- אין להוכיח שיש ברירה מהמשנה, שכן אפשר לומר מאי "רוצה"? רוצה בשעת שחיטה.
- אם האישה רדופה לילך לבית אביה - רגל ראשון אוכלת משל אביה. ואם אינה רדופה - רוצה אוכלת משל אביה רוצה אוכלת משל בעלה. (דכתיב "אֶזְיִיתִי בְעֵינָיו כְּמוֹצֵאת שְׁלוֹם" ואמר ר' יוחנן - ככלה שנמצאת שלימה בבית חמיה, ורדופה לילך ולהגיד שבחה בבית אביה, כדכתיב "וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא נָאֵם ד' תִּקְרָאִי אִישִׁי וְלֹא תִקְרָאִי לִי עוֹד בְּעָלִי" ואמר ר' יוחנן - ככלה בבית חמיה ולא כלה בבית אביה).
- "אָחוֹת לָנוּ קִטְנָה וְשָׂדִים אֵין לָהּ" - זו עילם שזכתה ללמוד ולא זכתה ללמד. "אֲנִי חוֹמָה וְשָׂדִי כְּמִגְדָּלוֹת":
 - ❖ ר' יוחנן - "אני חומה" - זו תורה. "וְשָׂדִי כְּמִגְדָּלוֹת" - אלו ת"ח.
 - ❖ רבא - "אני חומה" - זו כנסת ישראל. "וְשָׂדִי כְּמִגְדָּלוֹת" - אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות.
- רב - "אֲשֶׁר בְּנִינוּ כְּנֻטְעִים מְגָדְלִים בְּנִעוּרֵיהֶם בְּנוֹתֵינוּ כְּזוֹת מְחַטְבוֹת תְּבִנִית הֵיכָל":
 - "אֲשֶׁר בְּנִינוּ כְּנֻטְעִים" - אלו בחורי ישראל שלא טעמו טעם חטא. "בְּנוֹתֵינוּ כְּזוֹת" - אלו בתולות ישראל שאוגדות פתחיהן לבעליהן. "מְחַטְבוֹת תְּבִנִית הֵיכָל" - אלו ואלו מעלה עליהן הכתוב כאילו נבנה היכל בימיהן.
- "דָּבָר ד' אֲשֶׁר הָיָה אֵל הוֹשֵׁעַ בֶּן בָּאֲרִי בִימֵי עֲזִיָּה יוֹתֵם אֶחָז יַחֲזִיקָהּ מִלְכִּי יְהוּדָה וּבִימֵי יִרְבֵּעָם בֶּן יוֹאֵשׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל": בפרק אחד נתנבאו ארבעה נביאים וגדול שבכולן הושע ("תְּחַלֵּת דָּבָר ד' בְּהוֹשֵׁעַ" - תחילה לארבעה נביאים שנתנבאו באותו פרק ואלו הן: הושע, ישעיה, עמוס ומיכה). אמר ד' להושע - 'בניך חטאו' והיה להושע לומר - 'בניך הם', 'בני חנוך הם', 'בני אברהם יצחק ויעקב גלגל רחמיק עליהן', ולא אמר זאת הושע אלא אדרבה אמר לד' 'העבירים באומה אחרת', אמר ד', 'מה אעשה לזקן זה, אומר לו, לך וקח אשה זונה והוליד לך בנים זנונים, ואח"כ אומר לו, שלחה מעל פניך, אם הוא יכול לשלוח אף אני אשלח', ובאמת כך אמר ד' להושע לעשות, ועשה זאת והוליד שלושה ילדים, ועל פי ציווי ד' קרא להם שמות, "יזרעאל" "ולא רוחמה" "לא עמי", ולאחר מכן אמר ד' להושע - 'לא היה לך ללמוד ממשה רבך, שכיון שדיברתי עמו פירש מן האישה, אף אתה בדול עצמך ממנה', אמר לו הושע, 'רבש"ע יש לי בנים ממנה ואין אני יכול להוציאה ולא לגרשה' א"ל ד', 'מה אתה שאתך זונה ובניך בני זנונים ואין אתה יודע

אם שלך הם או של אחרים הם, כך ישראל שהם בני, בני בחוני בני אברהם יצחק ויעקב, אחד מארבעה קנינין שקניתי בעולמי (א. תורה "ד' קנני ראשית דרכו". ב. שמים וארץ "קנה שמים וארץ". ג. בית המקדש "הר זה קנתה ימינו". ד. ישראל "עם זו קניתי") ואתה אמרת העבירים באומה אחרת, כיון שידע שחטא עמד וביקש רחמים על עצמו, אמר לו ד', 'עד שאתה מבקש רחמים על עצמך, בקש רחמים על ישראל שגזרתי עליהם שלוש גזרות בעבורך' ("יזרעאל" - הינו גלות, "לא עמי", "לא רוחמה"), עמד וביקש רחמים על ישראל וביטל גזרה והתחיל לברכן.

- **"וַיִּלֶךְ וַיִּקַּח אֶת גִּמְרַת בֵּת דְּבָלַיִם": "גִּמְרַת" - שהכל גומרים בה. דבר אחר "גִּמְרַת" -**
❖ ר' יהודה - שבקשו לגמר ממונן של ישראל בימיה.
- **❖ ר' יוחנן -** בזזו וגמרו שנאמר **"כִּי אֲבָדְם מֶלֶךְ אֲרָם וַיִּשְׁמֶם כְּעֶפֶר לְדָשׁ"**.
בֵּת דְּבָלַיִם:
- **❖ רב -** דבה רעה בת דבה רעה.
- **❖ שמואל -** שמתקה בפי הכל כדבלה.
- **❖ ר' יוחנן -** שהכל דשין בה כדבילה.
- **ר' יוחנן -** אוי לה לרבנות שמקברת את בעליה - שאין לך כל נביא ונביא שלא קיפח ארבעה מלכים בימיו, שנאמר **"חֲזוֹן יִשְׁעֵיהֶו בֶּן אֲמוֹץ אֲשֶׁר חָזָה עַל יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם..."**.
ועוד אמר **ר"י** - מפני מה זכה ירובעם בן יואש מלך ישראל להימנות עם מלכי יהודה - מפני שלא קיבל לשון הרע על עמוס, מנלן דאימני? **"דְּבַר ד' אֲשֶׁר הָיָה אֵל הוֹשֵׁעַ בֶּן בְּאִרִּי בִימֵי עֲזִיָּה יוֹתֵם אֲחֹז יְחִזְקִיָּה מֶלְכֵי יְהוּדָה וּבִימֵי יִרְבֵּעִם בֶּן יוֹאֵשׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל"** ומנלן דלא קיבל לשון הרע? **"וַיִּשְׁלַח אֲמַצְיָה כֹהֵן בֵּית אֵל אֶל יִרְבֵּעִם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר קִשֹּׁר עָלֶיךָ..."** וכתוב **"כִּי כֹה אָמַר עֲמוֹס בְּחָבֵב יְמוֹת יִרְבֵּעִם..."** - אמר 'ח'ו אמר אותו צדיק כך אם אמר מה אעשה לו שכינה אמרה לו'.
- **אפילו בשעת כעסו של ד' זוכר את הרחמים, מנלן?**
❖ ר"א - "כִּי לֹא אוֹסִיף עוֹד אֲרַחֵם אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל".
❖ ר' יוסי ב"ר חנינא - "כִּי נִשְׂא אִשָּׁא לָהֶם".
- **לא הגלה ד' את ישראל לבין האומות אלא כרי שיתוספו עליהם גרים, מנלן?**
❖ ר"א - **"וַיִּזְרַעְתִּיהָ לִי בְּאֶרֶץ" -** כלום אדם זורע סאה אלא להכניס כמה כורין.
❖ ר' יוחנן - **"וַיִּרְחַמְתִּי אֶת לֹא רַחֲמָה וְאֲמַרְתִּי לֹלָא עֲמִי עֲמִי אֲתָה"**.
- **רשב"י -** **"אֵל תִּלְשֵׁן עֶבֶד אֵל אֲדֹנָיו פֶּן יִקְלָלָהּ וְאִשְׁמַת"** וכתוב **"דֹּר אֲבִיו יִקְלַל וְאֵת אִמּוֹ לֹא יִבְרָךְ"** - משום דאביו יקלל ואת אמו לא יברך אל תלשן עבד אל אדוניו, מנלן? מהושע.
- **ר' אושעיא -** **"צִדְקַת פְּרוֹזְנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל"** - צדקה עשה ד' בישראל שפזרן לבין האומות.
- **מחלוקת למה הגלה את ישראל לבבל:**

- ❖ **ר' חייא** - "אַלְקִים הָבִין דְּרַכָּה וְהוּא יָדַע אֶת מְקוֹמָהּ" - יודע ד' את ישראל שאינן יכולין לקבל גזירות אכזריות של אדום, לפיכך הגלה אותם לבבל.
- ❖ **ר' אלעזר** - לא הגלה ד' את ישראל לבבל אלא מפני שעמוקה כשאל שנאמר "מִיָּד שְׂאוּל אֶפְדִּים מִמּוֹת אֲנָאִלִּים".
- ❖ **ר' חנינא** - מפני שקרוב לשונם ללשון תורה.
- ❖ **ר' יוחנן** - מפני ששיגרן לבית אמן.
- ❖ **עולא** - כרי שיאכלו תמרים ויעסקו בתורה.

• שלושה חזרו למטעתן ואלו הן:

- א. ישראל.
- ב. כסף מצרים.
- ג. כתב לוחות.

דף פח

- **ר' אלעזר** - "וְהָלְכוּ עַמִּים רַבִּים וְאָמְרוּ לָכּוּ וְנַעֲלָה אֶל הָרַד' אֶל בֵּית אֱלֹקֵי יַעֲקֹב" - ולא אלוקי אברהם ויצחק! אלא לא כאברהם שכתוב בו הר שנאמר "אֲשֶׁר יֹאמַר הַיּוֹם בְּהָרַד' יִרְאֶה". ולא כיצחק שכתוב בו שדה שנאמר "וַיֵּצֵא יִצְחָק לְשׁוּחַ בִּשְׂדֵה" אלא כיעקב שקראו בית שנאמר "וַיִּקְרָא אֶת שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית אֵל".
- **ר' יוחנן** - גדול קיבוץ גלויות כיום שנבראו בו שמים וארץ, שנאמר "וְנִקְבְּצוּ בְנֵי יְהוּדָה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יַחְדָּו וְשָׂמוּ לָהֶם רֹאשׁ אֶחָד וְעָלוּ מִן הָאָרֶץ כִּי גָדוֹל יוֹם יִזְרְעֶאל" וכתוב "וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד".
- ת"ר שה לבית - מלמד שאדם מביא ושוחרט ע"י בנו ובתו הקטנים וע"י עבדו ושפחתו הכנענים בין מדעתן בין שלא מדעתן, אבל אינו שוחט ע"י בנו ובתו הגדולים וע"י עבדו ושפחתו העברים וע"י אשתו אלא מדעתן. וכולן ששחטו ושחט רבן עליהם יוצאים בשל רבן חוץ מן האשה וכל דדמי לה שיוכלים למחות וכיוון ששחטו אין לך מיחוי גדול מזה.
- סתירה - במשנה כתוב "עבד של שני שותפין לא יאכל משל שניהן", והתניא "רצה מזה אוכל רצה מזה אוכל"? ותירץ **ר"נ** - במשנה מדובר בשני הבעלים מקפידים אחד על השני ואין רוצים להינות זה מזה, ואילו בברייתא מדובר שלא מקפידים אחד על השני.
- סתירה - במשנה כתוב "מי שחציו עבד וחציו בן חורין - לא יאכל משל רבו" ומשמע שמשל עצמו יאכל, והתניא "לא יאכל לא משלו ולא משל רבו"? לא קשיא כאן (לא יאכל משל עצמו) כמשנה ראשונה (לפני שחזרו ב"ה) כאן כמשנה אחרונה (אחרי שחזרו ב"ה) דתנן "מי שחציו עבד וחציו בן חורין - עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד דברי ב"ה. ב"ש - תקנתם את רבו ואת עצמו לא תקנתם. לישא שפחה אינו יכול שכבר

חציו בן חורין, לישא בת חורין אינו יכול שעדין חציו עבד, יבטל?! והלא לא נברא העולם אלא לפריה ורביה, שנאמר "לא תהו בראה לשבת יצרה" אלא מפני תיקון העולם כופין את רבו ועושה אותו בן חורין וכותב שטר על חצי דמיו, וחזרו **בית הלל** להורות **כבית שמאי**."

- משנה "האומר לעבדו צא ושחוט... פסח שני".
- מדובר במשנה ששחט גדי, יאכל אע"ג דרגיל בטלה. שחט טלה, יאכל אע"ג דרגיל בגדי. ומה ששינו ששחט גדי וטלה - יאכל מן הראשון אלא אם כן מדובר במלך ומלכה שתלוין על עבדיהן ואין מקפידין על סעודתן אם גדיים אם טלאים.
- "שכח מה שאמר לו רבו, כיצד יעשה? ישחט טלה וגדי ויאמר אם גדי אמר לי רבי, גדי שלו טלה שלי, ואם טלה אמר לי רבי הטלה שלו וגדי שלי":
- שואלת הגמרא, מה שקנה עבד קנה רבו? **אביי** - מדובר שהולך אצל רועה הרגיל רבו אצלו, דניחא ליה בתקנתא דרביה ומקני ליה חד מינייהו על מנת שאין לרבו רשות בו. "שכח רבו מה שאמר לו - שניהן יצאו לבית השריפה ופטורין מלעשות פסח שני":
- **אביי** - לא שנו אלא ששכח אחר זריקה דבעידנא דאיזוריק דם הוה חזי לאכילה, אבל שכח לפני זריקה דכי איזוריק דם לא הוה חזי לאכילה - חייבין לעשות פסח שני. איכא דמתני (את **אביי**) על הברייתא "חמישה שנתערבו עורות פסחיהן זה בזה ונמצאת יבלת באחד מהן - כולן יוצאין לבית השריפה ופטורין מלעשות פסח שני". **אביי** - לא שנו אלא ששכח אחר זריקה דבעידנא דאיזוריק דם מיהא הוה חזי לאכילה אבל נתערבו לפני זריקה - חייבין לעשות פסח שני.
- מאן דמתני (את **אביי**) על המשנה כ"ש על הברייתא, ומאן דמתני על הברייתא אבל על המשנה לא כיון דכשרין נינהו דאי אידכר הוי חזי לאכילה, קמי שמיא גליא.

דף פט

- "ופטורין מלעשות פסח שני" (לגבי חמש עורות שנתערבו): שואלת הגמרא, והרי יש אחד דלא יצא? משום דלא אפשר דהיינו אם כל אחד יביא - קמייית חולין לעזרה אם כולם יביאו אחד - נמצא פסח נאכל שלא למנויו, ואי אפשר שכל אחד יביא קרבן ויתנה שאם שלו היה תם אז מה שמביא עכשיו זה שלמים כי פסח בשפיכה ושלמים בזריקה ואע"פ ש'כל הניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה יצא' זה רק בדיעבד.
- משנה "האומר לבניו הריני... את אחיו עמו".
- ר' יוחנן - כדי לזרז במצוות קאמר, דיקא נמי דקתני "ומזכה אחיו עמו" אי אמרת בשלמא דאמנינהו מעיקרא שפיר אלא אי אמרת דלא אמנינהו מעיקרא לכתר דשחיט מי קא מתמנו? והא תנן "נמנין ומושכין ידיהן ממנו עד שישחט".

- משנה "לעולם נמנין עליו עד שיהיה... עד שיזרק את הדם".
- קמ"ל דאע"ג דאימני עליו חבורה זו, חוזרת ונמנת עליו חבורה אחרת.
- "נמנין ומושכין את ידיהן ממנו עד שישחט. ר' שמעון - עד שיזרק את הדם":
- **אביי** - מחלוקת לימשך, **דרבנן** סברי עד שישחט, והטעם - "מְהִית מְשָׁה" - מחיותה דשה.
- **ור"ש** סבר - עד שיזרק את הדם, והטעם - "מְהִית מְשָׁה": מהויתה דשה. אבל לימנות דברי הכל עד שישחט דאמר קרא "בְּמִקְסָת נִפְשָׁת" והדר "תִּכְסֹּו".
- משנה "הממנה עמו אחר... אוכלין משלהן".
- "בני חבורה שהיה ידיו של אחד מהן יפות - רשאין לומר 'טול חלקך וצא' ולא עוד אלא אפילו חמישה נעשו סיבולת רשאין לומר לו 'טול חלקך וצא'" - ידיו יפות כן, אין ידיו יפות לא.
- ת"ר הממנה אחרים עמו על פסחו ועל חגיגתו - מעות שבידו חולין. המוכר עולתו ושלמיו - לא עשה ולא כלום, ומעות כל שהן (אפילו שקיבל מטבע אחד יותר משוויו, אפילו אותו מטבע) יפלו לנרבה (משום קנסא).

דף צ

- **עולא** וי"א **ר' אושעיא** - זה הפריש טלה לפסחו וזה הפריש מעות לפסחו, היאך הקדש חל על הקדש, דקתני "מעות שבידו חולין"?
 - ❖ **אביי** - **רבי** היא, דס"ל [לקמן] במעות משייר איניש.
 - ❖ **ר' אושעיא** - **רבי** היא, דס"ל [לקמן] שאפילו בפסח משייר איניש ולכן חולין הווה.
- **ר' אושעיא** דתנן - "נתן לה מוקדשין באתננה - הרי אלו מותרין. עופות דחולין - הרי אלו אסורין, שהיה בדין, ומה אם מוקדשים שהמום פוסל בהן אין אתנן ומחיר חל עליהן, עופות שאין המום פוסל בהן אינו דין שאין אתנן ומחיר חל עליהן? ת"ל 'לְכָל נֶדֶר' - לרבות את העופות. ק"ו למוקדשין מעתה - מה עופות שאין המום פוסל בהן, אתנן ומחיר חל עליהן, מוקדשין שהמום פוסל בהן אינו דין שאתנן ומחיר חל עליהן? ת"ל 'לְכָל נֶדֶר' - פרט לנדור. ואע"ג דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, הו"א דחילא -
 - ❖ **ר' אושעיא** - הכא בממנה זונה על פסחו ו**רבי** היא דס"ל [לקמן] דמשייר איניש בפסח.
 - ❖ **אביי** - הכא בקדשים קלים ואליבא ד**ריס"ג** דס"ל קדשים קלים ממון בעלים.

• **רבי דתניא** - 'וְאֵם יִמְעַט הַבֵּית מִשָּׁה... וְלָקַח הוּא וּשְׁכָנוֹ' - מכדי אכילה ולא מכדי מקח. **רבי** - אף מכדי מקח, שאם אין לו ממנה אחר עמו ומעות שבידו חולין שעל מנת כן הקדישו ישראל את פסחיהן:

❖ **ר' אושעיא** - טעמא ד**רבי** משום דמשייר איניש בפסח.
❖ **אבוי** - טעמא ד**רבי** משום דמשייר איניש במעות, דמעיקרא כי מפריש להו אדעתא דהכי מפריש להו.

רבה ור' זירא פליגי:
❖ חד אמר - בעצים לצליתו. כ"ע לא פליגי, דכיוון דתקנתא דפסח היא דגופא דפסח דמי, כי פליגי במצה ומרור. **רבנן סברי** - הא אכילה אחריתי היא. **רבי סבר** - כוון דהכשירו דפסח הוא כגופא דפסח דמי.
❖ חד אמר - במצה ומרור נמי כ"ע לא פליגי דכתיב 'עַל מִצּוֹת וּמִרְרִים יֵאָכְלוּ' דכיון דמכשירין דפסח ניהו כפסח דמי, כי פליגי ליקח בו חלוק, ליקח בו טלית, **רבנן סברי** - 'מִהֵית מִשָּׁה' אמר רחמנא - החייהו לשה. **רבי סבר** - החיה עצמך משה.

• משנה "זב שראה שתי ראיות... עליה בשמיני".
• מחלוקת:

❖ **רב** - שוחטין וזורקין על טבול יום ומחוסר כיפורים ולא על טמא שרץ. מדאורייתא דכתיב 'אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה טָמֵא לְנֶפֶשׁ'. ומדובר גם במקרה שחל שביעי שלו בע"פ, דס"ל כר"י דאמר - טמאי מת מצווה היו [אותם] אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם, שחל שביעי שלהם להיות בערב פסח שנאמר "וְלֹא יָכֻלוּ לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא" - ביום ההוא הוא דלא יכולין לעשות אבל למחר יכולין לעשות.
❖ **עולא** - אף שוחטין וזורקין על טמא שרץ.

• "והזבה שוחטין עליה בשמיני":
תני תנא קמיה ד**רב אדא בר אהבה** - "והזבה שוחטין עליה בשביעי שלה":

❖ **רב אדא בר אהבה** - אימא בשמיני שלה, ומהו דתימא כיון דמחסרא כפרה לא קמ"ל כד**רב שמעיא** [דאמר - חזקה אין ב"ד של כהנים עומדין משם עד שיכלו מעות שבשופרות].
❖ למסקנת **רבינא** - נדה תנא קמיה בשמיני שלה, והחידוש, שבשמיני - כן, ובשביעי - לא כדתניא "כל חייבי טבילות טבילתן ביום, נדה ויולדת טבילתן בלילה" דתניא - "יכול תהא טובלת מבעוד יום ת"ל - 'שָׁבַעַת יָמִים תִּהְיֶה בְּנִדְתָּהּ' תהא בנדתה כל שבועה, ויולדת הוקש לנדה.

דף צא

- משנה "האונן והמפקח את הגל... טמא מתחילתו".
 - ❖ **ר' יוחנן** - לא שנו אלא בית האסורין של גויים אבל של ישראל - שוחטין בפני עצמו, והטעם - כיון שהבטיחו אז וודאי שיוציאו אותו שנאמר "שְׂאֲרִית יִשְׂרָאֵל לֹא יַעֲשׂוּ עֹלָה וְלֹא יִדְבְּרוּ כְזָב".
 - ❖ **רב חסדא** - אפילו בית האסורין של גויים, לפנים מחומת בית פאגי - שוחטין עליו בפני עצמו, והטעם - אפשר דאמטו ליה ואכיל ליה.
- "חוצץ מן המפקח בגל שהוא טמא מתחילתו":
 - ❖ **ר' יוחנן** - לא שנו אלא גל עגול אבל גל ארוך פטור מלעשות פסח שני, אימא טהור היה בשעת שחיטה.
- משנה "אין שוחטין את הפסח... נשים ועבדים וקטנים".
- ת"ר מניין שאין שוחטין את הפסח על היחיד ת"ל "לֹא תֹכֵל לְזִבְחֶךָ אֶת הַפֶּסַח בְּאַחַד דְּבָרֵי **ר' יהודה**. **ר' יוסי** - יחיד ויכול לאוכלו - שוחטין עליו [דכתיב "אִישׁ לְפִי אֹכְלוֹ"]. עשרה ואין יכולין לאכלו - אין שוחטין עליהן.
- **ור' יוסי** מ"בְּאַחַד" מה דריש? כד"ש דתניא "ר"ש - מנין לזובח את פסחו בבמת יחיד בשעת איסור הבמות שהוא בלא תעשה ת"ל "לֹא תֹכֵל לְזִבְחֶךָ אֶת הַפֶּסַח", יכול אף בשעת היתר הבמות כן ת"ל "בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ" לא אמרו אלא בשעה שכל ישראל נכנסין בשער אחד". **ור' יהודה** מניין לו הלימוד של **ר"ש**? תרתי שמעת מניה.
- מה ששנינו במשנה "ואין עושין חבורת נשים ועבדים וקטנים" הכוונה, נשים ועבדים ביחד משום תפלות, וקטנים ועבדים ביחד משום פריצותא.
- מחלוקת:
 - ❖ **ר' יהודה** - אשה בפסח ראשון - שוחטין עליה בפני עצמה דכתיב "בְּמִקְדָּשְׁךָ נִפְשָׁתָהּ". ובשני - עושין אותה טפילה לאחרים. דכתיב "חֲטָאוּ יִשְׂרָאֵל הָאִישׁ הָהוּא" - איש כן, אישה לא. ולא ממעטים לגמרי אישה בשני שכן כתוב על פסח שני "כָּכָל חֶקֶת הַפֶּסַח".
 - ❖ **ר' יוסי** - בראשון ובשני - שוחטין עליה בפני עצמה. והטעם - "בְּמִקְדָּשְׁךָ נִפְשָׁתָהּ" ואפילו אישה, ובפסח שני כתוב "וְנִכְרְתָהּ הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמִּיךָ" - נפש ואפילו נשים. ו"חֲטָאוּ יִשְׂרָאֵל הָאִישׁ הָהוּא" - ההוא למעוטי קטן מכרת.
 - ❖ **ר' שמעון** - אשה בראשון עושין אותה טפילה לאחרים, ובשני - אין שוחטין עליה כל עיקר. והטעם - כתוב בראשון "אִישׁ לְפִי אֹכְלוֹ" (יכול לכתוב 'לְפִי אֹכְלוֹ' מאי 'אִישׁ' שמעת מינה תרתי) - איש כן, אשה - לא. אך טפילה עדיין חייבת בראשון שכן כתוב "בְּמִקְדָּשְׁךָ נִפְשָׁתָהּ" - שגם אשה בכלל זה, אך בשני

- פטור לגמרי שכן כתוב בשני "חָטְאוּ יֵשָׁא הָאִישׁ הַהוּא" - איש ולא אישה, ואין לומר שבא למעט רק מחיוב, כי לזה לא צריך פסוק הואיל וראשון לא חייבת..
- ר' יוחנן - אין עושין חבורה שכולה גרים - שמא ידקדקו בו ויביאוהו לידי פסול.
- למסקנה: ת"ר פסח מצה ומרור בראשון חובה, מכאן ואילך (על מצה ומרור) רשות. ר' שמעון - פסח: באנשים - חובה. בנשים - רשות.

דף צב

- משנה "אונן טובל ואוכל את פסחו... כפורש מן הקבר".
- "אונן טובל ואוכל את פסחו לערב אבל לא בקדשים":
והטעם - קא סבר אנינות דלילה דרבנן, וגבי פסח לא העמידו דבריהם במקום כרת, גבי קדשים העמידו דבריהם במקום עשה.
"והמלקט לו עצמות": אימא 'שליקטו לו עצמות'.
"גר שנתגייר בע"פ...":
ר' יוחנן - מחלוקת בערל נכרי:
❖ דב"ה סברי - גזירה שמא יטמא לשנה הבאה ויאמר 'אשתקד מי לא טבלתי ואכלתי עכשיו נמי אטבול ואוכל' דלא ידע דאשתקד נכרי הוה ולא מקבל טומאה ועכשיו ישראל ומקבל טומאה.
❖ וב"ש סברי - לא גזרינן.
אבל ערל ישראל, דברי הכל - טובל ואוכל את פסחו לערב, ולא גזרינן ערל ישראל משום ערל נכרי.
- רבא:
ערל הזאה ואיזמל - העמידו דבריהן במקום כרת. אונן ומצורע ובית הפרס - לא העמידו דבריהן במקום כרת:
ערל - הא דאמרן (לעיל).
הזאה - דאמר מר - הזאה שבות ואינו דוחה את השבת.
איזמל - דתניא "כשם שאין מביאין אותו דרך רשות הרבים, כך אין מביאין אותו דרך גגות ודרך חצרות ודרך קרפפות".
אונן - הא דאמרן (לעיל).
מצורע - דתניא "מצורע שחל שמיני שלו בע"פ וראה קרי בו ביום - טובל ואוכל, אמרו חכמים - אע"פ שטבול יום אינו נכנס - זה נכנס, מוטב יבא עשה שיש בו כרת וידחה עשה שאין בו כרת (ולמסקנה - אין זה עשה שאין בו כרת כלל אלא רבנן תיקנו זאת שטבול יום לא יכנס במחנה לויה)".

בית הפרס - דתנן "ושוין ב"ש וב"ה שבודקין לעושי פסח ואין בודקין לאוכלי תרומה"
מאי בודקין:

❖ **שמואל -** מנפח בית הפרס והולך.

❖ **רב יהודה -** בית הפרס שנידש טהור.

רבי - "וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וְנִכְרְתָה" - דלא עבד בראשון, אי נמי, "קָרְבֵּן ד' לֹא הִקְרִיב בְּמַעַדוֹ" - בשני ("חֲטָאוּ יִשְׂאָ" כרת הוא, דקסבר מגדף היינו מברך השם, וכתוב במברך את השם "וְנִשְׂא חֲטָאוֹ", ולמד חטאו דהכא מחטאו דהתם מה להלן כרת אף כאן נמי כרת).

ר' נתן - "וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וְנִכְרְתָה" דהאי "כי" לשון דהא הוא, וה"ק רחמנא - דהא קרבן ד' לא הקריב במועדו בראשון ("חֲטָאוּ יִשְׂאָ" - מגדף לאו היינו מברך את השם, וגמר האי חטאו דהתם מהאי חטאו דהכא - מה הכא כרת אף התם כרת).

ר' חנניא בן עקביא - "וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וְנִכְרְתָה" או "קָרְבֵּן ד' לֹא הִקְרִיב בְּמַעַדוֹ" - בשני ("חֲטָאוּ יִשְׂאָ" - נדרש כמו שדרש ר' נתן).

למסקנת כל השיטות:

- הזיד בזה ובזה - דברי הכל חייב. שגג בזה ובזה - דברי הכל פטור.
- הזיד בראשון ושגג בשני - לרבי ור' נתן - חייב. לר' חנניא בן עקביא - פטור.
- שגג בראשון והזיד שני - לרבי - חייב. לר' נתן ולר' חנניא בן עקביא - פטור.
- משנה "איזה היא דרך רחוקה... העזרה ולחוק".
- **עולא** - מן המודיעים לירושלים - חמישה עשר מילין, סבר כי הא דאמר ר' יוחנן - כמה מהלך אדם ביום, עשר פרסאות מעלות השחר ועד הנץ החמה - חמש מילין, משקיעת החמה ועד צאת הכוכבים - חמש מילין, נשאר שלושים מיל, חמש עשרה מהבוקר עד חצות היום, וחמש עשרה מחצות היום (שזה זמן שחיטת הפסח) עד השקיעה, ו**עולא** לטעמיה דאמר - איזהי דרך רחוקה - כל שאין יכול ליכנס בשעת שחיטה.
- אמר ר' - מעלות השחר ועד נץ החמה - חמש מילין, מנלן? כתוב "וּכְמוֹ הַשֶּׁחַר עָלָה וַיֵּאֲצִיזוּ הַמַּלְאָכִים..." וכתוב "הַשֶּׁמֶשׁ יָצָא עַל הָאָרֶץ וְלוֹט בָּא צַעֲרָה", ואמר ר' **חנינא** 'לדידי חזי לי ההוא אתרא והוויא חמש מילין'.
- איזהי דרך רחוקה:
- ❖ **עולא** - כל שאין יכול להיכנס בשעת שחיטה.
- ❖ **רב יהודה** - כל שאין יכול להיכנס בשעת אכילה.

דף צד

- ת"ר, היה עומד חוץ למודיעים, ויכול ליכנס בסוסים ובפרדים יכול יהא חייב? ת"ל "וּבִדְרֹךְ לֹא הָיָה" - והלה היה בדרך. היה עומד לפנים מן המודיעים ואין יכול ליכנס מפני גמלים וקרונות המעכבות אותו יכול לא יהא חייב? ת"ל "וּבִדְרֹךְ לֹא הָיָה" - והרי לא היה בדרך.

- **רבא** - ששת אלפים פרסי הוי עלמא (מגמרא), ועובי הרקיע אלף פרסה דסבר כי הא דאמר **ר' יוחנן** - כמה מהלך אדם בינוני ביום עשר פרסאות, מעלות השחר ועד הנץ החמה חמש מילין, משקיעת החמה עד צאת הכוכבים חמש מילין, נמצא עוביו של רקיע אחד משישה ביום.
- מקשה הגמרא שנינו **ר' יהודה** - עוביו של רקיע אחד מעשרה ביום, תדע כמה מהלך אדם בינוני ביום עשר פרסאות, ומעלות שחר עד הנץ החמה ארבעה מילין, משקיעת החמה ועד צאת הכוכבים ארבעה מילין נמצאת עוביו של רקיע אחד מעשרה ביום - תיובתא **דרבא ורעולא** תיובתא. (על **ר' יוחנן** אין קושיא - שכן אמר לך **ר' יוחנן** - אנא ביממא הוא דאמרי, ו**רבנן** הוא דקא טעו, דקא חשבנן דקדמא וחשוכא, וגם על **ר' חנינא** אין קושיא, שכן "ויאציו" שאני).
- המשך קושיות ("מצרים היתה ארבע מאות פרסה", "דתנא דבי אליהו **ר' נתן** אומר", "עגלה בצפון", "אמר **ר' יוחנן בן זכאי** מה תשובה השיבתו בת קול") על דעת **רבא** דאמר - שעולם ששת אלפי פרסי הוי ונגמר בתיובתא על **רבא**.
- ת"ר, **חכמי ישראל** - גלגל קבוע ומזלות חוזרין. **חכמי אומות העולם** - גלגל חוזר ומזלות קבועין. **חכמי ישראל** - ביום, חמה מהלכת למטה מן הרקיע, ובליילה, למעלה מן הרקיע.
- **חכמי אומות העולם** - ביום, חמה מהלכת למטה מן הרקיע, ובליילה, למטה מן הקרקע.
- **רבי** - ונראין דבריהן מדברינו שכיום מעינות צוננין ובליילה רותחין.
- תניא, **ר' נתן** - בימות החמה - חמה מהלכת בגובה של רקיע - לפיכך כל העולם כולו רותח ומעינות צוננין. בימות הגשמים - חמה מהלכת בשיפולי רקיע - לפיכך כל העולם כולו צונן ומעינות רותחין.
- ת"ר, בארבעה שבילין חמה מהלכת:
 - ניסן אייר סיון - מהלכת בהרים כדי לפשר את השלגין. תמוז אב אלול - מהלכת בישוב כדי לבשל את הפירות. תשרי מרחשון וכסלו - מהלכת בימים כדי ליבש את הנהרות.
 - טבת שבט אדר - מהלכת במדבר שלא ליבש את הזרעים.
- סתירה - במשנה כתוב "**ורבי אליעזר** אומר מאסקופת העזרה ולחוץ" - ואע"ג דמצי עייל ולא אמרינן ליה "קום עייל", ומאידך שנינו בכרייתא "ערל שלא מל ענוש כרת דברי **ר' אליעזר**" - אלמא אמרינן ליה קום מהול?
- ❖ **אבוי** - דרך רחוקה לטהור ואין דרך רחוקה לטמא.
- ❖ **רבא** - תנאי היא דתניא **"ר' אליעזר** - נאמר ריחוק מקום בפסח ונאמר ריחוק מקום במעשר, מה להלן חוץ לאכילתו אף כאן חוץ לאכילתו (אבל חוץ לעשיתו דהיינו חומת העזרה לא, דאמרינן ליה קום עול) **ר' יוסי בר ר' יהודה** משום **ר' אליעזר** - חוץ לעשיתו.

- תניא, ריס"ג - 'דרך' שומע אני מהלך שנים או שלושה ימים, כשהוא אומר "ובדרך לא ה'יה" מגיד שמאסוקפת העזרה ולחון קרוי דרך.

דף צה

- משנה "מה בין פסח ראשון... ודוחין את השבת".
- ת"ר "כָּכָל חֶקֶת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ" - במצוה שבגופו הכתוב מדבר, מצווה שעל גופו מנין ת"ל "עַל מִצְוֹת וּמִדְרִים יֵאָכְלֶהוּ", יכול אפילו מצוות שלא על גופו וכיוון דאמרת שגם מצוות שעל גופו אלמא "יעשו אותו" לא דווקא, אימא הו"ל פרט וכלל ונעשה כלל מוסיף על הפרט ואפילו כל מילי נמין ת"ל "וְעֶצֶם לֹא יִשְׁכְּרוּ בוֹ" - מה שבירת העצם מיוחד, מצוה שבגופו אף כל מצוה שבגופו וּמִיַּעֲשׂוֹ אֹתוֹ" דרשין שאין שוחטין את הפסח (שני) על היחיד. **איסי בן יהודה** - "יעשו אותו" - במצות שבגופו הכתוב מדבר וּמִיַּעֲשׂוֹ דורש - אחד עצם שיש בו מוח ואחד עצם שאין בו מוח.
- ת"ר: "כָּכָל חֶקֶת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ" - יכול כשם שהראשון - אסור ב'בל יראה' ו'בל ימצא', כך שני אסור ב'בל יראה' ו'בבל ימצא' ת"ל "עַל מִצְוֹת וּמִדְרִים יֵאָכְלֶהוּ" ואין לי אלא מצות עשה, מצות לא תעשה מנין ת"ל "לֹא יִשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר" ואין לי אלא מצות לא תעשה שניתק לעשה, מצות לא תעשה גמור מנין ת"ל "וְעֶצֶם לֹא יִשְׁכְּרוּ בוֹ" - מה הפרט מפורש מצוות עשה ול"ת ולא תעשה הניתק לעשה אף כל מצוות עשה ול"ת ולא תעשה הניתק לעשה.

הפסוק	כלל (מרבית)	פרט (ממעטים)
"עַל מִצְוֹת וּמִדְרִים יֵאָכְלֶהוּ"	צלי אש	השבתת שאור
"לֹא יִשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר"	לא תוציא ממנו	לא יראה ולא ימצא
"וְעֶצֶם לֹא יִשְׁכְּרוּ בוֹ"	אל תאכלו ממנו נא	לא תשחט על חמץ דם זבחי

- "הראשון טעון הלל באכילתו והשני אינו טעון הלל באכילתו":
- מנה"מ? "השיר יהיה לכם כליל התקדש חג" - לילה מקודש לחג (פסח ראשון) - טעון הלל, ושארין מקודש לחג - אין טעון הלל.
- "זה וזה טעון הלל באכילתו":
- מ"ט?
- א. לילה קא ממעט (לעיל) יום לא קא ממעט.
- ב. אפשר ישראל שוחטין פסחיהן ונוטלין את לולביהן ואין אומרים הלל!?
- "ודוחין את השבת":

שבת דוחה, טומאה לא דוחה. מתניתין דלא כר' יהודה דתניא "דוחה את השבת ואין דוחה את הטומאה (מפני הטומאה דחיתיו, יחזור ויעשה בטומאה?)! ר' יהודה - אף דוחה את הטומאה (התורה חזרה עליו לעשותו בטהרה לא זכה יעשה בטומאה)".

- שנינו בברייתא - פסח ראשון דוחה את השבת ואת הטומאה וגם טעון לינה וכן לפסח שני. וזה כמו ר' יהודה ששני דוחה את הטומאה, אך אם כך קשה שהרי לשיטתו אין פסח שני טעון לינה דתניא "ר' יהודה - מניין לפסח שני שאין טעון לינה? שנאמר 'וּפְנִיֶּתָּ בִּבְקָרְךָ וְהִלַּכְתָּ לְאַהֲלֶיךָ' וכתוב 'שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מִצֹּת' - הנאכל לששה טעון לינה ושאר נאכל לששה אין טעון לינה, וא"כ קשה? תרי תנאי ואלו הם דר"י.
- משנה "הפסח שבא בטומאה... על ביאת מקדש".
- ת"ר זבין וזבות נדות ויולדות שאכלו בפסח שבא בטומאה, יכול יהו חייבין? ת"ל "כָּל טְהוֹר יֹאכַל בֶּשֶׂר" "וְהִנֵּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל בֶּשֶׂר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַד' וְטִמְאַתּוּ עָלָיו וְנִכְרְתָהּ" - נאכל לטהורים - חייבים עליו משום טמא, ושאינו נאכל לטהורים - אין טמאין חייבין עליו משום טמא. ר' אליעזר - יכול דחקו זבין ונכנסו לעזרה בפסח הבא בטומאה יכול יהו חייבין? ת"ל "וַיִּשְׁלְחוּ מִן הַמִּחֲנֶה כָּל צְרוּעַ וְכָל זָב וְכָל טָמֵא לְנֶפֶשׁ" - בזמן שטמאי מתים משתלחין - זבין ומצורעין משתלחין. אין טמאי מתים משתלחין - אין זבין ומצורעין משתלחין.
- בעיה - דחקו טמאי מתים ונכנסו להיכל בפסח הבא בטומאה מהו? מדאשתרי טומאת עזרה אשתרי נמי טומאת היכל או דילמא מאי דאשתרי אשתרי ומאי דלא אשתרי לא אשתרי?

- ❖ **רבא** - "וַיִּשְׁלְחוּ מִן הַמִּחֲנֶה" - אפילו מקצת מחנה (לחומרא).
- ❖ איכא דאמרי **ברבא** - "וַיִּשְׁלְחוּ מִן הַמִּחֲנֶה" (עזרה) "אֶל מַחוּץ לַמִּחֲנֶה תִּשְׁלָחוּם" (היכל) - כל היכא דקרינן ביה "אֶל מַחוּץ לַמִּחֲנֶה תִּשְׁלָחוּם" קרינן ביה "וַיִּשְׁלְחוּ מִן הַמִּחֲנֶה" (לקולא).

דף צו

- בעיה - דחקו טמאי מתים ואכלו אימורי פסח הבא בטומאה מהו? מדאשתרי טומאת בשר אשתרי נמי טומאת אימורין או דילמא מאי דאשתרי אשתרי ומאי דלא אשתרי לא אשתרי?
- **רבא** - מכדי טומאת אימורין מהיכא איתרבי? מטומאת בשר דכתיב "אשר לד'" - לרבות את האימורין, כל היכא דאיתיה לטומאת בשר איתיה לטומאת אימורין, כל היכא דליתיה לטומאת בשר ליתיה לטומאת אימורין.

- בעיה - אימורי פסח מצרים היכן הקטירו אותם? **אביי** - מי אמר שלא עשו כשר צלי בשפוד (וכך היתה הקטרתם). ועוד הא תנא **רב יוסף** - ג' מזבחות היו שם: על המשקוף, ועל שתי המזוזות, ותו מידי אחרינא לא הוה.
- משנה "מה בין פסח מצרים... כל שבעה".
- "דָּבְרוּ אֶל כָּל עַדְתֵּי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בְּעֶשֶׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׂה" - זה (פסח מצרים) מקחו בעשור, ואין פסח דורות מקחו בעשור.
- אחרי שהמיעוט "הזה" שנאמר בפסח מצרים הוציא פסחים אחרים מכלל ההלכה הנידונה, אם כן מקשה הגמרא עוד קושיות ("והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחודש הזה" "ואכלו את הבשר בלילה הזה", "וכל ערל יאכל בו", "כל בן נכר אל יאכל בו", "תושב ושכיר לא יאכל בו", "ומלתה אותו אז יאכל בו", "ועצם לא תשברו בו", "אל תאכלו ממנו נא") ודוחה הגמרא את כולם ומסבירה אחרת.
- למסקנה: מ"ועבדת את העבדה הזאת בחודש הזה" - שיהיו כל עבודות חודש זה כזה לומדים על פסח דורות:
 - א. טעון ביקור ארבעה ימים ו"הזה" למעוטי פסח שני.
 - ב. נאכל בלילה ו"הזה" לכדר' **אלעזר בן עזריה ור"ע** (סוף זמן אכילת פסח).
 - ג. ערל לא אוכל בפסח ו"בו" אינו אוכל אבל אוכל במצה ומרור.
 - ד. בן נכר לא אוכל בפסח ו"בו" המרת דת פוסלת ולא בתרומה.
 - ה. [תושב ושכיר לא אוכלים בפסח ו"בו" המרת דת פוסלת ולא בתרומה].
 - ו. מילת עבדיו או בנו מעכבת בפסח מלאכול ו"בו" מילת זכריו ועבדיו מעכבת ולא בתרומה.
 - ז. איסור שבירת עצם ו"בו" בכשר ולא בפסול.
 - ח. איסור אכילת נא ו"ממנו" לכדרבה **א"ר יצחק** (שערל אסור במעשר).
- "ונאכל בחפזון" - מניין? שנאמר וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בַּחֲפָזוֹן - אותו נאכל בחפזון ואין אחר נאכל בחפזון.
- למסקנה גורסים בסיפא של המשנה כך "ונאכל בחפזון בלילה אחד והוא הדין לפסח דורות וחיצונו כל היום ופסח דורות נהג כל שבעה".
- משנה "אמר ר' **יהושע** שמעתי... וכן תמורתו".
- מחלוקת:
 - ❖ **רבה** - קודם שחיטה ולאחר שחיטה.
 - ❖ **ר' זירא** - קודם חצות ולאחר חצות שנינו (ומה דקתני במשנה "קודם שחיטת הפסח" אימא "קודם זמן שחיטת הפסח").
- איכא דאמרי ראשון בדעת **רבא** - "אחר שחיטת הפסח קרב שלמים וכן תמורתו":

לא שנו אלא שנמצא אחר שחיטה והמיר בו אחר שחיטה אבל נמצא קודם שחיטה והמיר בו אחר שחיטה - תמורתו מכח קדושה דחוייה קא אתיא ולא קרבה.
איכא דאמרי שני בדעת **רבא** - "הפסח שנמצא קודם שחיטת הפסח - ירעה עד שיסתאב וימכר ויביא בדמים שלמים וכן תמורתו":
לא שנו אלא שנמצא קודם שחיטה והמיר בו קודם שחיטה אבל נמצא קודם שחיטה והמיר בו אחר שחיטה - תמורתו קריבה שלמים, והטעם - כי קבעה שחיטה מידי דחוי ליה, מידי דלא חזי ליה לא קבעה. ולמסקנה תיובתא על האיכא דאמרי השני.

- תניא, "פֶּשֶׁב" - לרבות את הפסח לאלוה, כשהוא אומר "אֶם פֶּשֶׁב" - לרבות פסח שעבר שנתו ושלמים הבאין מחמת פסח - לכל מצוות שלמים שטעון סמיכה ונסכים לתנופה חזה ושוק. וכשהוא אומר "וְאִם עֹז" הפסיק הענין - לימד על העז שאין טעונה אליה".

דף צז

- מחלוקת (לא למסקנה):
❖ **שמואל** - כל שבחטאת מתה - בפסח קרב שלמים, וכל שבחטאת רועה - בפסח נמי רועה.
❖ **ר' יוחנן** - אין הפסח קרב שלמים אלא שנמצא אחר שחיטה אבל קודם שחיטה לא.
ולמסקנה זו - **שמואל כר"ש** סובר (דאמר **ר"ש** - חמש חטאות מתות, ולשיטתו אין רועה) וגם שמואל חדא קאמר ולא דיבר על רועה אלא - כל שבחטאת מתה בפסח קרב שלמים וקמ"ל לאפוקי מדר' **יוחנן** דאמר - אין הפסח קרב שלמים אלא שנמצא אחר שחיטה אבל קודם שחיטה לא, אלמא שחיטה קבע קמ"ל חצות קבע.
ולמסקנת לישנא אחרינא **בשמואל** - סבר **כרבי** דאמר אבודה למיתה אולא (ולפי **רבי** כל אבודין למיתה אולא, ואילו בפסח היכא דאבד קודם חצות ונמצא קודם חצות - רועה, קסבר קודם לאו אבוד הוא (וקמ"ל חצות קבע).
• **רבא** - אבידת לילה - לאו שמה אבידה.
• משנה "המפריש נקבה... לשם שלמים".

דף צח

- **רב הונא בריה דרב יהושע** - שמע מינה (מהמשנה) תלת:
א. בע"ח נדחין.
ב. דחוי מעיקרא הוי דיחוי.

ג. יש דיחוי בדמים.

- ת"ר המפריש את פסחו ומת, אם בנו ממונה עמו - יביאנו לשום פסח. אין בנו ממונה עמו - יביאנו לשום שלמים לששה עשר (דקא סבר נדרים ונדרות - אין קרבין ביו"ט). מתי מת האב למסקנה?

- ❖ **רבה** - מת לאחר חצות, ומאי "יביאנו לשום פסח" - לשום פסח שני.
- ❖ **אבוי** - לצרדין קתני, מת אחר חצות - בנו ממונה עמו יביאנו לשום פסח, מת קודם חצות - אין בנו ממונה עמו - יביאנו לשום שלמים.
- ❖ **רב שרביא** - מת לאחר חצות, וכגון שהיה אביו גוסס בחצות.
- ❖ **רב אשי** - מת לאחר חצות, ור"ש היא דאמר - אין בע"ח נדחין.
- ❖ **רבנא** - כגון שהפרישו אחר חצות ומתו בעלים אחר חצות, וקא סבר - חצות קבע.

- משנה "הפסח שנתערב בזבחים... כהנים יאכלו".
- וא"ת הא מביא קודשים לבית הפסול (לר"ש מקשה, דממעט בזמן אכילת הבשר ואמר לשורפו - כאשר נתערב פסח עם בכורות), אין להקשות שכן ר"ש לטעמיה דמביאין קדשים לבית הפסול דתנן "אשם שנתערב בשלמים - ר' שמעון - ישחטו בצפון ויאכלו כחומר שבהן, אמרו לו - אין מביאין קדשים לבית הפסול". ולפי רבנן דאין מביאים, היכי עבדינן כאשר נתערב פסח בבכורות? **רבא** - נמתין לו עד שיוממו ויביא בהמה שמינה, ולימא "כל היכא דאיתיה לפסח תחול עליה דהאי", ואכיל להו (לתערובת) בתורת בכור בעל מום.
- משנה "חבורה שאבר פסחה... על שלך".

דף צט

- ת"ר אמר להן ואמרו לו - אוכל מן הראשון. לא אמר להן ולא אמרו לו - אינן אחראין זה לזה. מכאן אמרו חכמים - יפה שתיקה לחכמים ק"ו לטפשים שנאמר "אִילַן מִחֲרִישׁ חָקם יִחְשֹׁב".
- "שנים שנתערבו פסחיהם":
- **סתמא דגמרא** - מתניתין דלא כר' יהודה, דתניא "וְאִם יִמְעַט הַפֶּתִי מִהֵית מִשֶּׁה' - מלמד שמתמעטין והולכין, ובלבד שיהא אחד מבני החבורה קיים דברי ר' יהודה. ר' יוסי - ובלבד שלא יניחנו את הפסח כמות שהוא (בלא בעלים כלל)".
- **ר' יוחנן** - אפילו תימא כר' יהודה, כיון דאמר ר' יהודה - אין שוחטין את הפסח על היחיד, מעיקרא לאמנויי אחרינא בהדיה קאי, וכאחד מבני חבורה דמי. והוסיף **רב אשי** כי ממשנתינו מדויק דר' יהודה היא.

פרק ערבי פסחים

- משנה "ערב פסחים סמוך... מן התמחוי".
- שואלת הגמרא, למה דווקא המשנה מזכירה ערבי פסחים, והרי שנינו גם לגבי ערבי שבתות וימים טובים דתניא "לא יאכל אדם בערבי שבתות וימים טובים מן המנחה ולמעלה כדי שיכנס לשבת כשהוא תאוה דברי ר' יהודה. ר' יוסי - אוכל והולך עד שתחשך?"
- ❖ **רב הונא** - לא צריכא אלא לר' יוסי דאמר - אוכל והולך עד שתחשך, ה"מ בערבי שבתות וימים טובים אבל בערב פסח משום חיוב דמצה מודה.
- ❖ **רב פפא** - אפילו תימא ר' יהודה, התם בערבי שבתות וימים טובים - מן המנחה ולמעלה - הוא דאסור סמוך למנחה - מותר. אבל בערב פסח אפילו סמוך למנחה - אסור. (ולבסוף הגמרא מקשה על **רב פפא** ונשאר ללא מענה).

דף ק

- לפי **רב הונא** - מה שמצינו שנחלק ר' יוסי עם ר' יהודה בערב פסח זה לא לגבי התחלה אלא לגבי אם התחיל לאכול שאינו חייב להפסיק דתניא "מפסיקין לשבתות דברי ר' יהודה. ר' יוסי - אין מפסיקין. ומעשה ברשב"ג רבי יהודה ור' יוסי שהיו מסובין בעכו וקדש עליהם היום, א"ל רשב"ג לר' יוסי ברבי - 'רצונך נפסיק ונחוש לדברי יהודה חברינו?' אמר לו 'בכל יום ויום אתה מחבב דברי לפני ר' יהודה ועכשיו אתה מחבב דברי ר' יהודה בפני הגם לכבוש את המלכה עמי בבית' א"ל 'א"כ לא נפסיק שמא יראו התלמידים ויקבעו הלכה לדורות' - אמרו לא וזו משם עד שקבעו הלכה כר' יוסי".
- **שמואל** - אין הלכה לא כר' יהודה ולא כר' יוסי אלא פורס מפה ומקדש.
- תני חדא - שוין שאין מתחילין (לאכול מן המנחה ולמעלה), ותניא איך - שוין שמתחילין? והעמדנו את הברייתא הראשונה בערב פסח, ואת הברייתא השניה בערב שבת קודם תשעה (לאחר תשעה ר' יהודה ור' יוסי חולקים).

דף קא

- בני אדם שקידשו בבית הכנסת:

- ❖ **רב** - ידי יין - לא יצאו. ידי קידוש - יצאו. (ומה שמקדשים בבית זה כדי להוציא בניו ובני ביתו).
- ❖ **שמואל** - אף ידי קידוש - לא יצאו. (ומה שמקדשים בבית הכנסת זה כדי להוציא אורחים ידי חובתם דאכלו ושתו וישנים בבית הכנסת) ו**שמואל** לטעמיה - דסבר, אין קידוש אלא במקום סעודה (ואפילו ממקום למקום כחד ביתא) ואף **רב הונא ורבה** סבירא להו אין קידוש אלא במקום סעודה.
- ❖ **ר' יוחנן** - אף ידי יין - יצאו. **ר' יוחנן** לטעמיה - דסבר, אחד שינוי יין ואחד שינוי מקום - א"צ לברך. ולבסוף הקשנו על **ר' יוחנן** ונשאר בתיובא.
- יתיב **רב חסדא** וקאמר משמיה **רב הונא** - הא דאמרת שינוי מקום צריך לברך, לא שנו אלא מבית לבית אבל ממקום למקום - לא.
מחלוקת:
- ❖ **רב חסדא** - הא דאמר שינוי מקום צריך לברך, לא אמרן אלא בדברים שאין טעונין ברכה לאחריהן במקומן אבל דברים הטעונין ברכה לאחריהן במקומן - אין צריך לברך, והטעם - לקיבעא קמא הדר.
- ❖ **רב ששת** - אחד זה ואחד זה צריך לברך. (והגמרא מקשה על **רב חסדא**, ונשאר בקשיא).

דף קב

- תניא, "חברים שהיו מסובין ועקרו רגליהם לילך לבית הכנסת או לבית המדרש כשהן יוצאין - אין טעונין ברכה למפרע, וכשהן חוזרין אין טעונין ברכה לכתחילה. אמר **ר' יהודה** - בד"א בזמן שהניחו שם מקצת חברים אבל לא הניחו שם מקצת חברים, כשהן יוצאין - טעונין ברכה למפרע, וכשהן חוזרין - טעונין ברכה לכתחילה".
- תניא כוותיה **רב חסדא** - "חברים שהיו מסובין לשתות יין ועקרו רגליהן וחזרו - אין צריכין לברך".
- ת"ר בני חבורה שהיו מסובין וקדש עליהן היום - מביאין לו כוס של יין ואומר עליו קדושת היום ושני אומר עליו ברכת המזון דברי **ר' יהודה**. **ר' יוסי** - אוכל והולך עד שתחשך. גמרו כוס ראשון מברך עליו ברכת המזון והשני אומר עליו קדושת היום. וא"ת למה לא נאמר תרווייהו על כוס אחד, תירץ **רב ששת** - אין אומרים שתי קדושות על כוס אחד, והטעם - לפי שאין עושין מצוות חבילות חבילות, ומה שמצינו בברייתא שביו"ט שחל אחר שבת שכן אומרים על כוס אחד שתי קדושות - שמה מדובר על הברלה וקידשו שזה למעשה חדא מילתא היא (ששניהם משום קדושת יו"ט), אך אצלנו שזה

ברכת המזון וקידוש, זה שני דברים ואין אומרים אותם על כוס אחד (אלא אם כן אין לו אלא כוס אחד).

דף קג

- יום טוב שחל להיות אחר השבת, סדר ההבדלה כיצד:
 - ❖ **רב** - יקנ"ה.
 - ❖ **שמואל** - ינה"ק.
 - ❖ **רבה** - יהנ"ק.
 - ❖ **לוי** - קני"ה.
 - ❖ **רבנן** - קינ"ה.
 - ❖ **מר בריה דרבנא** - נקי"ה.
 - ❖ **מרתא משום ר' יהושע** - ניה"ק.
 - ❖ **ר' יהושע בן חנניה** - נהי"ק (משל למלך שיוצא ואפרכוס נכנס מלווים את המלך ואח"כ יוצאים לקראת אפרכוס).מאי הוי עלה?
 - ❖ **אביי** - יקזנ"ה.
 - ❖ **רבא** - יקנה"ז. והלכתא כרבא.
- מחלוקת ברעית **ב"ש** וב"ה לגבי סדרי הברכות בהבדלה:
 - ❖ **ר"מ: ב"ש** - נר מזון בשמים והבדלה. **ב"ה** - נר ובשמים ומזון והבדלה.
 - ❖ **ר' יהודה: לכ"ע** מזון בתחילה והבדלה בסוף, אך נחלקו, **שב"ש** - מאור ואח"כ בשמים. **וב"ה** - בשמים ואח"כ מאור.ואמר ר' יוחנן - נהגו העם כבית הלל ואליבא דר' יהודה.
- אמימר ומר זוטרא ורב אשי**, ישבו בסעודה, ושימש אותם **רב אחא בריה דרבא**, **אמימר** - בירך על כל כוס וכוס ודאמר 'נמלך אנא'. **מר זוטרא** - בירך על כוס ראשון ועל כוס של ברכה"ז ודעביד כתלמידי **רב** (שלפי שיטתם ברכה"ז מהווה הפסק, ולכן בירכו שוב על כוס ברכה"ז ולא נפטרו בכרכה של הכוס הראשונה). **רב אשי** - בירך על כוס ראשון בלבד.
- אבוקה להבדלה** - מצווה מן המובחר.
- ר' אושעיא** - לענין הבדלות: הפוחת לא יפחות מג' והמוסיף לא יוסיף על ז' (ובין יום השביעי לששת ימי המעשה" - מעין חתימה היא ולא ממנינא הוא).

דף קד

• מחלוקת:

- ❖ **שמואל** - המבריל צריך שיאמר מעין חתימה סמוך לחתימתו.
- ❖ **פומבדיתאי** - מעין פתיחתן סמוך לחתימתן.
- נפק"מ - יום טוב שחל להיות אחר השבת, דחתמינן בין קודש לקודש, לפי **שמואל** - בעי למימר "בין קדושת שבת לקדושת יום טוב הברדל". לפי **פומבדיתאי** - לא בעי למימר. מחלוקת לגבי מספר ההברלות שיכול להגיד:
- ❖ **ר' אושעיא** - אין לפחות מג' הברלות ולא להוסיף על ז', וכן דעת שאר התנאים.
- ❖ **ר' מנחם בר סימי בנן של קדושים וחנניא** - מספיק באמירת הברלה אחת ויכול להוסיף הרבה (אם רגיל). ונקרא "בנן של קדושים" - כיון שלא הסתכל בצורתא דזוזא.
- תניא, אומר הברלות - במוצאי שבתות, במוצאי ימים טובים, במוצאי יוהכ"פ, ובמוצאי שבת ליו"ט ובמוצאי יו"ט לחולו של מועד אך במוצאי יו"ט לשבת - לא אומר.
- **ריב"ל** - המבריל צריך שיאמר מעין הברלות האמורות בתורה.
- למסקנת הברייטא - סדר הברלות כך:
 - א. המבריל בין קודש לחול.
 - ב. בין אור לחושך.
 - ג. בין ישראל לעמים.
 - ד. בין טמא לטהור.
 - ה. בין מים העליונים למים התחתונים.
 - ו. בין כהנים ללויים.
 - ז. בין ישראל ללויים. (בין יום השביעי לששת ימי המעשה - מעין חתימה היא ולא ממנינא).

• וחותם:

- ❖ דעה אחת - בסדר בראשית.
- ❖ **אחרים** - ביוצר בראשית.
- ❖ **ר' יוסי בר' יהודה** - במקדש ישראל.

• ולמסקנה חותם:

- ❖ **רב** - מקדש ישראל.

❖ שמואל - המבדיל בין קודש לחול.

- תנא משמיה דר' **יהושע בן חנניא** - כל החותם מקדש ישראל והמבדיל בין קודש לחול - מאריכין לו ימיו ושנותיו.
- **עולא** הבדיל "ברוך המבדיל בין קודש לחול" ולא אמר שום הבדלות חוץ מזה ולא חתם בה, וא"ת הא שנינו "כל הברכות כולן פותח בהן בברוך וחותם בהן בברוך חוץ מברכת המצוות וברכת הפירות וברכה הסמוכה לחבירתה וברכה אחרונה שבק"ש - שיש בהן פותח בברוך ואין חותם בברוך, ויש מהן שחותם בברוך ואין פותח בברוך. והטוב והמטיב פותח בברוך ואינו חותם בברוך" וא"כ קשה **לעולא** שפתח בברוך ולא חתם? והתירוץ, הבדלה נמי כברכת המצוות דמיא, ברכת המצוות מ"ט משום דהודאה היא, הא נמי הודאה היא.

דף קה

- **רב** - כשם שהשבת קובעת למעשר כך שבת קובעת לקידוש אך להבדלה לא קובעת וה"מ לענין מיפסיק - דלא מפסקינן אבל להתחיל - לא מתחלינן, וגם מיפסק לא אמרינן אלא באכילה שלא מפסקינן אבל בשתיה (של חמרא או שיכרא, אך מים אפשר אף להתחיל) מפסקינן.
- ופליג על **רב הונא** שראה אדם ששותה מים לפני הבדלה ואמר ליה 'לא מפחד מר מאסכרה שהרי תנא משמיה ד**רבי עקיבא** - כל הטועם כלום קודם שיבדיל - מיתתו באסכרה'.
- **רב נחמן בר יצחק** - מדאמרי **בני ר' חייא** - מי שלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל והולך כל השבת כולו, הכא נמי מי שלא קידש בע"ש מקדש והולך כל היום כולו.
- ניסיונות להקשות על **רב נחמן בר יצחק** ("לילי שבת ולילי יו"ט", "כבוד יום וכבוד לילה") אך נדחים.
- אמרינן חביבה מצווה בשעתה בעיולי יומא, דכל כמה דמקדימינן ליה עדיף ומחבבינן ליה, אך באפוקי יומא לא אמרינן שכן מאחרינן ליה כי היכי דלא ליהוי עלן כטונא.
- תניא, "הנכנס לביתו במוצ"ש, מברך על היין ועל המאור ועל הבשמים ואח"כ אומר הבדלה על הכוס, ואם אין לו אלא כוס אחד - מניחו עד לאחר המזון ומשלשלן כולן לאחריו": ש"מ,
 - א. הבדיל בתפילה צריך שיבדיל על הכוס.
 - ב. ברכה טעונה כוס.
 - ג. כוס של ברכה צריכה שיעור.
 - ד. המברך צריך שיטעום.

- ה. טעמו פגמו.
- ו. טעם מבדיל.
- ז. אומר שני קדושות על כוס אחד.
- ח. ב"ש היא ואלכא דרבי יהודה.

דף קו

- **רב אשי** - מ"ט טעמו פגמו? משום דכוס של ברכה צריכה שיעור.
- למסקנה ת"ר: "זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ" - זוכרהו על היין בכניסתו, אין לי אלא בלילה, ביום מניין? ת"ל "זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת".
- ביום מה מברך? **רב יהודה** - "בורא פרי הגפן".
- **בני ר' חייא** - מי שלא הבדיל במוצ"ש - מבדיל והולך בכל השבת כולו. ועד כמה? ר' **זירא** - עד רביעי בשבת (כמו לענין גיטין). סייג זאת ר' **יעקב בר אידי** ואמר - שלענין ה'אור' (שאם לא בירך במוצ"ש 'בורא מאורי האש') - שוב אינו מברך.
- מחלוקת:
- ❖ **רב ברונא** בשם **רב** - הנוטל ידיו לא יקדש.
- ❖ **רב יצחק בר שמואל בר מרתא** - ראה את רב שפעמים חביב עליו לחם והיה מקדש על לחם (למרות שנוטל לפני) ופעמים חביב עליו יין והיה מקדש על יין.
- **רב** - טעם אינו מקדש.
- טעם מהו שיבדיל:
- ❖ **רב הונא** - מבדיל.
- ❖ **רב אסי** - אינו מבדיל.
- מחלוקת דומה:
- ❖ **רב יוסף** בשם **שמואל** - טעם אינו מקדש, טעם אינו מבדיל.
- ❖ **רבה** בשם **רב נחמן** בשם **שמואל** - טעם מקדש וטעם מבדיל.

דף קז

- **רבא** - הילכתא טעם מקדש וטעם מבדיל, ומי שלא קידש בע"ש - מקדש והולך כל היום כולו עד מוצאי שבת. מי שלא הבדיל במוצאי שבת - מבדיל והולך כל השבת כולו.
- אסור לו לאדם שיאכל קודם שיבדיל.

- **רב** - אין מבדילין ואין מקדשין על שכר.
- **רבי** קידש על שכר בר תליסר מגני (שנתן המים על התמרים ואח"כ נותנן על תמרים אחרים שלוש עשרה פעם) טעמיה הוה בסיס טובא, אמר 'כגון זה ראוי לקדש עליו ולומר עליו כל שירות ותשבחות שבכולם' (למרות שבליילה צעריה אמר 'מיסרן ומפייס')!.
- כמה אמרות על שכר:
- **רב יוסף** - אדור ברבים דלא אישתי שיכרא. **רבא** - אישתי מי זוריון (משרת הפשתן) ולא אישתי שיכרא. ואמר **רבא** - תיהוי שקיותיה שיכרא מאן דמקדש אישיכרא. **רב הונא** מצא את **רב** מקדש על שיכרא אמר לו 'שרי אבא למיקני איסתירי משיכרא'.
- **אביי** - למסקנה - ת"ר אין אומרים הבא כוס של ברכה לברך אלא על היין.
- מחלוקת:
- ❖ **ת"ק** - אין מקדשין על שכר.
- ❖ **ר' אלעזר בר' שמעון** - מקדשין.
- מחלוקת בשיעור טעימת היין:
- ❖ **ת"ק** - כל שהוא.
- ❖ **ר' יוסי בר' יהודה** - מלא לוגמיו.
- **רב** - המקדש וטעם מלא לוגמיו - יצא. ואם לאו - לא יצא.
- "סמוך למנחה": בעיה, סמוך למנחה גדולה, ומשום פסח דילמא אתי למימשך ואתי לאימנועי מלמיעבד פסח או דילמא סמוך למנחה קטנה, ומשום מצה דילמא אתי למיכלה למצה אכילה גסה? ולמסקנה פשטנו, סמוך למנחה קטנה. (**רבי יוסי** - אבל מן המנחה ומעלה יכול לטבל במיני תרגימא. **ר' יצחק** היה מטבל בירקות. בברייתא ששנינו, שהשמש יכול לטבל בבני מעיין).
- **רבא** היה שותה יין כל ערב פסח, כי היכי דינגרריה לליביה דניכיל מצה טפי בערב, ומניין שיין מיגרר גריר? דתנן "בין הכוסות הללו אם רצה לשתות ישתה. בין שלישי לרביעי - לא ישתה" ואם אמרת שיין מסעד דסעיד למה ישתה? הא קא אכיל למצה אכילה גסה אלא שמע מינה מגרר גריר.

דף קח

- למסקנה **רב ששת** היה יושב בתענית כל ערב פסח, הואיל והיה איסטניס ואם היה טועם משהו בערב פסח, לערב לא היה יכול לאכול.

- **ר' אושעיא בשם ר' אלעזר** - מכשיר היה **בן בתירא** בפסח ששחטו שחרית בארבע עשר לשמו, ומהבוקר זמן הפסח דכולי יומא חזי לפסח דסבר "בין הערפלים" - בין ערב דאתמול לערב של עכשיו.
- במה צריך או לא צריך הסבה:
מצה - צריך הסבה. **מרור** - אין צריך הסבה.
יין:
- יש אומרים בשם **רב נחמן** - צריך.
יש אומרים בשם **רב נחמן** - לא צריך. ולא פליגי בשתי כוסות צריך ובשתי כוסות אחרות לא צריך:
- ❖ אמרי לה להאי גיסא - שבשתי כוסות ראשונות צריך שכן מתחיל החירות, ובשתי האחרונות לא צריך שכן מאי דהוה הוה.
- ❖ ואמרי לה להאי גיסא - שבשתי כוסות אחרונות צריך, דההיא שעתא קא היה חירות. ובשתי כוסות ראשונות לא צריך, דאכתי 'עבדים היינו' קאמר.
- והואיל ואיתמר הכי ואיתמר הכי - בכל ארבעת הכוסות בעינן הסבה.
עוד מדיני הסבה:
- **פרקדן** - לא שמיה הסבה, ולא עוד אלא שמא יקדים קנה לוושט. **הסיבת ימין** - לא שמיה הסבה. **אשה אצל בעלה** - לא בעי הסבה, ואם אישה חשוכה היא, צריכה הסבה. **בן אצל אביו** - בעי הסבה. **בשוליא דנגרי** - צריך הסיבה. **שמש** - צריך הסיבה. **תלמיד אצל רבו** -
- ❖ **רבה** - צריך הסבה.
- ❖ **רב יוסף** - לא צריך הסבה, שכן מורא רבך כמורא שמים.
- **ריב"ל** - נשים חייבות בארבע כוסות שאף הן היו באותו הנס.
- למסקנה - ארבע כוסות הללו, צריך שיהיה בכל אחד ואחד מהן רובע רביעית (כוס יפה) דהוי להו כולהו רביעית. **ואם שתאן חי** - ידי יין - יצא, ידי חירות - לא יצא. **שתאן בבת אחת** - ידי יין - יצא, ידי ארבע כוסות - לא יצא. **השקה מהן לבני ולבני ביתו** - יצא, והוא דאישתי רובא דכסא.
- **ר' יהודה** - בארבע כוסות צריך שיהא בהם טעם ומראה יין, והטעם - דכתיב "אל תרא יין כי יתאדם".

דף קט

- ת"ד הכל חייבין בארבע כוסות הללו. אחד אנשים ואחד נשים ואחד תינוקות. אמר ר' יהודה - וכי מה תועלת יש לתינוקות ביין? אלא מחלקין להן קליות ואגוזים בערב פסח

כדי שלא ישנו, וישאלו. אמרו עליו על ר' עקיבא, שהיה מחלק קליות ואגוזין לתינוקות בערב פסח כדי שלא ישנו, וישאלו.

- תניא, ר' אליעזר - חוטפין מצות בלילי פסחים בשביל תינוקות שלא ישנו. תניא, אמרו עליו על ר' עקיבא מימיו לא אמר הגיע עת לעמוד בבהמ"ד חוץ מערבי פסחים (בשביל התינוקות כדי שלא ישנו בערב) וערב יום הכיפורים (כדי שיאכילו את בניהם).
- ת"ר חייב אדם לשמח בניו ובני ביתו ברגל שנאמר "וְשִׂמְחָתָּ בְּחֶגְדְּךָ". כמה משמחים? ביין. ר' יהודה - אנשים - בראוי להם - יין. נשים - ככל - בכגדי צבעונין. בא"י - בכגדי פשתן מגוהצין.

תניא, ר' יהודה בן בתירא - בזמן שבית המקדש קיים אין שמחה אלא בבשר שנאמר "וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים וְאֶכְלָתָּ שֶׁם וְשִׂמְחָתָּ לִפְנֵי ד' אֱלֹהֶיךָ" ועכשיו שאין בית מקדש קיים, אין שמחה אלא ביין שנאמר "וַיֵּינְךָ יִשְׂמַח לְכָב אָנוּשׁ".

- בענין מידות שעל ידם שיערו רביעית:
ר' יצחק - קסתא דמוריסא (מדה שמודדין בה את המוריסי) שהיתה בציפורי - היתה כלוג של מקדש ובה משערין רביעית של פסח (4 רביעיות היו לוג). ר' יוחנן - תמנתא קרמייתא דהוה בטבריה (מדה שהיתה כבר בטבריה) היתה יתירה על התמנתא דהשתא (המידה של עכשיו) ברביעית, ובה משערין רביעית.

- רב חסדא - רביעית של תורה שיעורה - אצבעים על אצבעים ברום אצבעים וחצי אצבע וחומש אצבע, כדתניא "וַיִּרְחֹץ בְּמִים אֶת כָּל בְּשָׂרוֹ" - שלא יהא דבר חוצץ בין בשרו למים. 'בְּמִים' - במי מקוה. 'בְּמִים אֶת כָּל בְּשָׂרוֹ' - מים שכל גופו עולה בהן, וכמה הן? אמה על אמה ברום שלוש אמות ושיעורו חכמים שיעור מי מקוה ארבעים סאה.

- נסיון להוכיח ששולחן של מקדש של פרקים היה, אך נדחה.
- "ולא יפחתו לו מארבע כוסות" ושואלת הגמרא - היכי מתקני רבנן מידי דאתי בה לידי סכנה, והתניא "לא יאכל אדם תרי ולא ישתה תרי ולא יקנח תרי ולא יעשה צרכיו תרי"?

❖ רב נחמן - "ליל שְׁמֵרִים" - ליל המשומר ובא מן המזיקין.

❖ רבא - כוס של ברכה מצטרף לטובה ואינו מצטרף לרעה.

❖ רבינא - ארבעה כסי תיקנו רבנן דרך חירות כל חד וחד מצווה באפי נפשה הוא.

דף קי

- מה ששנינו בברייתא "...לא יעשה צרכיו..." הכי קאמר - לא יאכל תרי ישתה תרי ויעשה צרכיו אפילו פעם אחת דילמא חליש ומיתרע.

- ת"ר שותה כפלים - דמו בראשו, וסייג **רב יהודה** - אימתי? בזמן שלא ראה פני השוק אבל ראה פני השוק - הרשות בידו, ולא אמרנו שדמו בראשו אלא שרוצה לצאת לדרך אבל בביתו לא. **ר' זירא** - ולישן כלצאת לדרך דמי. **רב פפא** - ולצאת לבית הכסא כלצאת לדרך דמי. ואם אדם חשוב הוא אז גם בבית יש לחוש.

• מחלוקת:

- ❖ **עולא** - עשר כוסות - אין בהם משום זוגות (לטעמיה דאמר - עשרה כוסות תיקנו חכמים בבית האבל, ואי ס"ד עשר כוסות יש בהן משום זוגות היכי קיימי רבנן ותקנו מילתא דאתי לידי סכנא) אך שמונה יש בהן משום זוגות.
- ❖ **רב חסדא ורבה בר רב הונא** - שמונה אין בהן משום זוגות אך שש יש.
- ❖ **רבה ורב יוסף** - שש אין בהן משום זוגות אבל ארבע יש.
- ❖ **אבוי ורבא** - ארבע אין בהן משום זוגות אך שתיים יש (ואזל **רבא** לטעמיה - **דרבא** אפקינהו לרבנן בארבע כוסות אע"ג דאיתזיק **רבא בר ליואי** - לא חש לה למילתא דאמר ההיא משום דאיתבן בפירקא הוה).

• אמרות אמוראים בעניני שדים וכשפים:

- **רב יוסף** - אמר לי **יוסף שידא**, אשמדאי מלכא דשידי ממונה הוא אכולהו זוגי ומלכא לא איקרי מזיק. ואיכא דאמרי לה להאי גיסא - אדרבה מלכא רתחנא הוא מאי דבעי עביד.

רב פפא - אמר לי **יוסף שידא**, בתרי קטלינן בארבעה לא קטלינן. בארבעה מזקינן, בתרי בין בשוגג בין במזיד, בארבעה במזיד - כן, בשוגג - לא. ואם שכח ושתה בזוגות מה תקנתו? יקח אגודל יד ימינו ביד שמאלו ואגודל שמאלו ביד ימינו ויאמר "אתון ואנא הא תלתא" ואי שמיע ליה ואמר "אתון ואנא הא ארבעה" נימא ליה "אתון ואנא הא חמישה". ואי שמיע ליה דאמר "אתון ואנא הא שיתא" נימא לה "אתון ואנא הא שבעה" היה מעשה עד מאה ואחד ופקע שידא.

אמימר - אמרה לי גבירתן של נשים כשפניות (השולטת עליהן ומלמדתן), מאן דפגע בנשים כשפניות נימא הכי "חרי (צואה) חמימי בדיקלא בזיאי לפומיכו נשי דחרשיא קרח קרחיכו פרח פרחיכי איבדור תבלונייכי פרחא זיקא למורידא חדתא דנקטיתו נשים כשפניות ארתנני וחננכי לא אתיתי לגו השתא דאתיתי לגו קרחנני וחננכי".

- במערבא - לא קפירי על זוגות. **רב דימי** מנהרדעא קפיד אפילו על רושמה דחביתא. כללא דמילתא - כל דקפיד - קפדי בהדיה, ודלא קפיד - לא קפדי בהדיא, ומיהו למיחש מיבעי.

- **רב דימי** - שתי ביצים ושני אגוזין ושתי קישואין ודבר אחר - הלכה למשה מסיני - שמקפידין בזוגותיהן, ומסתפקא להו לרבנן מהו דבר אחר, וגזור רבנן בכולהו זוגי משום

דבר אחר, והא דאמרן עשרה שמונה שישה ארבעה - אין בהם משום זוגות, אבל לענין כשפים אפילו הרבה - חיישינן.

• **רב עוורא - קערות וככרות** - אין בהן משום זוגות, כלל דמילתא - כל שגמרו בידי אדם - אין בהן משום זוגות. גמרו בידי שמים במילי מיני מאכל - חיישינן. **נמלך** - אין בהן משום זוגות. **חנות** - אין בהן משום זוגות. **אורח** - אין בהן משום זוגות. **אשה** - אין בה משום זוגות, ואם אישה חשובה - חיישינן.

רב חנינא בריה דר' יהושע - איספרגוס מצטרף לטובה ואין מצטרף לרעה.

רבא - זוגי לחומרא, ואמרי ליה זוגי לקולא.

רב יוסף - תרי דחמרא וחד שיכרא - לא מצטרף. תרי דשיכרא וחד דחמרא - מצטרף, וסימנך "זה הכלל כל המחזור לו מן החמור ממנו טמא מן הקל ממנו טהור".

• מחלוקת:

❖ **רב** - תרי קמא תכא וחד אתכא - מצטרפי. חד מקמי תכא ותרי אתכא - לא מצטרפי.

❖ **רב משרשיא** - גם חד מקמי תכא ותרי אתכא - מצטרפי.

ולכ"ע - תרי אתכא וחד לבתר תכא - לא מצטרפי (כי היא מעשה דרבה בר נחמני).

דף קיא

• מחלוקת:

❖ **שמואל** - כל המזוג מצטרף חוץ מן המים (דווקא מזוג חם לקר או הפוך, אך מזוג חם לחם או קר לקר - מצטרף).

❖ **ר' יוחנן** - אפילו מים.

• **ר"ל** - ארבעה דברים העושה אותן דמו בראשו:

א. הנפנה בין דקל לכותל, והוא דלית ארבע אמות וליכא דרכא אחרינא.

ב. העובר בין שני דקלים, והוא דלא פסקינהו רה"ר.

ג. השותה מים שאולין, והוא דשאל אותם קטן ובשדה ורק מים ולא יין או שכר.

ד. העובר על מים שפוכין ואפילו שפכתו אשתו בפניו, והוא דלא אפסקינהו בעפרא ולא תף בהו רוקא ולא עבר עלייהו שימשא ולא עבר עלייהו שישים ניגרי ולא רוכב על חמור ולא לובש סנדלים. וה"מ היכא דליכא למיחש לכשפים אבל היכא דאיכא למיחש לכשפים, אע"ג דאיכא כל הני - חיישינן.

• ת"ר שלושה אין ממצעין ולא מתמצעין ואלו הן: כלב דקל ואשה. וי"א - אף החזיר. וי"א - אף הנחש. ואם ממצעין מה תקנתו? א. נפתח בא-ל ונפסיק בא-ל. ב. נפתח בלא

ונפסיק בלא. (שניים העוברים ואישה נידה באמצע: אם בתחילת נדתה - הורגת אחת מהן. ואם בסוף נידתה - מריבה עושה בהן. מה התקנה? נפתח בא-ל ונפסיק בא-ל).

- שתי נשים היושבות כל אחת בצד אחר של שביל ומכוונות פניהם אחת כלפי השנייה ווראי עוסקות בכשפים. מה תקנתו? שילך בדרך אחרת ואם אין, אם יש איתו איש אחר שיחזיקו ידיים ויעברו ואם אין, שיאמר "אגרת אזלת אסיא בלוסיא מתקטלא בחק קבל".

- האי מאן דפגע באיתתא בעידנא דסלקא מטבילת מצווה: אם הוא קדם ומשמש - אחדא ליה לדידה רוח זנונים. ואם היא קדמה - אחדא לה לדידה רוח זנונים. ומה התקנה? יאמר "שפך בוז על נדיבים ויתעם בתהו לא דרך".

- "גם כי אלך בגיא צלמות לא איךא רע כי אתה עמדי" - זה הישן בצל דקל יחיד. בשדה - כשלא נופל צל חברו עליו, ובעיר - אע"ג דנפיל, והולך ובצל לבנה (במערכה).

- האי מאן דמפני אגירא דדיקלא - אחדא ליה לדידה רוח פלגא. האי מאן דמצלי רישיה אגירא דדיקלא - אחדא ליה רוח צרדא. האי מאן דפסעי אדיקלא: אי מיקטל - קטיל. אי איעקר - מיעקר ומיית, והנ"מ דלא מנח כרעיה עילויה אבל מנח כרעיה עילויה לית לן בה.

- ארבעה צל הוי (שרוח רעה שורה תחתיהם): א. דדקלא יחידא. ב. דכנדא. ג. דפרחא. ד. דזרדתא. איכא דאמרי - אף טולא דארבא וטולא דערבחה. כללא דמילתא - כל דנפיש ענפיה - קשי טוליה. וכל דקשי סילויה - קשי טוליה חוץ מ'כרו משא'.

- שמות השדים בבי פרחי - רוחי. בי זרדתא - שידא. בי אגרי - רישפי. נפק"מ לקמיע. לשדים דבי פרחי - אין עינים ונפק"מ שאפשר לברוח מפניהם. בי זרדתא דסמוך לעיר - יש בו לפחות שישים שדים, ונפק"מ לקמיע.

- תרי קטבי (שדים) הוו: א. קטב מרירי שמו, והוא לפני הצהרים ונראה בכד של הכותח והדר ביה בחשא. ב. קטב ישוד צהרים שמו, והוא אחר צהרים ונראה גבי קרנא דעזא והדר ביה כנפיא.

- מאחד בתמוז עד ט"ז בתמוז - ודאי שכיחי שדים. מכאן ואילך - ספק שכיחי ספק לא שכיחי, ומשתכחי בטולי דחצבא דלא חצב גרמידא (אמה) ובטולי דצפרא ודפניא דלא הוי גרמידא, ועיקר נמצא - בטולי דבית הכסא.

- **רב יוסף** - ג' דברים מביאים עיוון לנהורא: א. מן דסריק רישיה יכש. ב. מאן דשתי טיף טיף. ג. מאן דמסיים מסאני אדמייתניה כרעא.

דברים קשים לעניות: א. תלאי בביתיה (ודוקא לחם). ב. פארי בביתא. ג. פירורין בביתא. ד. צעא אפומיה דחצבא.

בלילי שבתות ובלילי רביעיות - שרו המזיקין עילויה. שר המזון נקרא שמו - נקיד. שר העניות נקרא שמו - נבל. מאן דשתו מיא בצעי - קשה לברוקת.

דף קיב

- א. מאן דאכיל תחלי ולא משי ידיה - מפחד שלושים יום.
- ב. מקיז דם ולא משי ידיה - מפחד שבעה ימים.
- ג. מסתפר ולא משי ידיה - מפחד שלושה ימים.
- ד. גוזז ציפורנים ולא משי ידיה - מפחד יום אחד.
- ובכל הפחדים האלו - מפחד אך אינו יודע ממה מפחד.
- יד על השפתיים - דרך להביא לו פחד.
- יד על המצח - דרך לשינה.
- תנא - אוכלין ומשקין תחת המיטה אפילו מחופין בכלי ברזל - רוח רעה שורה עליהן.
- ת"ר לא ישתה אדם מים לא בלילי רביעיות ולא בלילי שבתות, ואם שתה - דמו בראשו מפני סכנה (רוח רעה), ואם צחי מה יעשה? יאמר שבע קולות שכתוב בפסוק "קול ד' על המים..." ואם לא יעזור יאמר "לול שפן אניגרון אנירדפין בין כוכבי יתיבנא בין בליעי שמיני אזילנא". ואם לא יעזור אז אם יש איש יחד איתו יעורר אותו ויאמר לו "פלניא בר פלנתא צחינא מיא והדר ישתה. ואם לא יעזור יקרקש נכתמא אחצבא והדר ישתה. ואם גם זה לא יעזור נישדי בה מידי והדר נישתי.
- ת"ר לא ישתה אדם מים, לא מן הנהרות ולא מן האגמים בלילה, ואם שתה - דמו בראשו מפני הסכנה (שברירי). ואי צחי מה יעשה? אם יש אדם יחד איתו יאמר לו "פלניא בר פלנתא צחינא מיא" ואם אין, יאמר לעצמו "פלניא אמרה לי אימי איזדהר משברירי שברירי ברידי יריי רי צחינא מיא בכסי חיורי".
- "ואפילו מן התמחוי" - לא נצרכה אלא לר"ע דאמר - עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות, הכא משום פרסומי ניסא מודה.
- תנא דבי אליהו - אע"פ שאמר ר"ע - עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות אבל עושה הוא דבר מועט בתוך ביתו (דהיינו כסא דהרסנא), כדתנן "ר' יהודה בן תימא - הוי עז כנמר וקל כנשר ורץ כצבי וגיבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים".
- ת"ר שבעה דברים צוה ר"ע את ר' יהושע בנו:
 - א. אל תשב בגובהה של עיר ותשנה.
 - ב. אל תדור בעיר שראשיה תלמידי חכמים.
 - ג. אל תכנס לביתך פתאום כ"ש לבית חבירך.
 - ד. אל תמנע מנעלים מרגליך.
 - ה. השכם ואכול בקיץ מפני החמה ובחורף מפני הצינה.
 - ו. עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות.

ז. הוי משתדל עם אדם שהשעה משחקת לו (לא רק למיעבד שותפות בהדיה אלא אפילו למיזבן מיניה ולזבוני ליה).

• חמישה דברים צוה ר"ע את ר"ש בן יוחאי כשהיה חבוש בבית האסורין:

א. אם ביקשת ליחנק, היתלה באילן גדול.

ב. כשאתה מלמד את בנך למדהו בספר מוגה (דהיינו בחדתא).

ג. לא תבשל בקדירה שבישל בה חבירך (הפירוש: א) גרושה בחיי בעלה. (ב) אלמנה, לפי שאין כל אצבעות שוות).

ד. מצווה וגוף גדול – אוכל פירות ולא שכר.

ה. מצווה וגוף טהור – נושא אשה ולו בנים.

• ארבעה דברים ציווה רבינו הקדוש את בניו:

א. אל תדור בשכנציב משום דליצני הוו ומשכו לך בליצנותא.

ב. אל תשב על מטה ארמית (פירוש: א) לא לישון בלי ק"ש. (ב) לא להתחתן עם גיורת.

(ג) ארמאית ממש ומשום מעשה דרב פפא).

ג. אל תבריק עצמך מן המכס, והטעם – דיילמא משכחו לך ושקלי מנך כל דאית לך.

ד. אל תעמוד בפני השור בשעה שעולה מן האגם – מפני שהשטן מרקד בין קרניו (ומדובר בשור שחור וביומי ניסן).

• תני רב אושעיא – מרחיקין משור תם – חמישים אמה. ממועד – כמלא עיניו.

• תנא משמיה דר"מ – ריש תורא בדיקולא – סק לאיגרא ושדי דרגא מתותך. רב – לחש

השור – "הן הן". לחש האריה – "זה זה". לחש הגמל – "דא דא". לחש הארבה – "הילני הייא הילא והילוק הוליא"

• אבי:

א. עור (מאן דגני אמשכא דצלא).

ב. דג (שיבוטא ביומי ניסן).

ג. כוס (שירי כסא דהרסנא).

ד. חמין (חמימי דחמימי משרדו עילויה).

ה. ביצים (מאן דמדרך אקליפס).

ו. כינים לבנים (מאן דמחזור לבושיה ולא נטיר ליה שמונה ימים והדר לבוש לה בריין הנך כינים).

כל אלה קשין לדבר אחר.

• לישנא ראשונה ברב פפא – ביתא דאית בה שונרא – לא ניעול בה איניש בלא מסני.

והטעם – משום דשונרא קטיל לחויא ואכיל ליה ואית ביה בחיויא גרמי קטיני, ואי יתיב לה גרמא דחיויא אכרעיה לא נפיק ואסתכן ליה.

- לישנא שניה ברב פפא - ביתא דלית ביה שונרא לא ניעול ביה איניש בחושך, והטעם - דילמא מיכריך ביה חויה ולא ידע ומסתכן.
- שלושה דברים ציווה ר' ישמעאל ברבי יוסי את רבי:
 - א. אל תעש מום בעצמך, דהיינו, לא תיהוי לך דינא בהדי תלתא, דחד הוי בעל דינך ותרי סהדי.
 - ב. אל תעמוד על המקח בשעה שאין לך דמים.
 - ג. אשתך טבלה - אל תזרקק לה לילה ראשון (ובנדה דאורייתא - הואיל והוחזק מעין פתוח דילמא משכא זיבה).
- שלושה דברים צוה ר' יוסי בר' יהודה את רבי:
 - א. אל תצא יחידי בלילה.
 - ב. אל תעמוד בפני הנר ערום (דתניא "העומד בפני הנר ערום - הוי נכפה, והמשמש מיסתו לאור הנר - הווינן לו בנים נכפין).
 - ג. אל תכנס למרחץ חדש שמא תפחת, ועד כמה? עד י"ב חודש.
- ת"ר המשמש מיסתו על מטה שתינוק ישן עליה - אותו תינוק נכפה, ולא אמרן אלא דלא הוי בר שתא אך ישן להדי כרעיה, ולא מנח ידיה עילויה.
- תניא - לא יצא יחידי בלילה, לא בלילי רביעיות ולא בלילי שבתות מפני שאגרת בת מחלת היא ו-18 ריבוא של מלאכי חבלה יוצאין, וכל אחד ואחד יש לו רשות לחבל בפני עצמו.

דף קיג

- א"ל רב לרב אסי:
 - א. לא תדור במתא דלא צניף בה סוסיא ולא נבח בה כלבא.
 - ב. אל תדור בעיר דריש מתא אסיא.
 - ג. לא תתחתן עם שתיים, ואם התחתנת כבר אז תתחתן עם עוד אחת.
- א"ל רב לרב כהנא:
 - א. הפוך נבילתא ולא תיפוך במילי.
 - ב. פשוט נבילתא בשוקא ושקיל אגרא (ולא תימא - כהנא אנא וגברא רבא אנא וסניא בי מלתא).
 - ג. סלקת לאיגרא שירותך בהדך.
 - ד. מאה קרי במתא בזוזא תותי כנפיך ניהוו.
- א"ל רב לחייא בריה -
 - א. לא תשתי סמא.

- ב. לא תשוור ניגרא.
- ג. לא תעקר ככא.
- ד. לא תקנא בחיזיא.
- ה. לא תקנא בארמאה.

ת"ר:

ג' אין מתקנאין בהן ואלו הן: נכרי קטן ונחש קטן ותלמיד קטן. והטעם - דמלכותיהו אחורי אודנייהו קאי.

א"ל **רב לאיבו** בריה:

- א. אדחלא אכרעך, זבינך זבין.
- ב. כל מילי זבין ותחרט בר מחמרא דזבין ולא תחרט.
- ג. שרי כיסיך פתח שקיך.
- ד. קבא מארעא ולא כורא מאיגרא.
- ה. תמרא בחלוזך לבית סודנא (סוד נאה וגמ"ח) רהיט, ועד כמה? עד 3 סאין.
- **רב פפא** - כל אגב - גביא בעי. כל אשראי - ספק אתי ספק לא אתי, ודאתי מעות רעות נינהו.

• **ר' יוחנן** משום אנשי ירושלים:

- א. כשאתה יוצא למלחמה, אל תצא בראשונה אלא תצא האחרונה כדי שתכנס בראשונה.
- ב. עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות.
- ג. הוי משתדל עם מי שהשעה משחקת לו.
- **ר' יהושע בן לוי** משום אנשי ירושלים:
- א. אל תרכב בגגות משום מעשה שהיה (רוד וכת שבע).
- ב. בתך בגרה שחרר עבדך ותן לה.
- ג. הוי זהיר באשתך מחתנה הראשון, והטעם:
- ❖ **רב חסדא** - משום ערוה.
- ❖ **רב כהנא** - משום ממון.
- ולמסקנה הא והא איתנהו.

• **ר' יוחנן** - ג' מנוחלי העוה"ב אלו הן:

- א. הדר בא"י.
- ב. מגדל בניו לת"ת.
- ג. המבדיל על היין במוצאי שבתות (ממה שנשאר לו מהקידוש להבדלה).
- ועוד אמר **ר' יוחנן** - שלושה מכריז עליהן הקב"ה בכל יום:
- א. על רווק הדר בכרך ואינו חוטא.

- ב. על עני המחזיר אבירה לבעלה.
 - ג. על עשיר המעשר פירותיו בצינעה.
- שלושה הקב"ה אוהבין:
 - א. מי שאינו כועס.
 - ב. מי שאינו משתכר.
 - ג. מי שאינו מעמיד על מידותיו.
- שלושה הקב"ה שונאין:
 - א. המדבר אחד בפה ואחד בלב.
 - ב. היודע עדות בחבירו ואינו מעיד לו.
 - ג. הרואה דבר ערוה בחבירו ומעיד בו יחידי (אך מותר לו לשנאתו. ולגבי להגיד לרבו כדי שרבו ישנאנו, אזי אם נאמן על רבו כבי תרי אז יגיד ואם לאו לא יגיד).
- ת"ר: שלושה חייהן אינן חיים:
 - א. הרחמנין.
 - ב. הרתחנין.
 - ג. אניני דעת.
- ת"ר: שלושה שונאין זה את זה:
 - א. הכלבים.
 - ב. התרנגולין.
 - ג. החכרין.
- י"א - אף הזונות.
- וי"א - אף תלמידי חכמים שבבל.
- ת"ר: שלושה אוהבין זה את זה:
 - א. הגרים.
 - ב. עבדים.
 - ג. עורבים.
- ארבעה אין הדעת סובלתם:
 - א. דל גאה.
 - ב. עשיר מכחש.
 - ג. זקן מנאף.
 - ד. פרנס מתגאה על הציבור בחינם.
- וי"א - אף מגרש את אשתו פעם ראשונה ושניה ומחזירה.
- וּת"ק דלא החשיב זאת: א. פעמים וכתובתה מרובה. ב. יש לו בנים הימנה ולא מצי מגרש לה.
- חמשה דברים צווה כנען את בניו:

- א. אהבו זה את זה.
 - ב. אהבו את הגזל.
 - ג. אהבו את הזמה.
 - ד. שנאו את אדוניכם.
 - ה. אל תדברו אמת.
- ששה דברים נאמרים בסוס:

- א. אוהב את הזנות.
 - ב. אוהב את המלחמה.
 - ג. רוחו גסה.
 - ד. מואס את השינה.
 - ה. אוכל הרבה.
 - ו. מוציא קמעה.
- וי"א - אף מבקש להרוג בעליו במלחמה.

- שבעה מנודים לשמים ואלו הן:

- א. מי שאין לו אשה.
- ב. יש לו אישה אך אין לו בנים ואינו מגרשה.
- ג. יש לו בנים ואין מגדלן לת"ת.
- ד. מי שאין לו תפילין בראשו ותפילין בזרועו.
- ה. אין לו ציצית בבגדו.
- ו. אין לו מזוזה בפתחו.
- ז. המונע מנעלים מרגליו.

וי"א - אף מי שאין מיסב בחבורה של מצוה.

- **ר' יוסי איש הוצל** - מנין שאין שואלין בכלדיים? שנאמר "תמים תהיה עם ד' אלקיך". ומנין היודע בחבירו שהוא גדול ממנו אפילו בדבר אחד, שחייב לנהוג בו כבוד? שנאמר "כל קבל די רוח יתירא בה ומלכא עשית להקמותה על כל מלכותא".

- היושבת על דם טוהר - אסורה לשמש עד עונה.
תנא:

א. הוא יוסף איש הוצל הוא יוסף הבבלי הוא איסי בן גור אריה הוא איסי בן יהודה הוא איסי בן גמליאל הוא איסי בן מהללאל, ומה שמו? איסי בן עקביה.

ב. הוא ר' יצחק בן טבלא הוא ר' יצחק בן חקלא הוא ר' יצחק בן אלעא הוא ר' יצחק בן אחא דשמעתא הוא ר' יצחק בן פנחס דאגדתא.

דף קיד

- **ר' יהודה בר' אילעי** - אכול בצל ושב בצל, לא תיכול אווזין ותרנגולין ויהא לבך רודף עליך פחות ממיכלך וממשתיך ותוסיף על דירתך.
- **עולא** - מתלא מתלין במערבא, דאכיל אליתא - טשי בעליתא. דאכיל קקולי - אקיקלי דמתא שכיב.
- משנה "מזגו לו כוס ראשון... על היום".
- ת"ד: דברים שבין **ב"ש** וב"ה בסעודה:
- ❖ **ב"ש** - מברך על היום ואח"כ מברך על היין. והטעם - א. מפני שהיום גורם ליין שיבוא. ב. כבר קידש היום ועדין יין לא בא.
- ❖ **ב"ה** - מברך על היין ואח"כ מברך על היום. והטעם - א. מפני שהיין גורם לקידוש שנאמר. ב. ברכת היין תדירה וברכת היום אינה תדירה, ותדיר ושאינו תדיר - תדיר - תדיר קודם.
- והלכתא **כב"ה** (והחידוש הוא: א. קודם בת קול. ב. לאחר בת קול, ור' יהושע היא דאמר - אין משגיחין בבית קול).
- משנה "הביאו לפניו... גופו של פסח".
- למסקנה, ישנה מחלוקת תנאים האם מצוות צריכות כוונה מצד אחד, שנינו ברייתא שאינה מצריכה "אכלן (למרור) דמאי - יצא. אכלן בלא מתכוין - יצא. אכלן לחצאין - יצא. ובלבד שלא ישאח בן אכילה לחברתה יותר מכדי אכילת פרס". ומאידך שנינו ברייתא אחרת שסוברת שמצוות צריכות כוונה "**ר' יוסי** - אע"פ שטיבל בחזרת - מצווה להביא לפניו חזרת וחרוסת ושני תבשילין".
- מאי שני תבשילין:
- ❖ **רב הונא** - סילקא וארוזא.
- ❖ **חזקיה** - דג וביצה שעליו.
- ❖ **רב יוסף** - צריך שני מיני בשר, אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה.
- ❖ **רבנא** - אפילו גרמא ובישולא.
- היכא דאיכא שאר ירקות מברך 'בורא פרי האדמה' ואכיל, והדר מברך 'על אכילת מרור' ואכיל, אבל היא דליכא שאר ירקות אלא רק חזרת מה עושים?
- ❖ **רב הונא** - מברך מעיקרא אמרור 'בורא פרי האדמה' ואכיל, ולבסוף מברך עליה 'על אכילת מרור' ואכיל.
- ❖ **רב חסדא** - מעיקרו מברך עליה 'בורא פרי האדמה' ועל 'אכילת מרור' - ואכיל ולבסוף אכיל חזרת בלא ברכה.

דף קטו

- **הלל** (אמורא) משמיה דגמרא - לא ניכרוך איניש מצה ומרור בהדי הדדי וניכול, והטעם - משום דסבירא לן מצה בזמן הזה דאוריתא ומרור דרבנן ואתי מרור דרבנן ומבטיל ליה למצה דאוריתא (ואפילו למ"ד מצוות אין מבטלות זו את זו, כאן מודה, שכן ה"מ דאוריתא בדאוריתא או דרבנן בדרבנן אך כאן לא).
- מי התנא שסובר שמצוות אין מבטלות זו את זו? **הלל** הוא דתניא "אמרו עליו על **הלל** שהיה כורכן בבת אחת ואוכלן שנאמר 'על מצות ומררים יאכלהו'".
- ר' **יוחנן** - חלוקין עליו חביריו על **הלל** דתניא "יכול יהא כורכן בבת אחת ואוכלן כדרך **שהלל** אוכלן ת"ל - 'על מצות ומררים יאכלהו' - אפילו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו".
- **רב אשי** - הכי קתני "יכול לא יצא בהו ידי חובתו אא"כ כורכן בבת אחת ואוכלן כדרך **שהלל** אוכלן. ת"ל - 'על מצות ומררים יאכלהו' - אפילו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו".
- ולמסקנה מה יעשה? מברך 'על אכילת מצה' לחודיה ואכיל והדר מברך 'על אכילת מרור' לחודיה ואכיל והדר אכיל מצה וחזרת ביחד בלא ברכה זכר למקדש **כהלל**.
- **רב הושעיא** - כל שטיכולו במשקה - צריך נט"י.
- **רב פפא** - לא נישעי איניש מרור בחרוסת, והטעם - דילמא אגב חלייה דתבלין מבטיל ליה למרוריה ובעינן טעם מרור וליכא.
- נחלקו אמוראים בדעת **רב חסדא** שאמר - נטל ידיו בטיכול ראשון, נוטל ידיו בטיכול שני:
- **רבנן** - הא בעלמא איתמר, דאי ס"ד בארבע כוסות איתמר, למה לי נטילת ידיים תרי זימני, הא משא ליה ידיה חד זימנא.
- **רב פפא** - הא בארבע כוסות איתמר, דאי ס"ד בעלמא איתמר, למה לי תרי טיבולי אלא למה צריך נטילת ידיים תרי זימני, הא משה ליה ידיה חדא זימנא? כיון דבעי למימר אגדתא והלל דילמא הסיח דעתו ונגע.
- **רבא** - בלע מצה - יצא. בלע מרור - יצא (לפי גירסת רש"י). בלע מצה ומרור - ידי מצה - יצא, ידי מרור - לא יצא. כרכן בסיב ובלען - אף ידי מצה לא יצא.
- מחלוקת:
- **רב שימי בר אשי** - מצה לפני כל אחד ואחד, מרור לפני כל אחד ואחד וחרוסת לפני כל אחד ואחד, ואין עוקרין את השלחן אלא לפני מי שאומר הגדה.
- **רב הונא** - כולהו נמי לפני מי שאומר הגדה.
- והלכתא כרב הונא.

למה עוקרין את שולחן? כדי שיכירו התינוקות וישאלו.
מעשה באביו דהוה יתיב קמיה דרבה, ראה דקא מדלי תכא מקמיה, אמר להו 'עדיין לא קא אכלינן אתו קא מעקרי תכא מיקמן' אמר ליה רבה 'פטרנן מלומר מה נשתנה'."

דף קטז

- תניא - "לָחֶם עֲנִי" לחם שעונין עליו דברים הרבה. דבר אחר - "לָחֶם עֲנִי", עני כתיב - מה עני שדרכו בפרוסה אף כאן בפרוסה. דבר אחר - מה דרכו של עני הוא מסיק ואשתו אופה אף כאן נמי הוא מסיק ואשתו אופה.
- "אע"פ שאין חרוסת מצווה" - למרות שלא מצווה מייתי לה משום קפא.
- **רב אסי** - **קפא דחסא** - חמא. **קפא דחמא** - כרתי. **קפא דכרתי** - חמימי. **קפא דכולהו** - חמימי, ואדהכי והכי יאמר "קפא קפא דכירנא לך ולשב בנתיך ולתמני כלתך".
- **"ר' אלעזר בר' צדוק** אומר מצווה" - מאי מצווה?
ר' לוי - זכר לתפוח.
ר' יוחנן - זכר לטיט.
- ולכן אומר **אביו** - צריך לקהוייה (זכר לתפוח) וצריך לסמוכיה (זכר לטיט).
- תניא כוותיה דר' **יוחנן** - "תבלין זכר לתבן. חרוסת זכר לטיט. אמר **ר' אלעזר בר' צדוק** - כך היו אומרים תגרי חרך שבירושלים 'בואו וטלו לכם תבלין למצווה'".
- משנה "מזגו לו כוס שני... כל הפרשה כולה".
- ת"ר: חכם בנו - שואלו. ואם אינו חכם - אשתו שואלתו. ואם לאו, הוא שואל לעצמו. ואפילו שני תלמידי חכמים שידועים בהלכות הפסח שואלים זה לזה "מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות".
- שנינו "שבכל הלילות אנו מטבילין פעם אחת הלילה הזה שתי פעמים":
רבא - הכי קתני "שבכל הלילות אין אנו חייבין לטבל אפילו פעם אחת, הלילה הזה שתי פעמים.
- **רב ספרא** - הכי קתני "שבכל הלילות אין אנו מטבילין אפילו פעם אחת, הלילה הזה שתי פעמים".
- "מתחיל בגנות ומסיים בשבח" - מאי בגנות?
רב - 'מתחילה עובדי ע"ז היו אבותינו'.
שמואל - 'עבדים היינו'.
- משנה **"רבן גמליאל** היה אומר... בא"י גאל ישראל".
- **רבא** - צריך שיאמר "ואותנו הוציא משם".

ועוד אמר **רבא** - **מצה ומרור** - צריך להגביה. **בשר** - א"צ להגביה, ולא עוד אלא שנראה כאוכל קודשים בחוץ.

• חיוב אמירת ההגדה ע"י סומא:

❖ **רב אחא בר יעקב** - סומא פטור מלומר הגדה, והטעם - כתוב כאן "פַּעְבוֹר זֶה" וכתוב שם לגבי בן סורר ומורה "בָּנְנוּ זֶה" - מה להלן פרט לסומא אף כאן פרט לסומא.

❖ **רב יוסף ורב ששת** - סומא חייב לומר הגדה, והטעם - "פַּעְבוֹר זֶה" לא לומדים ממנו פרט לסומין מ"בננו זה", שבשלמא התם מדהוה ליה למכתב "בננו הוא" וכתב "בננו זה" שמע מינה פרט לסומין, אבל הכא אי לאו "פַּעְבוֹר זֶה" מאי לכתוב? אלא בעבור מצה ומרור הוא דאתא.

דף קיז

• מחלוקת:

❖ **ר' יוחנן** - "הללויה" "כסיה" "ידידיה" - תיבה אחת ואין התיבה נחלקת לשתיים. "מרחביה" - לא נפשט.

❖ **רב** - "כסיה" "מרחביה" - תיבה אחת. "הללויה" "ידידיה" - שתי תיבות. (ולפי **ריב"ל** "הללויה" - תיבה אחת שכן הפירוש, הללויה בהלולים הרבה. ופליגא על עצמו כדלקמן).

❖ **רבה** - "מרחביה" - תיבה אחת.

• **ריב"ל** - בעשרה מאמרות של שבח נאמר ספר תהלים: בניצוח, בניגון, במשכיל, במזמור, בשיר, באשרי, בתהילה, בתפילה, בהודאה, בהללויה והאחרון גדול מכולן, שכן בהללויה כולל שם ושבח בבת אחת.

• **שמואל** - שיר שבתורה - משה וישראל אמרוהו בשעה שעלו מן הים, והלל זה, נביאים שביניהן תקנו להן לישראל לאומרו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שלא תבוא עליהן ולכשנגאלין אומרים אותו על גאולתן.

• **תניא, ר"מ** - כל תפילות האמורות בספר תהילים - כולן דוד אמרן, שנאמר "כָּלוּ תַפְלוֹת דָּוִד בֶּן יִשָּׁי" - אל תקרי "כָּלוּ" אלא כל אלו. הלל זה מי אמרו?

❖ **ר' אלעזר בר' יוסי** - משה וישראל אמרוהו בשעה שעלו מן הים.

❖ **חכמים** - דוד אמרו.

ונראין דבריו מדבריהן שכן:

א. אפשר ישראל שחטו את פסחיהן ונטלו לולביהן ולא אמרו שירה?!

- ב. פסלו של מיכה עומד בבכי וישראל אומרים את ההלל!?
- כל שירות ותושבחות שאמר דוד בתהילים:
 - ❖ ר"א - כנגד עצמו אמרן.
 - ❖ ר' יהושע - כנגד ציבור אמרן.
 - ❖ חכמים - האמרות בלשון יחיד - כנגד עצמו. האמרות בלשון רבים - כנגד צבור.
 - "ניצוח" "ניגון" - לעתיד לבוא. "משכיל" - ע"י מתורגמן. "לדוד מזמור" - מלמד ששרתה עליו שכינה ואח"כ אמר שירה. "מזמור לדוד" - מלמד שאמר שירה ואח"כ שרתה עליו שכינה - ללמד שאין השכינה שורה לא מתוך עצלות ולא מתוך עצבות לא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך דברים בטלים אלא מתוך דבר שמחה של מצווה, שנאמר "וְעָתָה קָחוּ לִי מִנְּגִן וְהָיָה כִּנְיֹן הַמִּנְּגִן וְתָהִי עָלַי יָד". רב - וכן לדבר הלכה ומה שמצינו שאמר רב - כל ת"ח היושב לפני רבו ואין שפתותיו נוטפות מר תכוינה, אין זה סתירה. א. התם מדובר בתלמיד ואצלנו ברב. ב. כאן ושם מדובר ברב, ואילו שם לאחר שפתח בשיעור וכאן לפני שפתח בשיעור. רב נחמן - וכן לחלום טוב.
 - הלל זה מי אמרו?
 - ❖ ר"א - משה וישראל אמרוהו בשעה שעמדו על הים, הם אמרו "לא לָנוּ ד' לא לָנוּ". משיבה רוח הקודש ואמרה להן "לְמַעַנִי לְמַעַנִי אֶעֱשֶׂה".
 - ❖ ר' יהודה - יהושע וישראל אמרוהו בשעה שעמדו עליהן מלכי כנען הם אמרו "לא לָנוּ...".
 - ❖ ר' אלעזר המודעי - רבוהו וברק אמרוהו בשעה שעמד עליהם סיסרא, הם אמרו "לא לָנוּ...". ר' אלעזר בן עזריה - חזקיה וסיעתו אמרוהו בשעה שעמד עליהן סנחריב, הם אמרו "לא לָנוּ...".
 - ❖ ר' עקיבא - חנניה מישאל ועזריה אמרוהו בשעה שעמד עליהם נבוכדנאצר הרשע, הם אמרו "לא לָנוּ...".
 - ❖ ריס"ג - מרדכי ואסתר אמרוהו בשעה שעמד עליהם המן הרשע, הם אמרו "לא לָנוּ...". חכמים - נביאים שביניהן תיקנו להם לישראל שיהיו אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שלא תבוא עליהם לישראל ולכשנגאלין אומרים אותו על גאולתן.
 - הללויה בראש פירקא או בסוף פירקא:
 - ❖ רב חסדא - סוף פירקא.
 - ❖ רבה בר רב הונא - ריש פירקא.
 - ❖ בי רב חנין בר רב - מסופק עם ראש או סוף.

הכל מודים בהללויה שאחרי הפסוקים הבאים דריש פרקא: "תהלת ד' ידבר פי ויברך כל בשר שם קדשו לעולם ועד... הללויה". "רשע יראה וכעס שניו יחרק ונמס תאות רשעים תאבד... הללויה". "שעמדים בבית ד'... הללויה".

בעלי מקרא מוסיפים אף פסוקים אלו - "מנחל בדרך ישתה על כן ירים... הללויה". "ראשית חכמה יראת ד' שכל טוב לכל עשיהם... הללויה".

• **רבא - ק"ש והלל - אומרים "גאל ישראל". תפילה - אומרים "גואל ישראל", והטעם -**
הואיל ורחמי נינהו.

• **ר' זירא - קידוש - אומרים "אשר קידשנו במצותיו וצונו". תפילה - אומרים "קדשנו במצותיך", והטעם -** הואיל ורחמי נינהו.

• **רב אחא בר יעקב - וצריך שיזכיר יציאת מצרים בקידוש היום, והטעם -** כתוב הכא "למען תזכור את יום" וכתוב התם "זכור את יום השבת לקדשו".

רבה בר שילא - תפילה - אומרים "מצמיח קרן ישועה". של הפטרה - אומרים "מגן דוד".

• **"ועשתי לך שם גדול כשם הגדלים" רב יוסף -** זהו שאומרים מגן דוד. "ואעשה לך גודל ואברכה ואגדלה שמך והיה ברכה" "ואעשה לך גודל" - זהו שאומרים אלוקי אברהם. "ואברכה" - זהו שאומרים אלוקי יצחק. "ואגדלה שמך" - זהו שאומרים "אלוקי יעקב". יכול יהיו חותמין בכולן? ת"ל "והיה ברכה" - כך חותמין ואין חותמין בכולן.

• מחלוקת:

❖ **סבי דפומבדיתא - בשבת בין בתפילה בין בקידוש - אומרים "מקדש השבת" (הואיל וקביעא וקיימא). ביו"ט בין בתפילה בין בקידוש - אומרים "מקדש ישראל והזמנים" (הואיל וישראל הוא דקבעי ליה, דמעברי ירחי וקבע לשני).**

❖ **רבא - בתפילה בין בשבת בין ביו"ט - אומרים "מקדש ישראל" (הואיל ובצלותא רביים איתא ובעיקרא) בקידוש, בשבת - אומרים "מקדש השבת", ביו"ט - אומרים "מקדש ישראל והזמנים" (הואיל וקידוש ביחיד איתא ובעיקרא).**

ולבסוף **רבא** חזר בו.

• **רבא - אין להוכיח מכאן שברכת המזון טעונה כוס כי אפשר לומר, ארבעה כוסות תיקנו**
חכמים דרך חירות, כל חד וחד נעביר ביה מצווה.

• משנה "מזגו לו כוס... לא ישתה".

דף קיח

- "ברכת שיר":
 - ❖ **רב יהודה** - "יהללך ד' אלוקיננו".
 - ❖ **ר' יוחנן** - "נשמת כל חי".
- ת"ר: רביעי גומר עליו את ההלל ואומר הלל הגדול דברי ר"ט. וי"א "ד' רע"י לא אֶחָסֶר". מהיכן הלל הגדול?
 - ❖ **ר' יהודה** - "מהודו" עד "נהרות בבל".
 - ❖ **ר' יוחנן** - "משיר המעלות" עד "נהרות בבל".
 - ❖ **רב אחא בר יעקב** - מ"כי יעקב בחר לו י-ה" עד "נהרות בבל".
- ולמה נקרא שמו הלל הגדול?
 - ר' יוחנן** - מפני שד' יושב ברומו של עולם ומחלק מזונותיו לכל בריה.
- **ריב"ל** - הני עשרים ושש 'הודו' כנגד כ"ו דורות שברא ד' בעולמו ולא נתן להם תורה וזן אותם בחסדו.
- "הודו לד' כי טוב" - הודו לד' שגובה חובתו של אדם בטובתו (עשיר בשורו, עני בשיו וכו'...).
- **ר' יוחנן** - קשין מזונותיו של אדם כפליים כיולדה. קשין מזונותיו של אדם יותר מן הגאולה. **ריב"ל** - בשעה שאמר ד' לאדם "קוץ וְכַרְדָּר תַּצְמִיחַ לָךְ" ולגו עיניו דמעות אמר לפניו "רבש"ע אני וחמורי נאכל באבוס אחד!" כיון שאמר לו "בְּזַעַת אֶפֶיךָ תֹאכַל לָחֶם" נתקררה דעתו - **רשב"ל** - אשרינו אם עמדנו בראשונה, ועדין לא פלטינן מינה דקא אכלינן עיסבי דדברא. **ראב"ע** - קשין מזונותיו של אדם כקריאת ים סוף. קשין נקביו של אדם כיום המיתה וכקריאת ים סוף. כל המבזה את המועדות כאילו עובר ע"ז שנאמר "אֱלֹהֵי מִסְכָּה לֹא תַעֲשֶׂה לָךְ" וכתוב בתריה "אֵת חַג הַמִּצּוֹת תִּשְׁמֹר". כל המספר לשון הרע והמקבלו והמעיד עדות שקר בחברו - ראוי להשליכו לכלבים.
- וכי מאחר דאיכא הלל הגדול, אנן מ"ט אמרינן הלל רגיל?
 - ❖ **סתמא דגמרא** - משום שיש בו חמשה דברים:
 - א. יציאת מצרים.
 - ב. קריעת ים סוף.
 - ג. מתן תורה.
 - ד. תחית המתים.
 - ה. חבלו של משיח (שתי לשונות **בר' יוחנן**: לישנא ראשונה - שעבוד מלכויות. לישנא שניה - מלחמת גוג ומגוג).

❖ **רב נחמן בר יצחק** - מפני שיש בו מילוט נפשות של צדיקים מגיהנום

שנאמר "אָנָה ד' מַלְטָה נַפְשִׁי".

❖ **חזקיה** - מפני שיש בו יירדתן של צדיקים לכבשן האש ועלייתן ממנו.

• **וְאַמֶּת ד' לְעוֹלָם הַלְלוּהָ**, מי אמרו?

חזקיה - חנניה מישאל ועזריה.

י"א - גבריאל המלאך. שבשעה שהפיל נמרוד הרשע את אברהם אבינו לתוך כבשן האש, אמר גבריאל לפני ד' "רבש"ע ארד ואצנן ואציל את הצדיק מכבשן האש" אמר לו ד' "אני יחיד בעולמי והוא יחיד בעולמו נאה ליחיד להציל את היחיד", ולפי שד' אינו מקפח שכר כל בריה אמר לגבריאל "תזכה ותציל שלושה מבני בניו, שבשעה שהפיל נבוכדנאצר את חנניה מישאל ועזריה לתוך כבשן האש, עמד יורקמו שר הברד לפני ד', אמר לפניו "רבש"ע ארד ואצנן את הכבשן ואציל לצדיקים הללו מכבשן האש" אמר לו גבריאל "אין גבורתו של ד' בכך שאתה שר ברד והכל יודעין שהמים מכבין את האש, אלא אני שר של אש ארד ואקרר מבפנים ואקדיח מבחוץ ואעשה נס בתוך נס". אמר לו ד' "רד". באותה שעה פתח גבריאל ואמר "וְאַמֶּת ד' לְעוֹלָם הַלְלוּהָ".

ו' נתן - דגים שבים אמרוהו. וכדאמר **רב הונא** - ישראל שבאותו הדור מקטני אמנה היו, שהמרו ישראל באותו שעה ואמרו "כשם שאנו עולין מצד אחד כן מצריים עולים מצד אחר" אמר לו ד' לשר של ים "פלוט אותן ליבשה" אמר לפניו "רבש"ע כלום יש עבד שנותן לו רבו מתנה וחוזר ונוטל ממנו" אמר לו "אתן לך אחד ומחצה שבהן" אמר לו "רבש"ע יש עבד שתובע את רבו" אמר לו "נחל קישון יהא לי ערב", מיד פלט אותן ליבשה ובאו ישראל וראו אותן, ולאחר מכן בסיסרא היו 900 רכב ברזל (לעומת 600 אצל פרעה) אתא עליהו סיסרא בדקרי דפרזלא, הוציא ד' עליהם כוכבים ממסילותם, וכיון דנחיתו כוכבי שמים עלייהו אקדירו הני דקרי דפרזלא נחיתו לאקרורי למיסחי נפשיהו בנחל קישון, אמר לו ד' לנחל קישון "לך והשלם ערבונך" מיד גרפם נחל קישון והשליכן לים (דהיינו אחד ומחצה) באותו שעה פתחו דגים שבים ואמרו "וְאַמֶּת ד' לְעוֹלָם הַלְלוּהָ".

• **"מוֹשִׁיבֵי עֶקְרֵת הַבֵּית"** - אמרה כנסת ישראל לפני ד' רבש"ע "שמוני בניך כחולדה זו הדרה בין עיקרי הבתים". **"אֶהְבֶּתִּי כִּי יִשְׁמַע ד'"** - אמרה כנסת ישראל "רבש"ע אימת אני אהובה לפניך? בזמן שתשמע קול תחנוני". **"דְּלוּתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ"** - אמרה כנסת ישראל לפני ד' "רבש"ע אע"פ שדלה אני במצוות, לך אני ולי נאה להושיע".

• **רבי יוסי** - מאי דכתיב "הִלְלוּ אֶת ד' כָּל גּוֹיִם"? הכי קאמר: הללו את ד' כל גוים אגבורות ונפלאות דעביד בהדיהו, כל שכן אנו דגבר עלינו חסדו.

• עתידה מצרים שתביא דורון למשיח, כסבור משיח שלא לקבל מהם, אמר לו הקב"ה: 'קבל מהם, אכסניא עשו לבניי במצרים' מיד **"יֵאָתִיו חֲשֻמְנִים מִנִּי מִצְרַיִם"**. נשאה כוש קל

וחומר בעצמה: ומה הללו שנשתעבדו בהן כך, אני שלא נשתעבדתי בהן לא כל שכן? אמר לו הקב"ה: 'קבל מהם', מיד "פוש תריץ ידיו לאלקים". נשאה מלכות רומי הרשעה קל וחומר בעצמה: ומה הללו שאין אחיהן כך, אנו שאנו אחיהן לא כל שכן? אמר לו הקב"ה: "גער חיה קנה" ומחלוקת:

❖ געור חיה וקנה לך עדה.

❖ געור חיה שדרה בין הקנים (חזיר).

❖ **רבי יוחנן** - געור בחיה שכל מעשיה נכתבין בקולמוס אחד.

"עדת אפירים בעגלי עמים" - ששחטו אפירים כעגלים שאין להם בעלים. "מתרפס בריצי קסף" - שפושטין יד לקבל ממון ואין עושין רצון בעלים. "בזר עמים קרבות יחפצו" - מי גרם להם לישראל שיתפזרו לבין אומות העולם? קריבות שהיו חפצין בהן.

• 365 שווקים בכרך גדול של רומי, וכל אחד ואחד היו בו 365 בירניות, וכל בירנית ובירנית היו בו 365 מעלות, וכל מעלה ומעלה היו בו כדי לזון את כל העולם כולו. אמר **רבי ישמעאל בר"י לרבי** הני למאן? לך ולחברך ולחברותך (חברי חברך) שנאמר "ויהיה סתרה ואתננה קדש לד' לא יאצר וזה בית אוצרותיהן (של תבואה) ולא יחסן וזה בית גזיהן (של כסף וזהב) כי לישבים לפני ד' וזה המכיר מקום חבירו בישיבה. ואיכא דאמרי - זה המקבל פני חבירו בישיבה יהיה סתרה לאכל לשכעה ולמכסה עתיק" וזה המכסה דברים שכיסה עתיק יומין (סתרי תורה). ואיכא דאמרי - זה המגלה דברים שכיסה עתיק יומין (טעמי תורה).

דף קיט

• **רבי ישמעאל ברבי יוסי** - מאי דכתיב "למנצח בנגינות מזמור לדוד"? זמרו למי שנוצחין אותו ושמה. בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם. בשר ודם מנצחין אותו - ועצב. אבל הקדוש ברוך הוא נוצחין אותו ושמה שנאמר "ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפני לפניו".

• **רב כהנא** אמר משום **רבי ישמעאל ברבי יוסי**, **ורבי שמעון בן לקיש** אמר משום **רבי יהודה נשיאה** - מאי דכתיב "וידי אדם מתחת פנפיהם"? "ידו" כתיב, זה ידו של הקדוש ברוך הוא שפרוסה תחת כנפי החיות כדי לקבל בעלי תשובה מיד מדת הדין.

• **שמואל** - כל כסף וזהב שבעולם יוסף לקטו והביאו למצרים, שנאמר "וילקט יוסף את כל הכסף הנמצא בארץ מצרים ובארץ כנען". אין לי אלא שבארץ מצרים ושבארץ כנען, בשאר ארצות מניין? תלמוד לומר "וכל הארץ באו מצרימה". וכשעלו ישראל ממצרים העלוהו עמהן, שנאמר "וינצלו את מצרים" ונחלקו בפירוש לפסוק זה:

❖ **רב אסי** - עשאוה כמצודה זו שאין בה דגן.

❖ **ר"ל** - כמצולה שאין בה דגים.

והיה מונח עד רחבעם. בא שישק מלך מצרים ונטלו מרחבעם, שנאמר "וַיְהִי בַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית לְמֶלֶךְ רַחֲבֵעַם עָלָה שִׁישַׁק מֶלֶךְ מִצְרַיִם עַל יְרוּשָׁלַם" וַיִּקַּח אֶת אֲצִרֹת בֵּית ד' וְאֵת אֲצִרֹת בֵּית הַמֶּלֶךְ". בא זרח מלך כוש ונטלו משישק. בא אסא ונטלוהו מזרח מלך כוש, ושיגרו להדרימון בן טבריו, באו בני עמון ונטלו מהדרימון בן טבריו. בא יהושפט ונטלו מבני עמון, והיה מונח עד אחז. בא סנחריב ונטלו מאחז, בא חזקיה ונטלו מסנחריב, והיה מונח עד צדקיה. באו כשדיים ונטלוהו מצדקיה, באו פרסיים ונטלוהו מכשדיים, באו יוונים ונטלוהו מפרסיים, באו רומיים ונטלוהו מיד יוונים, ועדיין מונח ברומי.

- **רבי חמא בר' חנינא** - שלש מטמוניות הטמין יוסף במצרים. אחת נתגלה לקרח, ואחת נתגלה לאנטונינוס בן אסורוס, ואחת גנוזה לצדיקים לעתיד לבא.
- **"עֶשֶׂר שָׁמֹר לְבַעְלִי לְרַעְתּוֹ: ר"ל** - זו עשרו של קרח. וְאֵת כָּל הַיָּקוּם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם: **רבי אלעזר** - זה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו. **רבי לוי** - משאוי שלש מאות פרות לבנות היו מפתחות בית גנזיו של קרח, וכולהו אקלידי (מפתחות) וקליפי (ומנעולים) הגלדא (של מרצופים של עור, שנושאים על סוסים וחמורים וגמלים).
- **רבי יונתן** - "אֹדֶךְ פִּי עֲנִיתָנִי" - אמר דוד. "אֶבֶן מַאֲסוֹ הַבּוֹנִים הִיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּח" - אמר ישי. "מֵאֵת ד' הִיְתָה זֹאת" - אמרו אחיו. "זֶה הַיּוֹם עָשָׂה ד'" - אמר שמואל. "אֲנָא ד' הוֹשִׁיעָה נָא" - אמרו אחיו. "אֲנָא ד' הַצִּלִּיתָהּ נָא" - אמר דוד. "בְּרוּךְ הֵבֵא בִשֶׁם ד'" - אמר ישי. "בְּרַכְנוּכֶם מִבֵּית ד'" - אמר שמואל. "אֵל ד' וַיָּאֵר לָנוּ" - אמרו כולן. "אֶסְרוּ חַג בְּעֵתֵיכֶם" - אמר שמואל. "אֵלֵי אֶתָּה וְאֹדֶךְ" - אמר דוד. "אֱלֹהֵי אֲרֻמָּךְ" - אמרו כולן.
- תנן התם: מקום שנהגו לכפול - יכפול, לפשוט - יפשוט, לברך אחריו - יברך, הכל כמנהג המדינה. **אביי** - לא שנו אלא לאחריו, אבל לפניו מצוה לברך.
- **שמואל** - כל המצות מברך עליהן עובר לעשיתן. מאי משמע דהאי עובר לישנא דאקדומי הוא?

❖ **רב נחמן בר יצחק** - "וַיִּרַץ אַחֲמִיעַץ דֶּרֶךְ הַכֶּפֶר וַיַּעֲבֹר אֶת הַכּוֹשִׁי".

❖ **אביי** - "וְהוּא עָבֵר לַפְּנִיָּהם".

❖ **איכא דאמרי** - "וַיַּעֲבֹר מִלִּפְנֵיהֶם וְד' בְּרָאשִׁים".

• תניא:

❖ **רבי** - כופל בה דברים.

❖ **רבי אלעזר בן פרטא** - מוסיף בה דברים. [מאי מוסיף? מוסיף לכפול מאודך למטה].

- **רב עזריא** - מאי דכתיב "וַיַּגְדֵּל הַיָּלֶד וַיִּגְמַל"? עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות סעודה לצדיקים ביום שיגמל חסדו לזרעו של יצחק. לאחר שאוכלין ושותין נותנין לו לאברהם

אבינו כוס של ברכה לברך, ואומר להן 'איני מברך, שיצא ממני ישמעאל'. אומר לו ליצחק 'טול וברך!' אומר להן 'איני מברך, שיצא ממני עשו'. אומר לו ליעקב 'טול וברך!' אומר להם 'איני מברך, שנשאתי שתי אחיות בחייהן, שעתידה תורה לאוסרן עלי'. אומר לו למשה 'טול וברך' אומר להם 'איני מברך, שלא זכיתי ליכנס לארץ ישראל לא בחיי ולא במותי'. אומר לו ליהושע 'טול וברך!' אומר להן 'איני מברך, שלא זכיתי לבן' ודכתיב "נזן בְּנוֹ יְהוֹשֻעַ בְּנוֹ". אומר לו לדוד 'טול וברך' אומר להן 'איני אברך, ולי נאה לברך ושנאמר "כוס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבִשָּׁם ד' אֶקְרָא".

• משנה "אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן".

• אפיקומן?

❖ **רב** - שלא יעקרו מחבורה לחבורה.

❖ **שמואל** - כגון 'אורדילאי' - לי, 'וגוזליא' - לאבא.

❖ **ר' יוחנן** - כגון תמרים קליות ואגוזים.

ותניא כוותיה דר"י.

דף קב

• לישנא ראשונה - **שמואל** - אין מפטירין אחר מצה אפיקומן.

לישנא שניה - **שמואל** - מפטירין אחר מצה אפיקומן.

❖ **רבא** - מצה בזמן הזה דאורייתא, ומרור דרבנן, ומאי שנא? מרור כתוב "על

מִצּוֹת וּמִרְרִים יֹאכְלֶהוּ" - בזמן דאיכא פסח - יש מרור. אין פסח - אין מרור.

ואילו במצה למרות שכתוב גם פסוק זה (על מצה) חזר הכתוב וכתב "בַּעֲרֵב

תֹּאכְלוּ מִצֵּת" - להגיד שהוא מדאורייתא (בלילה הראשון).

❖ **רב אחא בר יעקב** - גם מצה וגם מרור מדרבנן בזמן הזה ומה שכתוב "בַּעֲרֵב

תֹּאכְלוּ מִצֵּת" ההיא מיבעי ליה לטמא ושהיה בדרך רחוקה, דס"ד אמינא כיון

דפסח לא אכלי - מצה ומרור נמי לא ניכול קמ"ל (**ורבא** סבר שטמא ושהיה

בדרך רחוקה לא צריך קרא דלא גרעי מערל וכן נכר).

ותניא כוותיה דרבא.

• משנה "ישנו מקצתן יאכלו... מטמאין את הידים".

• ה"ד נתנמנס? **רב אשי** - נים ולא נים, תיר ולא תיר. כגון דקרי לה ועני ולא ידע

לאהדורי סברא וכי מדכרי ליה מדכר.

• "הפסח אחר חצות מטמא את הידיים":

אלמא מחצות הוה ליה נותר, מאן תנא? **ר"א בן עזריה** הוא דתניא "וְיֹאכְלוּ אֶת הַבֶּשֶׂר

בְּלִילָה הַזֶּה" **ר"א בן עזריה** - נאמר כאן 'בְּלִילָה הַזֶּה' ונאמר להלן 'וְעִבְדְּתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם

בַּלִּילָה הַזֶּה' - מה להלן עד חצות אף כאן עד חצות. אמר לו ר"ע - הלא כבר נאמר 'חֲפֻזִּין' עד שעת חפזון, א"כ מה ת"ל 'בַּלִּילָה', יכול יהא נאכל כקדשים ביום? ת"ל 'בַּלִּילָה' בלילה הוא נאכל ואינו נאכל ביום" (ור"ע האי "הַזֶּה" מבעי ליה - למעוטי לילה אחר, דסד"א הואיל ופסח קדשים קלים ושלמים קדשים קלים - מה שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד, אף פסח העמיד לילות במקום ימים ויהא נאכל לשני לילות ויום אחד - כתב רחמנא "הַזֶּה").

- **רבא** - אכל מצה בזמן הזה אחר חצות, לר"א **בן עזריה** - לא יצא ידי חובתו (ולמרות שהוקש לפסח, אין זה פשיטא, דמהו דתימא הא אפקיה קרא מהיקישא, קמ"ל דכי אהדריה קרא למילתא קמייתא אהדריה).

דף קכא

- "הפיגול והנותר מטמאין את הידים":
רב הונא ורב חסדא:
❖ חד תני - אפיגול ומשום חשדי כהונה.
❖ חד תני - אנותר ומשום עצלי כהונה.
וחד מתוכם תני אכזית כאיסורו. וחד תני אכבציה כטומאתו.
- משנה "בירך ברכת הפסח... זו פוטרת זו".
- כשתמצא לומר לדברי ר' **ישמעאל** - זריקה בכלל שפיכה, ולא שפיכה בכלל זריקה.
לדברי ר' **עקיבא** - לא שפיכה בכלל זריקה ולא זריקה בכלל שפיכה.
- מעשה, ר' **שמלאי** אקלע לפדיון הבן, בעו מיניה, פשיטא על פדיון הבן 'אשר קידשנו במצותיו וצונו על פדיון הבן' - אבי הבן מברך. אך 'ברוך שהחינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה' מי מברך? כהן דקמטי הנאה לידיה או אבי הבן דקא עביד מצוה? ונפסק לבסוף בבית המדרש אבי הבן מברך, וכך ההלכה שאבי הבן מברך שתיים.